

แนวทางการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร
ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

โดย
นางสาวไพลิน พลอยพราว

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2558
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

แนวทางการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร
ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2558
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

A GUIDELINE FOR DEVELOPING BANGKOK CYCLING TOUR PROGRAMS INSIDE
THE AREA OF GREATER RATTANAKOSIN

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree
Master of Arts Program in Cultural Resource Management
Graduate School, Silpakorn University
Academic Year 2015
Copyright of Graduate School, Silpakorn University

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการพัฒนา
กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง” เสนอ
โดย นางสาวไพลิน พลอยพราว เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ธารทัศน์วงศ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

 ..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์สุรพล นาถะพินธุ)

 ..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์พิเศษ พิสิฐ เจริญวงศ์)

 ..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์)

54112321: สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

คำสำคัญ: กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว / กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง / กรุงเทพมหานคร / การท่องเที่ยวโดยจักรยาน

ไพลิน พลอยพราว: แนวทางการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่ กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: รศ.สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์. 187 หน้า.

งานศึกษาเรื่องนี้มุ่งศึกษาคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องกับการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวที่ผ่านมา และแนวทางการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาจากเอกสาร การลงพื้นที่ การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ และการใช้แบบสอบถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลของพื้นที่ การจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่ผ่านมา นำข้อมูลและผลมาวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค และเสนอแนวทางการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องอย่างเหมาะสมและยั่งยืน ภายใต้กรอบแนวคิดการท่องเที่ยวยั่งยืน และการท่องเที่ยวโดยจักรยาน

พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในฐานะเคยเป็นศูนย์กลางการปกครอง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม มากกว่า 200 ปี จึงมีทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีคุณค่า อาทิ พระบรมมหาราชวัง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดเจ้านายต่างๆ วัด ศาลเจ้า มัสยิด ย่านการค้า ชุมชนเก่าแก่ มีอาคารสถาปัตยกรรมอันงดงาม มีความเป็นเอกลักษณ์ จึงเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่สำคัญมากแห่งหนึ่งของประเทศไทย และกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน การเดินทางท่องเที่ยวบริเวณนี้ที่ผ่านมาสามารถเข้าถึงได้หลายรูปแบบทั้งโดยรถบัส รถประจำทาง รถยนต์ รถสามล้อ รถราง เรือโดยสาร และการเดินเท้า ทำให้แต่ละปีมีนักท่องเที่ยวนิยมเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ครั้นในปี พ.ศ. 2541 ได้มีการเริ่มต้นการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องขึ้นและจัดต่อเนื่องมาจนถึง พ.ศ. 2557 รวมเป็นระยะเวลา 16 ปี ซึ่งหน่วยงานของรัฐเป็นผู้มีบทบาทหลักและเป็นผู้ดำเนินการ คือ กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร โดยมีการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวหลากหลายภายในพื้นที่นี้ อาทิ กิจกรรมปั่นจักรยานท่องเที่ยวรอบเกาะรัตนโกสินทร์ช่วงเช้า กิจกรรมปั่นจักรยานรอบเกาะรัตนโกสินทร์ยามค่ำคืน จักรยานธนบุรีศรีมหาสมุทร โครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ (Bangkok Green Bike) และกิจกรรมส่งเสริมและรณรงค์การใช้จักรยานขึ้น หลังจากปี พ.ศ. 2557 การดำเนินการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องได้ยุติลง ทั้งๆ ที่กระแสของความนิยมในการท่องเที่ยวโดยใช้จักรยานทวีมากขึ้น อีกทั้งกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวที่เคยจัดมานั้น เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่และเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของการเดินทางท่องเที่ยวที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวกและทั่วถึงขึ้นภายในระยะเวลาที่รวดเร็วขึ้น ทำให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา คุณค่า และความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมใจกลางพระนคร นอกจากนี้การท่องเที่ยวโดยจักรยานยังเป็นการลดมลภาวะที่เกิดจากการจราจรที่หนาแน่น และไม่ส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อม ดังนั้นกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวจึงเป็นกิจกรรมหนึ่งที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ควรให้มีการดำเนินการจัดกิจกรรมขึ้นอีกและให้ต่อเนื่อง โดยควรมีการบริหารจัดการ การพัฒนารูปแบบ และเส้นทางของกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อความปลอดภัย เพื่อสร้างความมั่นใจในการใช้จักรยานเป็นยานพาหนะในการเดินทางท่องเที่ยว ควรมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ควรสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของหลายภาคส่วน รวมทั้งประชาชนในพื้นที่ด้วย นอกจากนี้ควรเน้นให้มีการประชาสัมพันธ์และการตลาดเพิ่มขึ้นเพื่อจะทำให้กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป

สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ลายมือชื่อนักศึกษา.....ไพลิน พลอยพราว.....

ปีการศึกษา 2558

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์.....สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์.....

54112321: MAJOR: CULTURAL RESOURCE MANAGEMENT

KEY WORD: TOURIST CYCLING ACTIVITY / THE AREA OF THE GREATER RATTANAKOSIN /

BANGKOK METROPOLITAN ADMINISTRATION / CYCLING TOUR

PAILIN PLOYPROW: A GUIDELINE FOR DEVELOPING BANGKOK CYCLING TOUR PROGRAMS
INSIDE THE AREA OF GREATER RATTANAKOSIN. THESIS ADVISOR: ASSOC. PROF. SUPAPORN JINDAMANEEROJ,
187 pp.

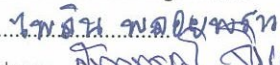
The study is determined to explore the value and the importance of the Greater Rattanakosin Area which is related to Bangkok Cycling Tour Programme (BCTP) and methods develop the programme in the area. This qualitative research was conducted through literature review, field inspection, monitoring, interview and questionnaire. The area's information about the previous BCTP was studied by SWOT analysis then the methods to sustainably develop BCTP were concluded under sustainable tourism conceptual framework.

The Greater Rattanakosin Area is vital as the area used to be the administrative, economy and cultural center of Thailand for more than 200 years. As a consequence, it hosts many valuable cultural resources such as the Grand Palace, the Temple of the Emerald Buddha, Brahmin shrine, the City Pillar Shrine, noblemen's palaces, historical monuments, commercial localities, old communities, and remarkable architectural buildings. With the uniqueness, the Greater Rattanakosin Area is undeniably considered as one of the very significant touristic areas of present Bangkok and Thailand. Easily to be accessed via modes of transportation, the Greater Rattanakosin Area regularly receives huge number of tourists each year and the initiative of BCTP started in the year 1998. The programme lasted 16 years and the main authority who responsible for the programme were Tourism Authority of Thailand (TAT) and Bangkok Tourism Division of Culture, Sports and Tourism Department, Bangkok Metropolitan Administration. Various cycling programmes had been arranged in this area and received increasing popularity among tourists. However, all the programmes were discontinued despite its success in boosting the use of bicycle, the learning of history, culture, local wisdom, value, and the importance of cultural resources of the inner Bangkok. Moreover, cycling tour helps reducing traffic pollution and causes fewer effects on destination and environment. It can be concluded that cycling tour is one kind of activities that suitable for traveling and sightseeing inside the Greater Rattanakosin Area and should be restored then continue. The cycling route should be suitably managed and developed along with the development of facilities for safety reasons in order to ensure the use of bicycle as a mode of transportation for tourists. Tourist destinations should be developed and their potentials should be increased. Understanding and participations of different parties, including locals, are inevitable. Furthermore, the increasing spend on public relations and marketing is to be noted so that BCTP in the Greater Rattanakosin Area can sustainably last.

Program of Cultural Resource Management

Graduate School, Silpakorn University

Student's signature.....

Academic Year 2015

Thesis Advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้เป็นอย่างดี เพราะได้รับความเมตตาจากรองศาสตราจารย์ สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ซึ่งได้กรุณาให้คำแนะนำ สั่งสอน ให้ความช่วยเหลือ ในทุกๆ ด้าน ฝ่าฝืนติดตาม ให้คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง อีกทั้งคอยผลักดันให้ผู้ศึกษาเกิดความ มุมานะ และเป็นกำลังใจและแรงบันดาลใจให้ผู้ศึกษาตลอดมา รวมทั้งรองศาสตราจารย์สุรพล นาถะพินิจ ประธานคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และศาสตราจารย์พิเศษ พิสิฐ เจริญวงศ์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ช่วยกรุณาให้คำแนะนำ และข้อเสนอแนะ อันเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงเนื้อหา ส่งผลให้วิทยานิพนธ์ ฉบับนี้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทั้ง 3 ท่านเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์สาขาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ ประสาทวิชาความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมแก่ผู้ศึกษาตลอดมา

ขอขอบคุณกรุงเทพมหานครที่เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาทางด้านการจัดการทรัพยากร วัฒนธรรม และกองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานครที่ได้ให้ข้อมูล ในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ขอขอบคุณทุกคำแนะนำ แรงผลักดัน แรงกระตุ้น และความช่วยเหลือด้านต่างๆ จากนาย อนันตชัย ตั้งทรงสุวรรณ นายธำมัท ภูมิรัช และเพื่อนๆ CRM 4 รวมถึงเพื่อนๆ ผู้คอยช่วยเหลือในทุกๆ ด้าน ตลอดมา

ขอขอบพระคุณครอบครัว แม่ น้ำ ยาย พ่อ หนุ่ย ที่ให้ความเข้าใจ เป็นกำลังใจ สนับสนุน และดูแลผู้ศึกษาเสมอมา ทำให้ผู้ศึกษาจัดทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้จนสำเร็จลุล่วง และขอกราบ ขอบพระคุณทุกท่านที่เกี่ยวข้องที่ทำให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

สุดท้ายนี้หากเกิดข้อผิดพลาดหรือบกพร่องประการใด ผู้ศึกษาขอภัยในสิ่งที่ผิดพลาด พร้อมทั้งยินดีรับฟังข้อเสนอแนะเพื่อจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนางานศึกษาต่อไปในอนาคต

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	2
คำถามในการวิจัย.....	3
ขอบเขตการศึกษา.....	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
นิยามคำศัพท์.....	5
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
แนวคิดการท่องเที่ยวยั่งยืน.....	6
แนวคิดการท่องเที่ยวโดยจักรยาน.....	19
งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง.....	30
งานศึกษาเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยจักรยานในพื้นที่ กรุงเทพมหานคร.....	30
งานศึกษาเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยจักรยานในพื้นที่ กรุงรัตนโกสินทร์.....	31
งานศึกษาเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยจักรยานในพื้นที่อื่นๆ.....	32
เอกสารที่เกี่ยวข้องในการศึกษา.....	34
3 การดำเนินการศึกษา.....	36
พื้นที่ศึกษา.....	36
กลุ่มประชากรที่ศึกษา.....	38
ทรัพยากรทางวัฒนธรรม.....	39
ทรัพยากรบุคคล.....	39
วิธีการรวบรวมข้อมูล.....	39
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา.....	41
การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล.....	42
การนำเสนอข้อมูลและสรุปผล.....	42

บทที่	หน้า
4	การศึกษาทรัพยากรวัฒนธรรมและพัฒนากิจการจักษุรยานท่องเที่ยวในพื้นที่ กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง..... 43
	ความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ของพื้นที่กรุงเทพมหานคร และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง..... 43
	ความสำคัญและทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง..... 65
	พัฒนากิจการจักษุรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่ผ่านมา..... 92
	ระยะที่ 1 ระหว่างปี พ.ศ. 2541 – กรกฎาคม พ.ศ. 2551..... 93
	ระยะที่ 2 ระหว่างสิงหาคม พ.ศ.2551 – กันยายน พ.ศ. 2557..... 98
	วิเคราะห์กิจการจักษุรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครและ พื้นที่เกี่ยวเนื่อง..... 112
5	แนวทางการพัฒนากิจการจักษุรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่ กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง 119
	แนวทางการพัฒนากิจการจักษุรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง 120
	ความคิดเห็นของผู้ใช้จักษุรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง..... 127
	การวิเคราะห์ความสำคัญและคุณค่าของพื้นที่กรุงเทพมหานครและ พื้นที่เกี่ยวเนื่องต่อการท่องเที่ยวโดยจักษุรยาน..... 137
	แนวทางการพัฒนากิจการจักษุรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่ กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง..... 139
6	บทสรุปและข้อเสนอแนะ 157
	สรุปผลการศึกษา 157
	ข้อเสนอแนะ 166
	รายการอ้างอิง 167
	ภาคผนวก..... 174
	ภาคผนวก ก แบบสอบถามแนวทางการพัฒนากิจการจักษุรยานของ กรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง..... 175
	ภาคผนวก ข ราชกิจจานุเบกษา..... 181
	ประวัติผู้ศึกษา..... 187

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม/ผู้ใช้จักรยานในการเดินทางท่องเที่ยว จำแนกตามเพศ	127
2	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม/ผู้ใช้จักรยานในการเดินทางท่องเที่ยว จำแนกตามอายุ	128
3	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม/ผู้ใช้จักรยานในการเดินทางท่องเที่ยว จำแนกตามระดับการศึกษา	128
4	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม/ผู้ใช้จักรยานในการเดินทางท่องเที่ยว จำแนกตามภูมิลำเนา	129
5	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม/ผู้ใช้จักรยานในการเดินทางท่องเที่ยว จำแนกตามอาชีพ	129
6	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม/ผู้ใช้จักรยานในการเดินทางท่องเที่ยว จำแนกตามรายได้	130
7	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม/ผู้ใช้จักรยานในการเดินทางท่องเที่ยว จำแนกตามความถี่ในการเดินทางเข้ามาในพื้นที่	130
8	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม/ผู้ใช้จักรยานในการเดินทางท่องเที่ยว จำแนกตามช่วงเวลาที่ใช้เดินทางเข้ามาในพื้นที่	131
9	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม/ผู้ใช้จักรยานในการเดินทางท่องเที่ยว จำแนกตามช่วงวันที่เดินทางเข้ามาในพื้นที่	132
10	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม/ผู้ใช้จักรยานในการเดินทางท่องเที่ยว จำแนกตามสถานที่ที่เคยไปท่องเที่ยวในพื้นที่	132
11	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม/ผู้ใช้จักรยานในการเดินทางท่องเที่ยว จำแนกตามประเภทแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่	135
12	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม/ผู้ใช้จักรยานในการเดินทางท่องเที่ยว จำแนกตามความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้จักรยานในพื้นที่	136

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	การแต่งกายเข้าร่วมงานสงกรานต์บุปผชาติ	21
2	กิจกรรมการเข้าจักรยานซีทีบีบริเวณท้องสนามหลวง.....	23
3	เด็กกำลังเริ่มทดลองปั่นจักรยานแบบสามล้อ.....	23
4	รูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวโดยจักรยานที่จัดทำเป็นคู่มือและเส้นทางท่องเที่ยว โดยอนุสร อ.ส.ท. 2557	25
5	ปั่นตามผืน 3 เส้นทางมรดกโลก สุโขทัย – ศรีสัชนาลัย – กำแพงเพชร	27
6	ประกาศแผนที่ที่ดินห้ามซื้อขายในฝั่งธนบุรี ในการสร้างสะพานพระพุทธยอดฟ้า.....	60
7	กิจกรรมปั่นจักรยานรอบเกาะรัตนโกสินทร์ยามค่ำคืน	95
8	โครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์	103
9	โครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ (ต่อ)	104
10	แผ่นพับกิจกรรมจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี.....	105
11	แผนที่โครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนคร.....	105
12	แผนที่โครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งธนบุรี.....	106
13	กิจกรรมการรณรงค์และส่งเสริมการใช้จักรยานในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และ พื้นที่เกี่ยวเนื่อง.....	108
14	นายกรัฐมนตรีเป็นประธานในพิธีเปิดเส้นทางจักรยานรอบเกาะรัตนโกสินทร์	111

บทที่ 1

บทนำ

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง เป็นพื้นที่ใจกลางพระนครที่มีความสำคัญในฐานะ ศูนย์กลางทางการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม จึงเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาจึงเป็นที่ตั้งของสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของกรุงเทพมหานครที่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศต่างนิยมเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องเป็น จำนวนมาก ดังจะเห็นได้จากสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเยี่ยมชมพระบรมมหาราชวังใน พ.ศ. 2558 จำนวน 6,033,3754 คน คิดเป็นผู้เข้าเยี่ยมชมเฉลี่ยวันละ 16,530.84 คน¹ โดยการเดินทางเข้ามา ท่องเที่ยวโดยรถบัส รถประจำทาง รถสามล้อ รถราง และการเดินเท้าท่องเที่ยว

ในปี พ.ศ. 2541 ได้เกิดการท่องเที่ยวโดยการใช้อักรยานเป็นยานพาหนะเดินทางหรือ เรียกว่ากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องมีการดำเนินการต่อมา อย่างต่อเนื่องมา 16 ปี คือ ระหว่าง พ.ศ. 2541 - 2557 โดยเริ่มต้นขึ้นในเดือนธันวาคม ปี 2540 โดย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้จัดมีพิธีเปิดปีท่องเที่ยวไทย 2541 ในแคมเปญ Amazing Thailand ด้วยการจัดให้มีการเปิดตัวโดยใช้ขบวนจักรยานนำในพิธีเปิด และมีการจัดทัวร์จักรยานในเวลาากลางคืนขึ้น เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2540 และหลังจากนั้นยังได้มีการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในกรุงรัตนโกสินทร์ ยามราตรีต่อเนื่องมาอีก 7 วัน (ระหว่างช่วงเทศกาลปีใหม่ พ.ศ. 2541) นั้นเป็นการจัดกิจกรรมจักรยาน ท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ในช่วงเวลากลางคืนขึ้นเป็นครั้งแรก ต่อมาใน พ.ศ. 2542 การท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย (ททท.) ได้จัดกิจกรรมจักรยานชมเกาะรัตนโกสินทร์ยามราตรีอย่างจริงจังขึ้นในทุกคืน วันเสาร์ (เดือนละ 4-5 ครั้ง) แต่มายกเลิกการจัดกิจกรรมนี้ใน พ.ศ. 2543 อันเป็นในเวลาเดียวกัน ศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร (ปัจจุบันคือกองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และ การท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร) มีการจัดกิจกรรมจักรยานรณรงค์การใช้อักรยานเป็นประจำทุกเช้า วันอาทิตย์สัปดาห์แรกของทุกเดือน (เดือนละครั้ง) พร้อมกับเข้ามาจัดกิจกรรมจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ ยามค่ำคืนทุกคืนวันเสาร์ (เดือนละ 4-5 ครั้ง) แทนการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และกรุงเทพมหานคร

---

¹ สำนักพระราชวัง, จำนวนนักท่องเที่ยวเข้าชมพระบรมมหาราชวัง, เข้าถึงเมื่อ 21 เมษายน 2559

เข้าถึงได้จาก http://www.brh.thaigov.net/information/Buket%20Data/2016/2016_06/S72_01062016.pdf

ยังเพิ่มกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวรอบบุรีศรีมหาสมุทร โดยจัดทุกวันอาทิตย์สัปดาห์แรกของเดือน (เดือนละครั้ง) อย่างไรก็ตาม กิจกรรมทั้งสามได้ยุติลงใน พ.ศ.2546 จนกระทั่ง พ.ศ. 2551 กองการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานครได้เริ่มหันมาจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวอีกครั้งหนึ่ง และจัดจริงจังมากขึ้น โดยการจัดทำเป็นโครงการที่เรียกว่าโครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ดำเนินการระหว่างเดือนสิงหาคม 2551 – กันยายน 2557 เป็นระยะเวลารวม 6 ปีเศษ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง โดยจัดให้มีสถานีให้บริการยืม – คืนจักรยานเพื่อใช้เป็นยานพาหนะในการเดินทางท่องเที่ยว

โครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์นี้ กรุงเทพมหานครมีนโยบายในการพัฒนารูปแบบกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวโดยใช้จักรยานในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ในครั้งนี้เพื่อให้เป็นที่ประทับใจสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวกและทั่วถึงได้อย่างรวดเร็วขึ้น และเป็นการสนับสนุนนโยบายด้านรักษาสีเขียวร่มรื่น อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และช่วยลดมลภาวะเป็นพิษจากยานพาหนะประเภทต่างๆ อีกทั้งยังเป็นการสร้างรูปแบบใหม่ของกิจกรรมการท่องเที่ยวทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องอีกด้วย แต่ในปัจจุบันการดำเนินการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครนั้นได้ยุติลงตั้งแต่ พ.ศ. 2557 แต่ด้วยพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรที่มีคุณค่าเหมาะสมกับการท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก อีกทั้งกระแสของความนิยมในของการท่องเที่ยวโดยใช้จักรยานตั้งแต่เริ่มมีขึ้นในช่วง 17 ปีที่ผ่านมายังมีอยู่และได้รับความสนใจมากขึ้น อีกทั้งกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวนับเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องจึงควรดำเนินการจัดกิจกรรมนี้ให้จริงจังและต่อเนื่อง

ผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษาการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่ผ่านมา วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค และโอกาสของการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง และเสนอแนวทางการพัฒนาจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องอย่างเหมาะสมและยั่งยืนต่อไป

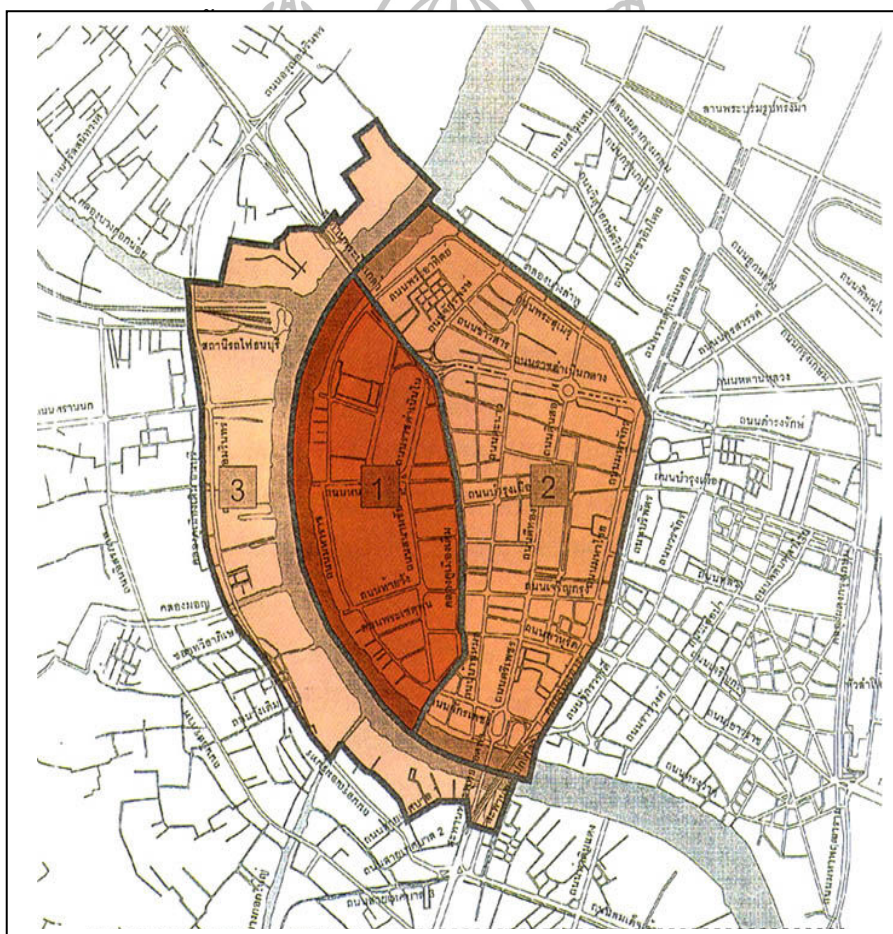
2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความสำคัญและปัญหาของกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องของกรุงเทพมหานครที่ผ่านมา
2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องอย่างเหมาะสมและยั่งยืน

3. คำถามในการวิจัย

1. ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องมีความสำคัญและมีคุณค่าต่อการท่องเที่ยวโดยจักรยานอย่างไร
2. แนวทางในการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องอย่างเหมาะสมและยั่งยืนต่อไปควรเป็นอย่างไร

4. ขอบเขตการศึกษา

แผนที่ที่ 1 แผนที่แสดงขอบเขตกรุงรัตนโกสินทร์

ที่มา: ศูนย์ข้อมูลกรุงรัตนโกสินทร์, เข้าถึงเมื่อ 16 ตุลาคม 2556

เข้าถึงได้จาก http://www2.onep.go.th/ncecd/natural/bangkok2_new.html

พื้นที่ศึกษา คือ พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ คณะกรรมการกรุงรัตนโกสินทร์ได้กำหนดพื้นที่บริเวณนี้ว่ามีเนื้อที่รวมประมาณ 5.8 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,624.50 ไร่ อยู่ในพื้นที่ฝั่งพระนคร ประกอบด้วยกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน (หมายเลข 1) และกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก (หมายเลข 2) และกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งธนบุรี (หมายเลข 3) โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยาแบ่งอาณาเขตพื้นที่ทั้งสองฝั่ง

กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน (หมายเลข 1) คือ พื้นที่ที่อยู่ภายในและใจกลางพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ มีอาณาบริเวณตั้งแต่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออกจากพระบรมมหาราชวังไปจนถึงคลองคูเมืองเดิม มีเนื้อที่ประมาณ 1.8 เมตร ตารางกิโลเมตร หรือ 1,125 ไร่ ปัจจุบันตั้งอยู่ในท้องที่แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก (หมายเลข 2) คือ พื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาที่อยู่ถัดจากเขตกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในและอยู่ระหว่างคลองคูเมืองเดิมกับคลองรอบกรุง คลองบางลำพู คลองโอ่งอ่าง (เดิม) มีเนื้อที่ประมาณ 2.3 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,437 ไร่ ครอบคลุมท้องที่แขวงชนะสงคราม แขวงตลาดยอด แขวงบวรนิเวศ แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ แขวงเสาชิงช้า แขวงสำราญราษฎร์ แขวงวัดราชบพิธ และแขวงวังบูรพาภิรมย์ ในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร²

กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งธนบุรี (หมายเลข 3) คือ พื้นที่ฝั่งธนบุรีหรือทางตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา มีเนื้อที่ประมาณ 1.7 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,062.5 ไร่ ครอบคลุมท้องที่แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย และแขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี และแขวงสมเด็จพระเจ้าพระยา ในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร

พื้นที่เกี่ยวเนื่อง คือ พื้นที่โดยรอบพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งธนบุรี

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อได้แนวทางในการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องอย่างเหมาะสมและยั่งยืน
2. เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่อื่นๆ

² สำนักผังเมือง กองจัดรูปแบบที่ดินและปรับปรุงพื้นที่เมือง ฝ่ายวางผังปรับปรุงพื้นที่เมือง, รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการวางผังปรับปรุงพื้นที่ฟูบริเวณและสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าในเขตกรุงรัตนโกสินทร์และบริเวณต่อเนื่อง (กรุงเทพฯ: สำนักผังเมือง, 2554), 15.

6. นิยามคำศัพท์

1. กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร หมายถึง กิจกรรมการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นโดยกรุงเทพมหานคร โดยใช้จักรยานเป็นยานพาหนะในการเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และพื้นที่เกี่ยวเนื่องของกรุงเทพมหานคร ซึ่งดำเนินการระหว่าง พ.ศ. 2541 – 2557
2. กรุงเทพมหานคร หมายถึง กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว เป็นหน่วยงานในสังกัดของกรุงเทพมหานครที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการส่งเสริม การวางแผน และการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยเป็นหน่วยงานที่ดำเนินการจัดทำกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง
3. การท่องเที่ยวโดยจักรยาน หมายถึง รูปแบบการท่องเที่ยวโดยใช้จักรยานเป็นยานพาหนะในการเดินทางซึ่งเป็นทางเลือกใหม่ในการท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องได้ซึ่งการท่องเที่ยวโดยจักรยานนั้น เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ช่วยลดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมและหลีกเลี่ยงปัญหาสภาพการจราจรติดขัดในพื้นที่ดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงทำให้การท่องเที่ยวโดยจักรยานมีกระแสความนิยมมากขึ้นทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศในปัจจุบัน
4. การท่องเที่ยวยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีการจัดการการใช้ทรัพยากรอย่างดีและคุ้มค่าที่สุด ที่จะดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวให้คงอยู่อย่างเหมาะสม โดยให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและบทบาทในการจัดการท่องเที่ยว และการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม
5. เลนจักรยาน หมายถึง ทางที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นทางสัญจรของจักรยานโดยเฉพาะ
6. เส้นทางจักรยานท่องเที่ยว หมายถึง เส้นทางท่องเที่ยวโดยใช้จักรยานเป็นยานพาหนะในการเดินทาง

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนากิจการรถจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง” ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาค้นคว้าทางด้านความหมาย ทฤษฎี แนวคิด งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยรวบรวมจากข้อมูลจากบทความ วิทยานิพนธ์ เอกสาร รายงานการศึกษา หนังสือ และสื่ออินเทอร์เน็ต เพื่อนำมาเป็นหลักฐานในการอ้างอิงและการรวบรวม นำข้อมูลที่ได้ สามารถวิเคราะห์และเป็นแนวทางในการศึกษางานวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

1. แนวคิดในการศึกษา
  - 1.1 แนวคิดการท่องเที่ยวยั่งยืน
  - 1.2 แนวคิดการท่องเที่ยวโดยจักรยาน
2. งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่
  - 2.1 งานศึกษาเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยจักรยานในพื้นที่กรุงเทพมหานคร
  - 2.2 งานศึกษาเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยจักรยานในพื้นที่กรุงเทพมหานคร
  - 2.3 งานศึกษาเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยจักรยานในพื้นที่อื่นๆ
  - 2.4 เอกสารที่เกี่ยวข้องในการศึกษา

แนวคิดในการศึกษา

การศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนากิจการรถจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เพื่อนำไปสู่แนวทางการพัฒนากิจการรถจักรยานท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมและยั่งยืน ผู้ศึกษาใช้แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้แก่ แนวคิดการท่องเที่ยวยั่งยืน และแนวคิดการท่องเที่ยวโดยจักรยาน เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์หาแนวทางในการพัฒนากิจการรถจักรยานท่องเที่ยวของ กรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่องต่อไป โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. แนวคิดการท่องเที่ยวยั่งยืน

ความหมายของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจกรงานประจำของมนุษย์ ซึ่งเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ โดยทั่วไป 3 ประการ คือ เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราว การเดินทางต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ และเป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ได้ที่ไม่ใช่เป็นการประกอบอาชีพหรือหารายได้ แต่เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งหรือ

หลายอย่าง เช่น เพื่อพักผ่อนในวันหยุด เพื่อวัฒนธรรมหรือศาสนา เพื่อการศึกษา เพื่อการกีฬา และบันเทิง เพื่อวัตถุประสงค์ทางธุรกิจ เพื่อเข้าร่วมประชุมหรือสัมมนา เป็นต้น¹

ความหมายของการท่องเที่ยวจากการนิยามขององค์กรสหประชาชาติที่ได้จัดประชุมว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวระหว่างประเทศขึ้น ณ กรุงโรม ประเทศอิตาลี เมื่อ พ.ศ.2506 ได้ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยวหมายถึงการเดินทางที่มีเงื่อนไข 3 ประการ² คือ

มีการเดินทาง หมายถึง มีการวางแผนเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง โดยใช้ยานพาหนะนำไปเป็นระยะไกลหรือระยะใกล้

มีจุดหมายปลายทาง หมายถึง มีสถานที่ที่เลือกเดินทางไปเยือนและใช้ช่วงเวลาหนึ่งอยู่ในสถานที่นั้น ซึ่งมักเป็นสถานที่ที่มีความสวยงาม หรือเป็นสถานที่ที่มีรากฐานทางประวัติศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่

มีความมุ่งหมาย หมายถึง มีความประสงค์ในการเดินทางที่ไม่ใช่เพื่อไปประกอบอาชีพหรือไปอยู่ประจำ ซึ่งความมุ่งหมายนี้ สามารถแบ่งได้เป็น 9 อย่าง คือ

1. ความมุ่งหมายเพื่อพักผ่อนในวันหยุด (Holiday – Mass Popular Individual) เป็นความมุ่งหมายในการเดินทางเพื่อพักผ่อนในวันหยุด
2. ความมุ่งหมายเพื่อวัฒนธรรมและศาสนา (Cultural and Religion) เป็นความมุ่งหมายในการเดินทางเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของท้องถิ่นอื่นๆ ที่น่าสนใจ
3. ความมุ่งหมายเพื่อการศึกษา (Education) เป็นความมุ่งหมายในการเดินทางเพื่อการศึกษาวิจัยดูงานและสอนหนังสือในท้องถิ่น
4. ความมุ่งหมายเพื่อการกีฬาและบันเทิง (Sport and Recreation) เป็นความมุ่งหมายในการเดินทางเพื่อชมการแข่งขันกีฬา หรือเข้าร่วมการแข่งขันกีฬา ในท้องถิ่นอื่น
5. ความมุ่งหมายเพื่อชมประวัติศาสตร์และความสนใจพิเศษ (Historical and Special Interests) เป็นความมุ่งหมายในการเดินทางเพื่อชมโบราณสถานและสิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์
6. ความมุ่งหมายเพื่องานอดิเรก (Hobbies) เป็นความมุ่งหมายในการเดินทางเพื่อทำงานอดิเรก

¹ มูลนิธิสิ่งแวดล้อมไทยเสนอต่อกรุงเทพมหานคร (แผนแม่บทเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 1 พ.ศ.2548-2552, 2548), 2-5.

² บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, (กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์ จำกัด, 2548), 5.

7. ความมุ่งหมายเพื่อเยี่ยมญาติมิตร (Visiting Friends and Relatives) เป็นความมุ่งหมายในการเดินทางเพื่อเยี่ยมญาติที่อยู่ห่างไกลคนละท้องถิ่น

8. ความมุ่งหมายเพื่อธุรกิจ (Business) เป็นความมุ่งหมายในการเดินทางเพื่อธุรกิจ แต่ได้จัดเวลาว่างที่นอกเหนือจากการปฏิบัติงานนั้นทำการท่องเที่ยวในท้องถิ่นนั้นๆ

9. ความมุ่งหมายเพื่อประชุมและสัมมนา (Conference and Congress) เป็นความมุ่งหมายในการเดินทางเพื่อเข้าร่วมการประชุมสัมมนาในท้องถิ่นอื่น โดยปกติผู้จัดมักมีรายการนำเที่ยวรวมอยู่ด้วย

อุดม เขยกิจวงศ์³ อธิบายว่า การท่องเที่ยว หมายถึง ประสบการณ์ในการท่องเที่ยว กล่าวคือ การจำแนกที่หมายปลายทางทางการท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยว สามารถแบ่งออกเป็นประเภทของประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวได้เป็น 7 ประเภทดังนี้

- การท่องเที่ยวเพื่อสันทนาการ (Recreation Tourism)
- การท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล (Intensive Tourism)
- การท่องเที่ยวเพื่อชมประวัติศาสตร์ (Historical Tourism)
- การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business Tourism)
- การท่องเที่ยวเพื่อชมวัฒนธรรม (Cultural Tourism)
- การท่องเที่ยวเพื่อชาติพันธุ์ (Ethnic Tourism)
- การท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อม (Environment Tourism)

องค์ประกอบการท่องเที่ยว เป็นปัจจัยก่อให้เกิดการท่องเที่ยว และเป็นสิ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถตัดสินใจเลือกแหล่งท่องเที่ยวได้ตามความสนใจ องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยว เป็นองค์ประกอบสำคัญสูงสุด เพราะเป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวอาจเป็นแหล่งธรรมชาติที่มีความโดดเด่น หรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรืองของสถานที่นั้นๆ ตลอดจนการท่องเที่ยวชนบทเพื่อสัมผัสวิถีชีวิตชาวบ้าน เรียนรู้ถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนโบราณสถานยุคเก่าแก่ก่อนประวัติศาสตร์

2. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ การมีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม เช่น สนามบิน ระบบคมนาคม ตลอดจนบริการด้านอุตสาหกรรมขนส่ง เช่น การขนส่งทางอากาศ ทางบก และทางน้ำ ซึ่งจะเอื้ออำนวยให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปถึงจุดหมายปลายทาง (Destination) หรือแหล่งท่องเที่ยว (Attraction) ได้อย่างสะดวกรวดเร็วและปลอดภัย

³อุดม เขยกิจวงศ์, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. (กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2548)

3. ที่พักแรมและสิ่งอำนวยความสะดวกในการต้อนรับ (Accommodation) ได้แก่ โรงแรม รีสอร์ท เกสต์เฮาส์ โฮมสเตย์ ที่พักแรม ประเภทต่างๆ จะมีสิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities) ในระดับต่างๆ กันซึ่งจะทำให้มีราคาและบริการในระดับต่างกัน เช่น ภัตตาคาร สระว่ายน้ำ บาร์ และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ

4. กิจกรรม (Activities) ถือเป็นหัวใจสำคัญของสินค้าทางการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการแสวงหาประสบการณ์จำเป็นต้องมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมซึ่งกิจกรรมอาจเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต เช่น การดำนา การทอผ้า การจับปลา การทำหัตถกรรมพื้นบ้าน รวมไปถึงกิจกรรมนันทนาการต่างๆ เช่น การพายเรือ ดำน้ำดูปะการัง เดินป่า ดูนก หรือกิจกรรมผจญภัย เช่น การปีนเขาล่องแก่ง การขี่ช้าง เป็นต้น

5. บริการต่างๆ (Ancillary) ในแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีการบริหารด้านต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว เช่น ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ธนาคาร ATM โรงพยาบาล สถานีบริการน้ำมัน ร้านค้า ร้านอาหารของที่ระลึก ห้องสุชา ฯลฯ⁴

ทรัพยากรการท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยว เนื่องจากทรัพยากรท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางไปเยือนแหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากรท่องเที่ยวอาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์และสืบทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรม กล่าวได้ว่าเป็น “สินค้า” ที่มีคุณลักษณะพิเศษที่สามารถดึงดูดให้ “ลูกค้า” หรือนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามา “ซื้อ” ถึงที่ตั้งของสินค้า⁵ ในปัจจุบันมีการจำแนกทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างหลากหลายขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจำแนก ในที่นี้จะขอเสนอตามวิธีการของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)⁶ ซึ่งได้แบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ หมายถึง สภาพทางกายภาพของธรรมชาติที่มีความสวยงามหรือความน่าสนใจต่อการเดินทางไปเที่ยวชม ซึ่งรวมถึงบริเวณที่มนุษย์เข้าไปปรุงแต่งเพิ่มเติมจากสภาพธรรมชาติ

ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุและโบราณสถาน เป็นทรัพยากรท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นตามประโยชน์ของมนุษย์เอง ทั้งนี้เป็นมรดกของอดีต และได้สร้างเสริมขึ้นในสมัยปัจจุบัน แต่มีผลดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวไปเยือนพื้นที่นั้น

⁴ พะยอม ธรรมบุตร, “หลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” (เอกสารประกอบการบรรยาย สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม), 1-3.

⁵ ธนกุลต สังข์เฉย, *อุตสาหกรรมท่องเที่ยวและบริการ* (นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์, 2550), 8.

⁶ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*, 26-29.

ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม เป็นทรัพยากรท่องเที่ยว ที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปแบบของการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมแต่ละกลุ่มชนที่มีความแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ของสังคมที่มีผลต่อการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวไปเยือน

นอกจากนี้ทรัพยากรท่องเที่ยวควรมีองค์ประกอบหลักอย่างน้อย 3 ประการ⁷ คือ

1. สิ่งดึงดูดใจของทรัพยากรการท่องเที่ยว (Attraction) ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีสิ่งดึงดูดใจ ให้นักท่องเที่ยวให้เข้าไปเยี่ยมชมเยือนสถานที่นั้นๆ
2. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีเส้นทาง หรือ เครื่องอำนวยความสะดวกขนส่งที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งที่อยู่บริเวณใกล้เคียง
3. สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว (Amenity) ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกสบายและปลอดภัยเกิดความประทับใจอยากอยู่ท่องเที่ยวนานวันขึ้น

ความสำคัญของการท่องเที่ยว

วอเตอร์ เจมส์สัน⁸ ได้กล่าวถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเอาไว้อันเป็นฐานคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวยั่งยืน ดังนี้

1. ผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวทำให้เกิดการจ้างงานในท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม และกระตุ้นให้เกิดอุตสาหกรรมภายในประเทศที่มีศักยภาพในทางเศรษฐกิจ เป็นแหล่งที่มาของเงินตราต่างประเทศ ตลอดจนการนำมาซึ่งการลงทุนและเงินสะพัดเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจท้องถิ่น และยังสร้างความหลากหลายให้กับระบบเศรษฐกิจของท้องถิ่น ช่วยเพิ่มรายได้จากการเก็บภาษีที่ได้รับจากนักท่องเที่ยว สร้างโอกาสการจ้างงานในธุรกิจชุมชน เพิ่มโอกาสในการทำธุรกิจที่เกี่ยวกับสินค้าและบริการ สร้างสินค้าทางการท่องเที่ยวใหม่ๆ และช่วยปรับปรุงโครงสร้างระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานเพื่อสนับสนุนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

2. ผลประโยชน์ด้านสังคม เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นจากการพัฒนาระบบเศรษฐกิจที่หลากหลาย อันเกิดจากการท่องเที่ยวที่ใช้หลักการในการพัฒนาอย่างยั่งยืน ก่อให้เกิดสิ่งอำนวยความสะดวกด้านนันทนาการและวัฒนธรรม ซึ่งให้ประโยชน์ทั้งกับคนในท้องถิ่นนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ นอกจากนี้ ยังช่วยให้พื้นที่สาธารณะได้รับการพัฒนาและปรับปรุงให้ดีขึ้นผ่านกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ช่วยสร้างความภาคภูมิใจให้เกิดขึ้นในท้องถิ่น สร้างโอกาสในการกระชับความสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารระหว่างคนจากต่างวัฒนธรรม

⁷ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, 50.

⁸ วอเตอร์ เจมส์สัน, ศูนย์เพื่อการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย แปซิฟิก, แนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (กรุงเทพฯ: แสงสว่างเวิลด์เพรส, 2549), 5.

3. ผลประโยชน์ด้านวัฒนธรรม ช่วยสร้างความสำนึกความตระหนักในเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่น สามารถสร้างรายได้เพื่อนำไปใช้ในการทำนุบำรุงแหล่งโบราณคดี สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และการคงอยู่ของวัฒนธรรม การละเล่น ประเพณี กิจกรรมพื้นบ้านต่างๆ ของชุมชน ช่วยส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและประสบการณ์ซึ่งจะเป็นประโยชน์ ทั้งนักท่องเที่ยว และคนท้องถิ่น สามารถเอื้อประโยชน์ต่อการฟื้นฟูขนบธรรมเนียมประเพณี และศิลปหัตถกรรมดั้งเดิม

4. ผลประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อม ช่วยส่งเสริมให้เกิดการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ต่างๆ ที่อาจมีผลตอบแทนน้อยในด้านเกษตรกรรม ช่วยส่งเสริมให้อาณาบริเวณที่เกิดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวยังคงมีความสมบูรณ์ทางธรรมชาติ สวนสาธารณะหรือในพื้นที่เขตอนุรักษ์ธรรมชาติอาจถูกจัดสรรให้มีมากขึ้น ทำให้ระบบนิเวศได้รับการปกป้อง เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ นอกจากนี้ ยังช่วยกระตุ้นสังคมตื่นตัวในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว และกระตุ้นให้ผู้คนเกิดจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม

ความหมายของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ที่ประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Earth Summit Conference) ณ ประเทศบราซิล เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ.2535⁹ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะจุดหมายปลายทางจะเป็นที่ได้ หรือจะเป็นกลุ่มใหญ่ (Mass Tourism) หรือกลุ่มเล็กทั้งในเมืองและชนบท”

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึงการท่องเที่ยว รวมถึงการจัดบริการอื่นๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดย

1. ต้องดำเนินการภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว
  2. ต้องตระหนักดีต่อการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว
  3. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกภาคส่วน ได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน
  4. ต้องชี้ นำภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวต่างๆ
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้ให้ความหมาย การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่รักษา อนุรักษ์ และสร้างความเข้าใจอันดีเกี่ยวกับท้องถิ่นระหว่างกลุ่มคน ได้แก่

⁹Ecotourism Network. “Ecotourism” (Earth Summit conference, 2539),8. อังในศรัณย์ เลิศรักข์มงคล, “การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน” จุลสารการท่องเที่ยวปีที่ 16-1 (มกราคม – มีนาคม), 2540.

ผู้อยู่อาศัย นักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการ ซึ่งการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนี้มีความหมายกว้างกว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และมีความสำคัญมากกว่าการจัดการการท่องเที่ยวโดยทั่วไป เพราะการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้นมุ่งเน้นผลประโยชน์ ซึ่งเกิดกับกลุ่มคนดังกล่าวและยังต้องประกอบไปด้วยการวิเคราะห์ และประเมินผลดี ผลเสีย และยังต้องให้ผู้อยู่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นอันเป็นสถานที่ท่องเที่ยว นั้นได้มีส่วนร่วมวิพากษ์แผนการท่องเที่ยว รวมถึงศึกษาร่วมกันระหว่างผู้อยู่อาศัยในท้องถิ่น ผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยวอีกด้วย เพื่อให้เกิดผลดีต่อทุกๆ ฝ่ายหรือจะกล่าวว่าการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือ การบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้พัฒนาในทุกๆ ด้านอย่างรอบคอบ ระมัดระวัง เพื่อให้เกิดผลดีต่อเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ รวมถึงการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมอย่างชาญฉลาด เกิดประโยชน์สูงสุดและยาวนานและไม่ทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของท้องถิ่น¹⁰

ประเวศ วะสี¹¹ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีลักษณะของการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมที่ดี ได้เข้าใจคุณค่าอันสูงส่งของวัฒนธรรมนั้น จะเป็นสิ่งก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่ายทำให้คนไทยมีความรู้มากขึ้น ได้รายได้จากความรู้ และนักท่องเที่ยวได้รรถประโยชน์จากพุทธศาสนา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้มีคุณค่าของการพัฒนาเกิดขึ้น

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา¹² จึงได้สรุปความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยมเพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมออย่างเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลยในระยะยาว

อาจสรุปได้ว่า จากความหมายข้างต้น การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) มีลักษณะสำคัญอยู่ 6 ประการ คือ

ประการที่ 1 เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภททั้งที่เป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรมต่างๆ

¹⁰ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, การบริหารงานวัฒนธรรม. (กรุงเทพฯ: 2549), 59.

¹¹ อ่างใน ศรันย์ เลิศรักษ์มงคล, “การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน” จุลสารการท่องเที่ยว ปีที่ 16 - 1 (มกราคม - มีนาคม, 2540), 12-15.

¹² บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, 7.

ประการที่ 2 เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว

ประการที่ 3 เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

ประการที่ 4 เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม

ประการที่ 5 เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนยาว

ประการที่ 6 เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นด้วย

มูลนิธิสิ่งแวดล้อมไทยมองการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนว่าควรให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างประสบการณ์ ความรู้ ความเข้าใจกับนักท่องเที่ยว และการบริหารจัดการการท่องเที่ยวควรให้ประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้กำหนดนโยบายและแผนการดำเนินงาน กิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง เพื่อให้มีการคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ที่ดึงดูดของท้องถิ่น และให้ชุมชนได้รับผลตอบแทนที่ยั่งยืนที่เกิดจากการท่องเที่ยว¹³

เช่นเดียวกับบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนาได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนว่าต้องมีการจัดการอย่างดีเยี่ยม และสร้างธุรกิจท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ เพื่อดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยว ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมุ่งเน้นให้เกิดการเข้ามาของผู้เยี่ยมเยือนอย่างสม่ำเสมอมากกว่าเน้นจำนวนเชิงปริมาณ¹⁴

ดังนั้น การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism) จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างสมดุลในทุกมิติอย่างผสมผสานทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างเจ้าของบ้านกับผู้มาเยี่ยมเยือน โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ควบคู่การดำรงรักษาไว้ให้คงอยู่อย่างเหมาะสม โดยคนในท้องถิ่นเป็นผู้มีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยว และสร้างโอกาสในการเข้าถึงผลประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

จากการความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น Shirley Eber (1992) ได้นำเสนอหลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็น 10 ประการ¹⁵ คือ

¹³ มูลนิธิสิ่งแวดล้อมไทยเสนอต่อกรุงเทพมหานคร, แผนแม่บทเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 1 พ.ศ.2548 – 2552, 2-5.

¹⁴ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน, 2.

¹⁵ อังใน เสรี วังสีไพจิตร, ท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืน, (กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป.), 78.

1. การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน (Using Resource Sustainable) เป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างพอดีเท่าที่จำเป็นและประหยัด เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรให้มีการใช้ยาวนานขึ้น
2. การลดการบริโภคและของเสียที่เกินความจำเป็น (Reducing Over Consumption and Waste) เป็นการลดการบริโภคที่มากเกินความจำเป็นและการลดของเสียเพื่อช่วยลดค่าใช้จ่าย ในการทำนุบำรุงรักษาสีงแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยวด้วย
3. การรักษาความหลากหลาย (Maintaining Diversity) เป็นการรักษาความหลากหลายของธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวระยะยาว และช่วยขยายฐานของการท่องเที่ยวด้วย
4. การรวมการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าอยู่ในการวางแผน (Integrating Tourism into Planning) เป็นการรวมการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับแผนพัฒนาแห่งชาติและแผนพัฒนาท้องถิ่น อีกทั้งมีการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Environment Impact Assessment – EIA) ซึ่งการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหมายถึงการใช้หลักวิชาการในการคาดการณ์เกี่ยวกับผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบของการดำเนินโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่จะมีต่อสิ่งแวดล้อมทุกด้านทั้งด้านทรัพยากรท่องเที่ยว เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อหาทางป้องกันผลกระทบด้านลบ
5. การสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น (Supporting local Economics) เป็นการรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาควบคู่ไปกับด้านราคาและคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ซึ่งไม่เพียงแต่จะช่วยให้เกิดการประหยัด แต่ยังป้องกันการทำลายสิ่งแวดล้อมด้วย
6. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น (Involving Local Communities) เป็นการให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ ซึ่งไม่เพียงแต่สร้างผลประโยชน์ตอบแทนให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวด้วย
7. การปรึกษากันระหว่างผู้เกี่ยวข้องและสาธารณชน (Consulting Stakeholders and the Public) เป็นการปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างรัฐบาล ผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้องเพื่อเข้าร่วมงานในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งร่วมแก้ปัญหาและลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์
8. การฝึกอบรมบุคลากร (Training Staff) เป็นการฝึกอบรมบุคลากรท้องถิ่นทุกประเภททุกระดับให้มีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งจะช่วยยกระดับของบริการท่องเที่ยว
9. การตอบสนองการตลาดท่องเที่ยว (Marketing Tourism Responsibly) เป็นการเตรียมข้อมูลข่าวสารการตลาดท่องเที่ยวอย่างพร้อมมูลเพื่อเผยแพร่ไปยังนักท่องเที่ยวให้เข้าใจและเคารพ

ในสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ และวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งช่วยยกระดับความพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย

10. การวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพ (Undertaking Research) เป็นการวิจัยและติดตามตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อช่วยในการแก้ไขปัญหา และเพิ่มผลประโยชน์ให้กับแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว รวมไปถึงนักลงทุน

รูปแบบของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

รูปแบบของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเกิดจากการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา The United Nations Conference and Development หรือที่เรียกว่าประชุม Earth Summit ขึ้นที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ.1992 (พ.ศ.2535) หรือที่เรียกอีกชื่อว่า Rio Summit (ปฏิญญาริโอ) และได้ร่วมลงนามรับรองเอกสารสำคัญ 5 ฉบับ โดยหนึ่งในนั้น คือ แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) เป็นแผนแม่บทของโลกสำหรับการดำเนินงานที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

จากแผนปฏิบัติการ 21 ดังกล่าวทำให้การท่องเที่ยวต้องปรับตัวเข้าสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมด้วย และจากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนี้ นำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แล้วจากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก็นำไปสู่การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ 2 รูปแบบ¹⁶ คือ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ เพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินและมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างดี รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน อันได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงการศึกษาธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวทางธรณีวิทยา การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นต้น

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหรือชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชุมชนท้องถิ่นนั้นจัดขึ้น เพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน พร้อมทั้งได้ศึกษาความเชื่อ ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมมีประสบการณ์ใหม่เพิ่มขึ้น ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างดี รวมไปถึงการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นให้มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนอันได้แก่ การท่องเที่ยว

¹⁶ ยศ สันติสมบัติ และคณะ. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการจัดการทรัพยากร. (เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์, 2554), 51-55.

เชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวงานประเพณีและศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท การท่องเที่ยวเชิงกีฬาและบันเทิง การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพวัฒนธรรม เป็นต้น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กล่าวว่าลักษณะของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

เป็นการท่องเที่ยวที่มีความต่อเนื่อง (Continuity) หมายถึงความต่อเนื่องของทรัพยากรธรรมชาติและต่อเนื่องของวัฒนธรรมซึ่งจัดเป็นทรัพยากรหลักในการท่องเที่ยวและสามารถมอบประสบการณ์นันทนาการที่ดีให้แก่นักท่องเที่ยว

เป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ (Quality) โดยเน้นคุณภาพของ 3 ส่วนหลัก คือ คุณภาพของสิ่งแวดล้อม คุณภาพของประสบการณ์นันทนาการที่นักท่องเที่ยวได้รับ และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

เป็นการท่องเที่ยวที่มีความสมดุล (Balance) ความสมดุลดังกล่าว หมายถึง ความสมดุลระหว่างความต้องการของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ความต้องการของชุมชนในท้องถิ่นและขีดความสามารถของทรัพยากรการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งจะพิจารณาได้จากองค์ประกอบหลัก 4 ประการ คือ

1. ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในขอบเขตความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน วัฒนธรรมนิยม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว
2. การตระหนักในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อชุมชน วัฒนธรรมนิยม ประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน
3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศ ชุมชน วัฒนธรรมนิยม ประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีต่อการท่องเที่ยว
4. การประสานความต้องการทางเศรษฐกิจ การคงอยู่ของสังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน¹⁷

หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

1. สมาชิกของชุมชนจะต้องควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ด้านการท่องเที่ยวของชุมชน กำหนดแหล่งทรัพยากรที่จะต้องได้รับการทำนุบำรุงและส่งเสริม รวมทั้งการร่วมกำหนดเป้าหมายและกลยุทธ์ในการพัฒนาและบริหารจัดการ นอกจากนี้

¹⁷ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. การท่องเที่ยวและการต้อนรับนักท่องเที่ยว. สถาบันการฝึกอบรมการโรงแรมและการท่องเที่ยว (กรุงเทพฯ: ไทยยูเนียนกราฟฟิกส์ จำกัด, 2545), 40.

สมาชิกของชุมชนจะต้องเข้าร่วมในการดำเนินการตามแนวทางและกลยุทธ์ที่ได้กำหนดขึ้น รวมทั้งเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานด้านสาธารณสุขบุคคลและการอำนวยความสะดวกต่างๆ

2. นวัตกรรมด้านการท่องเที่ยวควรพัฒนาขึ้นจากความร่วมมือของกลุ่มต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่

3. การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวจะต้องรวมถึงโอกาสในการจ้างงานที่มีคุณภาพ การจัดการงานที่ดีและเหมาะสมกับคนในพื้นที่ควรเป็นส่วนหนึ่งของภาพรวมการพัฒนาการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ และหนึ่งในกระบวนการจ้างงานที่มีคุณภาพนั้น คือ การให้โอกาสคนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมและจัดการ โครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม ร้านอาหาร ร้านค้า ฯลฯ นอกจากนี้การให้การศึกษา การฝึกอบรมกับคนในท้องถิ่น และการให้โอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการประกอบธุรกิจ เป็นส่วนสำคัญของนโยบายการพัฒนาประเภทนี้ด้วย

4. การกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวควรเป็นไปอย่างกว้างขวางในแต่ละพื้นที่ที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยว ความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่างๆ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการวางแผน การพัฒนาและการดำเนินงานบริหารทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนการบริการด้านต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดความมั่นใจว่ามีการกระจายผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันระหว่างสมาชิกชุมชน นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการต่างๆ

5. การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะต้องให้ความเสมอภาคระหว่างคนรุ่นต่างๆ การกระจายต้นทุนและผลประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องเกิดขึ้นทั้งในคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับคนรุ่นต่อไป เราทุกคนไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยว ธุรกิจท่องเที่ยวและชุมชนควรจรรักษาทรัพยากรให้อยู่ในสภาพที่ดีไม่น้อยกว่าสิ่งที่มีอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะต้องหลีกเลี่ยงการใช้ทรัพยากรที่ไม่สามารถนำกลับมาสู่สภาพเดิมได้

6. การวางแผนระยะยาวเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นหลักประกันว่าพื้นที่นั้นๆ จะไม่เสียหายจากการดำเนินกิจกรรมใด เพียงเพื่อประโยชน์ระยะสั้นและละทิ้งไปเมื่อนักท่องเที่ยวและนักธุรกิจหมดความสนใจและย้ายไปที่อื่น การวางแผนระยะยาวจะช่วยส่งเสริมให้มีการใช้กลยุทธ์ต่างๆ ในเชิงรุกเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของพื้นที่และช่วยสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงส่วนต่างๆ ของท้องถิ่น

7. ความกลมกลืนเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องสร้างให้เกิดขึ้นระหว่างนักท่องเที่ยว สถานที่และชุมชน องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การสนับสนุนอย่างกว้างขวางจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่และความสมดุลระหว่างวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและมนุษย์ ตลอดจนการตระหนักถึงความสำคัญของการร่วมมือระหว่างรัฐบาล ชุมชนท้องถิ่น และอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ตลอดจนองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรที่ดำเนินการด้านการพัฒนาชุมชนและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

8. กลยุทธ์และแผนด้านการท่องเที่ยวจะต้องได้รับการเชื่อมโยงเข้ากับนวัตกรรมและแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับต่างๆ

9. ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติในระดับต่างๆ ตลอดจนหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องมีความจำเป็นมาก โดยเฉพาะนโยบายด้านการท่องเที่ยวและนโยบายสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้ให้บริการด้านต่างๆ ทั้งการขนส่ง ที่จอดรถ ความสามารถในการรองรับด้านน้ำดื่ม น้ำใช้ ความสามารถในการกำจัดน้ำเสียจะต้องได้รับการพิจารณาร่วมกับแผนการท่องเที่ยวและการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

10. การประสานความร่วมมือระหว่างแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบการและธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นสิ่งจำเป็นเนื่องจากแต่ละธุรกิจหรือการดำเนินงานด้านหนึ่งด้านใด ย่อมมีผลกระทบต่อผู้ประกอบการหรือคุณภาพการทำงานของธุรกิจด้านอื่นๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

11. มีความจำเป็นที่จะต้องประเมินผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ความสามารถในการรองรับของพื้นที่จะต้องได้รับการพิจารณา โดยครอบคลุมทั้งข้อจำกัดและการพัฒนาด้านกายภาพ ธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม จะต้องมีความสอดคล้องกับข้อจำกัดของท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม แผนการดำเนินงานใดๆ ควรได้รับการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอและมีการปรับปรุงแก้ไขตามความเหมาะสม

12. จะต้องมีการพัฒนาแนวทางหรือหลักเกณฑ์สำหรับการดำเนินการด้านการท่องเที่ยว รวมถึงการประเมินผลกระทบ นอกจากนี้จะต้องมีการสร้างประมวลจรรยาบรรณในการปฏิบัติสำหรับการท่องเที่ยวในทุกระดับ ทั้งในระดับชาติ ภูมิภาคและท้องถิ่น รวมทั้งการพัฒนาดัชนีชี้วัดและขีดจำกัดสำหรับใช้ชี้วัดผลกระทบและความสำเร็จของโครงการท่องเที่ยว กลยุทธ์สำหรับการป้องกันและติดตามตรวจสอบเป็นสิ่งจำเป็น หากชุมชนต้องการปกป้องรักษาทรัพยากรซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของสินค้าทางการท่องเที่ยวของพวกเขา

13. การวางแผนการท่องเที่ยวจะต้องเปลี่ยนแปลงจากแนวทางดั้งเดิมที่เน้นการเติบโตของอุตสาหกรรมมาเป็นความสำคัญกับโอกาสในการจ้างงานและการพัฒนารายได้ รวมทั้งคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นด้วย และในขณะเดียวกันก็ต้องแน่ใจว่า การตัดสินใจในแต่ละขั้นตอนของการพัฒนานั้นสะท้อนให้เห็นถึงการตระหนักในคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรม การบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรสาธารณะต่างๆ เช่น น้ำ อากาศและที่ดินของส่วนรวม ควรมีความรับผิดชอบที่สามารถตรวจสอบได้ในฐานะผู้ใช้ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นที่แน่ใจว่าทรัพยากรเหล่านี้ไม่ถูกนำไปใช้ในทางที่ผิด

14. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาการศึกษาและหลักสูตรอบรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้กับสาธารณชน ตลอดจนส่งเสริมความสามารถทางธุรกิจ การประกอบอาชีพและความเชี่ยวชาญในสาขาอาชีพต่างๆ

15. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนรวมถึงการส่งเสริมกิจกรรมและการดำเนินการที่จะช่วยส่งเสริมลักษณะเด่นของสภาพภูมิทัศน์และพื้นที่ในบริเวณนั้น ความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและโอกาสในการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ กิจกรรมต่างๆ ควรมุ่งให้เกิดประสบการณ์ที่มีคุณภาพ อันนำไปสู่ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ขณะที่ยังยึดมั่นในหลักการอื่นๆ ของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

16. ขนาดและประเภทของสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวจะต้องสะท้อนให้เห็นข้อจำกัดและขีดความสามารถในการรองรับของทรัพยากรในพื้นที่ โดยเน้นการส่งเสริมให้จัดสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการที่มีผลกระทบน้อย

17. กระบวนการบริหารจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจะต้องช่วยดำรงรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา ทั้งนี้โดยใช้หลักเกณฑ์และมาตรฐานสากล

18. การทำการตลาดท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ควรให้ความสำคัญในเรื่องคุณภาพของประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับ โดยมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อและสะท้อนจริยธรรมของการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว¹⁸

2. แนวคิดการท่องเที่ยวโดยจักรยาน (Bicycle Tourism)

ประวัติการใช้จักรยานในประเทศไทย

การใช้จักรยานเป็นพาหนะในประเทศไทยเริ่มต้นครั้งแรกในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ อันเป็นผลสืบเนื่องจากการติดต่อค้าขายและเปิดประเทศซึ่งเกี่ยวข้องกับสนธิสัญญาเบาว์ริงว่าด้วย “การค้าเสรี” ระหว่างอังกฤษและสยามเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2398 (ค.ศ. 1855) ในสมัยรัฐบาล “ราชาธิปไตย” ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ พระราชินีนาถวิกตอเรียและสยามสมัย “ราชาธิปไตย” ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ รัชกาลที่ 4 สนธิสัญญานี้มีความสำคัญอย่างยิ่งและใช้บังคับอยู่เป็นเวลาถึง 70 กว่าปี ซึ่งจะส่งผลให้เศรษฐกิจสยามผนวกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบการแบ่งงานกันทำแบบอาณานิคมภายใต้การนำของอังกฤษถือว่าการเปิดประเทศในการส่งออกสินค้าต่างๆ จึงทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในบริบทของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเมืองบางกอก¹⁹

¹⁸ ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย, **แนวทางการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน** (กรุงเทพฯ: แสงสว่างเวิลด์เพรส, 2549), 8-11.

¹⁹ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และกัณฐิกา ศรีอุดม , **ความทรงจำของข้าพเจ้าว่าด้วยสยาม** (Personal Recollection of Siam) , ตีพิมพ์ในวารสาร **ฟอร์ตไนท์ลี รีวิว** (Fortnightly Review) เมื่อปี 2408/1865 เป็น (2448:17)

การทำสนธิสัญญาดังกล่าวจึงส่งผลให้ผู้ประกอบการและผู้เดินทางเข้ามาทำธุรกิจซึ่งเป็นชาวยุโรปได้เดินทางเข้ามาเป็นจำนวนมาก ประกอบกับนำสิ่งอำนวยความสะดวก เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัยเข้ามาด้วย ส่งผลให้ประเทศไทยได้มีการพัฒนาระบบการเดินทางขนส่งรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะเป็นช่วงเวลาใกล้เคียงกับการผลิตและคิดค้น และพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตจักรยานซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมนีส่งออกจักรยานเป็นสินค้าสำคัญ ซึ่งการที่สยามจะมีแนวทางพัฒนาความเจริญให้ทัดเทียมอารยประเทศนั้นจึงได้มีการส่งจักรยานเข้ามาในช่วงต้นรัชกาลที่ 5 ที่ระบุโดยเอกสารสำคัญจากหนังสือ “บุญญาภพระประวัติและจดหมายเหตุรายวันของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ” ในการนำจักรยานเข้ามาใช้แล้วเมื่อวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2425 ซึ่งมีรายละเอียดที่กล่าวถึง รถจักรยานที่ในยุคแรกนั้นเรียกว่า “รถถีบ” ดังนี้

เวลาย่ำค่ำแล้ว เสด็จออกที่สนามนำพระที่นั่ง ทรงรถถีบรอบถนนทำด้วยซีเมนต์ แลพระเจ้าลูกเธอที่ทรงหลายพระองค์ แลสมเด็จพระเจ้าลูกเธอกระหม่อมชายใหญ่ก็ทรงรถถีบที่พญาภาสถวายเมื่อวานฉลองพระที่พระตำหนักนั้น มาทรงที่ถนนนี้ ดูทรงได้ถนัดดี ทูลกระหม่อมหญิงใหญ่ ท่านไสกันเอง 2 องค์ได้หลายรอบ สัก 4-5 รอบ แล้วเราเป็นผู้คอยพุงไม่ให้ตก ทอดพระเนตรรถแล้วก็รับสั่งให้เอาเครื่องลอนเตนนีส²⁰

รายละเอียดในจดหมายเหตุดังกล่าว ได้กล่าวถึงพญาภาส ผู้ที่นำจักรยานเข้ามาถวายนั้นหมายถึง เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ราชเลขาธุการและว่าที่จางวางมหาดเล็กสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งมีบทบาทสำคัญเป็นผู้เดินทางไปอังกฤษเพื่อหาทางปรองดองและฟ้องร้องเรื่องร้อยเอกโทมัส จอร์จ น็อกซ์ (Thomas George Knox) กงสุลอังกฤษประจำสยาม เรื่องการแทรกแซงกิจการในของสยามและวิกฤตการณ์ของวังหน้าในขณะนั้น²¹

²⁰ เอนก นาวิกมูล, *เปิดกรุภาพเก่า* (กรุงเทพฯ: สายธาร, 2546), 125.

²¹ ไกรฤกษ์ นานา, *หน้าหนึ่งในสยาม ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์* (กรุงเทพฯ: มติชน 2556)

(ก)

(ข)

ภาพที่ 1 การแต่งกายเข้าร่วมงานสงครามบุพชาติที่มีการแต่งกายและจักรยานของตนเองเพื่อความสวยงาม (ก) การแต่งชุดแฟนซีขี่จักรยาน (ข) การตกแต่งจักรยานและชุดในเรื่องกระต๊วงเสื่อที่มา: เอนก นาวิกมูล, *ข้าวของในอดีต*, (กรุงเทพฯ: 2551), 11.

ในเอกสารประวัติศาสตร์ของช่วง พ.ศ. 2425 นั้นการใช้จักรยานยังไม่เป็นที่นิยม เพราะเนื่องจากการนำเข้าและมีราคาสูง จึงมีเพียงพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูงเท่านั้นที่มีโอกาสได้ทรงจักรยาน จนกระทั่งกระแสการใช้จักรยานได้รับการตอบรับจากวงสังคมระดับสูงที่ค่อยๆ ขยายตัวมาถึง ข้าราชการ ขุนนางชั้นผู้ใหญ่ โดยการสั่งจักรยานนำเข้ามาจากต่างประเทศนั้น มีระบุเป็นหลักฐานชัดเจนในหนังสือจดหมายเหตุแสงอรุณ เล่ม 5 หน้า 15 ฉบับ 1 มีนาคม ค.ศ. 1896 รัตนโกสินทร์ศก 114 (พ.ศ.2439) มีข้อความที่น่าสนใจว่า

รถไบไซเกิ้ล คือรถถีบ มี 2 ล้อเรียงกัน เป็นของประเสริฐที่คิดขึ้นใหม่ ในรอบสิบปีล่วงมาแล้ว มีชายหญิงขี่หลายหมื่นคน ราคาขายคันละ 100 บาท ขึ้นไปจนพียงคันละ 300 บาทเศษ รถเช่นนี้ยังไม่ใคร่มีในเมืองสยาม แต่ในสมัยนี้ ที่กรุงเทพฯ มีบ้างแล้ว ที่จะขี่ต้องมีถนนราบเสมอดี ประโยชน์ของไบไซเกิ้ลคือ ไปทางไกลได้เร็ว ไม่ต้องเลี้ยงเหมือนม้า แต่ทุกวันนี้เขามักใช้เป้นเครื่องแข่งขันกันโดยมาก หัดให้แล่นเร็วยิ่งขึ้นทุกทีดังนี้ไม่สู้มีประโยชน์แท้²²

²² เอนก นาวิกมูล, *ข้าวของในอดีต*, (กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2551), 35.

การใช้จักรยานจึงเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะชาวยุโรปที่เข้ามาทำธุรกิจในช่วงนั้นและใช้จักรยานออกกำลังกายและเดินทางแทนการขี่ม้า เนื่องจากเริ่มมีถนนมากขึ้น โดยมีการส่งจักรยานสองล้อที่มีขนาดล้อเท่ากันเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 5 โดย กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ได้ส่งจักรยานเข้ามา 100 คัน และกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ส่งเข้ามาอีก 100 คัน²³ จึงเริ่มเป็นที่แพร่หลาย มีการหัดขี่กันในวัง เริ่มมีการก่อตั้งสโมสร ผู้ขี่จักรยาน จัดงานชุมนุมจักรยาน โดยมีการชุมนุมและจัดเป็นมหรสพที่ใช้ชื่อว่า “งานสงครามบุปผชาติ” แต่งรถจักรยานด้วยดอกไม้สด โดยมี สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช เป็นผู้ทรงริเริ่มขึ้น ที่ท้องสนามหลวงเพื่อเป็นเกียรติยศในการรับเสด็จ พระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ ซึ่งเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ที่จัดขึ้นในวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2442²⁴ ซึ่งมีคนร่วมแต่งแฟนซีถึงประมาณ 200 คน

เมื่อเจ้านายกับขุนนางเริ่มใช้รถจักรยานมากขึ้น จึงส่งผลให้กลุ่มราษฎรที่พอมีฐานะเริ่มพากันซื้อจักรยานจนเกิดเป็นที่นิยมตามกันมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนของพ่อค้าที่ส่งรถจักรยานเข้ามาขายในช่วงแรกๆ ปรากฏนาม นายเลิศ เศรษฐบุตร (พระยาภักตินรเศรษฐ์) แต่ก็ได้ปรากฏว่าดำเนินกิจการเพียงแค่ช่วงระยะเวลาหนึ่งแล้วจึงเลิกกิจการเนื่องจากขาดทุน สำหรับราษฎรที่มีรถจักรยานขี่เป็นรุ่นแรกนั้นได้ปรากฏนาม ร.อ. ขุนจงใจหาญ ขณะอยู่ในวัยเด็ก ขณะเรียนหนังสืออยู่ที่โรงเรียนวัดเทพศิรินทราวาสเป็นคนแรกที่ได้ขี่จักรยานมาเรียน เพราะเนื่องจากเป็นบุตรชายของนายอากร จึงมีฐานะดีที่สามารถจะซื้อหาจักรยานไว้ในครอบครอง²⁵ เป็นสาเหตุที่จักรยานเริ่มเข้าถึงกลุ่มคนทุกชนชั้น และเริ่มมีการดำเนินกิจการด้านธุรกิจจักรยานเพิ่มมากขึ้น เพราะการขี่จักรยานของคนในสมัยนั้นมีทั้งขี่ไปธุระและขี่เพื่อเล่น ซึ่งมีข้อมูลเกี่ยวกับการขี่จักรยานในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ ที่ได้บันทึกไว้โดยขุนวิจิตรมาตรา ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับนายวิลเลียม วิเยนศิริ ชาวลังกา ผู้เป็นเจ้าของธุรกิจร้านนาฬิกาแถวแพร่งนราชอบขี่จักรยานเล่นไปตามถนนตะนาว ที่มีลักษณะพิเศษดังนี้

นายวิลเลียม วิเยนศิรินี้ชอบขี่จักรยาน ซึ่งรูปร่างเกลี้ยงไม่ตบแจงอะไรแต่ขี่เก่งมีเล่นทำทางต่างๆ ซึ่งในสมัยนั้นไม่มีใครทำ เช่นขี่ไปแล้วหยุดนั่งอยู่กับที่ ทำท่าหกไมหกมาต่างๆ โดยจักรยานไม่ล้มเลย แก่ขี่เล่นทำจักรยานตามถนนเรื่อยมา²⁶

²³ โรม บุนนาค, 100 แรกมีในสยาม (กรุงเทพฯ: สยามบันทึก, 2554), 28.

²⁴ อภิโชค แซ่ไคว้, วิวัฒนาการยานพาหนะทางบกของไทย (กรุงเทพฯ: เอส.ที.พี. เวิลด์มีเดีย จำกัด, 2541), 39 – 40.

²⁵ เทพชู ทับทอง, อนุทินกรุงเทพฯ ภาพแห่งความทรงจำ (กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก, 2545), 267.

²⁶ ศันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, ย่านการค้า “ตะวันตก” แห่งแรกของกรุงเทพฯ (กรุงเทพฯ: มติชน, 2547), 57.

เมื่อจักรยานได้รับกระแสความนิยมมากขึ้น จึงได้มีการจัดจำหน่ายมากขึ้นและแพร่หลายไปตามจังหวัดต่างๆ ช่วงรัชกาลที่ 6 รถจักรยานเข้ามามีบทบาทบนท้องถนน เนื่องจากราษฎรสามารถเลือกซื้อได้สะดวกกว่าในอดีต ซึ่งมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นจนเป็นที่รู้จักทั่วทั้งประเทศ โดยเฉพาะในกิจการของทางหน่วยงานราชการ เช่น บุรุษไปรษณีย์ ทหารในราชการสงครามอินโดจีน และเหตุการณ์สำคัญในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อญี่ปุ่นยกกองทัพผ่านไทยนั้น ทหารญี่ปุ่นบางหน่วยใช้รถจักรยานเป็นพาหนะตามถนนในกรุงเทพมหานครซึ่งในยุคสงครามมหาเอเซียบูรพานั้น ข้าวของตลาดแคลง อุปรกรณ์และอะไหล่จักรยานนั้นหายากต้องดูแลซ่อมแซมจากอะไหล่ที่มีอยู่ภายในประเทศ หากเจ้าของจักรยานไม่มีความจำเป็นก็ไม่มีการเปลี่ยน เช่น ยางล้อจักรยานนั้นใช้จนกระทั่งดอกยางสึกหมดหรือทนใช้กว่ายางจะแตกแล้วจึงเปลี่ยนเป็นอย่างต้น เป็นต้น

ภาพที่ 2 กิจกรรมการเช่าจักรยานซึ่งที่บริเวณท้องสนามหลวงเยาวชนสนใจมารอเช่าจักรยานเป็นจำนวนมาก

ที่มา: ทวีไทย บริบูรณ์, **จักรยานโบราณ**, (กรุงเทพฯ, 2542), 70-71.

ภาพที่ 3 เด็กกำลังเริ่มทดลองปั่นจักรยานแบบสามล้อ

ที่มา: ทวีไทย บริบูรณ์, **จักรยานโบราณ** (กรุงเทพฯ, 2542), 70-71.

สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในประเทศไทยนั้น (หลังพ.ศ. 2489) ร้านจำหน่ายจักรยาน นำเข้าที่เป็นที่รู้จักคือย่านตลาดน้อย วงเวียนโอเดียน (ปัจจุบันคือซุ้มประตูเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา ในเขตสัมพันธวงศ์) ในอดีตมีร้านอยู่ติดกันหลายร้านซึ่งเป็นรถจักรยานยี่ห้อ “ฟิลลิปส์” เป็นจักรยานธรรมดาแบบรถบรรทุกของด้านหลังมีตะแกรงสำหรับนั่งซ้อนท้ายหรือบรรทุกของหนักได้มีขาตั้งเป็นแบบตรง ราคาประมาณคันละ 800 บาท และย่านวรจักร (เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย) ในอดีตมีรถยี่ห้อ “ซันปิม” ราคาประมาณคันละ 1,200 บาท เป็นรถแบบสมรรถนะสูง มีไฟไดนาโม ใช้ไฟหน้าและไฟท้ายสีแดง ซึ่งในยุคนี้รถจักรยานที่ได้รับความนิยมคือ “ราเลย์” และ “ซันปิม” ที่เป็นจักรยานที่ดีที่สุดและมีราคาแพงที่สุดในยุคนั้น แต่สำหรับประชาชนที่ยังขาดกำลังซื้อจักรยานส่วนใหญ่จำเป็นต้องหาเช่าจักรยานเพื่อหัดขี่ จึงเกิดธุรกิจการเช่าจักรยานที่ท้องสนามหลวง โดยมีการแบ่งสัมปทานถึง 12 ราย ที่ตั้งกระจายกันตั้งแต่ทิศเหนือด้านพระบรมมหาราชวังจรดด้านทิศใต้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งธุรกิจเช่าจักรยานคือ คุณตาจันทร์ สุระนันท์ บ้านแพรงสรรพศาสตร์ ซึ่งกำหนดอัตราเช่าต่อชั่วโมงที่ 8 สตางค์ ตั้งแต่ พ.ศ.2478 และปรับราคาไปตามขนาดของรถจักรยาน ซึ่งมีอัตราค่าเช่าต่อมาคือ 3 - 10 บาท²⁷ จนกระทั่งปีพ.ศ.2525 ซึ่งเป็นปีที่จัดงานเฉลิมฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบ 200 ปี²⁸ จึงทำให้ยกเลิกกิจการเช่าจักรยาน รวมถึงให้ตลาดนัดบริเวณท้องสนามหลวง ย้ายไปอยู่ที่สวนจตุจักร จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้บรรยากาศครึกครื้นของการหัดขี่จักรยาน และการปั่นจักรยานรอบท้องสนามหลวงได้เลือนหายไป แต่กระแสจักรยานก็ได้รับความนิยมมากขึ้นและเป็นสิ่งหนึ่งที่ยึดเหนี่ยวกันมาจนกระทั่งปัจจุบันในสังคมไทย

ดังนั้นการท่องเที่ยวโดยจักรยานเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ใช้จักรยานในลักษณะต่างๆ เพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งทรัพยากรวัฒนธรรม โดยคำนึงถึงเส้นทางที่ใช้ถนนสายหลัก ถนนสายรอง และเส้นทางในชุมชน โดยเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ปราศจากมลภาวะกับสิ่งแวดล้อม และสามารถเข้าถึงแหล่งต่างๆ ได้โดยสะดวก ซึ่งเป็นที่นิยมในปัจจุบันโดยการเลือกเส้นทางท่องเที่ยวตามความสนใจและรูปแบบเส้นทางที่นักปั่นจักรยานถนัด

การปั่นจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวขึ้นเป็นอีกทางเลือกที่สามารถเข้าถึงสถานที่ที่ต้องการได้ดีกว่ารถยนต์ เพราะมีสถานที่หลายแห่งที่ไม่อนุญาตให้รถยนต์เข้าไป หรือเส้นทางเข้าเล็ก แคบ หรือแม้จะใช้การเดินทางเข้าไปใช้เวลานาน เป็นต้น ในอดีตเมื่อการใช้จักรยานเล็กละเอียดแพร่หลาย อนุสร อ.ส.ท. เป็นหน่วยงานนำสำรวจเส้นทางจนเกิดเป็นเส้นทางจักรยานที่เหมาะสมหลายแห่ง เช่น เส้นทางจักรยานเกาะรัตนโกสินทร์ เส้นทางจักรยานธนบุรี เลียบแม่น้ำเจ้าพระยา เส้นทางเกาะเมืองกรุงศรีอยุธยา เส้นทางจักรยานสุโขทัย - ศรีสัชนาลัย อีกทั้งยังมีการจัดทำคณะจักรยานท่องเที่ยวขึ้นเดินทาง

²⁷ ทวีไทย บริบูรณ์, จักรยานโบราณ, (กรุงเทพฯ: ปิ่นเกล้าการพิมพ์, 2542), 36.

²⁸ กรมศิลปากร, สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี พ.ศ. 2525, (ม.ป.ท.)

ท่องเที่ยวไปในเส้นทางต่างๆ ดังกล่าว เป็นเวลานาน กระทั่งมีการจัดตั้งหน่วยงานกองการท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครขึ้นมาเพื่อดำเนินการสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยจักรยาน

ภาพที่ 4 รูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวโดยจักรยานที่จัดทำเป็นคู่มือและเส้นทางท่องเที่ยวโดยอนุสาร อ.ส.ท. 2557

ที่มา: คู่มือเส้นทางจักรยานท่องเที่ยว (อ.ส.ท.) เข้าถึงเมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2559, เข้าถึงได้จาก <http://travel.kapook.com/view96996.html>

ปัจจัยพื้นฐานสำหรับนักปั่นท่องเที่ยวโดยจักรยานนั้น เป็นสิ่งสำคัญควบคู่ไปกับการปั่นจักรยานเพื่อการเดินทางท่องเที่ยวซึ่งควรนำมาพิจารณาควบคู่เสมอ ซึ่งนักปั่นที่มีประสิทธิภาพควรมีการเตรียมการในสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ความรู้เบื้องต้นที่ได้กล่าวไปแล้วเกี่ยวกับรถจักรยานของตนเองทั้งหมด (Bike knowledge)
2. การเตรียมตัว หรือการฝึกซ้อมที่ได้อย่างถูกต้อง และเพียงพอ (Self preparation)
3. การสร้างความรู้สึกร หรือสัมผัสแห่งความมุ่งมั่น และความตั้งใจ (Ambition - cycling phenomena)
4. การวางแผนเส้นทางการเดินทางอย่างประณีต (Extensive travel plan)
5. การวางแผนการจัดเตรียมสัมภาระให้เกิดประโยชน์สูงสุด (Loading management)

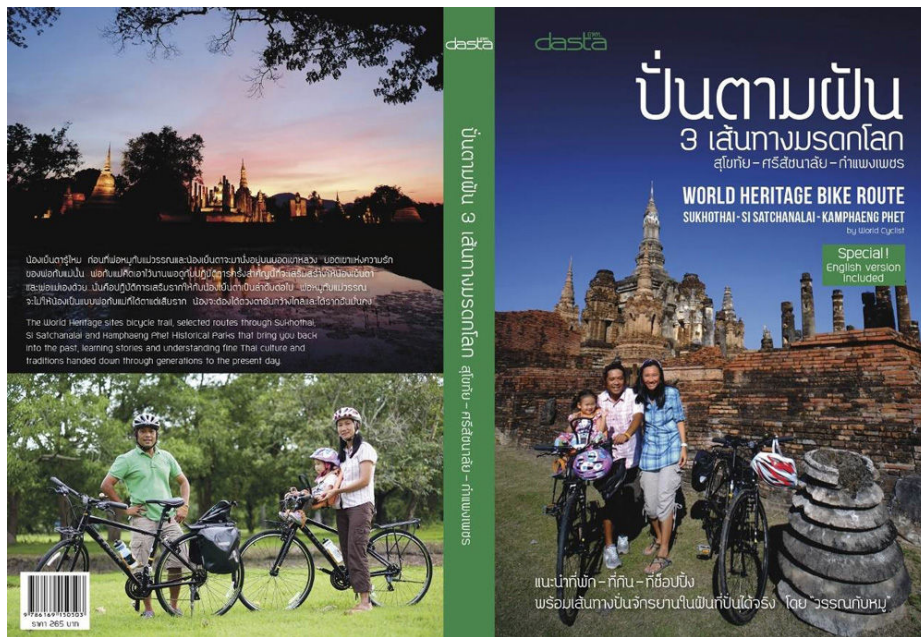
รูปแบบการปั่นจักรยานเพื่อการเดินทางท่องเที่ยววันนั้น แบ่งออกเป็นสามระดับ คือ

การปั่นจักรยานเดินทางระยะใกล้ (Short-distance touring cycling) ซึ่งเป็นการปั่นเดินทางท่องเที่ยวที่ส่วนใหญ่จะเน้นพื้นที่การปั่นภายในประเทศ (Domestic trip) และมีระยะทางการปั่นรวมตลอดการเดินทางต่ำกว่า 300 กิโลเมตร การปั่นรูปแบบนี้เป็น การปั่นที่ไม่ต้องเตรียมการอะไรมากนักนักปั่นสามารถปั่นได้ซะเป็นส่วนใหญ่ โดยต้องการการฝึกซ้อมที่ตั้งอยู่ในระดับปานกลางถึงระดับสูง เช่น บุคคลทั่วๆ ไปที่จัดการปั่นจักรยานเดินทางทุกๆ สัปดาห์ หรือทุกๆ เดือน และจบกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยจักรยานภายในวันเดียว หรือสองถึงสามวัน เป็นต้น

การปั่นจักรยานเดินทางระยะไกล (Long-distance touring cycling) ซึ่งเป็นการปั่นเดินทางท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นตามเส้นทางภายในประเทศในลักษณะแบบข้ามเขต (Cross region) หรือข้ามประเทศ (Cross country) โดยมีระยะทางการปั่นรวมตลอดการเดินทางตั้งแต่ 500-3,000 กิโลเมตร การปั่นจะต้องมีการเตรียมการที่ค่อนข้างจะมาก โดยต้องการการฝึกซ้อมที่เข้มข้น และการพัฒนากายภาพของนักปั่นให้พร้อมสำหรับการเดินทางที่สุด เช่น นายสว่าง ทองดี ที่จัดเส้นทางปั่นจากประเทศไทยไปประเทศลาว จีน ทิเบต และเวียดนาม โดยใช้จักรยานร่วมกับรูปแบบการท่องเที่ยวอื่นๆ เป็นเวลา 3 เดือน²⁹ เป็นต้น

การปั่นจักรยานเดินทางเต็มรูปแบบ (Full series) อันเป็นรูปแบบการปั่นจักรยานเดินทางท่องเที่ยวที่ครอบคลุมระยะทาง มากกว่า 5,000 กิโลเมตรขึ้นไปภายใต้การปั่นเดียวที่จัดขึ้น ซึ่งทั้งนักปั่น และรถจักรยานจะต้องมีการเตรียมการที่ดีที่สุด แต่ทว่าการฝึกซ้อมอาจจะไม่ถึงขั้นระดับที่ 2 ที่กล่าวมาโดยเฉพาะจะต้องมีระยะเวลาในการเดินทางยาวนาน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน เช่น นายเจริญ โธทอง และนางอรวรรณ โธทอง ที่ปั่นจักรยานเดินทางรอบโลกโดยการใช้เวลาเดินทาง 6 ปี ใน 43 ประเทศ เป็นต้น

²⁹ สว่าง ทองดี, Lonely bike (กรุงเทพฯ: สายธาร, 2552), 10.

ภาพที่ 5 ปั่นตามฝัน 3 เส้นทางมรดกโลก สุโขทัย - ศรีสัชนาลัย - กำแพงเพชร
ที่มา: bicyclwind เข้าถึงเมื่อ 10 มีนาคม 2559, เข้าถึงได้จาก <http://www.bicyclwind.com/aboutus>

การท่องเที่ยวโดยจักรยานนั้น เป็นกระแสการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ในการขับเคลื่อนสังคม ให้ตระหนักถึงการแบ่งปันในการใช้ถนนร่วมกัน เป็นการส่งเสริมการมีจิตสำนึกในการเอื้อเฟื้อให้กับผู้ใช้จักรยาน ในการสัญจรเพื่อการท่องเที่ยว และร่วมตัวเป็นกลุ่มเครือข่าย ชักชวนสมาชิกในครอบครัว กลุ่มเพื่อน และคนรู้จัก มาปรึกษาในการค้นหาเส้นทางและการปั่นจักรยานท่องเที่ยวร่วมกัน เพื่อเป็นการใช้พลังพลิกวิฤตติธรรมรงค์การใช้จักรยานในสังคมเพิ่มจำนวนมากขึ้น จากตัวอย่างของกลุ่ม Critical Mass ride ที่เริ่มต้นขึ้นในพ.ศ. 2535 ที่เมืองซานฟรานซิสโก มีผู้ใช้จักรยานในการเดินทางมากกว่า 300 เมืองทั่วโลก³⁰ โดยเริ่มการรวมกลุ่มปรึกษาเพื่อแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับปัญหาด้านการจราจร และเรียกร้องสิทธิการใช้จักรยานสัญจรในเมืองเกิดขึ้น เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างจิตสำนึกในการแบ่งปันพื้นที่ถนนสำหรับจักรยานในยุคแรกๆ และพัฒนาจากการปั่นจักรยานเพื่อการสัญจรเป็นการประชาสัมพันธ์การใช้จักรยานในรูปแบบต่างๆ เช่น จักรยานเพื่อการท่องเที่ยว ได้มีส่วนสร้างให้เกิดผลดีในสังคม ในด้านสิ่งแวดล้อมจากปัญหามลพิษ และลดปัญหาการจราจรติดขัดในชั่วโมงเร่งด่วน ซึ่งการใช้จักรยานสัญจรในบริเวณพื้นที่เขตเมืองนั้น นักปั่นจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบ

³⁰ Luis A. Vivaco University of Vermont, **Reconsidering The Bicycle An Anthropological Perspective on a New (Old) Thing** (United States of America : Walsworth Publishing Company, 2013), 99.

และสัญลักษณ์จราจร เช่นในประเทศแถบทวีปยุโรปและในสหรัฐอเมริกา นั้น จะมีสิ่งอำนวยความสะดวกให้ เช่น สัญลักษณ์ไฟจราจรรูปจักรยาน ป้ายกำกับบอกเส้นทางจักรยานและมารยาทการแบ่งปันใช้ร่วมกับทางเท้าด้วยการปั่นจักรยานอย่างระมัดระวัง เพื่อความปลอดภัยในเมืองใหญ่บางเมืองนั้นจะสร้างเส้นทางสำหรับจักรยานสัญจรโดยเฉพาะ เพื่อลดปัญหาการเกิดอุบัติเหตุระหว่างผู้เดินเท้าสัญจรและรถยนต์สัญจรอีกด้วย³¹

การท่องเที่ยวโดยจักรยาน เป็นปัจจัยทางเลือกที่มีความสำคัญที่สามารถใช้เวลาและงบประมาณสำหรับการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม ถึงแม้ว่าการใช้รถยนต์ส่วนบุคคลจะสะดวกสบายในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและรวดเร็วกว่าจักรยานก็มีค่าใช้จ่ายและต้นทุนที่สูงกว่า โดยเฉพาะการท่องเที่ยวในพื้นที่เขตชุมชนเมืองต่างๆ การใช้จักรยานท่องเที่ยวสามารถประหยัดเวลาและเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวได้ดีกว่าการใช้รถยนต์ส่วนบุคคล³² การท่องเที่ยวโดยจักรยานที่มีระยะทางไกล เป็นอีกรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เปรียบเสมือนทั้งศาสตร์และศิลป์ ซึ่งการปั่นจักรยานทางไกลนั้นเป็นศิลปะของนักเดินทางด้วยจักรยาน เป็นการสร้างเรื่องราวและเทคนิคเฉพาะปัจเจกบุคคล ซึ่งบางครั้งนักปั่นจักรยานท่องเที่ยวทางไกลหลายๆ คนจึงชอบท่องเที่ยวไปโดยลำพัง บางครั้งก็มีเป็นกลุ่มเล็กที่มีสมาชิกเพียงไม่กี่คน หรือมีสถานะภาพแบบสามมิตรยา โดยมีการแวะพักตามเส้นทาง เพราะไม่สามารถคาดการณ์สถานการณ์ต่างๆล่วงหน้าได้ จึงจำเป็นต้องวางแผนเป็นอย่างดี เพื่อการสร้างความทรงจำรูปแบบใหม่และประสบการณ์ใหม่กับการใช้จักรยานท่องเที่ยว เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการเดินทางได้อย่างปลอดภัยและสร้างความประทับใจ จนกลายเป็นแรงบันดาลใจในการใช้จักรยานในการท่องเที่ยวมากขึ้น

การแบ่งประเภทของการท่องเที่ยวโดยจักรยานนั้น สามารถแบ่งเพิ่มเติมได้เป็น 2 ประเภท คือ การปั่นจักรยานท่องเที่ยวที่เรียกว่า Lightweight Touring ที่เป็นเส้นทางสั้นใช้ระยะเวลาภายใน 1 – 2 วัน และไม่เกิน 1 สัปดาห์ โดยไม่มีสัมภาระหรือสิ่งของพกติดตัวไปมากมีเพียงเฉพาะสิ่งของจำเป็นในการเดินทางเท่านั้น และการเดินทางท่องเที่ยวแบบ Fully Loaded Touring เป็นการเดินทางด้วยจักรยานเต็มขั้นตั้งแต่ 1 สัปดาห์ถึงหลายปี ต้องเตรียมความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจ สามารถเดินทางไปได้ทุกที่ เน้นการช่วยเหลือตนเองเป็นหลัก และมีสิ่งของจำเป็นคือ เต็นท์ ถุงนอน และอุปกรณ์ประกอบอาหาร

³¹ Robin Barton, *The Cycling Bible The Complete Guide For All Cyclists From Novice To Expert* (London : A&C Black Publishers Ltd, 2011 43), 102-103.

³² John Pucher and Ralph Buehler (MIT Press books), *City Cycling* (United States of America : Toppan Best-set Premedia Limited, 2012), 3.

ภาคสนาม รวมถึงเสื้อผ้า สิ่งของเครื่องใช้จำเป็นต้องบรรทุกสัมภาระหนัก ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมในปัจจุบัน³³

วิธีการเลือกจักรยานสำหรับการท่องเที่ยว นั้น สามารถเลือกใช้จักรยานได้หลากหลายรูปแบบ ซึ่งการท่องเที่ยวโดยจักรยานนั้น นักปั่นสามารถเลือกหาจักรยานที่เข้ากลับตนเองได้ โดยการทดลองปั่น ทำนั้งในการปั่น รวมถึงความสะดวกสบายความถนัด และความชอบส่วนบุคคลในการเลือกจักรยานเพื่อเป็นพาหนะในการเดินทางท่องเที่ยว ในปัจจุบันมีร้านค้าผลิตภัณฑ์และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องจักรยานเพิ่มขึ้นมากมายทั้งในพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล ซึ่งมีรูปแบบที่หลากหลายจึงกล่าวถึงประเภทของจักรยานที่มีจำหน่ายในปัจจุบัน เช่น

1. จักรยานเสือหมอบ (Road Bike) เป็นจักรยานที่ทำความเร็วสูงและระยะทางไกล เป็นที่นิยมในปัจจุบัน มีรูปลักษณะที่สวยงาม น้ำหนักเบา ใช้หลักอากาศพลศาสตร์ (Aerodynamic) มีราคาสูง สำหรับการแข่งขันจักรยาน และเหมาะสำหรับถนนทางเรียบ

2. จักรยานเสือภูเขา (Mountain Bike) เป็นจักรยานที่มีรูปทรงและโครงสร้างแข็งแรง มีระบบรองรับแรงกระแทก (Shock absorber) วงล้อมีหน้าตัดขนาดใหญ่ สามารถปั่นได้ทุกสภาพถนนทางลาดชัน ผิวดินขรุขระ หรือถนนกรวดทราย เป็นจักรยานที่เหมาะสมสำหรับการใช้งานสมบุกสมบัน

3. จักรยานทัวร์ริง (Touring Bike) มีลักษณะเด่นที่เหมาะสมกับการปั่นจักรยานเดินทางท่องเที่ยว มีความแข็งแรง มีอุปกรณ์บรรทุกสัมภาระและสิ่งของที่จำเป็น และพัฒนารูปแบบของโครงสร้างและขนาดยางให้ใหญ่ขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับการเดินทางไกล

4. จักรยานไฮบริด (Hybrid Bike) หรือมีชื่อเรียกว่า City bike เป็นการพัฒนาจักรยานจากการผสมผสานรูปแบบระหว่างจักรยานเสือหมอบและจักรยานเสือภูเขา เนื่องจากมีระบบเกียร์และส่วนรองรับแรงกระแทกจากเสือภูเขา ผสมกับรูปแบบที่เพรียวลม ซึ่งเหมาะในการปั่นในพื้นที่เขตเมืองและในชุมชน

5. จักรยานฟิกซ์เกียร์ (Fixed Gear) เป็นจักรยานอันเป็นที่ชื่นชอบของกลุ่มวัยรุ่น เพราะต้องใช้ทักษะในการควบคุมบังคับจักรยาน เนื่องจากไม่มีมิตดเบรค และเกียร์ ไม่มีจานฟรี (Freewheel mechanism) เมื่อเบรคจึงต้องชะลอขาในการปั่นและสามารถปั่นถอยหลังได้ โดยส่วนใหญ่จะนิยมปั่นในเมืองและถนนทางเรียบ

6. จักรยานพับ (Folding Bike) จักรยานที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ มีขนาดโครงสร้างและวงล้อเล็ก จัดเก็บง่ายด้วยวิธีการพับเก็บ และพกพาได้สะดวก สามารถเดินทางในเมืองและตรอก

³³ พัสกร ปลอดโปร่ง, **Touring ศาสตร์และศิลป์ของการท่องเที่ยวด้วยจักรยาน ในวารสาร Cycling Plus Thailand** ฉบับที่ 30 ประจำเดือนพฤศจิกายน 2558 (กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์จำกัด, 2558), 59.

ชอยที่ขนาดเล็กรวมถึงสามารถทำความเร็วได้ โดยเฉพาะการเดินทางร่วมกับการโดยสารรถไฟฟ้าหรือระบบขนส่งมวลชนอื่นๆ

7. จักรยานบีเอ็มเอ็กซ์ (BMX) หรือเรียกว่า จักรยาน Bicycle Motocross ซึ่งเป็นจักรยานที่ใช้ในการแข่งขันภายในสนามวิบาก และได้รับรับความนิยมจากกลุ่มเยาวชน เพราะรูปลักษณ์ที่โดดเด่นกะทัดรัด และใช้สำหรับการเดินทางระยะใกล้ ซึ่งได้นิยมนำมาใช้ในแข่งขันในกีฬาผาดโผน

8. จักรยานแม่บ้าน (Valet Bike) เป็นจักรยานธรรมดา มีน้ำหนักมาก มีตระแกรงหรือเบาะซ้อนท้ายที่อยู่ด้านหลังคนปั่น หรือสามารถเพิ่มที่นั่งสำหรับเด็กตรงด้านหน้าคนปั่นได้เช่นเดียวกัน และมีตะกร้าบริเวณหน้ารถสำหรับบรรทุกสัมภาระเล็กน้อย เหมาะสำหรับการเดินทางใกล้ๆ แต่ในปัจจุบันจักรยานแม่บ้านมีสิ่งอำนวยความสะดวกเสริมขึ้นมาเช่น ระบบเกียร์ช่วยในการผ่อนแรง และระบบผสมพลังงานมอเตอร์ไฟฟ้า ซึ่งได้รับความนิยมในครอบครัว ในการเดินทางจับจ่ายสินค้าระยะใกล้ๆ เท่านั้น

จากรูปแบบจักรยานประเภทต่างๆ สามารถนำมาตัดสินใจในการเลือกจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวได้ตามความพึงพอใจ และความเหมาะสมที่เป็นความเห็นส่วนบุคคล ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจ ราคาที่วางจำหน่าย และคุณภาพของจักรยานประเภทนั้น³⁴ ซึ่งการท่องเที่ยวโดยจักรยาน สามารถนำจักรยานประเภทใดก็ได้นำมาใช้ในการปั่นท่องเที่ยว เพียงแต่เลือกใช้ตามวัตถุประสงค์และรูปแบบการใช้งานให้ถูกต้องกับภูมิศาสตร์ เพื่อความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างปลอดภัย

งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผู้ศึกษาได้ทำการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยจักรยาน งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับแนวทางในการศึกษาครั้งนี้ ดังนั้น ผู้ศึกษาได้รวบรวมทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้ ดังนี้

งานศึกษาเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยจักรยานในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

ธนพล แก้ววงษ์³⁵ ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการจัดกิจกรรมจักรยานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างได้แก่ผู้ใช้จักรยานของชมรมจักรยานเพื่อสุขภาพแห่งประเทศไทยจำนวน 350 คน และเจ้าหน้าที่ในชมรมจักรยานเพื่อสุขภาพแห่งประเทศไทยจำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ตามลำดับ ผลการวิจัยพบว่า

³⁴ ภูษา [นามแฝง], Spin!, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : อะบุ๊ก, 2556), 41.

³⁵ ธนพล แก้ววงษ์, “แนวทางการพัฒนาการจัดกิจกรรมจักรยานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตกรุงเทพมหานคร” (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์การกีฬา สำนักวิชาวิทยาศาสตร์การกีฬา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552)

แหล่งท่องเที่ยวที่ผู้ใช้จักรยานสนใจมากที่สุดคือ แหล่งท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ มีวัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยวด้วยจักรยาน เพื่อช่วยลดปัญหาการจราจรที่ติดขัดและมลพิษในเขตกรุงเทพมหานคร และเส้นทางท่องเที่ยวที่ผู้ใช้จักรยานนิยมในการขี่จักรยานที่สุดคือ รอบเกาะรัตนโกสินทร์ และในส่วนของ การศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดกิจกรรม ผู้ใช้จักรยานมีความคิดเห็นในเรื่องของการปฏิบัติตัว ขณะขี่จักรยานดังนี้ การติดตั้งและเปิดไฟท้ายรถจักรยานทุกครั้งในเวลากลางคืน ด้านการเตรียมตัว ก่อนขี่จักรยานควรมีการศึกษาเส้นทาง วางแผนการเดินทาง ตรวจสอบสภาพอากาศก่อนการเดินทาง การปฏิบัติตัวหลังการขี่จักรยาน โดยผู้ใช้จักรยานมีความคิดเห็นในระดับสูงในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยมีความคิดเห็นว่าการรณรงค์สร้างค่านิยมการใช้จักรยานในชีวิตประจำวันอย่างจริงจังมากขึ้น ส่วนในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวผู้ใช้จักรยานคิดเห็นว่า ควรมีการแจ้งข้อมูลข่าวสารต่างๆ เพื่อให้ ความรู้เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวและด้านการอบรมความรู้ในเรื่องการเดินทางท่องเที่ยวทางจักรยาน ในเขตกรุงเทพมหานคร

พนกฤษ อุดมกิตติ³⁶ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการเส้นทางจักรยานเพื่อการท่องเที่ยว ยั่งยืนในพื้นที่เขตตลิ่งชันกรุงเทพมหานคร ทำการศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลทางด้านทรัพยากรวัฒนธรรมและ การจัดการท่องเที่ยวโดยจักรยานในพื้นที่เขตตลิ่งชันพบว่า พื้นที่เขตตลิ่งชันเป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์ และพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงปัจจุบัน และมีทรัพยากรที่หลากหลายทั้ง ทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทวัด ตลาดน้ำ ชุมชนชาวสวน และพิพิธภัณฑ์ที่มีคุณค่าทำให้พื้นที่เขตตลิ่งชันจึง เป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมที่จะนำมาพัฒนาเป็นเส้นทางจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวได้ โดยต้องคำนึงถึง การใช้ทรัพยากรวัฒนธรรมในพื้นที่อย่างทั่วถึง โดยใช้ตลาดน้ำตลิ่งชัน ตลาดน้ำคลองลัดมะยม ตลาดน้ำ วัดสะพาน และชุมชนชาวสวนวัดจำปาเป็นศูนย์กลางการบริการท่องเที่ยวด้วยจักรยาน ซึ่งแต่ละจุดบริการมี ทรัพยากรวัฒนธรรมโดยรอบและมีความพร้อมทางด้านบุคลากรและศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยว อยู่แล้ว หากแต่ต้องการจัดการแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก และการประชาสัมพันธ์เพิ่มขึ้นอย่างมีระบบเพื่อการท่องเที่ยวที่ดีและยั่งยืน

งานศึกษาเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยจักรยานในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์

มุทิตา ปิ่นสุนทร³⁷ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวางแผนเส้นทางจักรยานในเขตกรุงรัตนโกสินทร์ พบว่าเส้นทางจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวกรุงรัตนโกสินทร์จะเป็นจุดเริ่มต้นไปสู่การส่งเสริมใช้จักรยาน

³⁶ พนกฤษ อุดมกิตติ, “การจัดการเส้นทางจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวยั่งยืนในพื้นที่เขต ตลิ่งชันกรุงเทพมหานคร” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ ทรัพยากรวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2556)

³⁷ มุทิตา ปิ่นสุนทร, “การวางแผนเส้นทางจักรยานที่เหมาะสมเพื่อการท่องเที่ยวในเขต กรุงรัตนโกสินทร์” (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อ การพัฒนาทรัพยากร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542)

ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าชมแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน วัฒนธรรม และย่านชุมชนต่างๆ นักท่องเที่ยวที่การเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานครมีเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ อาทิ การเดินทางเข้ามาโดยใช้รถโดยสารขนาดใหญ่ทำให้เกิดแรงสั่นสะเทือนต่อโบราณสถาน และก่อให้เกิดมลภาวะ และปัญหาการจราจร การวิจัยนี้จะช่วยลดปัญหาดังกล่าวโดยการท่องเที่ยวโดยจักรยานจะเป็นแรงกระตุ้นให้มีการพัฒนารูปแบบการเดินทางท่องเที่ยว แต่การรณรงค์การให้ใช้จักรยานในพื้นที่จะต้องมีระบบสาธารณูปโภคต่างๆ โดยเฉพาะความปลอดภัยของผู้ใช้จักรยาน จึงได้ศึกษาหาเส้นทางที่มีความเหมาะสมในการกำหนดเป็นเส้นทางจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครชั้นในและชั้นนอก โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงพื้นที่และระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เป็นเครื่องมือในการช่วยวิจัยฯ โดยจัดทำเป็นแผนที่เส้นทางจักรยาน ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าชมสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร อาทิ แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน ย่านหรือชุมชนต่างๆ ที่น่าสนใจได้

งานศึกษาเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยจักรยานในพื้นที่อื่นๆ

นิคม บุญญานุสิทธิ์ และคณะ³⁸ ทำการศึกษาแนวทางการกำหนดรูปแบบเส้นทางจักรยานเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้ พบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้ ประกอบด้วย การเที่ยวชมแหล่งโบราณคดี เติมน้ำดื่ม ป่าศึกษาธรรมชาติ ชมศิลปกรรม วัด และพิพิธภัณฑ์ ชื้อผลิตภัณฑ์พื้นถิ่น เที่ยวงานประเพณี ส่วนใหญ่อยู่ในแหล่งท่องเที่ยวเดิมที่เป็นที่รู้จักกันดีอยู่แล้ว ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจใช้จักรยานของนักท่องเที่ยวคือความปลอดภัยและสิ่งอำนวยความสะดวกในเส้นทาง ปัญหาข้อจำกัดในการกำหนดเส้นทางจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวคือท้องถิ่นขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการและการให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวด้วยจักรยาน การขาดการสนับสนุนประสานงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง การเชื่อมต่อแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นเครือข่ายด้วยเส้นทางจักรยานมีความเป็นไปได้เนื่องจากเส้นทางและระบบขนส่งเดิมมีความเชื่อมโยงกันอยู่แล้วเพียงแต่สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับการใช้จักรยานให้มีประสิทธิภาพและจำนวนเพียงพอ โดยได้เสนอแนวทางการในหลายรูปแบบ ได้แก่ รูปแบบเส้นทางจักรยานที่สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมกับภูมิประเทศและความต้องการของพื้นที่ รูปแบบการท่องเที่ยวด้วยจักรยานที่ท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการได้ด้วยตนเอง และการกำหนดรูปแบบเส้นทางจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้มีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปแล้วแต่สภาพเฉพาะตัวของแต่ละท้องถิ่น ในงานวิจัยนี้ได้สร้างแนวทางในการกำหนดรูปแบบเส้นทางจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวไว้ 3 รูปแบบ คือ เส้นทางจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนเมือง เส้นทางจักรยานเพื่อ

³⁸ นิคม บุญญานุสิทธิ์ และคณะ, “รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการการศึกษาแนวทางการกำหนดเส้นทางจักรยานเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวอีสานใต้” (สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2550)

การท่องเที่ยวพื้นที่ประวัติศาสตร์ และเส้นทางจักรยานเพื่อศึกษาธรรมชาติและวิถีชุมชนเกษตร และยังมีการเสนอแนะเกี่ยวกับการเชื่อมต่อเครือข่ายของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้ด้วยการเชื่อมต่อทางสัญจรในท้องถิ่นด้วยเส้นทางจักรยาน

ปนายุ ไชยรัตนานนท์³⁹ ทำการศึกษาแนวทางการจัดเส้นทางจักรยานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา พบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการใช้จักรยานเพื่อการท่องเที่ยวภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา และมีแนวโน้มที่จะใช้จักรยานถ้ามีการจัดเส้นทางจักรยาน และสิ่งอำนวยความสะดวกร่วมกับทางจักรยาน ในการจัดเส้นทางจักรยานสามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาด้วยพาหนะต่างๆ ได้ทุกจุด โดยเส้นทางจักรยานผ่านสถานที่ท่องเที่ยวทุกแห่งภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ซึ่งการกำหนดรูปแบบของทางจักรยานให้เหมาะสมกับสภาพถนนที่เส้นทางจักรยานแล่นผ่าน และควรจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกร่วมกับทางจักรยาน เพื่อเป็นการส่งเสริมการใช้จักรยานและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ได้แก่ ป้ายบอกทาง คู่มือแนะนำเส้นทางจักรยานเพื่อการท่องเที่ยว ป้ายเตือนระวังอันตราย ที่จอดรถจักรยานตามสถานที่ท่องเที่ยว จุดบริการเช่ารถจักรยานที่สามารถเช่าและคืนในจุดบริการใดก็ได้ในบริเวณเกาะเมือง โดยควรมีรูปแบบที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมโดยรวมของพื้นที่เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา และได้มีข้อเสนอแนะเพื่อการจัดเส้นทางจักรยานเพื่อการท่องเที่ยว ได้แก่ ข้อเสนอแนะทางนโยบาย ข้อเสนอแนะทางกายภาพของเส้นทาง ข้อเสนอแนะทางสิ่งอำนวยความสะดวกกับทางจักรยาน ข้อเสนอแนะการจัดเส้นทางให้สอดคล้องกับระยะเวลาการมาเที่ยวของนักท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถจัดเส้นทางจักรยานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวได้

วิโรจน์ ศรีสุรภานนท์ และคณะ⁴⁰ ได้ทำการศึกษาและจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการแนวทางในการพัฒนาการใช้จักรยานในกรุงเทพมหานคร ได้ทำการกำหนดขอบเขตการศึกษา เฉพาะด้านเทคนิค ได้แก่ งานวิศวกรรมและงานสถาปัตยกรรม โดยได้ศึกษาใน 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 การทบทวนเอกสารและการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ส่วนที่ 2 หลักการวางแผนและออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้จักรยาน และการนำเกณฑ์และแนวทางที่ได้ศึกษาไว้มาทดลองใช้ในกรณีศึกษา ซึ่งเป็น

³⁹ปนายุ ไชยรัตนานนท์, “การศึกษาแนวทางการจัดเส้นทางจักรยานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, 2546)

⁴⁰วิโรจน์ ศรีสุรภานนท์ และคณะ, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการแนวทางในการพัฒนาการใช้จักรยานในกรุงเทพมหานคร, (สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2546.

สภาพพื้นที่จริงในกรุงเทพมหานคร โดยผลการศึกษาพบว่าสาเหตุที่การใช้จักรยานในกรุงเทพมหานครไม่เป็นที่นิยม เนื่องจากทัศนคติเกี่ยวกับความปลอดภัยในการใช้จักรยานซึ่งสามารถแก้ไขได้โดยการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ทางจักรยาน ที่จอดรถจักรยานให้อย่างเพียงพอและเหมาะสม แต่พบว่ายังขาดการวางแผนเพื่อกำหนดโครงข่ายทางจักรยานที่เหมาะสม และข้อจำกัดด้านขนาดพื้นที่ในการจัดทำทางจักรยาน โดยผู้ศึกษาได้เน้นการศึกษาในเรื่อง การวางแผนและออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้จักรยาน ประกอบด้วย โครงข่ายทางจักรยานและที่จอดรถจักรยาน โดยมีพื้นที่ศึกษา 2 แห่ง คือ พื้นที่ดินแดง และพื้นที่การเคหะธนบุรี และพบว่าจากกรณีศึกษาพื้นที่ทั้ง 2 แห่ง สามารถใช้แนวทางในการพัฒนาการใช้จักรยานที่ได้มาวางแผนและออกแบบระบบการใช้จักรยานในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และสามารถนำเอาองค์ความรู้ที่ได้นำไปประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการใช้จักรยานในพื้นที่อื่นๆ ของกรุงเทพมหานครได้

เอกสารที่เกี่ยวข้องในการศึกษา

คู่มือแนะนำที่ช่วยให้การศึกษาเรื่องจักรยานพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ ได้มุมมองใหม่มากขึ้น คือ เส้นทางปั่นสุขใจ ปั่นสนุก ชมวิถีไทยไปกับ ททท.⁴¹ ที่จัดทำโดย กองข่าวสารท่องเที่ยว ฝ่ายบริการการตลาด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2558 เป็นคู่มือแนะนำเส้นทางปั่นจักรยานที่น่าสนใจทั้งในกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งมีรายละเอียดในหัวข้อ เกาะรัตนโกสินทร์ : ปั่นเพลิน เดินพินิจ พระนครที่รวมสถานที่สำคัญของกรุงรัตนโกสินทร์ วันเวลาเปิด-ปิด และการเข้าชมโดยแทรกเกร็ดประวัติศาสตร์และรูปภาพที่น่าสนใจ พร้อมแผนที่เส้นทางที่กำหนดจุดท่องเที่ยวต่างๆ ที่เชื่อมโยงเป็นเส้นทางจักรยานและระยะทางโดยประมาณของแต่ละจุดไว้ เพื่อให้ให้นักปั่นจักรยานได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับระยะทางในการปั่นอย่างถูกต้องรวมถึงการแนะนำแหล่งอาหารในพื้นที่ย่านถนนพระอาทิตย์จึงเป็นคู่มือแนะนำที่ที่สามารถนำมาใช้ในการศึกษาและวิเคราะห์ในการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่ที่เกี่ยวข้องได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ที่น่าสนใจประกอบไปด้วย นิตยสาร Bangkok focus ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2557 ที่จัดทำเผยแพร่โดยกองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร นั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้จักรยานท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานคร และพื้นที่ปริมณฑล โดยใช้ชื่อเรื่องว่า เที่ยวสนุกปั่นเพลินกับเส้นทางอันสวยงามในกรุงเทพมหานคร โดยมีวิธีการใช้จักรยานเบื้องต้น การดูแลรักษาจักรยาน ข้อมูลสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้จักรยานในชีวิตประจำวัน และจักรยานท่องเที่ยว โดยมีเนื้อหาและรายละเอียดเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม แหล่ง

⁴¹ คู่มือเส้นทางปั่นสุขใจ ปั่นสนุก ชมวิถีไทยไปกับ ททท. เข้าถึงเมื่อ 25 กุมภาพันธ์ 2559 เข้าถึงได้จาก https://se.tourismthailand.org/fileadmin/upload_img/Multimedia/Ebrochure/669/BIKE.pdf

ชุมชนภูมิปัญญา ซึ่งเป็นชุดข้อมูลที่สำคัญที่สรุปกิจกรรมในกรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องได้เป็นอย่างดี รวมถึงการทำแผนที่เส้นทางที่ระบุถึงแหล่งท่องเที่ยวแต่ละจุด พร้อมภาพประกอบทำให้เป็นเอกสารที่สร้างแรงบันดาลใจ และจุดสนใจให้นักปั่นจักรยาน มีทางเลือกในการใช้จักรยานเดินทางท่องเที่ยวมากขึ้น รวมถึงการประชาสัมพันธ์กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวต่างๆ ที่มีรายละเอียดที่ผู้สนใจสามารถติดตามและสอบถามข้อมูลได้ จึงทำให้เป็นประโยชน์และสนับสนุนแนวทางการศึกษาได้เป็นอย่างดี

การศึกษาเส้นทางจักรยานนั้นต้องคำนึงถึงการใช้อยู่แผนที่เป็นหลักในการพิจารณาการเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งผู้ศึกษาสามารถค้นคว้าจากเอกสาร แผนที่ป็นเมือง : คู่มือหาเส้นทางจักรยานกรุงเทพมหานคร ที่เป็นส่วนหนึ่งของโครงการจักรยานกลางเมือง และจัดทำโดยมูลนิธิโลกสีเขียว พ.ศ. 2555 ซึ่งเป็นการแนะนำขั้นตอนเริ่มต้นของการปั่นจักรยาน การใช้สัญลักษณ์และสัญญาณมือต่างๆ ในการใช้จักรยานเดินทาง การปั่นอย่างไรให้ปลอดภัย โดยเส้นทางในแผนที่ได้กำหนดเป็นรูปแบบ 3 ลักษณะ คือ คนสัญจรใช้ทางร่วมกับจักรยาน จักรยานใช้ทางร่วมกับรถมอเตอร์ไซค์ และจักรยานใช้ร่วมกับมอเตอร์ไซค์และรถยนต์ตามปกติ โดยมีรายละเอียดเป็นเส้นทางลัด เส้นทางหลัก ร้านจักรยาน และภาพประกอบในแผนที่ ซึ่งผู้ศึกษาสามารถนำประโยชน์จากองค์ความรู้ทางด้านเส้นทาง แผนที่ ตรอก และซอยต่างๆ สำหรับใช้ในการศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวโดยจักรยาน และความเป็นไปได้ในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวด้วยทางเลือกที่นำมาซึ่งความปลอดภัย ของนักปั่นจักรยานในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ และพื้นที่เกี่ยวเนื่องได้ละเอียดชัดเจนมากขึ้น

การศึกษาที่ผ่านมาไม่ค่อยได้มีการศึกษากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในกรุงรัตนโกสินทร์ และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง โดยส่วนใหญ่ทำการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาการใช้จักรยานในกรุงเทพมหานคร โดย แนวทางในการพัฒนาการใช้จักรยานในกรุงเทพมหานคร ทำการศึกษาโดยเน้นการวางแผน ออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้จักรยานทำการศึกษาโดย วิโรจน์ ศรีสุรภานนท์ และคณะ และการวางแผนเส้นทางในเขตกรุงเทพมหานคร และศึกษาการวางแผนเส้นทางจักรยานในเขตกรุงรัตนโกสินทร์ ทำการศึกษาโดยเน้นการศึกษาเส้นทางที่มีความเหมาะสมในการกำหนดเป็นเส้นทางจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และการศึกษาของธนพล แก้ววงษ์ ซึ่งได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการจัดกิจกรรมจักรยานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตกรุงเทพมหานครโดยภาพรวม ดังนั้นการศึกษาแนวทางการพัฒนาจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องจึงไม่เคยมีผู้ทำการศึกษาจึงสนใจที่ทำการศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องเป็นพื้นที่ใจกลางพระนคร ซึ่งมีการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวมานานราว 16 ปี และยุคนี้ไปนับแต่ พ.ศ. 2557 เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาจักรยานท่องเที่ยวในบริเวณนี้ให้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเหมาะสมต่อไป

บทที่ 3 การดำเนินการศึกษา

งานการศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งเน้นให้เกิดความเข้าใจในพัฒนาการและการจัดการกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง เพื่อนำไปสู่การเสนอแนวทางการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องอย่างเหมาะสมและยั่งยืน โดยผู้ศึกษาได้กำหนดวิธีดำเนินการศึกษาเพื่อหาแนวทางการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในกรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง วิธีการดำเนินการศึกษาตลอดจนแหล่งที่มาของข้อมูล วิธีการที่ใช้ในการเก็บข้อมูลและวิธีวิเคราะห์ประมวลผลข้อมูล ดังนี้

1. พื้นที่ศึกษา
2. กลุ่มประชากรที่ศึกษา
3. วิธีการรวบรวมข้อมูล
4. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
5. การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล
6. การนำเสนอข้อมูลและสรุปผล

1. พื้นที่ศึกษา

ผู้ศึกษาได้กำหนดพื้นที่ศึกษา คือ พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ซึ่งเป็นพื้นที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม มีทรัพยากรวัฒนธรรมแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ และยังเป็นพื้นที่ที่มีการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวมานานถึง 16 ปี ซึ่งในพื้นที่ศึกษานี้ คือ

พื้นที่ศึกษา คือ พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ คณะกรรมการกรุงรัตนโกสินทร์ได้กำหนดพื้นที่บริเวณนี้ว่า มีเนื้อที่รวมประมาณ 5.8 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,624.50 ไร่ อยู่ในพื้นที่ฝั่งพระนคร ประกอบด้วยกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน (หมายเลข 1) และกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก (หมายเลข 2) และกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งธนบุรี (หมายเลข 3) โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยาแบ่งอาณาเขตพื้นที่ทั้งสองฝั่ง

กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน (หมายเลข 1) คือ พื้นที่ที่อยู่ภายในและใจกลางพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ มีอาณาบริเวณตั้งแต่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออกจากพระบรมมหาราชวังไปจนถึงคลองคูเมืองเดิม

มีเนื้อที่ประมาณ 1.8 เมตร ตารางกิโลเมตร หรือ 1,125 ไร่ ปัจจุบันตั้งอยู่ในท้องที่แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก (หมายเลข 2) คือ พื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาที่อยู่ ถัดจากเขตกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในและอยู่ระหว่างคลองคูเมืองเดิมกับคลองรอบกรุง คลองบางลำพู คลอง โองอ่าง (เดิม) มีเนื้อที่ประมาณ 2.3 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,437 ไร่ ครอบคลุมท้องที่แขวงชนะสงคราม แขวงตลาดยอด แขวงบวรนิเวศ แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ แขวงเสาชิงช้า แขวงสำราญราษฎร์ แขวงวัดราชบพิธ และแขวงวังบูรพาภิรมย์ ในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร¹

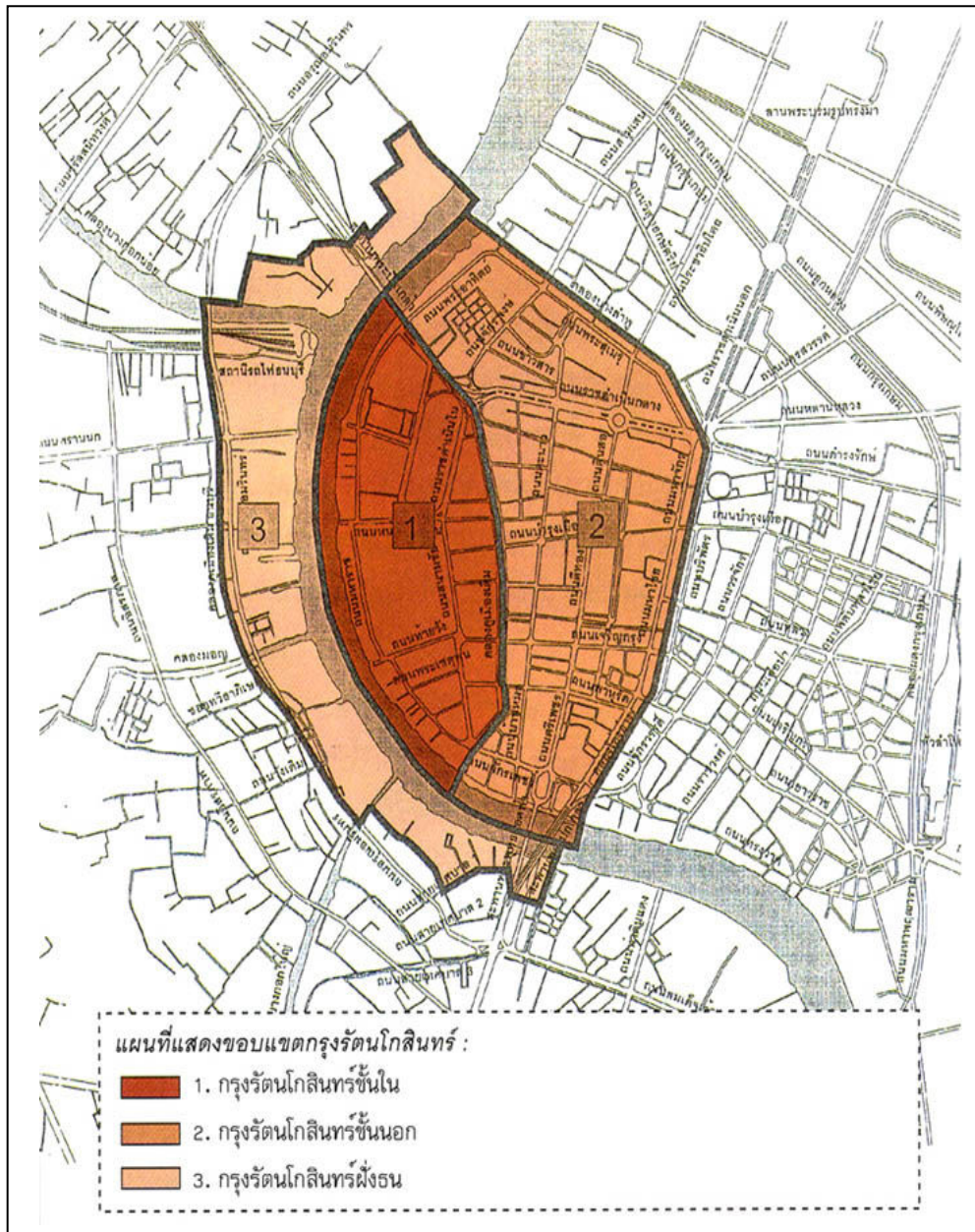
กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งธนบุรี (หมายเลข 3) คือ พื้นที่ฝั่งธนบุรีหรือทางตะวันตกของแม่น้ำ เจ้าพระยา มีเนื้อที่ประมาณ 1.7 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,062.5 ไร่ ครอบคลุมท้องที่แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย และแขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี และแขวงสมเด็จพระเจ้าพระยา ในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร

พื้นที่เกี่ยวเนื่อง คือ พื้นที่โดยรอบพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและกรุงรัตนโกสินทร์ ฝั่งธนบุรี

¹ สำนักผังเมือง กองจัดรูปแบบที่ดินและปรับปรุงพื้นที่ฟูเมือง ฝ่ายวางผังปรับปรุงพื้นที่ฟูเมือง, รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการวางผังปรับปรุงพื้นที่ฟูบริเวณและสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าในเขต กรุงรัตนโกสินทร์และบริเวณต่อเนื่อง (กรุงเทพฯ: สำนักผังเมือง, 2554), 15.

แผนที่ที่ 2 แผนที่แสดงขอบเขตกรุงเทพมหานคร

ที่มา: ศูนย์ข้อมูลกรุงเทพมหานคร, เข้าถึงเมื่อ 16 ตุลาคม 2556

เข้าถึงได้จาก http://www2.onep.go.th/ncecd/natural/bangkok2_new.html

2. กลุ่มประชากรที่ศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ได้เลือกกลุ่มเป้าหมายให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง โดยได้แบ่งประชากรที่จะศึกษาออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

2.1 ประชากรที่เป็น “ทรัพยากรวัฒนธรรม” ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง โดยทำการศึกษาในประเด็น ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง
2. ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

ทรัพยากรวัฒนธรรมในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องมีอยู่เป็นจำนวนมาก อาทิ ทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทวัด วัง โบราณสถาน พิพิธภัณฑสถาน แหล่งภูมิปัญญา ย่านการค้า ชุมชนต่างๆ โดยสามารถค้นคว้า ศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสำรวจพื้นที่

2.2 ทรัพยากรที่เป็นกลุ่มบุคคล โดยประชากรในกลุ่มนี้ผู้ศึกษา แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)
2. กลุ่มหน่วยงานเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมนำเที่ยวด้วยจักรยานในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ได้แก่ ผู้นำเที่ยวด้วยจักรยาน
3. บุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดกิจกรรมจักรยาน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว
4. ผู้ใช้จักรยานในการเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ทั้งนี้ ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมและข้อมูลทั่วไปของผู้ใช้จักรยานจะใช้แบบสอบถามในการให้ได้ข้อมูลมาเพื่อนำมาวิเคราะห์ผ่านการคำนวณร้อยละ และนำผลที่ได้มาวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนาจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องอย่างเหมาะสมและยั่งยืนต่อไป

เพื่อศึกษาความเป็นมา รูปแบบการจัดการ จุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค ข้อจำกัด และโอกาส เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

3. วิธีการรวบรวมข้อมูล

3.1 ข้อมูลที่ได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Document Research)

ข้อมูลในส่วนนี้เป็นข้อมูลเกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยโดยมีประเด็นที่ทำการศึกษาดังกล่าว ได้แก่ คุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

เพื่อให้ทราบถึงพัฒนาการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง โดยข้อมูลส่วนนี้ได้มาจากการศึกษาเอกสารชั้นต้น และเอกสารชั้นรองที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ที่ศึกษา และการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว ดังนี้ เอกสารจากหน่วยงานราชการ เอกสารประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานต่างๆ หนังสือ งานวิจัย บทความ บทสัมภาษณ์จากนิตยสารต่างๆ เอกสารออนไลน์ ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต และแผนที่จากหน่วยงานราชการ

3.2 ข้อมูลที่ได้จากลงพื้นที่และข้อมูลภาคสนาม (Filed Study)

ข้อมูลในส่วนนี้ ผู้ศึกษาทำการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรมในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ใช้จักรยาน พฤติกรรมการท่องเที่ยว ความสนใจและความต้องการของผู้ใช้จักรยานในการเดินทางเข้ามาในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง โดยใช้วิธีการศึกษา ดังนี้

1. สํารวจพื้นที่ทรัพยากรวัฒนธรรมในพื้นที่กรุงเทพมหานครเพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน นำข้อมูลมาเสนอแนวทางการพัฒนาจักรยานท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมและยั่งยืน
2. การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่าง (In-Depth Interview) เป็นการศึกษาด้วยวิธีการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ด้วยแบบคำถามที่ผู้ศึกษากำหนดไว้ ในประเด็นความเป็นมาและบริบทของการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร การบริหารจัดการ รูปแบบ จุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค และโอกาสของการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว รวมถึงสถานการณ์ปัญหาในการบริหารจัดการ เพื่อวิเคราะห์บริบท รูปแบบการดำเนินงาน ผลการดำเนินงาน ปัจจัยความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรค และข้อจำกัดของการดำเนินงาน เพื่อเสนอเป็นแนวทางการพัฒนาจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่เหมาะสมและยั่งยืน ได้แก่ นายระพีพัฒน์ เกษโกศล นักพัฒนาการท่องเที่ยวชำนาญการพิเศษ นายธานี ภูมิรัช นักประชาสัมพันธ์ กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร ว่าที่ร้อยตรีประภาพร เบญจกุล นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ กองวัฒนธรรม สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร
3. การสังเกตการณ์ทั้งแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และไม่มีส่วนร่วม (Non - Participant Observation) โดยการเข้าร่วมสังเกตการณ์การจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร เพื่อทำความเข้าใจถึงแนวทางและรูปแบบการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

4. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาแนวทางการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องนี้ ผู้ศึกษาใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในชั้นปฐมภูมิทั้งจากเอกสาร งานวิชาการต่างๆ การสังเกตการณ์ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และข้อมูลที่ได้จากการทำแบบสอบถาม จำนวน 50 คน จึงมีการใช้เครื่องมือ ดังนี้

4.1 เครื่องมือในการเก็บข้อมูล

4.1.1 แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือที่ใช้การเก็บข้อมูล ซึ่งประกอบไปด้วยข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง การทราบถึงพฤติกรรม ความคิดเห็น และความต้องการของผู้ใช้จักรยาน โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นคำถามทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ภูมิลำเนา อาชีพ รายได้ ลักษณะเป็นการตรวจสอบรายการ (Checklist) โดยนำมาแจกแจงความถี่เป็นร้อยละของคำตอบเป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งเป็นคำถามชนิดปลายปิดเลือกตอบ และทำการวิเคราะห์โดยใช้สถิติพรรณนาในรูปแบบการบรรยายนำเสนอข้อมูลมาแจกแจงแล้วนำเสนอในรูปแบบของตาราง

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้จักรยานในพื้นที่ ได้แก่ ความถี่ในการเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ช่วงเวลาในการเดินทาง วันที่เดินทางเข้ามา สถานที่ที่เคยเดินทางไปเยี่ยมชมในพื้นที่ ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิดและปลายปิดให้เลือกตอบ และทำการวิเคราะห์โดยใช้สถิติพรรณนาในรูปแบบการบรรยายนำเสนอข้อมูลมาแจกแจงแล้วนำเสนอในรูปแบบของตาราง

ส่วนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อประเภทของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวกในการขี่จักรยานในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ปลายเปิดและปลายปิดให้เลือกตอบ และทำการวิเคราะห์โดยใช้สถิติพรรณนาในรูปแบบการบรรยายนำเสนอข้อมูลมาแจกแจงแล้วนำเสนอในรูปแบบของตาราง

ส่วนที่ 4 เป็นคำถามเกี่ยวกับทัศนคติของผู้ใช้จักรยานในการเดินทางต่อพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ สอบถามข้อมูลความคิดเห็น และข้อเสนอแนะในเรื่องของแนวทางการพัฒนาจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง เป็นลักษณะคำถามแบบปลายเปิด (Opened Form) นำข้อมูลมาเรียบเรียงและวิเคราะห์จากคำตอบที่ได้รับทำการวิเคราะห์

4.1.2 แนวคำถามจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร

4.1.3 อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในการศึกษา ได้แก่ สมุดจดบันทึก ปากกา เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ คอมพิวเตอร์ เพื่อเป็นการบันทึกข้อมูล ภาพถ่าย จากการสัมภาษณ์ และ

การลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในเบื้องต้น เพื่อนำไปประมวลผลกับผลการศึกษาจากการลงพื้นที่ และการทำแบบสอบถาม

4.2 เครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์กับแบบสอบถาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ โปรแกรม SPSS คำนวณคิดร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

5. การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล

การเสนอแนวทางการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงเทพมหานครโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องนำเอาข้อมูลจากการค้นคว้าเอกสารต่างๆ (Documentary Research) ข้อมูลที่ได้จากการลงภาคสนาม (Field Research) การสัมภาษณ์ (Interview) และข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม (Questionnaire) มาวิเคราะห์ร่วมกันเชิงคุณภาพและเขียนรายงานการศึกษาในเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยนำข้อมูลสถิติที่ได้จากการค้นคว้ามาใช้ประกอบการเขียนรายงาน เพื่อให้เกิดความครอบคลุม และแสดงให้เห็นได้ผลการศึกษาที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น และเขียนรายงานการศึกษา

6. การนำเสนอข้อมูลและสรุปผล

จากการรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลเอกสาร จากการสัมภาษณ์ และจากแบบสอบถาม ผู้ศึกษาจึงได้นำข้อมูลจากการศึกษาในครั้งนี้ นำเสนอแนวทางการพัฒนาจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงเทพมหานครโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องในเชิงพรรณนาความ (Descriptive Analysis) และแสดงตารางข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามในเชิงปริมาณเพื่อให้เห็นถึงพฤติกรรม ความต้องการ และความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้ใช้จักรยาน เพื่อนำมาเสนอแนวทางการพัฒนาจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงเทพมหานครโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่เหมาะสมและยั่งยืนต่อไป

บทที่ 4

การศึกษาทรัพยากรวัฒนธรรมและพัฒนากิจการจักรยานท่องเที่ยว ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

การศึกษาแนวทางการพัฒนากิจการจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูลตามกรอบแนวคิดของการศึกษาที่ได้กำหนดไว้ เพื่อให้เห็นถึงคุณค่า และความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง รวมถึงพัฒนากิจการจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่ผ่านมา

1. ความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ของพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์มีความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์ในฐานะพื้นที่ใจกลางพระนครในอดีตของกรุงเทพมหานครที่เคยเป็นศูนย์กลางด้านการปกครอง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของประเทศไทยมาอย่างช้านาน

ขอบเขตของพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์นั้นปัจจุบันคณะกรรมการกรุงรัตนโกสินทร์ได้นิยามและแบ่งขอบเขตของพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1. พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน 2. พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก และ 3. พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งธนบุรี ในการแบ่งขอบเขตออกเป็น 3 ส่วนนี้ จึงทำให้พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ไม่ได้ครอบคลุมแต่เพียงเฉพาะบริเวณเขตพระนครที่อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมไปถึงพื้นที่บางส่วนในเขตบางพลัด เขตบางกอกน้อย เขตบางกอกใหญ่ เขตธนบุรี เขตบางพลัด และเขตคลองสานที่ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์จึงมีขนาดรวมกันทั้งหมด 5.8 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,624.50 โดยมีรายละเอียดของแต่ละส่วน ดังนี้

แผนที่ที่ 3 แผนที่ขอบเขตกรุงรัตนโกสินทร์

ที่มา: สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 225 กรุงรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2552), 190.

พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน (หมายเลข 1) ตั้งอยู่บริเวณเขตพระนครของกรุงเทพมหานคร ถือเป็นพื้นที่ชั้นในสุดและเป็นใจกลางของพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในกินบริเวณตั้งแต่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาที่อยู่ทางทิศตะวันตกของพื้นที่ และครอบคลุมจนไปสุดแนวคลองคูเมืองเดิมหรือคลองหลอดที่ล้อมรอบพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในเอาไว้ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 โปรดฯ ให้ย้ายราชธานีจากฝั่งธนบุรีมายังพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในเมื่อครั้งเสด็จขึ้นครองราชย์ พื้นที่บริเวณนี้จึงมีความสำคัญในฐานะศูนย์กลางการปกครอง พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในมีเนื้อที่รวมประมาณ 1.8 ตารางกิโลเมตร หรือราว 1,125 ไร่

พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก (หมายเลข 2) เป็นพื้นที่ที่ครอบคลุมบริเวณส่วนที่เหลือทั้งหมดของเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอกตั้งถัดจากพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในออกมาทางทิศตะวันออก เป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่ตรงกลางระหว่างแนวคลองคูเมืองเดิม (ทิศตะวันตกของพื้นที่) กับคลองรอบกรุง (ทิศตะวันออกของพื้นที่) ซึ่งคลองรอบกรุงนี้ได้ใช้เป็นเส้น

แบ่งเขตระหว่างเขตพระนครกับเขตป้อมปราบศัตรูพ่ายและเขตสัมพันธวงศ์ เมื่อครั้งสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์และย้ายเขตพระราชวังมาตั้งไว้ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในได้มีการให้ราษฎรขยายตั้งบ้านเรือนออกไปทางเขตพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอกนี้ ปัจจุบันพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอกมีเนื้อที่ประมาณ 2.3 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็นเนื้อที่ 1,437 ไร่¹

พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งธนบุรี (หมายเลข 3) ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาทางฝั่งทิศตะวันตกของแม่น้ำ ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนใน 5 เขตของกรุงเทพมหานคร เริ่มตั้งแต่พื้นที่ในแขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัดที่อยู่เยื้องกับปากคลองรอบกรุงทางทิศเหนือ ไหลลงมายังแขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี และสิ้นสุดที่บริเวณแขวงสมเด็จพระเจ้าพระยา เขตคลองสาน เยื้องพอดีกับปากคลองรอบกรุงทางด้านทิศใต้ พื้นที่นี้มีความสำคัญเนื่องจากเคยเป็นที่ตั้งของราชธานีในสมัยกรุงธนบุรีก่อนที่จะย้ายมาตั้งยังฝั่งกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในและชั้นนอก พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งธนบุรีมีเนื้อที่ประมาณ 1.7 ตารางกิโลเมตร หรือราว 1,062.50 ไร่²

พื้นที่ทั้ง 3 ส่วนของกรุงรัตนโกสินทร์นี้ได้เริ่มมีบทบาทมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 1893 - 2310) ในฐานะเมืองด่านสำคัญแห่งหนึ่งในบริเวณปากอ่าวไทย และเริ่มทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้นเพราะเป็นที่ตั้งของราชธานีในสมัยกรุงธนบุรี (พ.ศ. 2310-2325) และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 - ปัจจุบัน) ตามลำดับ ซึ่งทำให้พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์กลายเป็นศูนย์กลางของพระนครในด้านการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม เป็นที่ตั้งของพระบรมมหาราชวัง วังเจ้านายต่างๆ วัดวาอาราม และสถานที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับบ้านเมืองและศาสนาทั้งศาลหลักเมือง เสาชิงช้า โบสถ์พราหมณ์ มัสยิด โบสถ์คริสต์ ศาลเจ้า ตั้งอยู่คู่กับความหลากหลายของเชื้อชาติและความเชื่อของผู้คนที่อาศัยอยู่โดยรอบ และกลายมาเป็นชุมทางการค้าที่สำคัญของประเทศ เป็นจุดเริ่มต้นของพัฒนาการทางด้านการคมนาคมของประเทศตั้งแต่การขุดลอกคลองต่างๆ และกลายมาเป็นถนนหนทางที่ใช้สัญจรอย่างเช่นในปัจจุบัน พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์จึงมีความสำคัญในแง่ของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของกรุงเทพมหานคร³

¹ สำนักผังเมือง กองจัดรูปแบบที่ดินและปรับปรุงฟื้นฟูเมือง ฝ่ายวางแผนปรับปรุงฟื้นฟูเมือง, รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการวางผังปรับปรุงฟื้นฟูบริเวณและสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าในเขตกรุงรัตนโกสินทร์และบริเวณต่อเนื่อง (กรุงเทพฯ: สำนักผังเมือง, 2544), 15.

² สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์ และคนอื่นๆ , ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นย่านเก่าในกรุงเทพมหานคร (กรุงเทพฯ: เอร่าวัฒนธรรมพิมพ์, 2554), 2-3.

³ เรื่องเดียวกัน, 7.

การศึกษาประวัติศาสตร์และพัฒนาการความสำคัญของกรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องนั้น สามารถศึกษาความเป็นมาและพัฒนาการของพื้นที่โดยแบ่งได้เป็น 3 ระยะ คือ

ระยะแรก การกำเนิดชุมชนโบราณในสมัยกรุงศรีอยุธยาช่วง พ.ศ. 1893 - พ.ศ. 2310

ระยะที่สอง การสถาปนากรุงธนบุรีในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี พ.ศ. 2310 - พ.ศ. 2325

ระยะที่สาม การสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานีถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2325 - 2559

การแบ่งช่วงระยะเวลาตามลำดับของการก่อตั้งและสถาปนาราชธานีสำคัญในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์นี้ช่วยให้เห็นถึงบริบททางด้านประวัติศาสตร์และเป็นการชี้ให้เห็นถึงรายละเอียดของพัฒนาการของพื้นที่ในความเป็นพื้นที่ของชุมชนการค้าที่มีเส้นทางคมนาคมสำคัญ คือ แม่น้ำเจ้าพระยา ก่อนที่จะพัฒนาเป็นเส้นทางสัญจรทางบก ซึ่งผู้ศึกษาจะนำรายละเอียดทางด้านประวัติศาสตร์มาเป็นองค์ประกอบในการศึกษาความสำคัญของพื้นที่ผ่านการวิเคราะห์เพื่อการพัฒนาเป็นแนวทางการจัดกิจกรรมจักรยานในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องในลำดับต่อไป รายละเอียดของประวัติศาสตร์และพัฒนาการพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องมีดังนี้

1.1 การกำเนิดชุมชนโบราณในสมัยกรุงศรีอยุธยาช่วง พ.ศ. 1893 - พ.ศ. 2310

พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์เดิมในอดีตคือตำบลบางกอกซึ่งมีพื้นที่ทั้งฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรีรวมเป็นแผ่นดินผืนเดียวกันมาก่อน พื้นที่นี้เป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชนมานานแล้วชุมชนนี้เจริญเติบโตและหนาแน่นขึ้นเป็นลำดับพร้อมๆ กับความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรกรุงศรีอยุธยานับแต่สมัยพระเจ้าอู่ทองทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีเมื่อ พ.ศ. 1893⁴ ชุมชนเมืองบางกอกนี้เจริญเติบโตขึ้นเนื่องจากเป็นเมืองใกล้อ่าวที่อยู่ถัดเข้ามาจากเมืองพระประแดงซึ่งสมัยนั้นเป็นเมืองด่านสำคัญที่รักษาพื้นที่บริเวณปากอ่าวไทย

แต่เดิมนั้นแม่น้ำเจ้าพระยามีลักษณะคดเคี้ยวมากซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการติดต่อค้าขายและการเดินทาง จึงเป็นเหตุให้พระมหากษัตริย์หลายพระองค์โปรดเกล้าฯ ให้มีการขุดคลองลัดขึ้นหลายช่วงเพื่อร่นระยะเวลาเดินทางจากทะเลสู่กรุงศรีอยุธยา โดยเฉพาะในรัชสมัยพระไชยราชาธิราชได้มีการขุดคลองลัดบางกอกขึ้นในพื้นที่บริเวณนี้เพื่อลดระยะเวลาการเดินทาง⁵ คลองลัดที่ขุดนั้นได้ขุดเชื่อมจากคลองบางกอกน้อยถึงคลองบางกอกใหญ่ หรือบริเวณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ท่าพระจันทร์ข้างพระบรมมหาราชวังถึงท่าเตียนในปัจจุบัน การขุดคลองลัดเป็นสาเหตุทำให้แม่น้ำเปลี่ยนทิศทางจนคลองลัดได้ขยายตัวกว้างออกกลายเป็นแม่น้ำหลัก ส่วนเส้นทางแม่น้ำเดิมกลับแคบลงและตื้นเขินจนเปลี่ยนสภาพกลายเป็นคลองบางกอกน้อยและคลองบางกอกใหญ่ในเวลาต่อมา ส่งผลให้สภาพพื้นที่บริเวณนี้เปลี่ยนจากแผ่นดินผืนเดียวกันแยกออกเป็น 2 ผืน โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยาผ่ากลางดังปัจจุบัน

⁴ สุจิตต์ วงษ์เทศ, กรุงเทพฯ มาจากไหน? (กรุงเทพฯ: มติชน, 2548), 24.

⁵ เรื่องเดียวกัน, 35.

ผลของการขุดคลองลัดบางกอกในครั้งนั้น ทำให้ตำบลบางกอกได้กลายสภาพเป็นเกาะบางกอกพร้อมทั้งชื่อเรียกกันทั่วไปว่า “เมืองบางกอก” และมีชื่ออย่างเป็นทางการว่า “เมืองธนบุรีศรีมหาสมุทร” มีชาวบ้านเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่เมืองบางกอกนี้มากขึ้น แต่ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาสายใหม่ เนื่องจากมีพื้นที่ดินดอนกว่าทางฝั่งตะวันออกเกิดเป็นชุมชนย่านสวนผลไม้ที่มีการขยายตัวไปจนถึงเขตคลองอ้อมนนทบุรี

ในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ โปรดเกล้าฯ ให้มีการขุดคลองเชื่อมระหว่างเกาะบางกอกและเกาะบางกวยทำให้ชุมชนชาวสวนเติบโตขยายใหญ่ โดยเกิดเป็นย่านตลาดและศูนย์กลางของชุมชนในทางเศรษฐกิจที่บริเวณปากคลองบางหลวงหรือคลองบางกอกใหญ่ตั้งแต่ปากคลองวัดแจ้งหรือวัดอรุณฯ ไปจนถึงย่านตลาดพลู เนื่องจากเป็นที่ตั้งชุมชนและเส้นทางการคมนาคมที่สำคัญ เป็นชุมทางที่จะผ่านไปยังแม่น้ำแม่กลองและแม่น้ำท่าจีน⁶ รวมถึงเป็นเส้นทางผ่านออกสู่ทะเลอ่าวไทยทางฝั่งตะวันตกอีกด้วย

พื้นที่บริเวณนี้ยังมีความสำคัญในฐานะเมืองหน้าด่าน เป็นที่ตั้งของป้อมปราการสำคัญจากหลักฐานจดหมายเหตุของชาวต่างชาติระบุว่าเมื่อมีราชทูตมาถึงบางกอก ป้อมซึ่งตั้งอยู่ทั้งสองฟากแม่น้ำก็ยิงสลุตคำนับราชทูต ป้อมที่กล่าวถึงนี้คือป้อมวิไชยเณรและป้อมวิชัยประสิทธิ์ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช การที่สร้างป้อมไว้ที่เมืองบางกอกนั้นเพื่อป้องกันเรือรบของข้าศึกที่จะบุกรุกจากเส้นทางทะเลสู่กรุงศรีอยุธยา เมืองบางกอกจึงเป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญเมืองหนึ่ง โดยต่อมาได้พัฒนามากลายเป็นเมืองหน้าด่านขนอนสำหรับเก็บภาษี⁷ ในปัจจุบันหลักฐานที่ชี้ให้เห็นถึงความเป็นเมืองหน้าด่านเหลือให้เห็นแต่เพียงป้อมวิชัยประสิทธิ์ที่อยู่ฝั่งตะวันตกของพื้นที่ศึกษา อันเป็นที่ตั้งของพระราชวังเดิมในสมัยกรุงธนบุรี และกองบัญชาการกองทัพเรือที่ตั้งเห็นอยู่ในทุกวันนี้

ในช่วงปลายกรุงศรีอยุธยาสมัยพระเจ้าเอกทัศกรุงศรีอยุธยาถูกรุกรานจากพม่าและกรุงศรีอยุธยาขาดเสถียรภาพในการควบคุมหัวเมืองต่างๆ โดยระหว่างทางกองทัพพม่าได้เคลื่อนทัพผ่านเมืองต่างๆ ซึ่งรวมถึงเมืองบางกอกก่อนที่จะเข้าตีกรุงศรีอยุธยาปล้นสะดมริบทรัพย์และจับเชลย พื้นที่เมืองบางกอกที่ขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยาอันดำรงศักดิ์เป็นราชธานีของสยามตลอดเวลา 417 ปี

⁶ ศรีศักดิ์ วัลลิโกดม, *กรุงศรีอยุธยาของเรา*, พิมพ์ครั้งที่ 8 (นนทบุรี: มติชนปากเกร็ด, 2553), 4.

⁷ สมบัติ พลายน้อย, *เล่าเรื่องบางกอก ฉบับสมบูรณ์*, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์ จำกัด, 2555), 24-25.

⁸ นิธิ เอียวศรีวงศ์, *กรุงแตก, พระเจ้าตากฯ และประวัติศาสตร์ไทย*, พิมพ์ครั้งที่ 9 (นนทบุรี: มติชนปากเกร็ด, 2550), 71.

ก็พึงพินาศจากภัยสงครามดังกล่าวเช่นกัน⁹ การเสียกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. 2310 นี้ ทำให้บรรดาแม่ทัพนายกองได้ตั้งกลุ่มต่างๆ ขึ้นมา หนึ่งในนั้นคือกลุ่มของพระยาตาก (สิน) ตัดสินใจกระทำการหนีราชการพร้อมกับอาสาสมัครพรรคพวก อันเนื่องมาจากการท้อแท้ใจในความอ่อนแอของผู้บังคับบัญชา จึงตัดสินใจตีฝ่าวงล้อมทัพพม่าออกไปทางทิศตะวันออกในเวลาเที่ยงคืนขณะช่วงทำสงครามระหว่างกรุงศรีอยุธยากับพม่าโดยมุ่งหน้าฝ่าวงล้อมมาทางเมืองบางกอก

1.2 การกำเนิดกรุงธนบุรีในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี พ.ศ. 2310 - พ.ศ. 2325

ใน พ.ศ. 2310 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงกอบกู้อิสรภาพของเมืองบางกอกคืนมาได้และได้สถาปนาบางกอกที่เป็นเมืองด่านสำคัญนี้ขึ้นเป็นเมืองหลวงชื่อกรุงธนบุรีทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ด้วยชัยภูมิที่เหมาะสมคือมีพื้นที่ใกล้ทะเลและมีป้อมปราการอยู่แล้ว ประกอบกับสภาพภายในกำแพงเมืองฝั่งธนบุรีมีชุมชนหนาแน่นกว่าส่วนอื่นๆ ภายในพระนคร โดยเป็นที่ตั้งของพระราชวัง วังเจ้านาย คูก และนิวาสนสถานของขุนนางผู้ใหญ่ รวมทั้งวัดสำคัญหลายวัด ในขณะที่พื้นที่ภายในกำแพงพระนครฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยามีชุมชนเบาบางและส่วนใหญ่เป็นที่อยู่ของชาวจีนและชาวยุวนที่ถูกกวาดต้อนอพยพมา นอกกำแพงพระนครฝั่งนี้เป็นทุ่งนาปลูกข้าวเลี้ยงชาวเมืองเรียกว่าทะเลตม

หลังจากการสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานีนั้น พระเจ้าตากสินทรงต้องการขยายกรุงธนบุรีให้ใหญ่ขึ้นรองรับประชาชนที่หนีภัยสงคราม และต้องการปรับพื้นที่ของกรุงธนบุรีให้เหมาะสมทางยุทธศาสตร์ยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงโปรดฯ ให้ขยายเมืองไปทางทิศเหนือจนจรดคลองบางกอกน้อยพร้อมกับโปรดฯ ให้สร้างกำแพงเมืองตามแนวคลองชุดใหม่ซึ่งมีชื่อต่างกันเป็นตอนๆ คือ คลองบ้านขมิ้น คลองบ้านช่างหล่อ คลองบ้านหม้อ คลองวัดท้ายตลาด พร้อมกันนั้นก็ขยายเมืองมาทางทิศตะวันออกเอาแม่น้ำเจ้าพระยาไว้กลางเมือง ในลักษณะของเมืองอกแตก¹⁰ และโปรดฯ ให้ขุดคลองคูเมืองแล้วสร้างกำแพงตามแนวถนนราชินีทางฝั่งพระนคร

สถานที่สำคัญที่เป็นศาสนสถานและที่ตั้งชุมชนของพื้นที่ดั้งเดิมในสมัยกรุงธนบุรีนั้นสัมพันธ์กับพื้นที่สองฝั่งของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งประกอบด้วย ฝั่งตะวันตกที่เป็นที่ตั้งเมืองหลวงมีวัดแจ้ง (วัดอรุณราชวราราม) วัดท้ายตลาด (วัดโมลีโลกยาราม) วัดบางหว้าใหญ่ (วัดระฆังโฆสิตาราม) วัดบางหว้าน้อย (วัดอมรินทราราม) และวัดเครือวัลย์ โดยวัดสำคัญของกรุงธนบุรีคือ วัดแจ้งกับวัดท้ายตลาดเป็นวัดในพระราชวังเดิมไม่มีพระสงฆ์จำพรรษา ส่วนวัดบางหว้าใหญ่เป็นที่ประทับของพระสังฆราช และเป็นพระราชวังและเคหสถานราชการของเจ้านายขุนนางฝ่ายต่างๆ ส่วนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยามีวัดสำคัญ 2 วัด คือ วัดโพธิ์ (วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม) และวัดสลัก (วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์)

⁹ จรรยา ประชิตโรมรัน, พลตรี, การเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 พ.ศ. 2310, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), 186.

¹⁰ สุจิตต์ วงษ์เทศ, กรุงเทพฯ มาจากไหน?, 51.

ริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออกนี้ยังเป็นชุมชนของพ่อค้าจีนและญวน¹¹ ซึ่งถือเป็นย่านการค้านานาชาติที่สำคัญในสมัยกรุงธนบุรี

บ้านเมืองในสมัยกรุงธนบุรีจึงเป็นลักษณะการตั้งเมืองแบบชั่วคราว เพราะการติดพันการทำสงครามระหว่างไทยกับพม่า รวมถึงชุมชนและเมืองต่างๆ ที่อยู่รอบเขตพัทธสีมาของอาณาจักรธนบุรี จนช่วงปลายสมัยกรุงธนบุรีเกิดปัญหาภายในด้านต่างๆ ทั้งการปกครอง กิจการของคณะสงฆ์ และเจ้าขุนมูลนาย จนกระทั่งเกิดกบฏพระยาสุรศักดิ์ ที่นำกำลังเข้ามาตั้งค่ายล้อมพระราชวังกรุงธนบุรี เพื่อหมายจะแย่งชิงราชสมบัติ จึงเป็นเหตุให้เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกต้องเดินทางกลับกรุงธนบุรีเพื่อเข้ามายุติความวุ่นวาย โดยการที่ฝ่ายกบฏเกรงกลัวในพระราชอำนาจและตัดสินคิดความเพื่อเป็นการป้องกันบ้านเมืองไม่ให้เกิดปัญหาความอ่อนแอและขาดความมั่นคงในพระสติและทศพิธราชธรรม จึงทำให้เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกรับสั่งให้ประหารชีวิตสมเด็จพระเจ้าตากสินที่หน้าป้อมวิชัยประสิทธิ์ ซึ่งตรงกับวันที่ 6 เมษายน 2325 ซึ่งนับเป็นวันที่สิ้นสุดสมัยกรุงธนบุรี โดยเหล่าขุนนางและราษฎรเชิญเสด็จเจ้าพระยาจักรีขึ้นปราบดาภิเษกครองแผ่นดินสืบไป¹² สิ้นสุดการเป็นราชธานีของกรุงธนบุรี หลังจากการปกครองได้เพียง 15 ปี (พ.ศ. 2310 – 2325)

1.3 การตั้งกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานีถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2325 - 2559

การศึกษาพัฒนาการของการตั้งกรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องนั้น มีสถานที่สำคัญและเป็นพื้นที่ทับซ้อนทางด้านมรดกทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และแหล่งโบราณสถาน อันประกอบขึ้นตามยุคสมัยและพัฒนาการของเมือง เพื่อความเข้าใจและสามารถนำมาวิเคราะห์รูปแบบของพัฒนาการได้ ผู้ศึกษาจึงแบ่งพัฒนาการสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ในพื้นที่เกี่ยวเนื่องตามระยะเวลาการเสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติของพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรีตั้งแต่รัชกาลที่ 1 จนถึงสิ้นสุดการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และรัชกาลปัจจุบัน เพื่อเป็นประโยชน์และสามารถนำมาใช้เป็นหลักการพิจารณาสถานที่สำคัญ เหตุการณ์สำคัญ รวมถึงพัฒนาการของกรุงรัตนโกสินทร์ และพื้นที่เกี่ยวเนื่องได้ ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (พ.ศ. 2325 – 2352)

เมื่อรัชกาลที่ 1 ทรงปราบดาภิเษกเสด็จขึ้นครองราชย์ ในพ.ศ. 2325 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระบรมมหาราชวังขึ้นบนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาอันถือเป็นการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเป็นราชธานี เนื่องจากทรงเห็นว่ากรุงธนบุรีนั้นมีลักษณะเป็นเมืองอกแตกยากต่อการป้องกันข้าศึกจึงทรงย้ายราชธานีจากฝั่งตะวันตกมายังตะวันออก ด้วยการพิจารณาตามหลักตำราพิชัยสงครามก็พบว่าบริเวณที่ตั้งของพระบรมมหาราชวัง มีลักษณะถูกต้องตามตำราพิชัย

¹¹ สุจิตต์ วงษ์เทศ, กรุงเทพฯ มาจากไหน?, 100-101.

¹² พันจันทนุมาศ (เจิม), พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) (นนทบุรี: สำนักพิมพ์ศรีปัญญา, 2551), 124-125.

สงครามแบบที่เรียกว่า นาคนาม¹³ โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแนวคูเมืองทางด้านตะวันตก และด้านใต้ อาณาเขตตามแนวคูเมืองฝั่งตะวันออกของกรุงธนบุรีและมีการขยายเพิ่มเติม ซึ่งในสมัยกรุงธนบุรีนั้น เป็นบริเวณพื้นที่ที่ชาวจีนตั้งถิ่นฐานอยู่เดิม โดยโปรดให้ย้ายบ้านเรือนไปตั้งที่บริเวณใกล้วัดสามปลื้ม และวัดสำเพ็ง¹⁴ (ปัจจุบันคือบริเวณวัดจักรวรรดิราชาวาสถึงวัดประทุมคงคา) มีการสร้างกำแพงเมือง ป้อมปราการป้องกันพระนคร โดยโปรดเกล้าฯ ให้เรือซากป้อมบางกอกเดิมกับกำแพงเมืองศรีกรุงธนบุรีลงเพื่อขยายกำแพงเมือง และขุดคูพระนครใหม่และขุดคลองเพิ่ม ดังนี้

การขุดลอกคลองคูเมืองเดิม ได้ขุดคลองใหม่ที่มีอยู่เดิมทางด้านทิศเหนือของกรุงรัตนโกสินทร์ และคลองตลาดด้านทิศใต้เชื่อมกันตลอดคลองทำให้กรุงรัตนโกสินทร์มีสภาพเป็น “เกาะเมือง” มีน้ำล้อมรอบได้ขุดคลองใหม่เชื่อมระหว่างคลองบางลำพูและคลองโอ่งอ่างเพื่อเป็นการขยายแนวเขตพระนครออกไปโดยมีชื่อเรียกรวมทั้งสองคลองนี้ว่า คลองรอบกรุง ประกอบด้วย มีคลองเล็ก ๆ เชื่อมคลองรอบกรุงและคลองคูเมืองเดิมสองคลองเรียกว่า คลองหลอด เพราะมีลักษณะแนวตรงเหมือนหลอด ปัจจุบันคือคลองหลอดวัดเทพธิดา และคลองหลอดวัดราชบพิธ ทำให้พื้นที่โครงสร้างของเมืองแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ

1. กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน คือ เขตกำแพงเมืองเก่าสมัยกรุงธนบุรี ระหว่างคูเมืองเดิมกับแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นที่ตั้งของพระบรมมหาราชวัง
2. กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก คือ ที่ดินระหว่างคลองคูเมืองเดิมกับคลองรอบกรุง ซึ่งเดิมเป็นที่รกร้างหรือเป็นไร่นามาก่อนเพราะเป็นเขตนอกกำแพงเมือง

กรุงรัตนโกสินทร์ยุคแรกมีพื้นที่ภายในกำแพงเมือง 2,589 ไร่ เป็นพื้นที่ในเขตชั้นใน 1,125 ไร่ และเขตชั้นนอก 1,464 ไร่ ความยาวของกำแพงเมืองโดยรอบพระนคร ประมาณ 7.2 กิโลเมตร ตามแนวกำแพงเมืองมีป้อมปราการ 14 ป้อม ประตูเข้าออกพระนคร 63 ประตู รวมถึงการตั้งศาลหลักเมืองที่มีการบรรจุดวงชะตาเมืองเพื่อความมั่นคงนั้น มีพิธียกหลักเมืองเมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2325¹⁵ ซึ่งเป็นสิริมงคลในการตั้งพระนครแห่งใหม่ในครั้งนี้

การวางแผนการใช้ที่ดินเขตชั้นในดำเนินตามแบบอย่างกรุงศรีอยุธยา กล่าวคือที่ดินด้านเหนือของแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นที่ตั้งพระราชวังบวรสถานมงคลของพระอนุชาที่ได้รับการสถาปนาสมเด็จพระบวรราชเจ้ากรมพระราชวังบวรสุริยสิงหนาททรงดำรงตำแหน่งพระมหาอุปราชหรือ

¹³ พิจิต รัตกุล (ดร.), กรุงเทพมหานคร ชีวิตไทยกับสายน้ำ (กรุงเทพฯ: วี.เจ. พีริ่ง, 2548), 23.

¹⁴ สำนักวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร, กรุงเทพฯ บนฝั่งธารแห่งวัฒนธรรม (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554), 51.

¹⁵ สุตารา สุขฉายา, คู่มือนำชมกรุงรัตนโกสินทร์ เมืองวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ (กรุงเทพฯ: สารคดี, 2547), 179.

วังหน้า เมื่อพ.ศ. 2325¹⁶ (ปัจจุบันคือที่ตั้งของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โรงละครแห่งชาติ และสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์) โดยมีการแบ่งพื้นที่ในวังหน้าภายในเป็นเขตพระราชฐานชั้นต่างๆ และทรงโปรดฯ ให้สร้างพระวิมานที่มีพระนามว่า พระที่นั่งสุทธาสวรรรย์ (พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ในปัจจุบัน) เพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปสี่องค์ที่ได้ัญเชิญมาจากเมืองเชียงใหม่ช่วงพ.ศ. 2330¹⁷ ซึ่งประดิษฐานมาจนถึงปัจจุบัน

ส่วนที่ดินด้านใต้เป็นที่ตั้งของพระบรมมหาราชวังหรือวังหลวงและวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (ตั้งแต่ถนนหน้าพระลานถึงถนนท้ายวังในปัจจุบัน) ระหว่างวังหน้าและวังหลวงคือวัดมหาธาตุ หลังวัดมหาธาตุเป็นทุ่งพระเมรุหรือท้องสนามหลวง ถัดไปเป็นที่ตั้งของศาลหลวง วังเจ้านาย โรงม้าหลวง ตึกดิน ลงไปตามลำดับ ด้านหลังพระบรมมหาราชวังและวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเป็นที่ตั้งของกรมพระนครบาล คุก และหอกกลอง ด้านหน้าของวัดพระเชตุพนฯ เป็นวังท่าเตียน ส่วนพื้นที่ระหว่างกำแพงวังด้านใต้กับวัดพระเชตุพนฯ นั้น เป็นบ้านเรือนของเสนาบดีชั้นผู้ใหญ่ เขตชั้นนอกเป็นที่อยู่ของข้าราชการบริพารและข้าราชการชั้นผู้น้อย ตลอดจนราษฎรพากันมาจับจองเพื่อตั้งบ้านเรือน ซึ่งมีความหนาแน่นทวีขึ้นเป็นลำดับตามระยะเวลาที่ผ่านมา ชุมชนต่างๆ ในระยะแรกสามารถแยกออกได้ตามเชื้อชาติเพราะเป็นชาวต่างด้าวเสียส่วนใหญ่ โดยภายในกำแพงเมืองนั้น พวกชาวเขมรอยู่ริมคลองรอบกรุงเยื้องปากคลองหลอด พวกมอญอยู่แถบสะพานมอญ และพวกมลายูอยู่แถบหน้าวัดชนะสงครามและริมคลองหลอด

ด้านฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาที่ดินในสมัยรัชกาลที่ 1 เป็นที่ตั้งวังของกรมพระราชวังบวรสถานพิมุข หรือ วังหลัง ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้พระยาสุรียอภัยเป็นสมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์ ตั้งวังอยู่ที่สวนลั่นจี่ในเมืองธนบุรีเดิม (ที่ตั้งของโรงพยาบาลศิริราชในปัจจุบัน) ฝากตะวันตกริมคลองบางกอกน้อย¹⁸ ซึ่งมีพระอารามตั้งแต่สมัยอยุธยาผนวกรวมใกล้เคียงคือ วัดบางหว้าน้อยและวัดบางหว้าใหญ่ ที่ในปัจจุบันคือ วัดอมรินทรารามราชวรวิหารและวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร อันรวมถึงถิ่นฐานบ้านขุนนาง คหบดี และประชาชน ที่ยังคงอาศัยในถิ่นฐานเดิมในพื้นที่ธนบุรี

¹⁶ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, พระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า) (นครปฐม: รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด, 2558), 26.

¹⁷ กรมศิลปากร, กรมพระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า) ในสมัยรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ: อาทิตย์ โพรดักส์ กรุ๊ป จำกัด, 2549), 6.

¹⁸ เกริกฤทธิ์ เชื้อมงคล, แรกสร้างพระมหานคร (กรุงเทพฯ: แชนท์โพร์ พรินต์ติ้ง จำกัด, 2552), 61.

ศาสนสถานสำคัญในกรุงรัตนโกสินทร์สมัยรัชกาลที่ 1 มีพระอารามสำคัญที่ทรงสถาปนาในเป็นพระอารามสำคัญ อาทิ วัดพระศรีรัตนศาสดารามที่ประดิษฐานพระพุทธรูปมหาณีนรัตนปฏิมากรหรือพระแก้วมรกต ที่อัญเชิญมาจากวัดแจ้ง รวมถึงทรงบูรณะวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร วัดมหาธาตุ วัดชนะสงคราม เทวสถาน เสาชิงช้า และพระวิหารวัดมหาสถานสุทราวาส ซึ่งอัญเชิญพระศรีศากยมุนีจากกรุงสุโขทัยมาประดิษฐาน เพื่อให้กรุงรัตนโกสินทร์มีความงดงามและสำคัญเหมือนครั้งที่กรุงศรีอยุธยาเคยรุ่งเรือง

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (พ.ศ.2352 –2367)

สมัยรัชกาลที่ 2 นั้นมีความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์เพียงเล็กน้อย ที่สำคัญคือมีการขยายเขตพระบรมมหาราชวังออกไปทางทิศใต้ประมาณอีก 20 ไร่ จนเกือบจดกับเขตวัดพระเชตุพนฯ เมื่อ พ.ศ. 2361 ซึ่งเดิมเป็นที่ตั้งบ้านเรือนเสนาบดีเก่าสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดฯ ให้ตัดถนนสายใหม่คั่นเขตระหว่างพระบรมมหาราชวังและวัดพระเชตุพนฯ ชื่อ ถนนท้ายวังบรรจบกับถนนสายเดิมซึ่งมีความสำคัญในการทำให้ขบวนแห่สามารถเคลื่อนรอบกำแพงพระบรมมหาราชวังได้ดังเช่นปัจจุบัน

เหตุการณ์สำคัญในรัชกาลคือ การปฏิสังขรณ์วัดแจ้งที่ชำระรดพุทธโศภิตและทรงสถาปนาให้เป็นวัดอรุณราชอาราม¹⁹ พร้อมทั้งมีหลักฐานการปั้นหุ่นพระพักตร์พระพุทธรูปธรรมมิตราราชโลกธาตุดิลก ซึ่งเป็นพระประธานในพระอุโบสถหลังใหม่ของพระอารามแห่งนี้และเริ่มก่อสร้างพระปรางค์ขึ้นในพื้นที่ใกล้เคียงกัน เพื่อให้เป็นพระมหาธาตุอันศักดิ์สิทธิ์คู่พระนคร

การค้าในรัชสมัยนี้เฟื่องฟูอย่างมากโดยเฉพาะการค้ากับจีนด้วยการที่กรุงรัตนโกสินทร์ส่งเครื่องราชบรรณาการไปติดต่อสัมพันธ์อย่างเป็นทางการกับราชสำนักจีนมาโดยตลอด ประกอบกับพระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ทรงกำกับราชการกรมท่า และกรมพระคลังมหาสมบัติ ทรงแต่งเรือสำเภาหลวงและสำเภาส่วนพระองค์เดินทางไปค้าขายกับจีน รวมถึงการค้าขายกับเขมร ญวน มลายู รวมถึงประเทศตะวันตกต่างๆ เช่น โปรตุเกส อังกฤษ นำรายได้เข้าสู่ประเทศจำนวนมาก²⁰ รัชกาลที่ 2 ทรงโปรดศิลปะแขนงต่างๆ ทั้งวรรณกรรมและการศึกษาต่างๆ โดยการมุ่งสร้างเสริมศิลปวัฒนธรรมต่างๆ จนเจริญรุ่งเรือง เช่น การสร้างพระวิหารให้พระโตที่อยู่เสาชิงช้า (พระศรีศากยมุนีที่อัญเชิญมาจากกรุงสุโขทัย) และการบูรณะวัดอรุณฯ มีการส่งเรือสำเภาไปค้าขายกับประเทศใกล้เคียง และเริ่มมีต่างประเทศเข้ามาเจรจาติดต่อทางการค้า โดยเฉพาะตัวแทนจาก

¹⁹ สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) (กรุงเทพฯ: สามลดา, 2553), 159-160.

²⁰ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, ประวัติศาสตร์ชาติไทย (กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด, 2558), 118.

รัฐบาลอังกฤษได้ส่งนายจอห์น ครอฟอร์ด (Mr. Jonh Crawford) หรือที่คนไทยเรียก การะฝัด เข้ามาในปีมะเมีย พ.ศ.2365²¹ ซึ่งเป็นเหตุการณ์สำคัญที่มีบทบาทด้านการค้าในยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2367 –2394)

รัชสมัยนี้ได้รับการยกย่องว่ามีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและการพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ทรงโปรดให้มีการก่อสร้างและบูรณะซ่อมแซมอาคารสำคัญในพระบรมมหาราชวังและวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ส่วนวัดต่างๆ ที่ทรงปฏิสังขรณ์นั้นมีหลายวัดและให้เปลี่ยนชื่อเหมือนอย่างในสมัยกรุงศรีอยุธยา ขณะเดียวกันก็มีวัดในพื้นที่ศึกษาที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ เช่น วัดกัลยาณมิตรวรวิหาร วัดเครือวัลย์วรวิหาร วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร มีการสร้างพระอุโบสถสถานที่วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหารเพื่อให้สมบูรณ์แบบ และการซ่อมแซมวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร รวมถึงการสร้างพระพุทธไสยาสน์ และจารึกสรรพตาราทต่างๆ เพื่อเป็นคลังความรู้ บูรณะวัดสระเกศทั่วทั้งวัด และการสร้างพระวิหารเพิ่มเติม²²

การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวดังกล่าว มีวัตถุประสงค์ให้ประชาชนและประเทศชาติอยู่ในความสงบเรียบร้อย และมีวัดเป็นศูนย์กลางที่สำคัญ นอกจากเป็นแหล่งธรรมะแล้ว ยังเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้วิทยาการทั้งหลายในช่วงเวลานี้²³ กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่ฝั่งธนบุรีในสมัยรัชกาลที่ 3 จึงเป็นสถานที่อันรุ่งเรืองเต็มไปด้วยศาสนสถานอันงดงามและมีอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมอันสืบเนื่องตั้งแต่ทรงดำรงตำแหน่งพระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นเจ้าสุทนต์มณี ซึ่งเป็นจุดแรกเริ่มคือพระอุโบสถของวัดราชโอรสที่ทรงให้สร้างโดยโปรดให้ใช้อิฐก่อเป็นแผงจั่วแทนเครื่องไม้ ตกแต่งด้วยปูนปั้นลักษณะจีน รูปแบบเสภาไพเราะรับน้ำหนักเครื่องบนก็ออกแบบให้เป็นเสาสี่เหลี่ยมเรียบง่ายโดยไม่มีบัวหัวเสา งานหน้าบันใช้ปูนปั้นประดับชั้นกระเบื้องรูปสัตว์ และเครื่องมุงคดอย่างจีน ซึ่งมีการพัฒนาขึ้นจนเสด็จขึ้นครองราชย์²⁴ และโปรดให้สร้างพระเจดีย์ใหญ่ คือ เจดีย์ภูเขาทองขึ้นที่ภายนอกเขตกำแพงเมือง บริเวณปากคลองมหานาคต่อกับคลองรอบกรุงเช่นที่กรุงศรีอยุธยาอีกด้วย เจดีย์ภูเขาทองได้กลายเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของกรุงรัตนโกสินทร์ตราบจนถึงทุกวันนี้

²¹ อาทร์ จันทิมล, ประวัติของแผ่นดินไทย (กรุงเทพฯ: อักษรไทย, 2548), 259.

²² อุดม เขวกวีวงศ์, พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3, (กรุงเทพฯ: เพื่อนเรียนเด็กไทย, 2556), 57.

²³ ศักดิ์ชาย สายสิงห์, งานช่าง สมัยพระนั่งเกล้าฯ (กรุงเทพฯ: สารคดี, 2547), 116.

²⁴ สันติ เล็กสุขุม, ประวัติศาสตร์ศิลปะไทยฉบับย่อ: การเริ่มต้นและการสืบเนื่องงานช่างในศาสนา (นนทบุรี: มติชนปากเกร็ด, 2551), 13.

นอกจากนี้ การพัฒนาในด้านธุรกิจและการเผยแพร่ศาสนาอื่นพร้อมกับวิทยาการทางการแพทย์เกิดขึ้นในพื้นที่ฝั่งธนบุรีในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 โดยเริ่มมีกลุ่มฝรั่งต่างชาติกลับเข้ามาค้าขายมากขึ้น โดยหนึ่งในนั้นคือนายโรเบิร์ต ฮันเตอร์ (Mr. Robert Hunter) ชาวอังกฤษ เข้ามาค้าขายแถบหมู่บ้านฝรั่งกะตี่จีนหรือย่านกุฎีจีนในปัจจุบัน ได้ดำเนินกิจการห้างร้านค้าโดยคนไทยเรียกว่า ห้างหันแตร์ และการเดินทางเข้ามาของกลุ่มมิชชันนารีคณะอเมริกัน ซึ่งมีหมอบลัดเลย์ (Dr. Danbeach Bladlay) เข้ามาในเมืองบางกอกใน พ.ศ. 2378²⁵ ซึ่งมีแพทย์เข้าไว้สำหรับปรุญาและได้ทำการรักษาด้วยวิธีการแพทย์แผนปัจจุบัน มีเหตุการณ์ครั้งหนึ่งเมื่อวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารใช้ปืนใหญ่จุดพลุในงานฉลองวัด ปรากฏมีพระสงฆ์องค์หนึ่งกระดุกแขนแตก หมอบลัดเลย์จึงตัดแขนพระองค์นั้นในที่เกิดเหตุ และระยะต่อมาแผลได้หายสนิท²⁶ ถือเป็นเหตุการณ์สำคัญของการผ่าตัดครั้งแรกโดยแพทย์แผนปัจจุบันในไทย ปรากฏเป็นหลักฐานสำคัญของอนุสาวรีย์ปืนใหญ่สามกระบอบที่ตั้งอยู่บริเวณภายในพื้นที่เขามอในปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2394 – 2411)

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ได้ทรงเปลี่ยนนโยบายการปกครองประเทศ โดยทรงยอมรับอิทธิพลจากประเทศที่พัฒนาแล้วโดยเฉพาะประเทศในทวีปยุโรปมากขึ้น จากการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง พ.ศ. 2398 โดยเซอร์จอห์น เบาว์ริง (Sir John Bowring) ชาวอังกฤษที่ประสบความสำเร็จในการทำสัญญาทางการค้ากับสยามและรัฐบาลอังกฤษ จนได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้แทนสยามประจำอังกฤษและยุโรป มีบรรดาดักดีเป็นพระสยามมานุกูลกิจ สยามิศรมหายศ²⁷ ทำให้การติดต่อทางการค้าและการเมืองกับต่างประเทศขยายตัวอย่างกว้างขวางและมีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของกรุงรัตนโกสินทร์ครั้งสำคัญ

ในรัชสมัยนี้ จำนวนประชากรเพิ่มจำนวนมากขึ้นตามระยะเวลาที่ผ่านไปเมื่อเทียบกับตอนสร้างกรุง ทำให้อาณาเขตพระนครที่กำหนดไว้แต่เดิมคับแคบลง จึงโปรดให้ขยายพื้นที่พระนครออกไปโดยการรับสิ่งให้ชุดแนวคลองผดุงกรุงเกษมในปี พ.ศ. 2394 โดยได้มีการสร้างกำแพงเมืองและสร้างป้อมที่มีลักษณะแบบปึกกาตั้งอยู่ตามแนวคลองด้วยกัน 7 ป้อม ทำให้พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ขยายตัวเพิ่มขึ้นประมาณ 5,552 ไร่²⁸ ชุมชนชาวจีนซึ่งถูกอพยพย้ายออกมาเมื่อครั้งเริ่มสร้างกรุงได้สร้างความตื่นตัว

²⁵ นายหนวย [นามแฝง], หมอปลัดเลกับกรุงสยาม, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: รัชดารมภ์ การพิมพ์, 2508), 15.

²⁶ สมบัติ พลายน้อย, หมอปลัดเล (กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี, 2548), 39.

²⁷ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ กัญฉิกา ศรีอุดม, พระเจ้ากรุงสยาม กับ เซอร์จอห์น เบาว์ริง (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย, 2548), 17.

²⁸ เกริกฤทธิ์ เชื้อมงคล, พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ เจ้าฟ้ามงกุฎ ฝ่าวิกฤตยุคล่าอาณานิคม นำพาสยามสู่โลกสมัยใหม่ (กรุงเทพฯ: สยามความรู้, 2553), 171.

โดยเฉพาะด้านการค้าให้กับพื้นที่ที่ขยายตัวออกไปนี้ แม่คลุมบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยานับตั้งแต่คลองรอบกรุงไปจนถึงคลองผดุงกรุงเกษม ต่อจากชุมชนจีนไปทางใต้เป็นที่ตั้งสถานกงสุลของชาติต่างๆ จากยุโรป ครองพื้นที่กระจายต่อจากริมแม่น้ำลึกลงเข้าไปทางทิศตะวันออกของกรุงรัตนโกสินทร์²⁹ พัฒนาการด้านการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเหล่านี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากชุมชนแพริมน้ำมาเป็นชุมชนบกโดยตรงไปตรงๆ ให้ตัดถนนขึ้นจากตามความต้องการในการใช้สัญจรของชาวยุโรป เช่น ถนนเจริญกรุง ถนนบำรุงเมือง และถนนเฟื่องนคร³⁰ พร้อมกันนี้สองฝากถนนสายต่างๆ โปรดฯ ให้สร้างตึกแถวเป็นห้องแถวสูง 1-2 ชั้น เพื่อให้เช่าทำการค้าขาย ลักษณะเช่นนี้จึงทำให้เกิดชุมชนใหม่บนบกเป็นครั้งแรกของเกาะรัตนโกสินทร์

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและการศึกษาพระปริยัติธรรมให้เจริญรุ่งเรือง มีการตั้งธรรมยุติกนิกายทรงพระราชทานเสรีภาพในการนับถือพระพุทธศาสนา และทรงบูรณะปฏิสังขรณ์พระอารามที่ชำรุดทรุดโทรม และดำเนินการต่อจากสมัยรัชกาลที่ 3 ที่รวมวัดในกรุงเทพฯ และหัวเมืองกว่า 40 วัด และทรงสร้างวัดใหม่ที่เป็นวัดในรัชกาลอีก 5 วัด คือ วัดบรมนิวาส วัดโสมนัสวรวิหาร วัดปทุมวนาราม วัดมกุฏกษัตริยารามและ วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม ในพระนครเพื่อเป็นวัดประจำรัชกาล พร้อมทั้งทรงสร้างและปฏิสังขรณ์พุทธเจดีย์ตามศาสนสถานที่สำคัญ เช่น พระศรีรัตนเจดีย์ ภายในพื้นที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระเจดีย์วัดบวรนิเวศวิหาร รวมถึงโปรดฯ ให้ซ่อมแซมเรือพระที่นั่ง เช่น เรือสุพรรณหงส์ และสร้างเรืออนันตนาคราชเรือพระที่นั่งในกระบวนพยุหยาตราชลมารคอีกในรัชกาล³¹

ในช่วงปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริ ในการมอบราชสมบัติให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ เมื่อเจริญพระชันษาได้ทรงอุปสมบทแล้ว ส่วนพระองค์จะออกไปประทับนอกพระบรมมหาราชวัง ในปี พ.ศ. 2409 โปรดฯ ให้พระยาบุรุษรัตนราชพัลลภเป็นแม่กองในการจัดสร้างวังขึ้นบริเวณที่ดินสนามชัย ทิศตะวันออกของพระบรมมหาราชวังซึ่งทรงพระราชทานนามว่า วังสราญรมย์³² อย่างไรก็ตามภายหลังรัชกาลที่ 4 เสด็จสวรรคตในปี พ.ศ. 2411 รัชกาลที่ 5 ได้ทรงปรับเปลี่ยนผังและพื้นที่ โดยให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอหลายพระองค์มาประทับ ณ วังสราญรมย์ และภายหลังทรงตั้งกระทรวงการต่างประเทศขึ้นในปี พ.ศ. 2428 ซึ่งส่วนหนึ่งของวังปัจจุบันคือพื้นที่ของสวนสราญรมย์ที่เป็นสวนสาธารณะในความดูแลของกรุงเทพมหานคร

²⁹ ผสุติ ทิพทัส, บ้านในกรุงรัตนโกสินทร์ 2: รัชกาลที่ 4 - 5 (พ.ศ. 2394 - 2553) (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์, 2545), 10.

³⁰ ศันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, ชื่อบ้านนามเมืองในกรุงเทพฯ, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพฯ: มติชน, 2546), 23.

³¹ ทองต่อ กลวยไม้ ณ อยุธยา, เล่าเรื่องพระจอมเกล้าฯ (กรุงเทพฯ: ทวีปัทม, 2548), 10-11.

³² สมบัติ พลายน้อย, พระราชวัง วังเจ้านาย (กรุงเทพฯ: เอที พรินติ้ง, 2548), 96.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2411 – 2453)

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตรงกับช่วงยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมของยุโรปในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นยุคทองของการล่าอาณานิคมจากประเทศอังกฤษและฝรั่งเศส รัชกาลที่ 5 ทรงปฏิรูประบบราชการแผ่นดินเพื่อการพัฒนาสู่อารยประเทศ เปลี่ยนการปกครองแบบจตุสดมภ์เป็นรูปแบบกระทรวง กำกับดูแลงานราชการแผ่นดินทั้งสิ้น 12 กระทรวง ใน พ.ศ. 2435 และมีการยกฐานะกรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเป็นมณฑลกรุงเทพมหานคร ใน พ.ศ. 2437³³ พร้อมกับการปรับปรุงและขยายตัวให้ทันสมัยและทันสมัยและทันสมัยเปลี่ยนแปลงในยุคหนึ่ง

บทบาทที่สำคัญของรัชกาลที่ 5 คือการยกระดับการศึกษาสำหรับราษฎร จากเดิมที่จำกัดเฉพาะลูกหลานของเจ้านายที่จะมีโอกาสได้เรียนหนังสือในพระตำหนักสวนกุหลาบที่ตั้งอยู่ภายในพระบรมมหาราชวังโดยทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรทั่วไปขึ้นเป็นครั้งแรกที่วัดมหรณพาราม โดยอาศัยวัดและศาลาของวัดเป็นโรงเรียน ซึ่งเป็นต้นแบบของโรงเรียนรัฐบาลที่ขยายออกไปทั่วราชอาณาจักร จนได้มีการตั้งกรมศึกษาธิการเมื่อ พ.ศ. 2430 และกลายเป็นกระทรวงธรรมการขึ้นในเวลาต่อมา³⁴ นอกจากนี้ ยังมีบทบาทในการพัฒนาด้านการแพทย์สมัยใหม่โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจัดสรรที่ดินอันเคยเป็นที่ตั้งของกรมพระราชวังบวรสถานพิมุขหรือวังหลังที่ถูกทิ้งร้างอยู่ฝั่งธนบุรี และซื้อที่ดินริมแม่น้ำเจ้าพระยาด้านเหนือของโรงเรียนวังหลังของมิชชันนารีอเมริกันเพื่อทำท่าน้ำขึ้นไปยังโรงพยาบาล ขณะดำเนินการก่อสร้างนั้น สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ทรงประชวรและสิ้นพระชนม์ ขณะที่มีพระชนมายุเพียง 1 ปี 6 เดือน จึงได้จัดงานพระเมรุ ณ ท้องสนามหลวง ร่วมกับเจ้าฟ้าองค์อื่นที่สิ้นพระชนม์ในเวลาใกล้เคียงกัน ซึ่งในงานพระเมรุนี้ใช้ไม้ที่มีความทนทานเช่น ไม้สัก ด้วยมีพระราชประสงค์เมื่อเสร็จงานแล้วจะนำไปพระราชทานในการก่อสร้างโรงพยาบาลต่อ โดยการสร้างนั้นเสร็จและเปิดรับรักษาคนไข้ในวันที่ 26 เมษายน 2431 โดยได้พระราชทานนามโรงพยาบาลแห่งนี้ว่า โรงศิริราชพยาบาลตามพระนามของพระราชโอรส³⁵

นอกจากนี้ ยังเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดดของโครงสร้างการคมนาคมขึ้นในกรุงเทพมหานคร โดยทรงโปรดฯ ให้ขยายและปรับปรุงถนนสายเดิมภายในกรุงเทพมหานครและสร้างถนนราชดำเนินทั้งสายนอก สายกลาง และสายใน เพื่อเชื่อมการติดต่อระหว่างพระราชวังดุสิตที่ทรงสร้างขึ้นใหม่บริเวณทางทิศเหนือของกรุงรัตนโกสินทร์กับพระบรมมหาราชวัง รวมถึงโปรดฯ ให้สร้างถนนที่เกิดขึ้นมากมายรอบแนวกำแพงพระนคร และทรงมีรับสั่งให้สร้างสะพานข้ามคลองต่างๆ เพื่อเชื่อมถนนหนทาง สะพานที่สำคัญคือสะพานซุดเฉลิม ที่สร้างเป็นพระราชกุศลในวโรกาสวันเฉลิมพระ

³³ วัฒนระวี [นามแฝง], แผ่นดินพระพุทธเจ้าหลวงกับความทรงจำแห่งรัชสมัย (กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2552), 95.

³⁴ วิฑูรย์ ภูมิมิตร, กว่าจะมาถึงวันนี้ (กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2550), 33.

³⁵ โรม บุนนาค, เหตุเกิดในแผ่นดิน ร. 5 (กรุงเทพฯ: สยามบันทึก, 2551), 66.

ขนมพรรษาเป็นประจำทุกปีรวมทั้งสิ้น 17 สะพาน³⁶ การพัฒนาดังกล่าวสร้างการเปลี่ยนแปลงสำคัญทางประวัติศาสตร์จากเดิมที่เคยใช้การสัญจรทางเรือในแม่น้ำลำคลองเปลี่ยนมาเป็นการสัญจรทางบก เกิดการเข้ามาของพาหนะสมัยใหม่อย่างรถจักรยานและรถยนต์ในเขตพระนคร พร้อมกับการพัฒนาการขนส่งมวลชนวิ่งตามแนวถนนเจริญกรุง ที่เรียกว่า รถแตรม หรือ แตรมเวย์ (Tramway) เปิดให้บริการสายแรกเมื่อวันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2431³⁷ เริ่มต้นจากบางคอแหลม ถนนตกลมาถึงปลายทางที่ศาลหลักเมืองที่ยังปรากฏหลักฐานของรางรถรางอยู่บนถนนระหว่างกระทรวงกลาโหม เป็นการอำนวยความสะดวกให้กับชาวพระนครที่อาศัยอยู่ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ช่วงเวลานั้น

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2411 – 2468)

จากการใช้ประโยชน์ที่ดินในด้านต่างๆ ของกรุงรัตนโกสินทร์ ทำให้เกิดการขยายตัวของชุมชนต่างๆ เกิดเป็นย่านธุรกิจขึ้น เช่น ย่านการค้าของชาวจีนที่เยาวราช ย่านคนไทยที่บางลำพู ย่านธุรกิจของฝรั่งที่บางรัก ย่านอุตสาหกรรมตามฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา และย่านเกษตรกรรมทางตอนเหนือของเมือง อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีการวางแผนรองรับการขยายตัวของชุมชน แนวทางด้านการพัฒนาโครงสร้างผังเมืองของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงโปรดฯ ให้ตัดถนนและสร้างสะพานเพิ่มเติมจากสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเพื่อความสะดวกของราษฎรในการสัญจร และสร้างพระที่นั่งภายในพระบรมมหาราชวังเพิ่มเติมอีกจำนวนหนึ่ง โดยไม่ได้ให้มีการขยายเขตเมืองออกไปอีก แต่ได้ทรงขยายเขตพระราชวังสวนดุสิตและสร้างพระตำหนักจิตรลดารโหฐานขึ้นเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ในระยะหลัง

ในสมัยรัชกาลที่ 6 ยังโปรดฯ ให้สร้างสะพานชุดเจริญตามพระราชานิยมในสมเด็จพระบรมชนกนาถ รัชกาลที่ 5 จำนวนทั้งสิ้น 6 สะพาน โดยสะพานที่อยู่ในพื้นที่ศึกษานั้น ได้แก่ สะพานเจริญรัช 31 เป็นสะพานข้ามคลองคูเมืองเดิม ติดกับปากคลองตลาด สะพานเจริญศรี 34 เป็นสะพานข้ามคลองคูเมืองเดิม บริเวณวัดบูรณศิริมาตยาราม และสะพานเจริญทัศน์ 35 เป็นสะพานข้ามคลองวัดสุทัศน์เทพวราราม³⁸ ที่ถนนถนนบำรุงเมือง ซึ่งปัจจุบันได้มีการถมคลองวัดสุทัศน์และเรือสะพานเจริญทัศน์ 35 แล้ว ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการจราจรทางบกยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่วนอาคารตึกแถวที่สร้างเรียงรายตามริมถนน ชั้นล่างใช้ทำร้านค้า และพักอาศัยในบริเวณชั้นบน ยังคงกระจายอยู่ภายในพระนครและนอกพระนครทางทิศใต้ที่เป็นย่านการค้าของชาวจีนและชาวตะวันตก ส่วนใหญ่ในรัชกาลนี้จะนิยมเรือนไทยลดลง เรือนที่ปลูกใหม่จะเริ่มมีอิทธิพลของตะวันตกเข้ามาผสมผสานด้วย ซึ่งมีเอกลักษณ์เป็นเรือนไม้หรือครึ่งตึกครึ่งไม้ หลังคาส่วนใหญ่มักเป็น

³⁶ ปราณี กล่ำส้ม, ย่านเก่าในกรุงเทพฯ (สมุทรปราการ: ด้านสุทธาการพิมพ์, 2545), 58.

³⁷ อุเงิน พุทธธรรม, แรกเริ่มเดิมทีในสยาม (นนทบุรี: ดอกหญ้า, 2552), 408.

³⁸ ศันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, ชื่อบ้านนามเมืองในกรุงเทพฯ, พิมพ์ครั้งที่ 7 (นนทบุรี: มติชนปากเกร็ด, 2551), 243.

ทรงมนิลากับปั้นหยาดสมกัน ที่มีด้านจั่วหักมุมเอียงลงมาเล็กน้อย (Half-Hip Roof) และพื้นที่ภายในอาคารใช้ผังแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า³⁹

บทบาทที่สำคัญขององค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอีกประการ คือ บทบาทต่องานศิลปะและสถาปัตยกรรม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนากรมศิลปากร เมื่อ 27 มีนาคม พ.ศ. 2454⁴⁰ ในรัชสมัยนี้มีผลงานด้านศิลปะและสถาปัตยกรรมที่หลากหลายทั้งแบบไทยและแบบยุโรป รวมถึงการผสมผสานระหว่างไทยกับยุโรป เช่น อนุสาวรีย์ทหารอาสาสงครามโลกครั้งที่ 1 ด้านทิศใต้ของท้องสนามหลวง นอกจากนี้ งานประติมากรรมที่สร้างขึ้นในรัชกาลที่ 6 ก็มีทั้งแบบไทยและแบบตะวันตก เช่น พระแม่ธรณีบีบมวยผมซึ่งหล่อด้วยทองสำริด ภาพสลักหินอ่อนจากอิตาลี มีลักษณะอย่างสามัญมณูชย์ เป็นต้น เกิดงานจิตรกรรมที่โดดเด่น เช่น ภาพฝีมือพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิจิตรเทเวศร์ในวัดระฆังโฆสิตาราม ซึ่งมีลักษณะเป็นภาพไทยสมัยเดิมแต่เพิ่มมิติและเส้นนำสายตาเข้าไป⁴¹ เป็นความศิวิไลซ์ของบ้านเมืองที่เจริญพร้อมกับการเติบโตของโครงสร้างพื้นฐาน

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2468 – 2477)

ในรัชกาลนี้ทรงครองราชย์เพียงระยะเวลาสั้นๆ ประกอบกับเป็นช่วงที่เศรษฐกิจทั่วโลกตกต่ำ ทำให้ลักษณะทางกายภาพของกรุงรัตนโกสินทร์แทบไม่แตกต่างกันนัก ไม่มีการก่อสร้างพระราชวังหรือวังเจ้านายเพิ่มเติม ชุมชนภายในกรุงรัตนโกสินทร์ส่วนใหญ่จะอยู่ตำแหน่งเดิม โดยมีการเปลี่ยนแปลงเรื่องขอบเขตและความหนาแน่นต่างไปจากเดิมบ้าง โดยเฉพาะย่านเมืองเก่าใจกลางพระนคร ในช่วงเวลานี้ราคาที่ดินสูงไม่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจในขณะนั้น การก่อสร้างอาคารใหม่มีน้อยกว่าในเขตชั้นนอก เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ตั้งของหน่วยราชการและวัดต่างๆ เกือบทั้งสิ้น ที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นตึกแถวใช้ชั้นล่างประกอบการค้าและพักอาศัยที่ชั้นบน ที่อยู่อาศัยเหล่านี้มีอายุค่อนข้างมาก กำแพง บ้อมปราการหมดความสำคัญในการป้องกันรักษาพระนคร ประกอบกับมีสภาพชำรุดทรุดโทรมพังลงบ้าง จึงรื้อกำแพงเมืองตั้งแต่ท่าช้าง วังหน้า จนถึงบ้อมพระสุเมรุ ในรัชกาลที่ 7 เพื่อขยายถนนพระอาทิตย์ ปัจจุบันเหลือเพียงบ้อมพระสุเมรุ บ้อมมหากาฬ กำแพง และประตูเมืองหน้าวัดบวรนิเวศฯ เท่านั้น

³⁹ ผสุตี่ ทิพทัส, บ้านในกรุงรัตนโกสินทร์ 3: รัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2453 – 2468) (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์, 2545), 46.

⁴⁰ กรมศิลปากร, 100 ปีแห่งการสถาปนากรมศิลปากร, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2555), 7.

⁴¹ ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, พระราชธรรม พระราชประวัติ พระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 2543), 70.

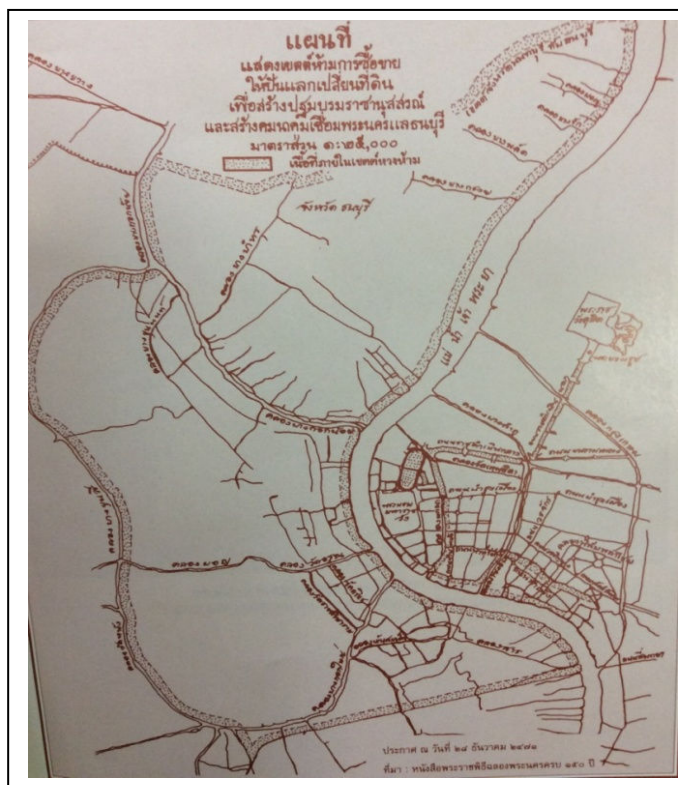
แม้งานด้านสถาปัตยกรรมจะอยู่ภายใต้สภาวะเศรษฐกิจที่ฝืดเคือง แต่เป็นช่วงที่มีการฉลองพระนครครบ 150 ปี กรุงรัตนโกสินทร์เมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2475⁴² จึงมีการจัดงานเฉลิมฉลองครั้งยิ่งใหญ่ พร้อมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกและสถานบันเทิง จึงทำให้เกิดสถาปัตยกรรมรูปแบบใหม่โดยพระราชกระแสรับสั่งในการสร้างโรงพยาบาลยนต์ศาลาเฉลิมกรุงให้เป็นโรงพยาบาลยนต์ที่ทันสมัยที่สุดในสมัยนั้น ซึ่งออกแบบโดยหม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร จึงนับว่าศาลาเฉลิมกรุงเป็นตึกสมัยใหม่ยุคแรกในเมืองไทย และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 เสด็จฯ เปิดด้วยพระองค์เอง⁴³ และเนื่องในวาระมงคลครบรอบ 150 ปี จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปฐมบรมกษัตริย์ผู้ทรงสร้างกรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร์เป็นอนุสรณ์สถาน พร้อมกับโปรดฯ ให้สร้างสะพานข้ามแม่น้ำและทำทางถนนเชื่อมพระนครกับจังหวัดธนบุรี⁴⁴ เป็นสาธารณประโยชน์ให้ราษฎรไปมาถึงกันโดยสะดวก

⁴² สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, สมุดภาพกรุงเทพมหานคร 222 ปี (กรุงเทพฯ: อมรินทร์ปริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2547), 264.

⁴³ ประยูร อุลุชาฎะ, *ย่าต๊อกทั่วกรุงเทพฯ* (สมุทรปราการ: ด้านสุทธาการพิมพ์, 2544), 166.

⁴⁴ กรมศิลปากร, *จดหมายเหตุการณ์อนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์* (กรุงเทพฯ: สหประชาพานิชย์, 2525), 78.

ภาพที่ 6 ประกาศแผนที่ที่ดินห้ามซื้อขายในฝั่งธนบุรี ในการสร้างสะพานพระพุทธยอดฟ้า และงานเปิดสะพานพระพุทธยอดฟ้าเป็นพัฒนาการสำคัญในการเชื่อมต่อพระนครทั้งสองฝั่งด้วยการคมนาคมทางบก

ที่มา: กรมศิลปากร, งานฉลองพระนครครบ 150 ปี กรุงรัตนโกสินทร์, (กรุงเทพฯ, 2525)

เมื่อมีการสร้างสะพานเชื่อมพื้นที่ฝั่งพระนครและธนบุรีเข้าด้วยกัน ก็ได้มีพระราชดำริให้สร้างถนนในพื้นที่ของฝั่งธนบุรีรวม 11 สาย โดยโปรดฯ ให้สมเด็จพระยาเดชาดิศรเป็นผู้ออกแบบและกำหนดที่ตั้งชื่อถนนที่จะตัดใหม่ โดยใช้เกณฑ์การตั้งชื่อถนนเป็นเหตุการณ์ที่กองทัพไทยสามารถเอาชนะพม่าได้ในสงครามเก้าทัพตั้งแต่สมัยพระเจ้าตากสินและต้นราชวงศ์จักรีในรัชกาลที่ 1 ได้แก่ ถนนประชาธิปไตย ถนนพระเจ้าตากสิน ถนนสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานุวรีฯ ถนนลาดหญ้า ถนนวังหลัง ถนนวังเดิม ถนนโพธิ์สามต้น ถนนบางแก้ว ถนนท่าดินแดง ถนนเชียงใหม่ และถนนปากพิง⁴⁵ โดยถนนสายสำคัญในพื้นที่เกี่ยวเนื่องของการศึกษานี้คือ ถนนอรุณอมรินทร์ ซึ่งเป็นผลมาจากการก่อสร้างสะพานพระพุทธยอดฟ้าเช่นเดียวกัน⁴⁶

⁴⁵ กรมศิลปากรและมูลนิธิซีเมนต์ไทย, กรุงเทพฯ 2489-2539 (กรุงเทพฯ: เอ.พี. กราฟิค ดีไซน์และการพิมพ์, 2539), 20.

⁴⁶ กฤษณา สินไชย, ถนนนำรู้ในกรุงเทพฯ (กรุงเทพฯ: พิมพ์คำ, 2553), 220.

การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ 24 มิถุนายน 2475 นำโดยคณะราษฎรได้เข้ายึดอำนาจจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในรัชกาลที่ 7 มีจุดมุ่งหมายที่จะประกาศให้ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญในการปกครองแผ่นดิน⁴⁷ การเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ส่งผลกระทบต่อสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม รูปแบบอาคารสถาปัตยกรรมและสิ่งต่างๆ ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องในฝั่งธนบุรีอย่างมากในเวลาต่อมาโดยในบริเวณพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และฝั่งธนบุรีได้มีการปรับปรุงเขตการปกครองขึ้นใหม่ใน พ.ศ. 2479 จากพระราชบัญญัติการจัดตั้งเทศบาลนครกรุงเทพฯ และเทศบาลนครธนบุรี ซึ่งเป็นการปกครองส่วนท้องถิ่นที่แยกฝั่งพระนครกับธนบุรีออกจากกันโดยบริเวณพื้นที่ทั้งหมดในด้านฝั่งธนบุรีนั้นกลายเป็นเทศบาลนครธนบุรี⁴⁸ ถือเป็นจุดเปลี่ยนผ่านของการปกครองท้องถิ่นในยุคนั้นที่ปรับเปลี่ยนจากรูปแบบจังหวัดมาเป็นเทศบาล

พระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล (พ.ศ. 2477 – 2489) และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (พ.ศ. 2489 – ปัจจุบัน)

การที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ทรงสละราชสมบัติในปี พ.ศ. 2477 ยังผลให้ราชบัลลังก์แห่งราชวงศ์จักรีว่างเว้นพระมหากษัตริย์ และสยามขาดประมุขของประเทศ สมาชิกรัฐสภาที่มีหน้าที่และอำนาจในการบริหารบ้านเมืองอยู่ในขณะนั้นจำเป็นต้องเลือกพระราชวงศ์พระองค์หนึ่งตามกฎมณเฑียรบาลที่เป็นพระราชประเพณีที่ยึดถือกันมา จากการคัดเลือกนั้น พระราชวงศ์ที่ทรงได้รับการเลือกเพื่อทูลเชิญเสด็จขึ้นครองราชย์คือ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอานันทมหิดล ขณะที่พระองค์เองมีพระชนมายุเพียง 8 พรรษาเท่านั้น และยังมีความขัดแย้งระหว่างกลุ่มอำนาจเก่าที่ส่วนใหญ่เป็นเชื้อพระวงศ์กับกลุ่มอำนาจใหม่ที่เป็นคณะราษฎรในขณะนั้นจึงทำให้สมเด็จพระศรีสุวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ทรงเห็นว่าบ้านเมืองยังไม่สงบ ผนวกกับพระพลานามัยของรัชกาลที่ 8 ไม่แข็งแรง จึงมีพระประสงค์ให้ไปประทับอยู่ยังเมืองโลซานน์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์⁴⁹ และจากเหตุการณ์เสด็จนิวัติประเทศไทยครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2481 ทรงประกอบพระราชพิธีปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะท่ามกลางมณฑลสงฆ์ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และยังเสด็จพระราชดำเนินไปทรงนมัสการพระพุทธรูปในพระอารามสำคัญทั่วพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องอันมีปรากฏนามพระอาราม เช่น วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดอรุณราชวราราม วัดบวรนิเวศวิหาร โดยเฉพาะที่วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร พระองค์เคยมีพระราชดำรัสว่า

⁴⁷ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2475: ปฏิวัติสยาม, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), 1.

⁴⁸ สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 225 ปีกรุงรัตนโกสินทร์, 173.

⁴⁹ แสงเทียน ศรีทธาไทย, ร.8 ยุวกษัตริย์รัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ: ร่มฟ้าสยาม, 2549), 25-26.

ที่นี้เจียบสงบน่าอยู่ ดังนั้นเมื่อพระองค์เสด็จสวรรคต จึงได้นำพระบรมราชสรีรางคารของพระองค์มาประดิษฐานที่วัดสุทัศนเทพวรารามแห่งนี้⁵⁰

การเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งสร้างความตื่นตระหนกให้กับคนไทย โดยเฉพาะในกรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง จากการที่กองทัพญี่ปุ่นที่เดินทางเข้ามาบูรณาการอธิปไตยของประเทศ ในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484⁵¹ ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี จนเรียกสงครามในภูมิภาคนี้ว่า สงครามมหาเอเชียบูรพา⁵² สงครามได้ส่งผลกระทบต่อพื้นที่เขตพระนครเนื่องจากมีจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญ คือ สถานีรถไฟบางกอกน้อยที่เป็นชุมทางรถไฟไปยังจังหวัดกาญจนบุรีผ่านต่อไปยังประเทศพม่า รวมไปถึงสถานีรถไฟหัวลำโพง สะพานพระพุทธยอดฟ้า เป็นต้น จุดยุทธศาสตร์เหล่านี้ได้ถูกเครื่องบินฝ่ายสัมพันธมิตรโจมตีด้วยการทิ้งระเบิด ในช่วงนั้นพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และฝั่งธนบุรีได้รับผลกระทบอย่างหนักจากสงคราม เมื่อสิ้นสุดสงคราม ประชาชนจึงได้กลับเข้ามาอยู่อาศัยตามเดิม⁵³ แต่ประชาชนส่วนใหญ่สูญเสียบ้านเรือนจากภัยระเบิดทิ้งฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี จึงทำให้ต้องสร้างอย่างประหยัด ต้องการความรวดเร็ว เป็นลักษณะบ้านเดี่ยวหลังเล็กๆ เท่านั้น⁵⁴

ภายหลังการฟื้นตัวจากช่วงสงคราม กรุงเทพมหานครโดยรวมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ตัวเมืองขยายออกไปอย่างกว้างขวาง แต่ความเปลี่ยนแปลงนี้มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพกรุงรัตนโกสินทร์ไม่มากนัก ที่ดินรอบนอกคลองคูเมืองเดิมส่วนใหญ่เป็นอาคารพาณิชย์ ได้แก่ อาคารศูนย์การค้าและห้างสรรพสินค้า และอาคารพาณิชย์ พักอาศัย ซึ่งมีการรวมตัวของกิจกรรมประเภทเดียวกัน แบ่งเป็นย่านๆ อย่างชัดเจน บริเวณย่านการค้าที่สำคัญๆ ได้แก่ ย่านวังบูรพาและพาหุรัด ย่านบ้านหม้อ ย่านปากคลองตลาด ย่านคลองถม ย่านร้านค้าหลังกระทรวงกลาโหม เป็นต้น สำหรับหน่วยงานราชการในสมัยรัชกาลปัจจุบัน มีสถานที่ราชการเพิ่มขึ้นจำนวนมากทั้งหน่วยงานที่ตั้งใหม่และการขยายหน่วยงานเดิม การสร้างสิ่งก่อสร้างในช่วงระยะเวลานี้ เกิดงานศิลปะที่เป็นสถาปัตยกรรมรูปแบบใหม่ทั่วทั้งพระนคร โดยเฉพาะในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และฝั่งธนบุรี เป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ (Modern Architecture) อย่างชัดเจน เช่น มีความเรียบง่าย เน้นเรียบง่าย เน้นแสดงรูปทรงและปริมาตร เน้นประโยชน์ใช้สอยและการแสดงออกซึ่งความงดงามของโครงสร้าง

⁵⁰ อดุม เขยกิจวงศ์, พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 (กรุงเทพฯ: เพื่อนเรียนเด็กไทย, 2556), 47.

⁵¹ วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์, เสรีไทย: อดุมการณ์ที่ไม่ตาย (กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯ, 2546), 43.

⁵² สรศิลป์ แผงสภา, สงครามมืด วันญี่ปุ่นบุกไทย (กรุงเทพฯ: สารคดี, 2543), 54.

⁵³ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์: นายวีระ รุ่งแสง ในงานเสวนาย้อนรอยสงครามมหาเอเชียบูรพากับความทรงจำชาวบางกอกน้อย วันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558

⁵⁴ ผศ.ศิว ทัพัส, บ้านในกรุงรัตนโกสินทร์ 4: รัชกาลที่ 7 - 9 (พ.ศ. 2468 - 2503) (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์, 2546), 30.

และวัสดุ⁵⁵ เช่น กลุ่มงานอาคารสถาปัตยกรรมตลอดแนวถนนราชดำเนินกลางที่สร้างขึ้นในช่วง พ.ศ. 2483 – 2486 ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่มีนโยบายสร้างภาพลักษณ์ของรัฐสมัยใหม่ที่ทันสมัย พร้อมกับการขยายถนนราชดำเนินให้กว้างตั้งแต่สะพานผ่านพิภพลีลาถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ เพื่อเป็นอาคารประเภทโรงแรม สำนักงาน และอาคารพาณิชย์ให้เข้า⁵⁶ สถาปัตยกรรมในลักษณะดังกล่าว เป็นรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์และสามารถหาชมและศึกษาได้ในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์และในพื้นที่เกี่ยวเนื่องได้ในปัจจุบัน

การฟื้นฟูขนบธรรมเนียมและพระราชประเพณีไทยที่สำคัญหลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงรัชกาลปัจจุบันใน พ.ศ. 2503 มีการฟื้นฟูพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญในวันพืชมงคลขึ้นเป็นประจำทุกปี ณ ท้องสนามหลวง และได้รื้อฟื้นพระราชพิธีเสด็จพระราชดำเนินทอดผ้าพระกฐินโดยขบวนพยุหยาตราทางชลมารค อันเป็นกระบวนเรือพระราชพิธีตามแบบโบราณตามราชประเพณีใน พ.ศ. 2504⁵⁷ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ทรงเสด็จพระราชดำเนินสู่พระอุโบสถวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร โดยการจัดรูปเรือขบวนพยุหยาตราทางชลมารคในกรุงรัตนโกสินทร์แต่ละครั้งในงานพระราชพิธีและการเสด็จทเลียบพระนครโดยชลมารค เช่น การถวายผ้าพระกฐินงานฉลอง 25 พุทธศตวรรษ และสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี⁵⁸ และเมื่อไม่มีการเตรียมงานพระราชพิธีก็ยังคงเก็บรักษาและจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเรือพระราชพิธีริมคลองบางกอกน้อย เขตบางกอกน้อยในปัจจุบัน

การพัฒนาด้านผังเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันได้มีการขยายถนนและการจัดการทางกายภาพในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและสังคมหลายด้าน โดยเฉพาะการคมนาคมและการสัญจรทางบก จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรก พ.ศ. 2504 กรุงเทพมหานครได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมีการตั้งเป้าพัฒนาประเทศไปสู่อุตสาหกรรม เมืองขยายตัว คูและคลองถูกถมเป็นถนนสำหรับการจราจร

⁵⁵ชาติรี ประภิตนนทการ, ศิลปะ-สถาปัตยกรรมคณะราษฎร สัญลักษณ์ทางการเมือง ในเชิงอุดมการณ์ (นนทบุรี: มติชนปากเกร็ด, 2552), 17.

⁵⁶สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, ทรรศนียาคาร (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง, 2557), 215.

⁵⁷นิจ อักษรา, จากสยามสู่ไทยแลนด์ การเปลี่ยนแปลงประเทศสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม (กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2554), 104-105.

⁵⁸จุลทัศน์ พยามรานนท์, มรดกกรุงรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ: นครช่าง, 2526), 258.

ทางรถยนต์ พื้นที่สวนไร่นาในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลถูกแทนที่ด้วยโรงงานอุตสาหกรรม⁵⁹ ต่อมาในปี พ.ศ. 2511 ทางรัฐบาลได้ดำเนินการยกเลิกโครงการที่ในอดีตเคยให้บริการรับส่งผู้โดยสารใน กรุงเทพมหานคร สืบเนื่องมาจากการพัฒนาโครงข่ายถนนซึ่งให้ความสะดวกในการเดินทางมากกว่า⁶⁰ โดยมีโครงการสร้างสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ที่ทับแนวคลองโรมใหม่หรือ แนวคลองคูเมืองเดิมทางด้านทิศเหนือซึ่งเป็นสะพานคอนกรีตอัดแรงเชื่อมระหว่างเขตพระนครและ เขตบางกอกน้อย ความยาว 658 เมตร เสร็จเมื่อ พ.ศ. 2516 และกรมทางหลวงชนบทได้ก่อสร้าง สะพานพระปกเกล้าทางทิศใต้ของกรุงรัตนโกสินทร์ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างเขตพระนครและเขต ธนบุรีมีความยาว 745 เมตร เสร็จเมื่อ พ.ศ. 2527⁶¹ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บริเวณกรุงรัตนโกสินทร์และ พื้นที่เกี่ยวเนื่องมีสะพานเชื่อมโยงโครงข่ายทางการคมนาคมเป็นสำคัญ

การพัฒนาเมืองให้มีความทันสมัยนั้นขาดแนวคิดในด้านการอนุรักษ์จนมาถึง พ.ศ. 2520 ทางราชการจึงได้กำหนดชื่อ “เกาะรัตนโกสินทร์” ขึ้น ด้วยมีวัตถุประสงค์จะกำหนดไว้เป็นเขต ปรับปรุงปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ เพราะถือว่าเป็นอาณาเขตกรุงเทพมหานครหรือกรุงรัตนโกสินทร์ระยะ แรกเริ่ม⁶² และในพ.ศ. 2525 มีการสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี จากประวัติศาสตร์อันยาวนานของ ราชอาณาจักรไทย กรุงรัตนโกสินทร์จึงถือเป็นตัวแทนและเอกลักษณ์แห่งความเจริญทางศิลปวัฒนธรรม ที่ต่อเนื่องสืบกันโดยไม่ขาดสาย โดยริเริ่มโครงการอนุรักษ์พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์อย่างจริงจัง โดยมีการ จัดตั้งคณะกรรมการกรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเพื่อกำหนดนโยบายและแผนงานในการอนุรักษ์พื้นที่กรุง รัตนโกสินทร์ ซึ่งแบ่งเป็นกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก และกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่ง ธนบุรี ซึ่งมีนโยบายในด้านการอนุรักษ์ที่สำคัญ ได้แก่ การกำหนดพื้นที่และอาคารที่มีความสำคัญทาง ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถาปัตยกรรม การอนุรักษ์ พื้นฟู บูรณะ และปฏิสังขรณ์พื้นที่และ อาคารที่มีคุณค่าดังกล่าว โดยเฉพาะการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม การลดกิจกรรมที่ ขัดแย้งในพื้นที่ประวัติศาสตร์ ด้วยการย้ายหน่วยงานราชการต่างๆ ออกไปสู่พื้นที่รอบนอก การออก

⁵⁹ หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร และ กรุงเทพมหานคร, กรุงเทพฯ 226 ศิลปะจากยุคสร้างบ้านแปงเมือง สู่กรุงเทพฯในฝัน (กรุงเทพฯ: หอศิลปวัฒนธรรมแห่ง กรุงเทพมหานคร, 2551), 66.

⁶⁰ สำนักการจราจรและขนส่ง กรุงเทพมหานคร, ชาวกรุงเทพฯกับการเดินทางใน ทศวรรษหน้า (กรุงเทพฯ: สำนักการจราจรและขนส่ง กรุงเทพมหานคร, 2553), 84.

⁶¹ ไทยประกันชีวิต, “สะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา” ผาสุก 39, 188 (มกราคม – เมษายน 2559), 9.

⁶² ศูนย์ข้อมูลเกาะรัตนโกสินทร์, ประวัติความเป็นมาของเกาะรัตนโกสินทร์, เข้าถึงเมื่อ 22 มีนาคม 2559, เข้าถึงได้จาก http://www.lib.su.ac.th/rattanagosin_web/?q=node/88

กฎหมายควบคุมขนาด ความสูง และลักษณะอาคาร รวมถึงจัดพื้นที่เปิดโล่งเพื่อเปิดมุมมอง⁶³ เช่น ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ที่มาจากกรรโงรงภาพยนตร์ศาลาเฉลิมไทย การสร้างสวนรมณีนาด เป็นพื้นที่สาธารณะจากการพัฒนาเรือนจำลหุโทษเดิม และสวนนาคราภิรมย์ที่อยู่ติดริมแม่น้ำ เจ้าพระยาบริเวณท่าเตียน เป็นต้น

2. ความสำคัญและทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์เป็นพื้นที่ และพื้นที่เกี่ยวเนื่องมีทรัพยากรที่มีความน่าสนใจทั้งใน ด้านการท่องเที่ยวและการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาและวัฒนธรรม ซึ่งต่างมีคุณค่า และสะท้อนถึงอัตลักษณ์ที่มีความหลากหลายกันไปตามแต่ละพื้นที่ ทรัพยากรเหล่านี้ผู้ศึกษาทำการ แบ่งออกเป็น วังเก่า ศาสนสถาน ย่านชุมชนและย่านการค้า และอาคารกับสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ทั้งในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในและชั้นนอก และกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งธนบุรี

เพื่อให้เกิดความเข้าใจความสำคัญและทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และพื้นที่เกี่ยวเนื่องเบื้องต้น ผู้ศึกษาจึงขอรวบรวมข้อมูลงานศึกษาวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของสถานที่ ท่องเที่ยวต่างๆ ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องจากเอกสาร บทความ หนังสือ คู่มือแผ่นพับ และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และพื้นที่เกี่ยวเนื่องมานำเสนอไว้โดยสังเขป ดังนี้

ทรัพยากรวัฒนธรรมในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในและชั้นนอก

พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในและชั้นนอกมีทรัพยากรทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมที่เป็น วังเก่า ศาสนสถาน ย่านชุมชนและย่านการค้า และอาคารกับสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ที่สำคัญและสามารถใช้เป็นแหล่งอ้างอิงในการศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์พัฒนาการของบางกอกจนสู่ การเป็นกรุงเทพมหานครได้เป็นอย่างดี ตั้งแต่การตั้งถิ่นฐานของผู้คนในเมืองบางกอกเมื่อครั้งสมัยกรุง ศรีอยุธยา โดยมีวัดสระเกศราชวรมหาวิหารที่สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยาก่อนที่จะได้รับการบูรณะใน ภายหลัง และสถานที่ต่างๆ ที่ช่วยให้เห็นภาพของจุดเริ่มต้นของกรุงเทพมหานครจากการสถาปนากรุง รัตนโกสินทร์ชั้นในเป็นราชธานีในสมัยรัชกาลที่ 1 จากพระบรมมหาราชวังที่เป็นศูนย์กลางการปกครอง ในสมัยนั้น รวมถึงวังเจ้านายที่กระจายอยู่บริเวณรอบๆ ซึ่งปัจจุบันได้กลายเป็นสถานที่ราชการและ อาคารสาธารณประโยชน์ในด้านต่างๆ นอกจากนี้ ยังศึกษากรุงเทพมหานครในเชิงประวัติศาสตร์การ ท่องเที่ยวได้จากการขยายขยายของผังเมือง เกิดเป็นถนนหนทางและย่านแหล่งต่างๆ ในพื้นที่กรุง รัตนโกสินทร์ชั้นในและชั้นนอก ทั้งที่เป็นชุมชนและย่านตลาดการค้า ทรัพยากรที่เป็นแหล่งและ

⁶³ สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 225 ปีกรุงรัตนโกสินทร์, 191.

สถานที่สำคัญเหล่านี้ทำให้เห็นภาพพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางด้านพื้นที่ ความหลากหลายและวิถีชีวิตของผู้คนที่กระจายอยู่ในกรุงเทพมหานครได้เป็นอย่างดี

1.1 พระบรมมหาราชวังและวังเก่า

พระบรมมหาราชวัง

พระบรมมหาราชวังหรือวังหลวง สร้างขึ้นเมื่อครั้งสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ใน พ.ศ. 2325 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งพระนคร อยู่ใจกลางระหว่างวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามกับวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ซึ่งแต่เดิมเคยเป็นพื้นที่ของชุมชนชาวจีนเมื่อครั้งสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ก่อนที่จะให้ชาวจีนเหล่านี้ขยับขยายออกไปยังแถบปากคลองวัดสามปลื้มจนถึงปากคลองสำเพ็ง

พระบรมมหาราชวังถูกใช้เป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี และเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ในรัชกาลต่อๆ มาจนถึงปลายสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชวังดุสิตขึ้นเพื่อเป็นที่ประทับ ในปัจจุบันพระบรมมหาราชวังยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นสถานที่ประกอบพระราชพิธีต่างๆ⁶⁴

วังกรมหมื่นนฤบาลมุขมาตย์

วังกรมหมื่นนฤบาลมุขมาตย์ ตั้งอยู่ริมถนนมหาราชและถนนมหาไชย มีลักษณะเป็นอาคารชั้นเดียวสร้างตามแบบสถาปัตยกรรมแบบยุโรป พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชทานพระเจ้าลูกยาเธอ สมเด็จพระหมื่นมาตยาพิทักษ์ แต่ภายหลังโปรดเกล้าฯ ให้สร้างวังที่ประทับขึ้นใหม่ที่ริมแม่น้ำเหนือปากคลองตลาด ส่วนวังนี้พระราชทานให้เป็นที่ประทับของกรมหมื่นอุดมรัตนราษี ครั้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กรมหมื่นนฤบาลมุขมาตย์ (หม่อมเจ้าเฉิดฉาย) ประทับอยู่ต่อมา ครั้นสิ้นพระชนม์ก็ยังมีเชื้อสายอยู่ต่อมาอีก จนสร้างเป็นสถานที่ราชการในรัชกาลที่ 6 ปัจจุบันเป็นสถานีตำรวจนครบาลพระราชวัง⁶⁵

1.2 ศาสนสถาน

วัดบวรนิเวศวิหาร

กรมพระราชวังบวรมหาดคีดิพลเสพทรงสร้างขึ้นใน พ.ศ. 2367-2375 เรียกว่าวัดใหม่ ตั้งอยู่ใกล้กับวัดรังสีสุทธาวาส ซึ่งต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้ยุบรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของวัดบวรนิเวศ เมื่อครั้งวังหน้าสวรรคตในสมัยรัชกาลที่ 3 ทรงมิได้ทรงตั้งวังหน้าองค์ใหม่ แต่โปรดเกล้าฯ ให้เชิญเสด็จเจ้าฟ้าหรือเจ้าฟ้ามงกุฎ พระอนุชาซึ่งทรงผนวชอยู่มาจำพรรษาที่วัดนี้ ทั้งพระราชทานนามวัดใหม่ว่า

⁶⁴ สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์ และคณะ, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นย่านเก่าในกรุงเทพมหานคร, 295.

⁶⁵ กรมศิลปากร, นำชมกรุงรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ: งานเผยแพร่ สำนักงานเลขานุการกรม, 2525), 79.

“วัดบวรนิเวศ” อันมีนัยบอกให้รู้ว่าสมเด็จพระอนุชาจะเป็นผู้สืบราชบัลลังก์ต่อไป เพราะคำว่าบวรนิเวศ เทียบได้กับบวรสถาน เมื่อเจ้าฟ้าพระครองวัดนี้ได้ทรงตั้งธรรมยุติกนิกายขึ้นก่อนจะทรงลาผนวชเสด็จขึ้นครองราชย์

วัดนี้จึงได้รับการทำนุบำรุงจากพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทั้งยังโปรดเกล้าฯ ให้เป็นที่จำพรรษาของเจ้าฟ้าหลายพระองค์ขณะทรงผนวชจนถือเป็นราชประเพณีต่อมาว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและบรรดาเจ้าฟ้าในบรมราชจักรีวงศ์เมื่อทรงผนวชที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามแล้วจะเสด็จมาประทับจำพรรษาที่วัดนี้⁶⁶

วัดสุทัศนเทพวราราม

วัดสุทัศนเทพวราราม เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร เดิมชื่อวัดมหาสุทธาราม พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) มีพระราชประสงค์ที่จะสร้างมหาวิหารใจกลางพระนครเช่นเดียวกับพระวิหารพระมงคลบพิตรที่พระนครศรีอยุธยา วัดมหาสุทธารามประดิษฐานพระศรีศากยมุนีที่อัญเชิญมาจากวัดมหาธาตุ จังหวัดสุโขทัย การก่อสร้างแล้วเสร็จใน พ.ศ. 2390 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) จึงทรงพระราชทานนามใหม่ว่า วัดสุทัศนเทพวราราม⁶⁷

วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร

เป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยอยุธยา เดิมชื่อ วัดสะแก พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงโปรดเกล้าฯ ให้ปฏิสังขรณ์และขุดคลองรอบพระอาราม พร้อมพระราชทานนามใหม่ว่า วัดสระเกศซึ่งหมายถึง การชำระพระเกศ เนื่องจากเคยประทับทำพิธีพระกระยาसनเมื่อคราวยกทัพกลับจากเขมรเพื่อปราบจลาจลในกรุงธนบุรี จนเมื่อเหตุการณ์สงบเรียบร้อยแล้วจึงได้เสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติเป็นปฐมกษัตริย์ในพระบรมราชจักรีวงศ์ ในพ.ศ. 2325 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) โปรดเกล้าฯ ให้ปฏิสังขรณ์พร้อมสร้างบรมพรพต หรือภูเขาทองทรงหมายให้เป็นพระปรางค์มีฐานย่อมุมไม้สิบสอง แต่ไม่แล้วเสร็จในรัชกาล ครั้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ทรงให้เปลี่ยนแบบเป็นภูเขาทองพระเจดีย์ไว้บนยอดและเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ การก่อสร้างแล้วเสร็จในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5)⁶⁸

⁶⁶ สุตารา สุจฉายา, หนังสือคู่มือนำชม กรุงรัตนโกสินทร์ เมืองวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์, 96.

⁶⁷ กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว, คู่มือจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี (กรุงเทพฯ: 2556)

⁶⁸ เรื่องเดียวกัน.

วัดเทพธิดารามวรวิหาร

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นภูมินทรภักดี ต้นราชสกุล “ลดาวัลย์” พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและเจ้าจอมมารดาเอนน้อยเป็นแม่กองในการสร้างวัดเทพธิดารามวรวิหาร เมื่อ พ.ศ. 2379 เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงวิลาส พระปิยราชธิดา และสำเร็จเรียบร้อยเมื่อ พ.ศ. 2382 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า “วัดเทพธิดาราม” ซึ่งหมายถึง “กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ” พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเป็นองค์ประธานในพระราชพิธีผูกพัทธสีมา โดยภายในพระอุโบสถประดิษฐานพระพุทธรูปเทววิลาสที่สร้างจากศิลาขาว⁶⁹

วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร

เป็นวัดขนาดเล็กในธรรมยุติกนิกายที่ตั้งอยู่ใกล้พระบรมมหาราชวัง สร้างในสมัยรัชกาลที่ 4 โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นโดยมีพระราชประสงค์ที่จะให้เป็นไปตามประเพณีแต่โบราณที่ในราชธานี จะต้องมียัดสำคัญ 3 วัด คือ วัดมหาธาตุ วัดราชประดิษฐ์ และวัดราชบูรณะ ในขณะนั้นยังขาดวัดราชประดิษฐ์วัดเดียวที่ยังสร้างไม่เสร็จ จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นในบริเวณที่เคยเป็นสวนกาแฟเดิมของวังหลวงแล้วพระราชทานนามว่า “วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม” ถือว่าเป็นวัดประจำรัชกาลที่ 4 โดยภายในวัดมีสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า เช่น พระวิหารที่ภายในมีจิตรกรรมฝาผนังพระราชพิธีสิบสองเดือน ฝีมือช่างสมัยรัชกาลที่ 5 พระปาสานเจดีย์ เป็นเจดีย์ประดับด้วยหินอ่อนทั้งองค์ และหอพระจอมเป็นพระปรารักษ์ยอดพรหมพักตร์ สำหรับประดิษฐานพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว⁷⁰

วัดราชบูรณะราชวรวิหาร

เป็นวัดเก่าสมัยอยุธยา เดิมเรียก วัดเลียบ ซึ่งสันนิษฐานว่าเรียกตามชื่อ จีนเลียบ ผู้สร้างวัด แต่บ้างก็ว่าเรียกตามชื่อต้นเลียบที่มีอยู่ด้านข้างในบริเวณนั้น วัดนี้ได้รับการบูรณะขึ้นใหม่ทั้งพระอารามในตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเจ้าฟ้ากรมหลวงเทพหริรักษ์ เมื่อสร้างเสร็จ รัชกาลที่ 1 ได้พระราชทานชื่อให้ใหม่ ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 วัดโดนระเบิดทำลายเสียหายหนักถึงกับต้องยุบวัด

⁶⁹ สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว, บางกอกบอกล่า(เรื่อง)วัด (กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2555), 84.

⁷⁰ กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว, คู่มือจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี (กรุงเทพฯ: 2556)

แต่ต่อมาได้รับการสถาปนาขึ้นใหม่ตามคำร้องขอของประชาชน โดยจัดสร้างพระอุโบสถและศาสนอาคารขึ้นใหม่ มีเพียงพระปรางค์ที่สร้างมาแต่สมัยรัชกาลที่ 3 เป็นของดั้งเดิมคู่วัดซึ่งไม่โดนระเบิดเพียงแห่งเดียว⁷¹

วัดเบญจมบพิตร

เป็นวัดโบราณ เดิมชื่อวัดแหลม หรือวัดไทรทอง กรมพระพิณภูเบศร์ พระเจ้าลูกเธอในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงศรัทธาปฏิสังขรณ์ร่วมกับกรมพระพิทักษ์เทเวศร์ กรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์ พระองค์เจ้าอินทนิลและพระองค์เจ้าหญิงวงศ์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานนามว่า วัดเบญจมบพิตร

ถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงสร้างพระราชวังดุสิตได้รื้อวัดเพื่อสร้างพระราชวังถึง 2 วัด คือ วัดดุสิต และวัดร้าง 1 วัด จึงทรงปรารภว่าจะต้องสร้างวัดขึ้นทดแทนและเพื่อไม่ให้เป็นการสิ้นเปลืองพระราชทรัพย์สร้างวัดหลายๆ วัด ทรงดำริว่าสร้างให้ใหญ่โตเพียงแห่งเดียว ทรงเล็งสถาปนาวัดเบญจมบพิตรขึ้นใหม่จึงโปรดเกล้าฯ ให้รื้อของเดิมทิ้ง และโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ออกแบบใหม่ โดยเลียนแบบของเก่าครั้งกรุงศรีอยุธยาแต่ออกแบบตามคติแผนใหม่ โดยมีพระยาราชสงคราม (กา) เป็นนายช่างก่อสร้างได้ก่อสร้างพระอุโบสถทิ้งหลังด้วยหินอ่อนงดงามเป็นพิเศษการก่อสร้างวัดเสร็จสมบูรณ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สิ่งก่อสร้างที่สำคัญภายในวัด อาทิ พระอุโบสถที่ทำด้วยหินอ่อนทิ้งหลังหลังคาจตุรมุขทำด้วยกระเบื้องลอนเคลือบสี เลียนแบบสถาปัตยกรรมโบราณรุ่นกรุงเก่า ชายคาเป็นรูปทรงเทพพนม ซุ้มฟ้า ใบระกา หางหงส์ ลงรักปิดทอง หน้าบันสลักลวดลายทั้ง 4 ทิศ ภายในพระอุโบสถประดิษฐานพระพุทธรูปชินราชซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ไปหล่อจากเมืองพิษณุโลก เมื่อ พ.ศ. 2445 หล่อด้วยโลหะทองผสมหนัก 3,940 ชั่ง ลงรักปิดทอง⁷²

วัดทิพยวารีวิหาร

วัดทิพยวารีวิหาร ตั้งอยู่ที่ซอยทิพยวารี ถนนตรีเพชร เดิมชื่อวัดก้ามโล่ ตามคำบอกเล่ากันต่อๆ มาว่าสร้างปลายรัชกาลพระเจ้าตากสินกรุงธนบุรี ไม่ปรากฏนามผู้สร้าง หลังจากสมัยของพระเจ้ากรุงธนบุรีแล้ววัดนี้กลายเป็นวัดร้าง ปรากฏหลักฐานการปฏิสังขรณ์สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวใน พ.ศ.2454 และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามวัดก้ามโล่ว่า วัดทิพยวารีวิหาร หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่เปลี่ยนวิหารเดิมจากไม้ก่ออิฐถือปูน และเปลี่ยนจากวัดญวนเป็นวัดจีน

⁷¹ สุตารา สุจฉายา, หนังสือคู่มือนำชม กรุงรัตนโกสินทร์ เมืองวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์, 146.

⁷² กรมศิลปากร, นำชมกรุงรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ, 2525), 175.

วัดนี้เป็นสถาปัตยกรรมแบบจีนแต่แทรกศิลปะไทยบางแห่ง เช่น ลวดลายแกะสลักต่างๆ วิหารที่ประดิษฐานพระพุทธรูปมีลักษณะเหมือนศาลเจ้าจีน แทนประดิษฐานพระประธานซึ่งเป็นพระพุทธรูปแบบจีนภายในวิหารเป็นซุ้มไม้จรดพาดาน แกะสลักทาทอง ลวดลายพันธุ์พฤกษา มีเทวดาและนกเป็นระยะๆ สองข้างผนังตั้งตู้กระจกประดับลายไม้แกะสลักทาทอง ภายในประดิษฐานพระอรหันต์ข้างละ 9 องค์ นอกจากนั้นยังมีตู้พระคัมภีร์ทำลึงห์ มีลวดลายไทยสลักเงินทาทองกึ่งกลางวิหารตั้งโต๊ะบูชาขนาดใหญ่สำหรับพระสงฆ์ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา วิหารนี้จึงใช้เป็นเสมือนโบสถ์ด้วย พาดานวิหารประดับด้วยโคมไฟระย้าแบบตะวันตกสลักกับโคมผ้าแบบจีน ด้านข้างของวิหารทั้งสองด้านตั้งโต๊ะบูชาประดิษฐานรูปพระโพธิสัตว์ พระอรหันต์ ยมทูตแบบจีนเป็นระยะๆ ด้านซ้ายตอนในเป็นเขตสังฆาวาส ประดิษฐานรูปเจ้าแม่กวนอิม⁷³

วัดราชนัฏดาราม

รัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชทานแด่พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าหญิงโสมนัสวัฒนาวดี ซึ่งต่อมาคือสมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดี พระอัครเหสีในรัชกาลที่ 4 โดยมอบให้เจ้าพระยามรราช (บุญนาค) ดำเนินการก่อสร้างบนที่ดินที่เป็นสวนผลไม้เดิม ด้วยรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณี และโปรดเกล้าฯ ให้สร้างศาสนสถานสำคัญในพระพุทธศาสนาขึ้นแทนพระเจดีย์ที่มักสร้างกันแต่เดิม นั่นคือ โลหะปราสาท ซึ่งมีเพียงสามแห่งในโลก (อินเดีย ลังกา และไทย) ปัจจุบันเหลือเพียงแห่งเดียว ณ วัดแห่งนี้⁷⁴

เสาชิงช้า

สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2327 เนื่องจากว่ามีพราหมณ์ชาวเมืองสุโขทัยชื่อ พระครูสิทธิชัย (กระต่าย) นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชว่าในการประกอบพระราชพิธีตรียัมปวายอันเป็นประเพณีวันขึ้นปีใหม่ของพราหมณ์ที่มีมาแต่โบราณกาล จำเป็นต้องมีการโล้ชิงช้า รัชกาลที่ 1 จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเสาชิงช้า มีความสูง 21.15 เมตร ปลายเสาตอนบนห่างกัน 4.05 เมตร ตอนล่างห่างกัน 4.57 เมตร การโล้ชิงช้ามีติดต่อกันมาหลายรัชกาลจนถึงรัชกาลที่ 7 เศรษฐกิจของประเทศตกต่ำจึงได้มีการยกเลิกการโล้ชิงช้า เสาชิงช้าได้มีการบูรณะหลายครั้ง ครั้งสุดท้ายจัดขึ้นใน พ.ศ. 2549 ได้มีการรื้อเสาชิงช้าต้นเดิมเข้าไปเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์และได้สร้างเสาชิงช้า

⁷³ กรมศิลปากร, *นำชมกรุงรัตนโกสินทร์* (กรุงเทพฯ: งานเผยแพร่ สำนักงานเลขาธิการ กรม, 2525), 267.

⁷⁴ สุตารา สุจฉายา, *หนังสือคู่มือนำชม กรุงรัตนโกสินทร์ เมืองวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์*, 116.

ต้นใหม่โดยรักษารูปแบบและลักษณะให้ใกล้เคียงกับของเดิมมากที่สุด ซึ่งแล้วเสร็จและประกอบพิธีฉลองเสาชิงช้าเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2550⁷⁵

คุรุตราศรีคุรุสิงห์สภา

ศาสนสถานแห่งนี้ตั้งอยู่ภายในตลาดพาหุรัด วัดของศาสนาซิกข์ เรียกว่า คุรุถาวราร หมายถึง ประตูหรือทางที่ทอดไปสู่พระศาสดา ภายในคุรุถาวรารทุกแห่งจะมีพระศาสดาคุรุครันธ์ซาฮิบ ประทับอยู่ในห้องโถงใหญ่ ซึ่งใช้เป็นสถานที่สวดภาวนาและประกอบศาสนกิจประจำวัน คุรุถาวรารเป็นสถานที่สาธารณะเปิดให้ศาสนิกชนทั่วไปเข้าถวายความเคารพและเจริญธรรม สัญลักษณ์ภายนอกที่เห็นเด่นชัด คือ จะมีธง “นิซาน ซาฮิบ” เป็นผืนผ้าสามเหลี่ยมสีส้มหรือสีน้ำเงินมีรูปคันดา อันเป็นสัญลักษณ์ดาบไขว้ มีวงแหวนและดาบสองคมตรงกลาง ซักขึ้นไว้บนยอดเสาในตำแหน่งสูงสุดไว้ตลอดเวลา⁷⁶

เทวสถานโบสถ์พราหมณ์

ศาสนาพราหมณ์ในเมืองไทยผสมกลมกลืนและผูกพันกันอย่างแนบแน่นกับพุทธศาสนามานาน ทั้งยังมีบทบาทสำคัญควบคู่ไปด้วยกัน ดังจะพบว่าพิธีกรรมของพราหมณ์มักแทรกอยู่ในชีวิตประจำวันเสมอไม่ว่าจะเป็นพระราชพิธี รัฐพิธี หรือพิธีราษฎร์

เทวสถานแห่งนี้สร้างขึ้นพร้อมเสาชิงช้าเมื่อ พ.ศ. 2327 ภายในประกอบด้วยอาคารทรงไทยสามหลังตั้งเรียงหน้ากระดาน เป็นที่สถิตของเทพเจ้าสำคัญ ได้แก่ พระอิศวร (พระศิวะ) พระพิฆเนศวร และพระนารายณ์ (พระวิษณุ) ด้านหน้าอาคารมีศาลของพระพรหมตั้งอยู่⁷⁷

1.3 ย่านชุมชนและย่านการค้า

ย่านบางลำพู

ย่านบางลำพู เป็นย่านสำคัญของกรุงรัตนโกสินทร์เมื่อมีชุมชนแยกตानीและมีวัดตองปุ (วัดชนะสงคราม) บางลำพูเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 มีตลาดสด คือ ตลาดยอดบางลำพู ในเวลาต่อมาเมื่อบ้านเมืองขยายตัวมากขึ้น บางลำพูก็กลายเป็นย่านการค้าที่สำคัญระดับต้นๆ ของพระนครมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ย่านบางลำพูยังคงเป็นแหล่งการค้าที่สำคัญที่มีทั้งห้างสรรพสินค้า ร้านค้าปลีก

⁷⁵ กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว, **คู่มือจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี** (กรุงเทพฯ: 2556)

⁷⁶ กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว, **คู่มือกรุงเทพฯ มหัศจรรย์ในวันเดียว** (กรุงเทพฯ: 2556), 18.

⁷⁷ สุตารา สุจฉายา, **หนังสือคู่มือนำชม กรุงรัตนโกสินทร์ เมืองวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์**, 120.

ตลอดจนหาบเร่แผงลอยที่มากด้วยสินค้าตั้งแต่เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม อาหารการกิน ทุกระดับราคาและ นานาชนิด⁷⁸

ย่านถนนข้าวสาร

ถนนข้าวสารเป็นถนนที่สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2435 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว โดยกรมโยธาธิการได้กราบบังคมทูลให้ทำถนนตรอกข้าวสาร เริ่มตั้งแต่ถนนหน้าวัดชนะสงคราม (นามว่าถนนชนะสงคราม) ตัดมาทางตะวันออกตามตรอกข้าวสารและสร้างสะพานข้ามคลองมาบรรจบกับ ถนนเฟื่องนครตอนหน้าสวนหลวงตึกดิน พระราชทานนามถนนตามเดิมว่า “ถนนข้าวสาร” ถนนข้าวสาร เป็นย่านดั้งเดิมตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นย่านค้าข้าวสารแหล่งใหญ่ของพระนคร ข้าวสารจำนวนมากถูก ขนส่งมาจากฉางข้าวหลวง สะพานข้างโรงสี ริมคลองคูเมืองเดิม ถนนข้าวสารเป็นถนนสายหนึ่งที่ได้รับ ความนิยมจากบรรดาผู้คนในช่วงของเทศกาลสงกรานต์ที่มักคราคร่ำไปด้วยนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ จากประเทศต่างๆ ที่เริ่มเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2533 จากที่ย่านดังกล่าวเป็นแหล่งที่พักอาศัยแบบเกสต์เฮาส์ ของบรรดานักท่องเที่ยว⁷⁹

ย่านท่าเตียน

เมื่อสร้างวังหลวงขึ้น บริเวณด้านท้ายวังนอกจากเป็นที่ตั้งวัดสำคัญอย่างวัดโพธิ์หรือ วัดพระเชตุพนฯ แล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ได้โปรดเกล้าฯ ให้เป็นพื้นที่สร้างวังของพระเจ้าลูกยาเธอและบรรดาขุนนางที่ขึ้นต่อฝ่ายวังหลวง จนเกิดเป็นชุมชน ย่านตลาดอาศัยกันอย่างแออัด จนกระทั่งสมัยรัชกาลที่ 4 เกิดเพลิงไหม้ใหญ่ในบริเวณดังกล่าวจน โลงเตียน อันเป็นที่มาของชื่อ ท่าเตียน⁸⁰

ย่านท่าพระจันทร์

ท่าพระจันทร์ เคยเป็นที่ตั้งของป้อมพระจันทร์ซึ่งเป็นป้อมหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระ พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นตามแนวกำแพงพระนครด้าน ตะวันตก ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) โปรดเกล้าฯ ให้ใช้ บริเวณพระราชวังบวรสถานมงคลเป็นท้องสนามหลวง ถนนหน้าพระธาตุ ป้อมต่างๆ รอบกำแพง พระราชวังบวรสถานมงคลจึงถูกรื้อลงรวมถึงป้อมพระจันทร์ด้วย ถนนที่ตัดตรงสู่บริเวณที่เคยเป็นที่ตั้ง ของป้อมพระจันทร์จึงถูกเรียกว่า “ถนนพระจันทร์” มาจนถึงปัจจุบัน

⁷⁸ กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว, คู่มือจรรย์านชมกรุง รัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี (กรุงเทพฯ: 2556)

⁷⁹ เรื่องเดียวกัน.

⁸⁰ เรื่องเดียวกัน.

ย่านปากคลองตลาด

ตลาดสดขนาดใหญ่บนแนวถนนจักรเพชร ยาวจนไปจรดถนนมหาธาตุ ตั้งโอบล้อม วัดราชบูรณะ โรงเรียนราชินี และโรงเรียนสวนกุหลาบ ประกอบไปด้วยตลาดใหญ่ถึง 5 แห่ง ตั้งติดๆ กัน ปัจจุบันยังคงเป็นแหล่งสินค้าเกษตรที่สำคัญ โดยเน้นการค้าพืชผัก ผลไม้ และดอกไม้สด ซึ่งแต่เดิมเป็นตลาดขนาดใหญ่จำหน่ายสินค้าพื้นเมือง ที่ส่งตรงมาจากแม่น้ำท่าจีน (สมุทรสาคร) และแม่น้ำเจ้าพระยา⁸¹

1.4 อาคารและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์

กระทรวงกลาโหม

รัชกาลที่ 5 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสงชูโต) เป็นผู้ควบคุมการก่อสร้างโรงทหารขึ้นในพื้นที่วังร้างของพระเจ้าลูกยาเธอในรัชกาลที่ 1 เพื่อเป็นที่อยู่ของทหารประจำการรักษาพระนคร และเป็นที่รวมอาวุธ ยานพาหนะ สัตว์พาหนะ และเสบียง ผู้ออกแบบอาคารเป็นชาวอิตาเลียน ชื่อ Joachim Grassi ซึ่งเป็นช่างที่เข้ามารับราชการในช่วงต้นรัชกาล ตัวอาคารสร้างตามสถาปัตยกรรมแบบนีโอคลาสสิกหรือนีโอปัลลาเดียน ที่นิยมนำมาสร้างอาคารราชการ เพื่อให้ได้บรรยากาศเคร่งขรึมสง่างามและดูน่าเกรงขาม บริเวณด้านหน้ากระทรวงจัดเป็นพิพิธภัณฑสถานกลางแจ้งแสดงปืนใหญ่ที่มีอายุตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเรียงหมวดหมู่ตามอายุและสมัย มีจำนวน 40 กระบอก⁸²

ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร

ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร สร้างขึ้นในบริเวณที่เป็นตลาดเสาชิงข้ามมาก่อน เมื่อเทศบาลกรุงเทพฯย้ายมาสร้างอาคารที่ทำการแห่งใหม่นี้ใน พ.ศ. 2484 จึงรี้อตลาดทิ้ง รูปแบบอาคารเป็นลักษณะไทยประยุกต์ซึ่งเกิดขึ้นตามนโยบายชาตินิยมของจอมพล ป.พิบูลสงคราม โดยนำเอาลักษณะไทยมาผสมผสานกับสถาปัตยกรรมตะวันตกแนวโมเดิร์น คือ ตัวอาคารมีขนาดใหญ่ยาวและแคบ ตามแบบสมัยใหม่ ขณะที่หลังคาทำจั่วซ้อนขึ้นและลดชั้นประยุกต์อย่างไทย ด้านหน้าอาคารติดตราสัญลักษณ์ของกรุงเทพมหานคร เป็นรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ อันหมายถึงกรุงเทพฯ เป็นเมืองของพระอินทร์ นอกจากนี้ สีประจำกรุงเทพฯ ยังใช้สีเขียวอันเป็นสีกายของพระอินทร์อีกด้วย⁸³

⁸¹ กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว, **คู่มือจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี** (กรุงเทพฯ: 2556)

⁸² สุตารา สุจฉายา, **หนังสือคู่มือนำชม กรุงรัตนโกสินทร์ เมืองวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์**, 180.

⁸³ เรื่องเดียวกัน, 142.

ศาลรัฐธรรมนูญ

ตัวอาคารที่ทำการปัจจุบันเป็นอาคารที่ทำการสำนักงานเกษตรกรุงเทพมหานคร ได้รับช่วงอาคารมาจากกระทรวงธรรมการที่ตัดแปลงและต่อเติมบ้านของเจ้าพระยารัตนาธิเบศร์ (พุ่ม ศรีไชยันต์) อัครมหาเสนาบดีในรัชกาลที่ 5 ให้เปลี่ยนเป็นอาคารสำนักงานมาตั้งแต่ พ.ศ. 2463

ตัวบ้านเดิมคืออาคารฝั่งขวามือสุด (หันหน้าเข้าหาตัวตึกเมื่อยืนบนถนนจักรเพชร) แล้วมาก่อสร้างอาคารยาวฝั่งซ้ายเชื่อมต่อ โดยรักษาและออกแบบสถาปัตยกรรมอาคารให้กลมกลืนกับตัวบ้านเดิม ลักษณะสถาปัตยกรรมของตัวบ้านเป็นอิทธิพลศิลปะเรอเนสซองส์ของอิตาลี อาคารชั้นที่ 1 ยังจัดเป็นพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุศาลรัฐธรรมนูญด้วย⁸⁴

ศาลหลักเมือง

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงรับอัญเชิญเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2325 แล้วก็โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายพระนครมาฝั่งตรงข้ามกับกรุงธนบุรี มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พระยาธรรมาธิกรณ์และพระยาวิจิตรนาวิเป็นแม่กองก่อสร้างพระมหานครและพระบรมมหาราชวัง ได้มีพิธีฝังเสาหลักเมืองขึ้นเมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2325 เวลาบ่าย 54 นาที

การฝังเสาหลักเมืองมีพิธีตามตำรา เรียกว่า พระราชพิธีนครสถานโดยเฉพาะ เอาไม้ชัยพฤกษ์มาทำเป็นเสาหลักเมือง เอาไม้แก่นประดับนอก กำหนดให้ความสูงของเสาเมื่อพื้นดินแล้ว 108 นิ้ว ฝังลงในดิน 79 นิ้ว มีเม็ดยอดสวมลงบนยอดหลังคาลงรักปิดทอง ล้วงภายในไว้เป็นช่องสำหรับบรรจุดวงพระชินษา (ชะตา) พระนคร (เมือง)

หลักเมืองในสมัยต้นๆ ไม่ได้มีสิ่งก่อสร้างปกคลุมเหมือนอย่างทุกวันนี้ คงเป็นเพียงศาลาปลูกไว้กันแดดกันฝนเท่านั้น และมีแต่เสาหลักเมืองอย่างเดียวไม่มีทิวคานต่างๆ เข้าร่วมอยู่เหมือนปัจจุบัน และไม่ได้มีการซ่อมแซมหลายรัชกาล ปราบกฐมาชำระตุ้มมากในสมัยรัชกาลที่ 4 จึงโปรดเกล้าฯ ให้ทำขึ้นใหม่ ประกอบพิธีภายในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม แล้วบรรจุดวงพระชะตาเมืองให้เรียบร้อย ลงด้วยแผ่นทองคำหนัก 1 บาท แล้ว โปรดเกล้าฯ ให้ก่อสร้างขึ้นใหม่ให้เป็นยอดปราสาทตามแบบอย่างศาลาที่พระนครศรีอยุธยา คือ แบบที่เห็นในปัจจุบัน⁸⁵

บ้านจักรพงษ์

เดิมเป็นท่าเรือส่วนพระองค์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ ต่อมาทรงสร้างพระตำหนักประทับแรมแก่พระโอรส คือ พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ เมื่อพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์

⁸⁴ สุตารา สุจฉายา, หนังสือคู่มือแนะนำชม กรุงรัตนโกสินทร์ เมืองวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์, 119.

⁸⁵ เรื่องเดียวกัน, 319.

เสด็จกลับประเทศไทยได้ใช้เป็นที่พักของครอบครัวตลอดมา ปัจจุบันอยู่ในความดูแลของทายาท คือ ม.ร.ว. นริศรา จักรพงษ์ ที่นี่ยังเป็นที่ตั้งของมูลนิธิโลกสีเขียว สำนักพิมพ์กับร้านหนังสือริเวอร์บุ๊ก และ จักรพงษ์วิลล่า ซึ่งให้บริการทั้งห้องพักและสถานที่จัดเลี้ยงแก่นักท่องเที่ยว บริษัท และองค์กรต่างๆ อีกด้วย⁸⁶

โรงละครแห่งชาติ

ตั้งอยู่ในบริเวณเดิมของพระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า) สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2503 แล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2508 และต่อมาได้มีการซ่อมแซมปรับปรุงครั้งใหญ่เมื่อ พ.ศ.2553 โดยตัวอาคารมีลักษณะเป็นคอนกรีตทรงไทยประยุกต์รูปตัวที ใช้สำหรับจัดแสดงทางวัฒนธรรม อาทิ โขนละครและดนตรี ด้านหน้าของโรงละครแห่งชาติเป็นที่ประดิษฐานพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมีพระปรีชาหลายด้าน อาทิ การหล่อปืนใหญ่สองกระบอกเพื่อตั้งประทับอยู่ทั้งสองด้าน ส่วนในบริเวณโรงละครแห่งชาติยังเป็นที่ตั้งของพระอุโบสถวัดบวรสถานสุทธารวาส หรือวัดพระแก้ววังหน้า ซึ่งปัจจุบันเป็นสถานที่ตั้งของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์⁸⁷

ศาลาเฉลิมกรุง

สร้างในสมัยรัชกาลที่ 7 เพื่อเฉลิมฉลองกรุงเทพฯ ครบ 150 ปี ถือเป็นโรงหนังติดแอร์แห่งแรกของเอเชียโดยใช้เครื่องปรับอากาศระบบ Chilled Water System (ระบบไอน้ำ) รุ่นแรก ภายหลังจากสหรัฐอเมริกาได้ 13 ปี อาคารของศาลาเฉลิมกรุงเป็นอาคารรูปแบบสากลสมัย International Style หรือ Modern Style คือ เป็นรูปสี่เหลี่ยมทรงสูงแบบอาคารตะวันตก การตกแต่งภายในผสมผสานระหว่างศิลปวัฒนธรรมไทยกับตะวันตกอย่างลงตัว⁸⁸

โรงเรียนราชินี

เป็นโรงเรียนหลวงสำหรับเด็กหญิงแห่งแรกของไทย ซึ่งถือกันว่าเป็นการปฏิวัติการศึกษาครั้งใหญ่ในสังคมไทยที่เดิมเปิดโอกาสให้เด็กผู้ชายได้เล่าเรียนเท่านั้น ผู้พระราชทานทรัพย์ก่อตั้งโรงเรียน คือ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 5 โดยตั้งขึ้น ณ มุมถนนอัษฎางค์ ที่เป็นที่ทรัพย์สิ้นส่วนพระองค์ก่อนจะย้ายมายังที่ดินพระราชทานในปัจจุบัน ซึ่งขณะนั้นเป็นที่ตั้งของ

⁸⁶ สุตารา สุจนายา, หนังสือคู่มือนำชม กรุงรัตนโกสินทร์ เมืองวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์, 169.

⁸⁷ กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว, คู่มือจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี (กรุงเทพฯ: 2556)

⁸⁸ สุตารา สุจนายา, หนังสือคู่มือนำชม กรุงรัตนโกสินทร์ เมืองวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์, 137.

อาคารสุนันทาลัยที่รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเป็นอนุสรณ์แด่สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ซึ่งประสบอุบัติเหตุเรือล่มจนสิ้นพระชนม์⁸⁹

โรงเรียนสวนกุหลาบ

พัฒนามาจากโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบในพระบรมมหาราชวังซึ่งแรกเน้นอบรมเชื้อพระวงศ์เจ้าเป็นทหารมหาดเล็กแล้วเปลี่ยนมามุ่งฝึกหัดข้าราชการพลเรือนต่อ เมื่อนักเรียนมากขึ้นรัชกาลที่ 5 จึงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายออกไปอยู่นอกพระบรมมหาราชวังและลดชื่อลงเหลือแต่ “โรงเรียนสวนกุหลาบ” การโยกย้ายเกิดขึ้นอีกหลายครั้งจนใน พ.ศ. 2453 จึงย้ายมาตั้งยังที่เช่าของวัดราชบูรณะในปัจจุบัน โดยสร้างตึกยาวเป็นอาคารเรียนหลังแรกปัจจุบันอาคารหลังนี้จัดเป็นพิพิธภัณฑ์การศึกษาไทย⁹⁰

สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเพาะช่าง

เดิมชื่อโรงเรียนเพาะช่าง เป็นโรงเรียนสอนทางศิลปะและวิชาช่างแขนงต่างๆ แห่งแรกของเมืองไทยแรกเริ่มเคยเป็นกรมศิลปากรมาก่อนจะเปลี่ยนเป็นโรงเรียนที่ตถกกรมราชบูรณะจน พ.ศ. 2456 รัชกาลที่ 6 ได้พระราชทานนามโรงเรียนใหม่ว่า “โรงเรียนเพาะช่าง” เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 อาคารโรงเรียนถูกระเบิดทำลายยับเยินคราวเดียวกับวัดราชบูรณะ เมื่อสงครามสงบจึงก่อสร้างอาคารเรียนใหม่ดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน⁹¹

ตึกแถวถนนหน้าพระลาน

ตั้งอยู่บริเวณ ซึ่งเคยเป็นที่ตั้งวังท่าพระ 3 วังด้วยกันจึงสันนิษฐานว่าตึกแถวนี้จะสร้างโดยเจ้าของวังเพื่อเก็บผลประโยชน์จากผู้เช่าซึ่งเป็นเรื่องที่นิยมทำกันในย่านชุมชนและพาณิชย์กรรมในสมัยนั้น ตึกแถวถนนหน้าพระลานมีลักษณะสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน 2 ชั้น หลังคาทรงปั้นหยา มุงด้วยกระเบื้องว่านด้านหน้าอาคารของคูหาปลายทั้งสองข้าง และตรงกลางทำเป็นกระบังหน้าประดับด้วยลายปูนปั้นรูปดอกบัวชานข้างด้วยแจกันปูนปั้นคอสองประดับด้วยปูนปั้นลายเฟือง และลายชายผ้าหน้าต่างโค้งเป็นบานแพนภายในกรอบวงโค้งระเบียงมี

⁸⁹ สุตารา สุจนายา, หนังสือคู่มือนำชม กรุงรัตนโกสินทร์ เมืองวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์, 168.

⁹⁰ เรื่องเดียวกัน, 144.

⁹¹ เรื่องเดียวกัน, 144.

เฉพาะช่องที่มีกระบัง เสามี 3 แบบ ได้แก่ เสาแบบอิง เสาลอยตัว มีลวดลายที่ปลายเสา และเสาลอยตัว ไม่มีฐานและปลายเสา ตึกแถวบริเวณนี้มีด้วยกัน 29 ห้อง มีการใช้งานต่างๆ กันออกไป⁹²

ถนนราชดำเนิน

ถนนราชดำเนิน เป็นถนนที่สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2442 จากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เพื่อใช้เป็นทางพระราชดำเนินในการเสด็จไปมาระหว่างพระบรมมหาราชวังกับพระราชวังดุสิตที่โปรดให้สร้างขึ้นใหม่ เพื่อใช้เป็นที่ประทับแรมและสำราญพระอิริยาบถเป็นการส่วนพระองค์

ลักษณะของถนนราชดำเนิน แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ถนนราชดำเนินนอกตอนหนึ่ง ซึ่งเริ่มสร้างขึ้นก่อนโดยรัชกาลที่ 5 โปรดให้จำลองลักษณะแบบเดียวกับ “ถนนของปีเอลิเซ” ในกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศสด้วยการมีถนนสายกลาง 1 สาย และมีทางเดินเท้าสองข้างถนนสายกลางก็มีถนนสายนอกอีก 2 สาย และมีทางเดินเท้าริมถนนสายนอกสองข้าง โดยในทางเดินเท้าสองข้างของถนนสายกลางนั้นปลูกต้นไม้สายละ 2 แถว เพื่อให้เป็นที่ร่มเย็นแก่คนเดินทาง

ต่อเมื่อการสร้างถนนราชดำเนินนอกใกล้จะเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงได้เริ่มสร้างถนนราชดำเนินกลางขึ้นอีกตอนหนึ่งเมื่อ พ.ศ. 2444 และสร้างถนนราชดำเนินในขึ้นอีกตอนหนึ่ง โดยเริ่มจากมุมถนนหน้าพระลานและถนนสนามไชยมาบรรจบกับถนนราชดำเนินกลางที่สะพานผ่านพิภพลีลา แล้วเสร็จทั้ง 3 ตอนเมื่อ พ.ศ. 2446⁹³

ท้องสนามหลวง

ท้องสนามหลวง ตั้งอยู่บริเวณตอนเหนือของพระบรมมหาราชวังและวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นชาวบ้านเรียกบริเวณนี้ว่า “ทุ่งพระเมรุ” ซึ่งหมายถึง บริเวณท้องทุ่งที่อยู่ระหว่างวังหลวงและวังหน้า (ตั้งแต่แนวถนนพระจันทร์ปัจจุบัน ขึ้นไปจนถึงคลอง คูเมืองเดิม) ซึ่งในหน้าแล้งท้องทุ่งแห่งนี้จะเป็นสถานที่สร้างพระเมรุมาศถวายพระเพลิงพระบรมศพพระมหากษัตริย์พระราชินีและพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ ต่อมาใช้ในการประกอบพระราชพิธีมงคลต่างๆ ด้วย โดยเปลี่ยนชื่อเป็น “ท้องสนามหลวง” ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และขยายขอบเขตให้มีอาณาเขตกว้างขวางมีลักษณะผังเป็นรูปวงรี มีต้นมะขามปลูกโดยรอบ ดังปัจจุบันในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวภายหลังจากที่พระองค์ทรงเสด็จกลับจากประพาสยุโรป

⁹² คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, โครงการศึกษาและออกแบบเส้นทางเดินเท้าเพื่อการท่องเที่ยว (Tourist Walking) หรือ ยานพาหนะประจำ (ทางระยะสั้น) ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, (กรุงเทพฯ, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2540), 8.

⁹³ นิภาพร รัชตพัฒนากุล และเทิดพงศ์ คงจันทร์, ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ Walking Tour ทอดน่องท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์การเมืองไทย (กรุงเทพฯ: มติชน, 2548), 12.

เป็นครั้งแรก สนามหลวงเป็นที่ว่างอเนกประสงค์กลางเมืองมาตั้งแต่เริ่มแรกของกรุงรัตนโกสินทร์ เรื่อยมา ในปัจจุบันใช้เป็นสถานที่ประกอบพระราชพิธีของพระมหากษัตริย์และพิธีสำคัญของทางราชการเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้ ครั้งหนึ่งท้องสนามหลวงยังคงเคยเป็นสถานที่จัดตลาดนัดทุกวันหยุดเสาร์ – อาทิตย์ อีกด้วย⁹⁴

ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์

สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2532 บนสถานที่เดิมที่เคยเป็นศาลาเฉลิมไทย ตั้งอยู่บริเวณมุมถนนราชดำเนินกลางตัดกับถนนมหาไชย ตั้งชื่อตามพระนามกรมของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็นพระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ พื้นที่โดยรอบเป็นลานกว้าง มีพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) ประดิษฐานพร้อมทั้งจัดสร้างพลับพลาที่ประทับเพื่อใช้เป็นสถานที่สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงออกรับแขกบ้านแขกเมืองของประเทศ⁹⁵

พระราชอุทยานสราญรมย์

พระราชอุทยานสราญรมย์ สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 ด้วยทรงพระราชดำริว่าจะเสด็จมาประทับหลังจากรัชกาลที่ 5 เสด็จขึ้นครองราชสมบัติแล้ว ในฐานะ “พระเจ้าหลวง” เพื่อทรงช่วยแนะนำราชการแผ่นดิน ทว่าพระองค์สวรรคตเสียก่อน ต่อมาปลายรัชกาลที่ 5 จึงทรงพระราชทานให้เป็นที่ประทับของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ และเปลี่ยนมาเป็นที่ทำการกระทรวงการต่างประเทศ ในภายหลัง ปัจจุบันอยู่ระหว่างการอนุรักษ์ซ่อมแซมอาคาร ส่วนหน่วยงานทั้งหมดของกระทรวงการต่างประเทศได้ย้ายที่ทำการไปยังถนนศรีอยุธยา

สำหรับพระราชอุทยานสราญรมย์หรือสวนสราญรมย์ รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้นายเฮนรี อาลาบาสเตอร์ (ต้นสกุลเศวตศิลา) นักพฤกษศาสตร์ชาวอเมริกันที่เข้ามารับราชการ เป็นผู้ดูแลตกแต่งสวน จึงทำให้สวนในพระราชวังแห่งนี้แตกต่างจากการจัดสวนแบบเดิมที่นิยมสร้างเขามอเป็นสวนแบบฝรั่ง มีการขุดสระน้ำ ตกแต่งด้วยประติมากรรมน้ำพุ ศาลารูปทรงต่างๆ ตลอดจนไม้ประดับไม้ยืนต้นนานาชนิด และยังตัดถนนสายเล็กๆ เพื่อให้เดินเล่นวนเวียนไปมาด้วย ประชาชนได้เข้ามามี

⁹⁴ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, โครงการศึกษาและออกแบบเส้นทางเดินเท้าเพื่อการท่องเที่ยว (Tourist Walking) หรือ ยานพาหนะประจำ (ทางระยะสั้น) ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร, 9.

⁹⁵ กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว, คู่มือจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี (กรุงเทพฯ: 2556)

ส่วนร่วมในสวนสาธารณะนับตั้งแต่รัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา เพราะใช้เป็นสถานที่จัดงานฤดูหนาว งานวชิราวุธานุสรณ์ งานประกวดนางสาวไทย จนกระทั่งเปลี่ยนเป็นสวนสาธารณะในรัชกาลปัจจุบัน⁹⁶

สวนรมณีนาค

เดิมเป็นคุกที่สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2433 มีชื่อว่า กองมหันตโทษ ต่อมาได้ปรับปรุงเป็นสวนสาธารณะและสวนสุขภาพใน พ.ศ. 2535 เพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 5 รอบ ตัวอาคารที่สร้างสมัยรัชกาลที่ 5 ได้รับการปรับปรุงจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ราชทัณฑ์ แสดงวิวัฒนาการด้านทัณฑวิทยาตั้งแต่การลงโทษอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการลงโทษ ตลอดจนสถานที่ใช้คุมขังนักโทษในอดีต⁹⁷

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติศิลป์ พีระศรีอนุสรณ์

ตั้งอยู่บริเวณกรมศิลปากร ต่อกับมหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นตึกแถวทรงโบราณชั้นเดียว เคยเป็นที่ทำงานของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ซึ่งเป็นผู้บุกเบิกสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัยและศิลปะสมัยใหม่ของไทยโดยตลอดเกือบสี่สิบปีจนถึงแก่กรรม พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติศิลป์ พีระศรี อนุสรณ์ ได้ทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ 15 กันยายน 2527 ใช้เป็นที่จัดแสดงนิทรรศการถาวรเกี่ยวกับผลงานศิลปะด้านจิตรกรรม ประติมากรรม และสิ่งของต่างๆ ของท่าน รวมทั้งผลงานศิลปะของศิษย์ของท่านที่เป็นศิลปินแห่งชาติอื่นๆ ด้วย⁹⁸

พิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ตั้งอยู่ในอาคารที่ทำการเดิมของกรมโยธาธิการ บนมุมถนนราชดำเนินกลางบรรจบกับถนนหลานหลวง ตัวอาคารหลังนี้สร้างขึ้นในสมัยปลายรัชกาลที่ 5 ออกแบบโดยชาร์ล เบเกอร์แลง สถาปนิกชาวฝรั่งเศส-สวิส ซึ่งสร้างตามลักษณะสถาปัตยกรรมแบบนีโอคลาสสิก โดยเปิดให้เข้าทำการค้าคือ ห้างยอนเซมสัน มาเช่าทำกิจการขายผ้าและตัดชุดสุทศากล มีชื่อเสียงมาก ต่อมาห้าง สุชาติลักได้มาเช่าขายเครื่องก่อสร้างจน พ.ศ.2476 กรมโยธาเทศบาลจึงเช่าอาคารเป็นที่ทำการกรม ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นกรมโยธาธิการ และเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2545

⁹⁶ สุตารา สุฉายา, หนังสือคู่มือนำชม กรุงรัตนโกสินทร์ เมืองวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์, 178.

⁹⁷ เรื่องเดียวกัน, 137.

⁹⁸ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, โครงการศึกษาและออกแบบเส้นทางเดินเท้าเพื่อการท่องเที่ยว (Tourist Walking) หรือ ยานพาหนะประจำ (ทางระยะสั้น) ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร, 8.

พิพิธภัณฑน์เดิม คือ พิพิธภัณฑร์รัฐสภา ที่ตั้งอยู่บริเวณใต้พระบรมราชานุสาวรีย์
รัชกาลที่ 7 ณ อาคารรัฐสภา จัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ และพระนางเจ้า
รำไพพรรณี พระราชทานมาจัดแสดง ก่อนจะโอนย้ายมาอยู่ในความดูแลของสถาบันพระปกเกล้า และ
ใช้อาคารนี้เป็นพิพิธภัณฑร์ โดยมีทั้งหมด 3 ชั้น ชั้นแรก จัดเป็นห้องนิทรรศการหมุนเวียน ศูนย์ข้อมูล
พระปกเกล้าศึกษาและจดหมายเหตุ ส่วนชั้น 2 และชั้น 3 จัดเป็นห้องนิทรรศการถาวร แสดงพระราช
ประวัติของรัชกาลที่ 7 ตั้งแต่ก่อนขึ้นครองราชย์จนกระทั่งสละราชสมบัติ⁹⁹

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป์ เจ้าฟ้า

ตั้งอยู่บนถนนเจ้าฟ้า สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เคยเป็นที่ตั้งโรงภาพยนตร์สิทธิการ
เริ่มเปิดดำเนินการใน พ.ศ. 2445 ต่อมากรมศิลปากรได้ติดต่อขอใช้อาคารแห่งนี้จากกรมธนารักษ์เพื่อ
ปรับปรุงเป็นหอศิลป์แห่งชาติเมื่อพ.ศ. 2517 และเปลี่ยนชื่อเป็น “พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหอศิลป์”
ในพ.ศ.2504 ที่บริเวณอาคารชั้นล่างใช้เป็นศูนย์กลางรวบรวมศึกษาค้นคว้าและจัดแสดงผลงานศิลปะ
ประเภทงานจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ ทั้งที่เป็นศิลปะ ประเพณี และศิลปะร่วมสมัย ที่บริเวณ
อาคารชั้นบนเป็นที่จัดนิทรรศการพิเศษหมุนเวียนกันไป ลักษณะเด่นของอาคารเมื่อมองเข้าไปจะเห็น
ลักษณะของอาคารที่เป็นกลุ่ม มีความกลมกลืนและเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยเชื่อมโยงด้วยลายลูกไม้บน
ชายคา และสันหลังคาเป็นแบบอย่างศิลปะตะวันตก¹⁰⁰

หอศิลป์ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

ตั้งอยู่ในอาคารของธนาคารกรุงเทพ จำกัด สาขาสะพานผ่านฟ้า ซึ่งเดิมเคยเป็นที่ตั้งของ
ศูนย์สังคีตศาลา ต่อมาใน พ.ศ. 2544 ได้ปรับปรุงเพื่อใช้เป็นหอศิลป์สำหรับใช้จัดแสดงผลงาน
จิตรกรรมประติมากรรมของชาวไทย โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้ชื่อหอศิลป์ตาม
พระนามาภิไธยว่า หอศิลป์ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และเสด็จพระราชดำเนินมา
เปิดหอศิลป์แห่งนี้เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ.2546

การแสดงแบ่งเป็นห้องนิทรรศการถาวรกับห้องนิทรรศการหมุนเวียน โดยที่ชั้น 1
จัดเป็นห้องโถงอเนกประสงค์ ชั้นที่ 2 จัดเป็นห้องแสดงผลงานศิลปป็นรุ่นใหม่ ศิลปินจากศูนย์ศิลปาชีพ
จิตรกรรมต้นแบบ งานภาพปัก ชั้นที่ 3 จัดแสดงผลงานชนะเลิศจิตรกรรมบัวหลวงประเภทต่างๆ ชั้นที่ 4

⁹⁹ สุดารรา สุขฉายา, หนังสือคู่มือนำชม กรุงรัตนโกสินทร์ เมืองวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์,
109.

¹⁰⁰ กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว, คู่มือจักรยานชมกรุง
รัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี (กรุงเทพฯ: 2556)

จัดแสดงภาพฝีพระหัตถ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระบรมวงศานุวงศ์ รวมถึงผลงานของศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ ส่วนชั้นที่ 5 จัดแสดงห้องสาธิตการสร้างงานศิลปะและหัตถกรรม¹⁰¹

หอสมุดวชิรญาณ

อาคารหลังนี้ออกแบบสร้างโดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ สร้างขึ้นเนื่องในงานพระสุเมรุสมเด็จเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร เมื่อปี พ.ศ. 2437 โดยรัชกาลที่ 6 ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างอาคารเป็นตึกขนาดใหญ่ข้างวัดมหาธาตุ ตรงข้ามสนามหลวง และใช้เป็นที่ตั้งของหอสมุดวชิรญาณ ซึ่งของเดิมอยู่ ณ ศาลาสหทัยใกล้ประตูพิมานไชยศรี โดยทำพิธีเปิดใช้อาคารเป็นหอสมุดสำหรับพระนครเมื่อวันที่ 6 มกราคม 2457 และทางราชการได้เปลี่ยนชื่อเป็นหอสมุดแห่งชาติภายหลัง เมื่อหอสมุดแห่งชาติได้เปิดทำการแล้วก็มีประชาชน นักเรียน นักศึกษา มาใช้บริการกันเป็นจำนวนมาก การบริการก็ไม่สะดวกเท่าที่ควร เนื่องจากข้อจำกัดของพื้นที่ ทางราชการจึงย้ายหอสมุดแห่งชาติไปตั้งที่ใหม่บริเวณท่าว่าสุกรีจนกระทั่งปัจจุบันนี้¹⁰²

ปฐมบรมราชานุสรณ์

ประกอบด้วยสะพานพุทธยอดฟ้า หรือสะพานพุทธ และพระปฐมบรมราชานุสาวรีย์ รัชกาลที่ 1 ซึ่งรัชกาลที่ 7 โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นในวาระเฉลิมฉลองพระนครครบ 150 ปี

ตัวสะพานสร้างโดยบริษัทออร์แมนลอง ตามรูปแบบที่ออกแบบแผน กรมรถไฟหลวง ออกแบบ ซึ่งวางผังเป็นรูปลูกศร ตามลักษณะพระราชลัญจกรในรัชกาลที่ 7 โดยหัวลูกศรชี้ไปทางฝั่งธนบุรี ส่วนพระบรมรูปปั้นรัชกาลที่ 1 เชิงสะพานฝั่งพระนครนั้น ออกแบบโดยสมเด็จพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และมอบให้ ศ.ศิลป์ พีระศรี เป็นผู้ปั้น¹⁰³

โลหะปราสาท

โลหะปราสาท หรือคฤหาสน์ที่มียอดเป็นโลหะหลังนี้ รัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้ช่างออกแบบตามลักษณะที่พรรณนาไว้ในคัมภีร์มหาวงศ์ของลังกา พร้อมกับส่งช่างไปศึกษาแบบอย่างโลหะปราสาทที่ประเทศลังกาอีกด้วย ยอดปราสาทโลหะนี้บรรวมทั้งสิ้น 37 ยอด อันมีความหมายถึงโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ ส่วนยอดปราสาทจรมุขชั้นบนสุดนั้นประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ¹⁰⁴

¹⁰¹ สุตารา สุจฉายา, หนังสือคู่มือนำชม กรุงรัตนโกสินทร์ เมืองวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์, 10.

¹⁰² คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, โครงการศึกษาและออกแบบเส้นทางเดินเท้าเพื่อการท่องเที่ยว (Tourist Walking) หรือ ยานพาหนะประจำ (ทางระยะสั้น) ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร, 9.

¹⁰³ สุตารา สุจฉายา, หนังสือคู่มือนำชม กรุงรัตนโกสินทร์ เมืองวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์, 142.

¹⁰⁴ เรื่องเดียวกัน, 117.

อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16

สร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงเหตุการณ์เรียกร้องรัฐธรรมนูญในปี พ.ศ. 2516 สมัยรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี อนุสรณ์แห่งนี้มีสามชั้น คือชั้นแรกอยู่บนดิน และมีชั้นใต้ดินอีกสองชั้น ทั้งสามชั้นแบ่งพื้นที่ใช้สอยเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนโถงนิทรรศการ ส่วนลานอเนกประสงค์เพื่อการพักผ่อนและการจัดงานทางศิลปวัฒนธรรม ส่วนห้องอ่านหนังสือและสำนักงาน และส่วนห้องประชุม ตรงกึ่งกลางโถงนิทรรศการที่ตั้งอยู่ชั้นแรก คือ สถูปวีรชน มีรูปทรงเรียวแหลมขึ้นไปคล้ายสถูปเจดีย์ ยอดสูงสุดเป็นผลึกเรซินใส มีรอยแหงงไว้ เปรียบได้กับการเดินทางสู่เป้าหมายสูงสุดย่อมต้องมีอุปสรรคระหว่างทาง¹⁰⁵

อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกถึงการที่คณะราษฎรทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 โดยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ทำการวางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2482 ศ.ศิลป์ พีระศรี และนายจิตรเสน (หมีว) อภัยวงศ์ ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ออกแบบ โดยได้จัดวางองค์ประกอบต่างๆ ของอนุสาวรีย์ให้มีความหมายแฝงไว้ทั้งสิ้น นับตั้งแต่ปีกทั้ง 4 ด้าน หมายถึง ทหาร ตำรวจ ข้าราชการ และพลเรือน ความสูง 24 เมตร คือวันที่ 24 พานรัฐธรรมนูญอยู่บนฐานสูง 3 เมตร หมายถึงเดือนสาม หรือเดือนมิถุนายน ตามการนับเดือนแบบเก่าซึ่งเมษายนถูกนับเป็นเดือนแรก ที่ขอบฐานมีปืนใหญ่ฝังอยู่โดยรอบ 75 กระบอก หมายถึงปี 2475 และที่ป้อมฐานพานรัฐธรรมนูญ มีประตู 6 บาน มีพระขรรค์ 6 ด้าม หมายถึง หลัก 6 ประการของคณะราษฎร ผู้ก่อกำเนิดรัฐธรรมนูญและระบอบประชาธิปไตยของไทย¹⁰⁶

อนุสาวรีย์ทหารอาสาสงครามโลกครั้งที่ 1

รัชกาลที่ 6 โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเพื่อบรรจุอัฐิของทหารอาสาที่เสียชีวิตในขณะปฏิบัติราชการร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ 1 และพระองค์ได้เสด็จฯ ไปประกอบพิธีบรรจุอัฐิที่ฐานของอนุสาวรีย์เมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ.2462

รูปแบบของอนุสาวรีย์แห่งนี้ทำเป็นเจดีย์ประยุกต์ ซึ่งนำต้นแบบมาจากสถาปัตยกรรมแบบศรีวิชัยที่เรียกว่า “จันทิ” โดยสมเด็จพระยามหาวชิราวุฒิตรงออกแบบไว้ และ

¹⁰⁵ สุดารุ สุกฉายา, หนังสือคู่มือนำชม กรุงรัตนโกสินทร์ เมืองวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์, 120 – 121.

¹⁰⁶ เรื่องเดียวกัน, 106.

หม่อมเจ้าประวิข ชุมสาย ณ อยุธยา เป็นผู้ก่อสร้าง ในวันที่ 11 พฤศจิกายน ของทุกปีซึ่งถือเป็นวันทหารอาสา จะมีพิธีวางพวงมาลา ณ อนุสาวรีย์แห่งนี้เพื่อเป็นเกียรติแก่ทหารอาสาที่เสียชีวิต¹⁰⁷

อนุสาวรีย์หม่อม

อนุสาวรีย์หม่อมอยู่เยื้องวัดราชประดิษฐ์ เชิงสะพานข้ามคลองหลอด เมื่อ พ.ศ.2456 เป็นปีพระประสูติกาลของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระมเหสีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงมีพระประสูติกาลเมื่อวันศุกร์ เดือนอ้าย แรม 7 ค่ำ ปีกุน เบญจศก จ.ศ. 1225 (พ.ศ.2406) ได้เวียนมาบรรจบครบรอบ 50 พรรษาบริบูรณ์ ผู้ที่ได้ร่วมสหชาติกับพระองค์จึงได้ร่วมกันบริจาคเงินสร้างอนุสาวรีย์โดยทำเป็นรูปสุกรอันเป็นป็นักขัตร์ของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ เพื่ออุทิศถวายเป็นพระราชกุศลในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระองค์

อนุสาวรีย์หม่อมนี้ทำเป็นรูปหม้อยืนบนก้อนหิน ที่ฐานมีศิลาจารึกเป็นหินชนวนสีเทา ขนาดกว้าง 80 ซม. สูง 58 ซม. อักษรภาษาไทยมี 1 ด้าน 6 บรรทัด จารึกข้อความถวายพระพรแด่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ และต่อด้วยรายพระนามและรายนามของผู้ที่เป็นสหชาติกับพระองค์ ซึ่งได้แก่ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ พระยาพิพัฒน์โกษา (เศเลสดีโน ซาเวียร์) และพระยาราชสงคราม (กร)¹⁰⁸

อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

เป็นอนุสาวรีย์ที่แสดงสัญลักษณ์ความเป็นประชาธิปไตยที่จัดสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 8 ในปี พ.ศ. 2482 เพื่อระลึกถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 อนุสาวรีย์ถูกสร้างเป็นรูปเล่มรัฐธรรมนูญจารึกในสมุดไทย ประดิษฐานบนพานแว่นฟ้าความสูง 3 เมตร ปีกทั้งสองสร้างแทนทิศต่างๆ ความสูง 24 เมตร หมายถึงวันและเดือนของเหตุการณ์ดังกล่าว คือ 24 มิถุนายน อีกทั้งปั้นใหญ่ 75 กระบอกคว่ำประดับอยู่โดยรอบเป็นสัญลักษณ์แทน พ.ศ. 2475 อันเป็นจุดเริ่มต้นของความเป็นประชาธิปไตยในสังคมไทยสืบมา¹⁰⁹

¹⁰⁷ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, โครงการศึกษาและออกแบบเส้นทางเดินเท้าเพื่อการท่องเที่ยว (Tourist Walking) หรือ ยานพาหนะประจำ (ทางระยะสั้น) ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร, 12.

¹⁰⁸ กรมศิลปากร, นำชมกรุงรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ: งานเผยแพร่ สำนักงานเลขาธิการ กรม, 2525), 29.

¹⁰⁹ กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว, คู่มือจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี (กรุงเทพฯ: 2556)

ป้อมพระสุเมรุ

ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาประชิดกับปากคลองบางลำพูหรือคลองรอบกรุงด้านเหนือ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2326 ในสมัยพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) เพื่อเป็นปราการป้องกัน พระนคร สร้างขึ้นทั้งหมด 14 ป้อม ปัจจุบันเหลือเพียงป้อมพระสุเมรุและป้อมมหากาฬ ลักษณะ รูปทรงของป้อมเป็นทรงแปดเหลี่ยม 2 ชั้น หลังคาเป็นโครงไม้ฉาบปูน ฐานชั้นในมีบันไดทางขึ้นสองทิศ และมีทางเดินโดยรอบ ฐานกำแพงชั้นนอกทำเป็นใบเสมา ประตูหน้าต่างเจาะเป็นช่องเหลี่ยม และมีช่องลงรูปวงโค้งแหลมวางเป็นระยะ ผนังมีการเจาะเป็นช่องตีงาโดยรอบ ถือเป็น 1 ใน 2 ป้อม (ป้อมพระสุเมรุและป้อมมหากาฬ) ที่ยังคงเหลืออยู่ในปัจจุบัน¹¹⁰

ป้อมมหากาฬ และกำแพงเมือง

ป้อมมหากาฬเป็นปราการ 1 ใน 2 ป้อมสุดท้ายที่เหลืออยู่ ได้แก่ป้อมมหากาฬ และป้อมพระสุเมรุ ซึ่งสร้างในสมัยรัชกาลที่ 1 ด้านข้างเป็นกำแพงพระนครที่ยังเหลืออยู่และยังคงอนุรักษ์ไว้ ถือว่าเป็นกำแพงที่มีความยาวมากที่สุด หากไม่นับกำแพงพระบรมมหาราชวังด้านข้างป้อมมหากาฬ คือ สะพานผ่านฟ้าลีลาศ สันนิษฐานว่าสร้างพร้อมกับถนนราชดำเนินในรัชกาลที่ 5¹¹¹

สะพานปึกน

สะพานปึกน หรือสะพานหมู สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถพระราชทาน ทรัพย์ส่วนหนึ่งสร้างเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระชนมายุครบ 50 ปี เมื่อ พ.ศ. 2454 ลักษณะเป็นสะพาน ทางเดินทำด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กดูเบาบาง จุดเด่นของสะพานอยู่ที่เสาสี่มุมสะพานแบบคลาสสิก เสาร่องหัวเสาเป็นทรงถั่วยประดับช่อมาลา¹¹²

ประตูตำราญราษฎร์ หรือประตูผี

อยู่บริเวณถนนบำรุงเมืองตัดกับถนนมหาไชย เป็นประตูเดียวที่ใช้ชนคพออกไปเผ่าที่ วัดนอกเมือง คนทั่วไปจึงเรียกกันว่า ประตูผี ตามธรรมเนียมโบราณจะไม่เผาศพภายในกำแพงเมือง ยกเว้นพระศพของพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ด้วยถือเป็นเรื่องอัปมงคล ดังนั้นวัดในกำแพงเมือง

¹¹⁰ กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว, **คู่มือจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี** (กรุงเทพฯ: 2556)

¹¹¹ เรื่องเดียวกัน.

¹¹² คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, โครงการศึกษาและออกแบบเส้นทางเดินเท้าเพื่อการท่องเที่ยว (Tourist Walking) หรือ ยานพาหนะประจำ (ทางระยะสั้น) ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร, 22.

จึงไม่มีเมรุเผาศพเลย สำหรับศพที่ขนไปวัดสระเกศนี้หากเป็นคนจนก็จะทิ้งให้แร้งกิน ถ้ามีเงินก็เผาที่นี่ หรือวัดนอกเมืองแห่งอื่นๆ เช่น วัดบางลำพู วัดเชิงเลน เป็นต้น¹¹³

หอกลอง หอนาฬิกา

หอกลองมีมาตั้งแต่ครั้งสร้างกรุง เพื่อไว้แจ้งเหตุ โดยสร้างเป็นหอสองบรรจุกลองสามใบ คือ ย่ำพระสุริยศรี ใช้ตีบอกเวลาเข้ารุ่งอรุณของวันใหม่ อัครศิพินาศ แจ้งเหตุไฟไหม้ และพิฆาตไพร่ แจ้งเหตุสงครามซึ่งรัชกาลที่ 1 โปรดเกล้าฯ ให้สร้างข้างวัดโพธิ์แต่มาเรือลงสมัยรัชกาลที่ 5 เพื่อสร้างสวนเจ้าเชตุ และมาสร้างใหม่อีกครั้งใกล้ๆ ตำแหน่งเดิมเมื่อ พ.ศ. 2525 ในวาระกรุงเทพฯ ครบ 200 ปี พร้อมกับหอนาฬิกาที่มีรูปแบบเดียวกับพระที่นั่งภูวดลทิศในย อันเป็นหอนาฬิกาของรัชกาลที่ 5 ซึ่งตั้งอยู่ในพระบรมมหาราชวังแต่มาเรือลงสมัยรัชกาลที่ 5¹¹⁴

อุทกทาน

สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม) สร้างขึ้นเพื่อแจกจ่ายน้ำบริสุทธิ์ให้ประชาชนได้ใช้บริโภค รัชกาลที่ 6 จึงได้พระราชทานคำแนะนำให้สร้างเป็นรูปแม่พระธรณีบีบมวยผมนั่งอยู่ในซุ้มเรือนแก้ว ซึ่งสมเด็จพระยานิศรานุวัตติวงศ์ ก็ได้ทรงออกแบบรูปนางพระธรณีตามพระราชดำรินั้น ส่วนพระยาจินดารังสรรค์ (พลับ) เป็นผู้ออกแบบซุ้มเรือนแก้ว และทำพิธีเปิดให้ใช้ในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ คือวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ.2460 ต่อมาในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 มีประชาชนมาขโมยถังอุปกรณ์ท่อน้ำต่างๆ ไป จนทำให้รูปอุทกทานนี้ได้รับความเสียหายมาก จนกระทั่งรัฐบาลในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้รับการบูรณะใหม่ รวมทั้งติดตั้งไฟ และปรับปรุงบริเวณโดยรอบ จนมีสภาพดังที่ปรากฏในปัจจุบัน และอุทกทานนี้ได้กลายเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ซึ่งมีประชาชนมาสักการบูชาและรอรับน้ำที่ไหลออกมาจากมวยผม เพราะเชื่อกันว่าเป็นน้ำมนต์¹¹⁵

¹¹³ สุดารรา สุขฉายา, หนังสือคู่มือนำชม กรุงรัตนโกสินทร์ เมืองวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์, 119.

¹¹⁴ เรื่องเดียวกัน, 169.

¹¹⁵ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, (โครงการศึกษาและออกแบบเส้นทางเดินเท้าเพื่อการท่องเที่ยว (Tourist Walking) หรือ ยานพาหนะประจำ (ทางระยะสั้น) ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร, 24.

ทรัพยากรวัฒนธรรมในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งธนบุรี

พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งธนบุรีเป็นอาณาบริเวณสำคัญอีกแห่งหนึ่งของประวัติศาสตร์ พัฒนาการกรุงเทพมหานครที่มีความเป็นมาตั้งแต่การเป็นเมืองหน้าด่านริมแม่น้ำเจ้าพระยาในสมัยอยุธยา และทวีความสำคัญจากการสถาปนาราชธานีเป็นกรุงธนบุรีหลังจากเสียกรุงศรีอยุธยาในครั้งที่ 2 ก่อนที่ ภายหลังจะมีการย้ายราชธานีไปยังฝั่งพระนคร แต่พื้นที่ฝั่งธนบุรีก็ยังมีบทบาทมาโดยตลอดในฐานะ ชุมชนริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาที่มีความหลากหลายของผู้คน เป็นพื้นที่ที่ผ่านการพัฒนาไป ตามกาลเวลารวมถึงช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญอย่างสงครามมหาเอเซียบูรพาจนกลายมาสู่ พื้นที่ที่สำคัญแห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร

2.1 พระราชวังและวังเก่า

พระราชวังเดิม

พระราชวังเดิม หรือที่เรียกว่า “พระราชวังเดิมกรุงธนบุรี” นั้น สมเด็จพระเจ้าตากสิน ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นบริเวณเหนือปากคลองบางหลวง ธนบุรี เมื่อครั้งที่พระองค์ทรงกู้เอกราช และทรงย้ายราชธานีมาจากกรุงศรีอยุธยา

ต่อมาพระราชวังเดิมนี้ได้เป็นที่ประทับของเจ้านายหลายพระองค์ คือ

1. สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าอิศรสุนทร (พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย)
2. พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว
3. กรมหมื่นบวรวิชัยชาญ ราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว
4. กรมหลวงวาศนินราชสนิท ราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
5. สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาจักรพรรดิพงศ์ ราชโอรสใน

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เมื่อ พ.ศ. 2443 ปราบกฐไม่มีเจ้านายพระองค์ใดประทับอยู่ที่พระราชวังเดิมนี่เลย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จึงพระราชทานให้เป็นที่ทำการโรงเรียนนายเรือ เพราะเป็นสถานที่ใกล้ชิดกับที่ว่าการกรมทหารเรือ และได้ทรงมีพระบรมราชานุญาตให้กรมทหารเรือ เป็นผู้รับผิดชอบแก้ไขเปลี่ยนแปลง โดยสิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่มาแต่เดิม เช่น ท้องพระโรง พระตำหนัก เก๋ง และศาลพระเจ้าตากนั้นให้คงไว้ตามเดิม

ใน พ.ศ. 2485 เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ทางการจิ้งย้ายโรงเรียนนายเรือไปที่เกสต์แก้ว อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ดังนั้นอาคารเรียนที่พระราชวังเดิมนี่ก็ว่างลง ทางการจิ้งรื้ออาคารดังกล่าว แล้วสร้างเป็นอาคารทรงไทยใช้เป็นที่ตั้งกองบัญชาการกองทัพเรือ และกรมการเงินทหารเรือเมื่อ พ.ศ.

2492 ต่อมาได้มีหน่วยราชการของกองทัพเรือมาตั้งที่ทำการในเขตพระราชวังเดิม คือ กรมยุทธศึกษาทหารเรือ และกรมสื่อสารทหารเรือ トラบเท่าทุกวัน¹¹⁶

2.2 ศาสนสถาน

มัสยิดหลวง

ตั้งอยู่ปากคลองบางกอกน้อย ฝั่งตรงข้ามกับสถานีรถไฟธนบุรี สัปบุรุษที่มีทั้งที่สืบเชื้อสายมาจากกลุ่มมุสลิมที่อาศัยมาแต่เดิม กลุ่มที่ขยายมาจากกุกูใหญ่เมื่อครั้งกรุงแตก และชาวมุสลิมเชื้อสายอาหรับซึ่งเป็นพ่อค้าจากสิงคโปร์และมาเลเซียเข้ามาหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงในฐานะคนในบังคับของอังกฤษตระกูลสำคัญๆ ของมุสลิมกลุ่มนี้ได้แก่ กริมมี มัสอูดี รักรัษมณี ฮะกิมิ เกตุเพิงกิจ อรุณโษษฐ์ กองทรัพย์โต เป็นต้น¹¹⁷

มัสยิดต้นสน

เป็นมัสยิดเก่าแก่ที่สุดในกรุงเทพมหานคร ประวัติความเป็นมาของชุมชนมัสยิดต้นสนแต่แรกน่าจะมาจากการรวมตัวของมุสลิมเชื้อสายจามที่เข้ามาเป็นกองอาสาต่างชาติในสมเด็จพระชัยราชาธิราช (พ.ศ. 2044-2089) ในช่วงของการเกณฑ์แรงงานอาสาต่างชาติเพื่อการศึกษาสงคราม และการบูรณะประเทศ โดยเฉพาะการขุดคลองลัดบางกอกใน พ.ศ. 2085 กล่าวกันว่าในสมัยกรุงธนบุรี ศาสนสถานแห่งนี้เป็นที่ที่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเคยเสด็จมาเพื่อร่วมศาสนกิจในพิธีการฝังศพเจ้าพระยาจักรีศรีอโศก (หมุด) ทหารคนสำคัญในแผ่นดินของพระองค์ด้วย¹¹⁸

วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

เป็นวัดเก่าแก่แต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา เดิมชื่อวัดบางหว้าใหญ่ สมัยกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงปฏิสังขรณ์และยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวง ทั้งโปรดเกล้าฯ ให้ประชุมสังคายนาพระไตรปิฎกที่อัญเชิญมาจากนครศรีธรรมราชที่วัดนี้

ใกล้กับวัดยังเป็นเขตพระราชานิเวศน์เดิมของรัชกาลที่ 1 สมัยกรุงธนบุรี พระองค์ทรงเรือเร่เรือเดิมเมื่อครั้งดำรงพระยศเป็นพระราชวรินทร์ถวายให้แก่วัด เมื่อขึ้นครองราชย์จึงบูรณะเรือนหลังดังกล่าวให้เป็นหอพระไตรปิฎก ขณะขุดสระเพื่อประดิษฐานหอพระไตรปิฎกได้พบพระขันธ์ที่มี

¹¹⁶ กรมศิลปากร, *นำชมกรุงรัตนโกสินทร์*, (กรุงเทพฯ: งานเผยแพร่ สำนักงานเลขาธิการ กรม, 2525), 67.

¹¹⁷ กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยว, *คู่มือจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี* (2556: 2556)

¹¹⁸ เรื่องเดียวกัน.

เสียงไพเราะมาก จึงทรงนำไปไว้ที่วัดพระแก้ว และสร้างระฆัง 5 ลูกมาไว้แทน พร้อมกับพระราชทานนามวัดใหม่ว่า “วัดระฆังโฆสิตาราม”¹¹⁹

วัดดุสิตารามวรวิหาร

ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก เหนือปากคลองบางกอกน้อย เดิมชื่อ “วัดเสาประโคน” มีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงศรีสุนทรเทพ พระเจ้าลูกยาเธอในรัชกาลที่ 1 ทรงสถาปนาใหม่ทั้งวัดและกรมพระราชวังบวรมหาเสนาอนุรักษ์ทรงปฏิสังขรณ์และพระราชทานนามให้ใหม่ ในสมัยรัชกาลที่ 6 สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงรับสั่งให้รวมวัดกุฎีรินทร์ราชปักษีซึ่งมีพระภิกษุอยู่รูปเดียวเข้ากับวัดดุสิตาราม และวัดน้อยทองอยู่ประสพภัยทางอากาศ เมื่อสงครามสงบจึงได้รวมวัดทั้งสองวัดเข้าด้วยกัน พระอุโบสถหลังศาลาตามุข 3 ชั้น มีช่อฟ้าใบระกาหางหงส์ หน้าบันตอนล่างก่ออิฐถือปูน ตอนบนจำหลักไม้ก้านขดมีเทวดาถือพระขรรค์ประทับนั่งบนแท่น ลงรักปิดทองประดับกระจก ประตุน้ำต่างทำซุ้มแกะลายปูนปั้น รอบพระอุโบสถมีภาพเขียนฝีมือช่างสมัยรัชกาลที่ 1¹²⁰

วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร

เจ้าพระยานิกรบดินทร์ (โต) ต้นสกุลกัลยาณมิตร ว่าที่สมุหนายก ได้อุทิศบ้านและที่ดินบริเวณใกล้เคียงซึ่งแต่เดิมเป็นหมู่บ้านภิกษุจีนพำนักอยู่และเรียกกันต่อมาว่า “บ้านกะตี่จีน” สร้างเป็นวัดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2368 และน้อมเกล้าฯ ถวายเป็นพระอารามหลวง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานนามว่า “วัดกัลยาณมิตร” และทรงสร้างพระวิหารหลวงและพระประธานพระราชทานเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่นามว่า พระพุทธไตรรัตนนายก หรือ หลวงพ่อโต ด้วยมีพระประสงค์ให้เสมือนกรุงเก่า คือ มีพระโตอยู่นอกกำแพงเมืองที่วัดพนัญเชิง พระนครศรีอยุธยา พระพุทธไตรรัตนนายกเป็นที่เคารพสักการบูชาในฐานะเทพแห่งการเดินทางทางน้ำ โดยเฉพาะในหมู่ชาวจีน เรียกชื่อแบบจีนว่า ซำปอฮุดกง หรือซำปอกง เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัยหน้าตักกว้าง 5 วา 3 คอกคืบ สูง 7 วา 2 คอกคืบ 10 นิ้ว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชทานช่วยเจ้าพระยานิกรบดินทร์ เสด็จก่อพระฤกษ์เมื่อ 18 พฤษภาคม พ.ศ.2380 อยู่ภายในพระวิหารขนาดใหญ่อยู่กลางวัดระหว่างวิหารน้อยและพระอุโบสถ¹²¹

¹¹⁹ สุตารา สัจฉายา, หนังสือคู่มือนำชม กรุงรัตนโกสินทร์ เมืองวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์, 194.

¹²⁰ กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว, คู่มือจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี (กรุงเทพฯ: 2556)

¹²¹ เรื่องเดียวกัน.

วัดพิชัยญาติการาม

วัดพิชัยญาติการาม หรือเรียกว่า วัดพิชัยญาติ เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิด วรวิหาร ตั้งอยู่ริมคลองสมเด็จเจ้าพระยา เดิมเป็นวัดร้าง ในรัชกาลที่ 3 สมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) ครั้งมีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาศรีพิพัฒน์ราชโกษาได้ปฏิสังขรณ์ใหม่ใน พ.ศ. 2372-2375 สถาปัตยกรรมวัดแห่งนี้มีลักษณะแบบผสมผสานแบบไทย - จีน อันเป็นพระราชนิยมในช่วงเวลานั้น เมื่อบูรณะวัดเสร็จแล้วพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานนามว่า วัดพระยาญาติการาม ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เปลี่ยนนามวัดใหม่เป็น วัดพิชัยญาติการาม หรือที่คนทั่วไปเรียกว่า วัดพิชัยญาติ¹²²

โบสถ์ช่างตาคูร์ส

สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงพระราชทานที่ดินให้สร้างโบสถ์ของชาวโปรตุเกส เมื่อ พ.ศ.2312 โดยโบสถ์หลังแรกสร้างด้วยไม้ เมื่อพระองค์เสด็จมาทอดพระเนตรทรงรับสั่งว่าให้ปรับปรุง ใน พ.ศ.2378 บาทหลวงปัลเลอกัวจึงสร้างหลังที่ 2 เสร็จ ซึ่งมีลักษณะคล้ายศาลเจ้าจีน (กุฎีจีน) และตั้งชื่อว่า โบสถ์ช่างตาคูร์ส แต่คนทั่วไปนิยมเรียกว่า วัดกุฎีจีน และ พ.ศ.2456 บาทหลวง กุเลียล โมกกัน ตาคูร์ส ได้สร้างโบสถ์ขึ้นมาใหม่ ที่เราเห็นในปัจจุบัน ซึ่งมีอายุ 98 ปี โบสถ์ดังกล่าวเป็นสถาปัตยกรรมแบบนีโอคลาสสิกผสมเรเนสซองส์ มีจุดเด่นที่หอคอยของอาคารซึ่งเป็นรูปโดม ซึ่งมีลักษณะเหมือนกับพระที่นั่งอนันตสมาคม ด้วยอาคารก่ออิฐถือปูนประดับด้วยลวดลายปูนปั้นอย่างงดงาม¹²³

ศาลเจ้าพ่อกวนอู

เป็นศาลเจ้าเก่าแก่ มีประวัติความเป็นนามากว่า 268 ปี ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาในชุมชนสวนสมเด็จย่า หลังวัดอนงค์าราม ย่านคลองสาน ฝั่งธนบุรี ตามตำนานเล่าสืบต่อกันมาว่า ในแก่งศาลเจ้ากวนอูมีเจ้าพ่อกวนอูอยู่ด้วยกัน 3 องค์ องค์เล็กสุดเป็นองค์แรกที่เข้ามาในประเทศไทยราว พ.ศ. 2279 ตรงกับสมัยพระเจ้าเงินทองฮ่องเต้ จักรพรรดิราชวงศ์ซิง โดยชาวจีนฮกเกี้ยนได้อัญเชิญมาจากมณฑลฮกเกี้ยนทางเรือ มาประทับอยู่ในแก่ง ซึ่งแต่เดิมเป็นแก่งเล็กๆ ต่อมาใน พ.ศ. 2345 ตรงกับสมัยพระเจ้าเจียซิงฮ่องเต้ จักรพรรดิแห่งราชวงศ์ซิง ได้มีผู้อัญเชิญเจ้าพ่อกวนอูองค์กลางมาเพิ่มอีกองค์หนึ่ง พร้อมจารึกว่า “กวง ตี กู เมียว” และต่อมาใน พ.ศ. 2365 ตรงกับสมัยพระเจ้าเต้ากวงฮ่องเต้ จักรพรรดิราชวงศ์ซิง มีเจ้าสาวชื่อ “ นายคงเส็ง ” ได้บูรณะแก่งแห่งนี้โดยขยายพื้นที่ให้ใหญ่ขึ้น และได้อัญเชิญเจ้าพ่อกวนอูองค์ที่สามมาประทับร่วมกันในแก่งรวมเป็นสามองค์¹²⁴

¹²² กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว, **คู่มือจากรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี** (กรุงเทพฯ: 2556)

¹²³ เรื่องเดียวกัน.

¹²⁴ เรื่องเดียวกัน.

2.3 ย่านชุมชนและย่านการค้า

บ้านบุ

บ้านบุ คือ หมู่บ้านหัตถกรรมเก่าแก่แห่งหนึ่งของฝั่งธนบุรี ที่ตั้งอยู่ใกล้ปากคลองบางกอกน้อย บรรพบุรุษชาวบ้านบุรับร้อยหลังคาเรือนเคยยึดอาชีพทำชั้นลงหินหรือเครื่องบุหรือเครื่องสำริด สืบทอดต่อกันมายาวนานตั้งแต่กรุงศรีอยุธยา ก่อนที่จะอพยพโยกย้ายลงมาฝั่งธนบุรี หลังเสียกรุงครั้งที่ 2 เครื่องบุหรือภาชนะเครื่องลงหินเป็นภาชนะที่ใช้กันแพร่หลายในสังคมไทยในอดีต ทำจากการหลอมโลหะผสมระหว่างทองแดงและดีบุกเข้าด้วยกัน ก่อนจะตีขึ้นรูป แรงงานช่างฝีมือเกือบทั้งสิ้น ปัจจุบันอาชีพช่างบุเครื่องสำริดจากบ้านบุ ย่านบางกอกน้อย กลับคงเหลือช่างฝีมือที่สามารถสืบทอดภูมิปัญญาในการทำหัตถกรรมประเภทนี้อยู่เพียงบ้านเดียวเท่านั้น¹²⁵

2.4 อาคารและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เรือพระราชพิธี

เป็นพิพิธภัณฑสถานที่อยู่บริเวณปากคลองบางกอกน้อย เขตบางกอกน้อย ภายในจัดแสดงเรือพระราชพิธีสำคัญ 8 ลำ ได้แก่ เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ เรือพระที่นั่งอนันตนาคราช เรือพระที่นั่งอเนกชาติภุชงค์ เรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ รัชกาลที่ 9 เรือครุฑเหินเห็จ เรือกระบี่ปราบเมืองมาร เรือสุรเวทย์ และเรือเอกไชยเหินหาว ใน พ.ศ. 2490 สำนักพระราชวังและกองทัพเรือได้มอบหมายให้กรมศิลปากรบูรณะซ่อมแซมเรือพระที่นั่งและเรือเก่าที่ใช้ในพระราชพิธี ซึ่งล้วนแต่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ความงดงามทางศิลปกรรม ใน พ.ศ. 2517 กรมศิลปากรจึงได้ขอขึ้นทะเบียนเรือพระที่นั่งเหล่านี้ให้เป็นมรดกของชาติ¹²⁶

พิพิธภัณฑสถานการแพทย์ศิริราช

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างโรงพยาบาลศิริราชขึ้นเพื่อทำการรักษาประชาชนด้วยการแพทย์แผนใหม่ ขณะที่ทำการก่อสร้างอยู่นั้น สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ พระราชโอรสองค์ที่ 5 ในสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถทรงพระประชวรและสิ้นพระชนม์ด้วยโรคบิด ภายหลังจากเสด็จพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ ได้พระราชทานไม้ที่เรือจากการสร้างพระเมรุและอาคารประกอบมาปลูกสร้างเรือนพยาบาล พร้อมทั้งพระราชทานนามโรงพยาบาลแห่งนี้ว่า โรงพยาบาลศิริราช เพื่อเป็นอนุสรณ์ในครั้งนั้น โรงพยาบาลศิริราชถือเป็นหนึ่งในโรงพยาบาลขนาดใหญ่ของประเทศไทยที่นอกจากจะให้บริการทางด้านทางการแพทย์แล้ว ยังเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลความรู้ ตัวอย่างที่เกี่ยวกับการศึกษาด้านการแพทย์หลายแขนง ทั้งมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานของภาควิชาต่างๆ ขึ้นมาภายในโรงพยาบาล อาทิ พิพิธภัณฑ

¹²⁵ กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว, **คู่มือจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี** (กรุงเทพฯ: 2556)

¹²⁶ เรือเดียวกัน.

พยาธิวิทยาเอลลิส พิพิธภัณฑน์ิติเวชศาสตร์ สงกรานต์ นิยมเสน พิพิธภัณฑน์ประวัติการแพทย์แผนไทย อวย เกตุสิงห์ พิพิธภัณฑน์กายวิภาคศาสตร์คอนดอน พิพิธภัณฑน์ประวัติวิทยาและพิพิธภัณฑน์ก่อนประวัติศาสตร์ และห้องปฏิบัติการ สุกต แสงวิเชียร ซึ่งปัจจุบันเรียก รวมว่า “พิพิธภัณฑน์การแพทย์ศิริราช” เพื่อให้นักศึกษา แพทย์เรียนรู้ด้วยตนเอง ทั้งสามารถนำไปวิเคราะห์และปฏิบัติในการเรียนทางการแพทย์ได้ด้วย¹²⁷

โรงรถจักรธนบุรี

โรงรถจักรธนบุรี สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2443-2444 โดยการเวนคืนที่ดินครั้งใหญ่เพื่อ สร้างทางรถไฟสายใต้เป็นครั้งแรกในแผ่นดินสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ในระยะแรกเริ่มตั้งแต่ปากคลองบางกอกน้อยไปจนถึงจังหวัดเพชรบุรี ส่วนของโรงรถจักรธนบุรีตั้งอยู่ริมคลองบางกอกน้อย ถนนเลียบบคลองบางกอกน้อย แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย ซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับสถานีรถไฟบางกอกน้อยเดิม หรือเรียกว่า สถานีรถไฟหลวงบางกอกน้อย¹²⁸

อุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

บริเวณที่ตั้งของอุทยานแห่งนี้อยู่ใกล้เคียงกับนิเวศสถานเดิมของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ซึ่งยังคงมีตึกแถวเก่าในสมัยรัชกาลที่ 3 อันเป็นอาคารบริวารของบ้านเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ฯ (แพ บุนนาค) หลงเหลืออยู่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำการบูรณะเป็นพิพิธภัณฑน์เพื่อจัดแสดงทางพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจเกิดพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และพัฒนาเป็นสวนสาธารณะพระราชทานแก่ชุมชน¹²⁹

พระบรมราชานุสาวรีย์ รัชกาลที่ 2

บริเวณสนามหญ้าด้านหน้าวัดริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นที่ตั้งของพระบรมราชานุสาวรีย์ รัชกาลที่ 2 ซึ่งทางวัดจัดสร้างขึ้น ด้วยพระองค์โปรดเกล้าฯ ให้บูรณะพระปรารักษ์และพระอารามแห่งนี้ทั่วทั้งหมด อีกทั้งที่พระพุทธรูปของพระพุทธรูปธรรมมิศรราชโลกธาตุในพระอุโบสถ ยังเป็นที่บรรจุพระบรมอัฐิของพระองค์ วัดอรุณฯ จึงถือเป็นวัดประจำรัชกาลที่ 2

นอกจากนี้ศาลาเล็กติดกับซุ้มประตูยอดมงกุฎทางเข้าสู่พระอุโบสถทั้งสองด้านมีหินสลักรูปนายนกกับนายเรือตั้งอยู่ภายใน นายนกกับนายเรือนี้เป็นผู้มีความศรัทธาในพระพุทธรูปอย่างมากถึงกับเผาตัวตาย กลายเป็นเรื่องเล่าขานและมีปรากฏบันทึกในพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 2 ด้วย¹³⁰

¹²⁷ กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว, **คู่มือจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี** (กรุงเทพฯ: 2556)

¹²⁸ เรื่องเดียวกัน.

¹²⁹ เรื่องเดียวกัน.

¹³⁰ สุตารา สุขฉายา, **หนังสือคู่มือนำชม กรุงรัตนโกสินทร์ เมืองวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์**, 192.

จากความสำคัญของกรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง แสดงให้ทราบถึงคุณค่าของประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรมของพื้นที่ ซึ่งมีความเป็นมาที่น่าสนใจมีพัฒนาการทางด้านศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และแหล่งภูมิปัญญาในด้านต่างๆ สามารถนำมาพัฒนาเพื่อเป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของการท่องเที่ยวโดยจักรยานในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องได้เป็นอย่างดี ในการนำมาศึกษาเป็นเส้นทางเชื่อมโยงกับการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวโดยจักรยานในรูปแบบต่างๆ โดยแนวทางการจัดการอย่างเหมาะสมและเกิดความยั่งยืนต่อเนื่องสู่อนาคตได้

3. พัฒนาการการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่ผ่านมา

ในแต่ละวันกรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่ที่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศต่างเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ซึ่งเป็นพื้นที่ใจกลางพระนครทั้งฝั่งพระนคร และฝั่งธนบุรี ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา จึงมีทรัพยากรวัฒนธรรมมากมายประเภทดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว อาทิ พระบรมมหาราชวัง วังต่างๆ วัดวาอาราม ศาลหลักเมือง โบสถ์พราหมณ์ โบสถ์คริสต์ ย่านตลาดเก่า ท่าเรือท่าหน้า ตลอดจนวิถีชีวิตวัฒนธรรมผู้คนที่หลากหลาย เป็นต้น ซึ่งการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่ผ่านมาสามารถเดินทางได้โดยรถโดยสารโดยสารสาธารณะ รถสามล้อ เรือโดยสารสาธารณะ และการเดินเท้า ที่ผ่านมานักท่องเที่ยวนิยมเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนคร และฝั่งธนบุรีนิยมเดินทางเป็นกลุ่มเล็กเท่านั้น

17 ปีที่ผ่านมา (ตั้งแต่ปี พ.ศ.2541) เกิดมีการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว ซึ่งเป็นวิธีการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ โดยใช้จักรยานเป็นยานพาหนะในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและลดปัญหาการเดินทางท่องเที่ยวโดยรถยนต์ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีการจราจรหนาแน่น การเดินทางท่องเที่ยวโดยจักรยานสามารถช่วยให้การเดินทางเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ได้สะดวกและทั่วถึงภายในระยะเวลาที่จำกัด จากการศึกษาการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่ผ่านมาพบว่าการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่ผ่านมา สามารถแบ่งออกเป็น 2 ระยะ¹³¹ ดังนี้

¹³¹ สัมภาษณ์ ระพีพัฒน์ เกษโกศล นักพัฒนาการท่องเที่ยวชำนาญการพิเศษ และธำนัท ภูมรัช นักประชาสัมพันธ์ กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว, 17 มกราคม 2559, 16 มีนาคม 2559.

ระยะที่ 1 กิจกรรมจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่
เกี่ยวเนื่อง ระหว่างปี พ.ศ. 2541 – กรกฎาคม พ.ศ. 2551 (ช่วง 10 ปีแรก)

ระยะที่ 2 การให้บริการจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่
เกี่ยวเนื่อง ระหว่างสิงหาคม พ.ศ. 2551 – กันยายน พ.ศ. 2557 (ช่วง 6 ปีหลัง)

ระยะที่ 1 ระหว่างปี พ.ศ.2541 – กรกฎาคม พ.ศ.2551 (ในช่วง 10 ปีแรก)

การจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ในระยะที่ 1 มีการดำเนินการ
อย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 10 ซึ่งสามารถแบ่งได้ออกเป็น 2 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 ระหว่างปี พ.ศ. 2541 – พฤศจิกายน พ.ศ. 2546 (ช่วง 5 ปีแรก)

ช่วงที่ 2 ระหว่างธันวาคม พ.ศ. 2546 – กรกฎาคม พ.ศ. 2551 (ช่วง 5 ปีต่อมา)

ช่วงที่ 1 ระหว่างปี พ.ศ. 2541 – พฤศจิกายน พ.ศ. 2546 (ช่วง 5 ปีแรก)

ในปี พ.ศ. 2541 เป็นปีที่มีการเริ่มต้นของการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์
โดยมีหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ ศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร (ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นกอง
การท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร) และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) โดยมูลนิธิพิทักษ์สิ่งแวดล้อม นำโดยคุณอภิรักษ์ บัวเหล็กดี (ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง
บรรณาธิการอนุสาร อสท.) จัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวขึ้นในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเป็นครั้งแรก
เพื่อเป็นกิจกรรมการเปิดตัวแคมเปญ Amazing Thailand โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรณรงค์เชิญชวนให้
นักท่องเที่ยวต่างชาติให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยมากยิ่งขึ้น การเปิดตัวแคมเปญครั้งนี้มีขึ้น
เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2540¹³² และหลังจากนั้นยังได้มีการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในกรุง
รัตนโกสินทร์ยามราตรีต่อเนื่องมาอีก 7 วัน (ระหว่างช่วงปีใหม่ พ.ศ. 2541) นั้นเป็นการจัดกิจกรรม
จักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ในช่วงเวลากลางคืนขึ้นเป็นครั้งแรก ต่อมาในเดือนมกราคม
ปี พ.ศ.2542 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยยังได้มีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวจักรยาน “ทัวร์จักรยาน
ชมเกาะรัตนโกสินทร์ยามราตรี” ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นในทุกคืนวันเสาร์ (เดือนละ 4 – 5 ครั้ง)
โดยมีจุดเริ่มต้นจากอาคารสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ถนนราชดำเนินนอก เข้าสู่ถนนราช

¹³² อภิรักษ์ บัวเหล็กดี, “ขี่จักรยานชมความงามยามราตรี ที่เกาะรัตนโกสินทร์,” อนุสาร
อ.ส.ท. 38, 5 (ธันวาคม 2540), 64-79.

ดำเนินกลาง สะพานผ่านฟ้า เสาชิงช้า วัดพระเชตุพนฯ (วนขวา) ท่าพระจันทร์ ถนนพระอาทิตย์ และ ถนนพระสุเมรุ เป็นต้น ซึ่งเป็นการเน้นเฉพาะพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครเท่านั้น กิจกรรม จักรยานท่องเที่ยวนี้จัดขึ้นโดยมีค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมกิจกรรม คนละ 500 บาท (เป็นค่าใช้จ่ายรวม จักรยาน และค่าวิทยากรนำชม) มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมครั้งละประมาณ 50 คน และกิจกรรมนี้ได้ยกเลิกไป ในปี พ.ศ. 2543

ในช่วงเวลาเดียวกัน ถึงต้นปี พ.ศ. 2542 โดยศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร (ปัจจุบันคือ กองการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร) ได้มีบทบาทเข้ามาจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ด้วย และได้จัดขึ้นเป็นประจำเฉพาะในทุกวันอาทิตย์ของเดือน (เดือนละ 4-5 ครั้ง) ระหว่างเวลา 6.30 – 12.00 น. ระยะทางประมาณ 7 กิโลเมตร ใช้เวลาประมาณ 3 – 4 ชั่วโมง โดยไม่มีค่าใช้จ่าย โดยมีจุดเริ่มเริ่มต้นจากลานคนเมือง ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร แวะชมวัดโพธิ์ ลานพลับพลา มหาเจษฎาบดินทร์ วัดราชบพิธฯ โดยมีคุณระพีพัฒน์ เกษโกศล และว่าที่ร้อยตรีประภาพร เบญจกุล เจ้าหน้าที่จากศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานครเป็นผู้นำขบวนจักรยานพร้อมทั้งบรรยายให้ความรู้ และอำนวยความสะดวกในการปั่นจักรยาน โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ผู้เข้าร่วมกิจกรรมครั้งละประมาณ 30 คน จักรยานที่นำมาใช้ในการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ที่เน้นเฉพาะพื้นที่ฝั่งพระนครเป็นหลักนี้ ต้องยืมจากฝ่ายเทศกิจเขตต่างๆ โดยฝ่ายเทศกิจ สำนักงานเขตพระนคร เป็นหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่ประสานยืม – คืน และขนส่งในกิจกรรมในแต่ละครั้ง

ต่อมากลางปี พ.ศ. 2542 ศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานครได้มีการจัดกิจกรรมปั่นจักรยานรอบเกาะรัตนโกสินทร์เพิ่มขึ้นอีกที่เน้นในยามค่ำคืนขึ้น ทุกคืนวันเสาร์ (เดือนละ 4 -5 ครั้ง) ระหว่างเวลา 18.30 – 21.00 น. โดยมีเส้นทางเริ่มต้นที่อาคารศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร (เชิงสะพานพระปิ่นเกล้าฯ ฝั่งพระนคร) ผ่านมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ ท่ามหาราช ท่าราชวรดิษฐ์ แวะเข้าวัดพระเชตุพนฯ ศาลเจ้าพ่อหอกลอง แวะกระทรวงกลาโหม กรมแผนที่ทหาร แยกสี่กั๊กพระยาศรี แวะเสาชิงช้า วัดสุทัศนเทพวราราม ซี่ผานแยกประตูผี วัดราชบพิธดาราม ชมโลหะปราสาท แวะชมลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ ถนนราชดำเนินนอก อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย แยกคอกวัว ผ่านถนนข้าวสาร วัดชนะสงคราม แยกบางลำพู ถนนพระอาทิตย์ แวะสวนสันติชัยปราการ ป้อมพระสุเมรุ ซี่เลียบริมแม่น้ำเจ้าพระยา กลับสู่ศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร กิจกรรมเริ่มตั้งแต่ 18.30 – 21.00 น. ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง 30 นาที ระยะทางประมาณ 7 กิโลเมตร เน้นการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์เฉพาะฝั่งพระนครอย่างเดียว แต่ขยายพื้นที่ครอบคลุมทั่วถึงขึ้น กิจกรรมปั่นจักรยานรอบเกาะรัตนโกสินทร์นี้ มีค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมกิจกรรมคนละ 290 บาท (แบ่งออกเป็นค่าเช่าจักรยาน 150 บาท ค่าวิทยากร เจ้าหน้าที่ดูแลอำนวยความสะดวก ค่าอาหารว่างและน้ำดื่ม อุปกรณ์เพื่อ

ความปลอดภัย (หมวกกันน็อค) ค่าประกันภัย และค่าเบ็ดเตล็ดฯ) หากนำจักรยานมาเอง คิดค่าใช้จ่าย
 ท่านละ 140 บาท กิจกรรมจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ยามค่ำคืนครั้งนี้ได้รับความสนใจจากประชาชน
 นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเป็นจำนวนมากนับว่าประสบความสำเร็จมีสื่อมวลชน
 สนใจประชาสัมพันธ์เป็นจำนวนมาก เนื่องจากเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่แปลกใหม่โดยใช้จักรยาน
 เป็นพาหนะในการเดินทางท่องเที่ยว อีกทั้งเป็นการท่องเที่ยวในกรุงรัตนโกสินทร์ในเวลาากลางคืน
 ซึ่งยังไม่เคยมีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวในช่วงเวลาากลางคืนนี้มาก่อนกิจกรรมนี้ดำเนินการมาอย่าง
 ต่อเนื่องประมาณ 2 - 3 ปี มีผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก ประมาณครั้งละ 30 - 40 คน

(ก)

(ข)

ภาพที่ 7 กิจกรรมปั่นจักรยานรอบเกาะรัตนโกสินทร์ยามค่ำคืน

(ก) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าเยี่ยมชมวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

(ข) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าเยี่ยมชมเสาชิงช้า

ที่มา: ปั่นจักรยานรอบเกาะรัตนโกสินทร์ ผจญภัยใกล้บ้าน, สดส์ปดาร์ (มกราคม - มีนาคม 2545),

86 - 87.

นอกจากในช่วงกลางปี พ.ศ. 2542 ทุกวันเสาร์เวลาากลางคืนได้มีการจัดกิจกรรมจักรยาน
 ท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ดังกล่าวแล้วในระยะเวลาที่ช่วงกลางปี พ.ศ. 2542 นี้ ศูนย์ส่งเสริมการ
 ท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร (ปัจจุบันคือกองการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร) ยังได้จัดกิจกรรมจักรยาน
 ท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่เน้นเฉพาะฝั่งธนบุรีเป็นหลักในทุกๆ วันอาทิตย์
 สดส์ปดาร์ที่ 2 ของทุกเดือน (เดือนละครั้ง) คือ “กิจกรรมปั่นจักรยานธนบุรีศรีมหาสมุทร” ระยะทางประมาณ

30 กิโลเมตร ใช้เวลาประมาณ 7 ชั่วโมงระหว่างเวลา 07.30 -15.00 น. ค่าใช้จ่ายคนละ 500 บาท (รวมค่าเช่าจักรยาน วิทยากร อาหารเช้า อาหารกลางวัน อาหารว่างและน้ำดื่ม ค่าประกันอุบัติเหตุ ค่าอุปกรณ์ความปลอดภัย) โดยเส้นทางเริ่มต้นจากศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร ผ่านมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นั่งเรือข้ามฟากจากท่าพระจันทร์ ไปยังท่าเรือรถไฟ มุ่งหน้าไปสู่โรงรถจักรธนบุรี แวะวัดสุวรรณาราม ซี่เหลี่ยมคลองบางกอกน้อย ผ่านสวนเกษตร วัดกาญจนสิงหาสน์ วัดช่างเหล็ก แวะตลาดน้ำตลิ่งชันฯ ปั่นกลับสถานีรถไฟบางกอกน้อยแล้วข้ามเรือกลับศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยว กิจกรรมนี้ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องและประสบความสำเร็จหลายปี (ประมาณ 4 ปีเศษ) จน พ.ศ. 2546 จึงยุติลงเหลือแต่กิจกรรม Bangkok Car Free Day เนื่องจากกองการท่องเที่ยวหันไปให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นๆ อาทิ นั่งเรือหรือรถท่องเที่ยว การเดินเท้าท่องเที่ยว เป็นต้น

นอกจากกิจกรรมท่องเที่ยวโดยจักรยานแล้ว ในต้นปี พ.ศ. 2546 มีอีกหนึ่งกิจกรรมที่รณรงค์ให้คนมาสนใจใช้จักรยานมากขึ้นอีกหนึ่งกิจกรรม คือ กิจกรรม Car-Free Day เป็นกิจกรรมที่มีองค์กรมากกว่า 50 องค์กรในประเทศต่างๆ มากกว่า 20 ประเทศมีการรณรงค์อย่างต่อเนื่องให้ประชาชนลดการใช้รถยนต์ส่วนบุคคลหันมาใช้รถขนส่งมวลชน และรถจักรยานเพิ่มขึ้น เพื่อลดปัญหามลพิษทางอากาศและเสียง ปัญหาการจราจร และลดการเกิดอุบัติเหตุ ตลอดจนลดการใช้พลังงาน โดยได้กำหนดให้ในวันที่ 22 กันยายน ของทุกปี เป็นวัน World Car Free Day และประเทศไทยเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ได้เข้าร่วมโครงการนี้ ซึ่งเริ่มต้นใน ปี พ.ศ. 2546 กรุงเทพมหานคร โดยสำนักงานการจราจรและขนส่ง จึงได้มีการจัดตั้งโครงการที่มีชื่อว่า “22 กันยายน จอดรถไว้บ้าน ลดการใช้พลังงาน ลดมลพิษ” ซึ่งมีการจัดทั่วประเทศ และกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการจัดกิจกรรมในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เพื่อกระตุ้นและส่งเสริมให้ประชาชนหันมาเดินทางในรูปแบบอื่นๆ นอกจากรถยนต์ส่วนตัวและใช้บริการขนส่งสาธารณะเพิ่มมากขึ้น โดยจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องทุกปีในเดือนกันยายน โดยใช้ชื่อว่า “Bangkok Car Free Day” จัดโดยสำนักงานการจราจรและขนส่ง กรุงเทพมหานคร วัตถุประสงค์ในการจัดเพื่อให้ผู้เดินทางได้ตระหนักรู้และเข้าใจ ถึงความสำคัญของการลดปัญหาการจราจรที่ติดขัด และการเกิดอุบัติเหตุ ช่วยประหยัดเวลาในการเดินทาง ประหยัดพลังงานน้ำมันและลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางได้อีกด้วย¹³³ นอกจากนี้ยังเป็นการกระตุ้นให้เกิดกระแสการใช้จักรยานในการเดินทางท่องเที่ยว

ช่วงที่ 2 ระหว่างธันวาคม พ.ศ. 2546 – กรกฎาคม พ.ศ. 2551 (ช่วง 5 ปีต่อมา)

ช่วงปลายปี พ.ศ.2546 กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวที่จัดโดยกองการท่องเที่ยว กทม. ได้ค่อยๆ ยุติลง กองการท่องเที่ยวหันไปให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ อาทิ กิจกรรมไหว้พระแก้ววัดกิจกรรมล่องเรือสีบสานตำนานบางกอกน้อย กิจกรรมล่องเรือประเวศบุรีรมย์ริมนัยคลองพระโขนง กิจกรรมล่องเรือเที่ยวเกาะเกร็ด กิจกรรมวัฒนธรรมสัญจรย่านสามแพร่ง วัฒนธรรมสัญจรย่านบางลำพู วัฒนธรรมสัญจรย่านกุฎีจีนฯ ภายในหนึ่งเดือนจัดมีการจัดกิจกรรมจำนวนมาก รวม 10 กิจกรรมจาก

¹³³ “Bangkok Car Free Day” ลดใช้ “รถ” เพื่อลดมลพิษ,” (ไฟกัสบางกอก 7, 2557), 52-57.

จำนวนกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เพิ่มจำนวนขึ้น ทำให้การจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวค่อยๆ ลดลง และต่อมาได้ยุติลง

อย่างไรก็ตามกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ยังคงดำเนินไป ถึงแม้ว่ากองการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานครจะมีใช้หน่วยงานหลักในการดำเนินการจัดกิจกรรมแล้ว แต่กองการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานครได้เปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ดำเนินการจัดทำกิจกรรมเอง ทั้งหมด มาเป็นผู้ให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวให้กับหน่วยงานต่างๆ อาทิ ชมรมจักรยานเพื่อสุขภาพแห่งประเทศไทย เป็นกองการท่องเที่ยวร่วมกับชมรมจักรยานเพื่อสุขภาพจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว เป็นประจำเดือนละ 1 ครั้ง โดยชมรมฯ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยกองการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานครให้การสนับสนุนบุคลากรให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และความเป็นมาของสถานที่ท่องเที่ยว ข้อมูล คำแนะนำ คิดและสำรวจเส้นทาง การจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวต่างๆ ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ พื้นที่กรุงเทพมหานคร และปริมณฑลให้โดยทางชมรมฯ จะทำจดหมายข่าวเพื่อประชาสัมพันธ์แก่สมาชิกของชมรมให้มาเข้าร่วมกิจกรรม โดยในการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้งมีผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก ประมาณครั้งละ 400 คน โดยส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของชมรมจักรยาน และมีจักรยานเป็นของตนเอง ซึ่งผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์หลัก คือ การขี่จักรยานเพื่อสุขภาพ โดยมีการท่องเที่ยวเป็นวัตถุประสงค์รองลงมา แสดงให้เห็นว่านับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 กระแสการท่องเที่ยวด้วยจักรยานได้รับความนิยมสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2548 การท่องเที่ยวโดยจักรยานได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น กองการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานครจึงได้มีแนวคิดในการจัดทำคู่มือปั่นจักรยานสิบเส้นทาง มีการสำรวจเส้นทาง และทำการรวบรวมเส้นทางจักรยานท่องเที่ยว จำนวน 10 เส้นทาง ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล เพื่อแนะนำเส้นทางจักรยานท่องเที่ยวและส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยการใช้จักรยานในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล คือทั้งฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี ที่สำคัญขยายพื้นที่จากกรุงรัตนโกสินทร์ออกไปทั่วกรุงเทพมหานครอีกด้วย เพื่อแจกให้ผู้สนใจท่องเที่ยวโดยจักรยาน โดยมีเส้นทางที่แนะนำ ดังนี้ เส้นทางจักรยานรอบเกาะรัตนโกสินทร์ เส้นทางจักรยานเมืองเก่า บ้านปูน-บางยี่ขัน เส้นทางจักรยาน Unseen ดุสิต เส้นทางจักรยานคลองประเวศบุรีรมย์ เส้นทางจักรยานท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ คลองภาษีเจริญ เส้นทางจักรยานท่องกุฎีจีน ธนบุรี – คลองสาน เขื่อนบางรัก เส้นทางจักรยานชมสวนในบางกอกัดและบางกรวย เส้นทางจักรยานธนบุรี ศรีมหาสมุทร เส้นทางจักรยานท่องป่าชายเลนบางขุนเทียน และเส้นทางจักรยานชมสวนเกษตรเขตหนองจอก

ระยะที่ 2 ระหว่างสิงหาคม พ.ศ. 2551 – กันยายน พ.ศ. 2557 (ช่วง 6 ปีหลัง)

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 กรุงเทพมหานครได้กลับมาเป็นกำลังหลัก มีบทบาทในการรื้อฟื้นกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว โดยได้จัดทำโครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ขึ้น ซึ่งเป็นโครงการที่จัดทำโดยกองการท่องเที่ยวอีกครั้ง สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร มีรูปแบบการดำเนินงานโดยมอบหมายให้บริษัทเอกชนเข้ามาดำเนินการบริหารจัดการและดำเนินการโครงการฯ ทั้งหมด ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 ถึง 2557 ตั้งแต่จัดหาจักรยาน จัดตั้งจุดสถานียืมคืนจักรยาน จัดเจ้าหน้าที่ให้บริการ จัดทำคู่มือจักรยาน และสถานีบริการต่างๆ ซึ่งจะอยู่ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ ฝั่งพระนครและกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งธนบุรีและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง การดำเนินการทั้งหมดนี้จะอยู่ภายใต้การควบคุม และดูแลของกองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กทม. เป็นการทำงานระหว่าง เดือนกรกฎาคม 2551 – กันยายน 2557 โดยมีรายละเอียดการดำเนินการโครงการทั้ง 5 ช่วง ซึ่งแต่ละช่วงจะมีได้ต่อเนื่องกันนัก อันเกิดจากระยะเวลาในการจัดสรรงบประมาณและการอนุมัติให้ดำเนินการ ดังนี้

ช่วงที่ 1 โครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ ดำเนินการระหว่างวันที่ 12 สิงหาคม 2551 – 12 พฤษภาคม 2552 (270 วัน)

ช่วงที่ 2 โครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ ดำเนินการระหว่างวันที่ 17 มกราคม – 22 มิถุนายน 2553 (120 วัน)

ช่วงที่ 3 โครงการ Bangkok Green Bike (จักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี) ดำเนินการระหว่างวันที่ 17 ตุลาคม 2553 – 14 มิถุนายน 2554 (240 วัน)

ช่วงที่ 4 โครงการโครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ ดำเนินการระหว่างวันที่ 16 -28 ตุลาคม 2554 และ 6 ธันวาคม 2554 – 21 กุมภาพันธ์ 2555 (90 วัน)

ช่วงที่ 5 โครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ (Bangkok Smile Bike) ดำเนินการระหว่างวันที่ 22 กันยายน 2556 – 16 กันยายน 2557 (360 วัน)

ช่วงที่ 1 โครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ ดำเนินการระหว่างวันที่ 12 สิงหาคม 2551 – 12 พฤษภาคม 2552 (รวม 270 วัน) เริ่มต้นด้วยการจัดให้มีจักรยานให้บริการ จำนวน 300 คัน มีสถานีให้บริการ จำนวน 8 สถานี ซึ่งอยู่ในพื้นที่เฉพาะกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครเท่านั้น ได้แก่ สถานีสนามหลวง สถานีโรงละครแห่งชาติ สถานีกองการท่องเที่ยว สถานีสวนสันติชัยปราการ สถานีสิบสามห้าง สถานีลานคนเมือง สถานีสวนสราญรมย์ และสถานีท่าเตียน มีผู้ใช้บริการ จำนวน 8,789 คน โดยในช่วงแรกโครงการยังไม่เป็นที่รู้จักมากนัก เนื่องจากเป็นกิจกรรมให้บริการการท่องเที่ยวที่แปลกใหม่ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และการขี่จักรยานท่องเที่ยวยังไม่เป็นที่นิยมมากนักในหมู่นักท่องเที่ยวมาก่อนในการ

ดำเนินการในช่วงนี้มีการจัดทำป้ายบอกเส้นทางจักรยาน ป้ายชี้ทางจักรยาน และคู่มือจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์อีกด้วย

ช่วงที่ 2 โครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ ดำเนินการระหว่างวันที่ 17 มกราคม – 22 มิถุนายน 2553 (รวม 120 วัน) ด้วยงบประมาณของกรุงเทพมหานครที่น้อยลงกว่าช่วงที่ 1 ทำให้มีการจัดการให้มีจักรยานให้บริการ ลดลงเหลือจำนวน 200 คัน โดยการดำเนินการโครงการในช่วงนี้ได้มีการปรับลดสถานีให้บริการจักรยานลดลง มีสถานีให้บริการเพียง 5 สถานีและเฉพาะในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครเท่านั้น ได้แก่ สถานีสนามหลวง สถานีกองการท่องเที่ยว สถานีสวนสันติชัยปราการ สถานีลานคนเมือง และสถานีสวนสราญรมย์ มีผู้ใช้บริการน้อยลงกว่าช่วงที่ 1 คือมีเพียง 1,713 คน อีกทั้งมีการหยุดให้บริการระหว่างวันที่ 13 มีนาคม – 19 เมษายน 2553 เนื่องจากมีการชุมนุมในหลายพื้นที่ในกรุงเทพมหานครทำให้มีผู้ใช้บริการน้อยลง

ช่วงที่ 3 โครงการ Bangkok Green Bike (จักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี) ดำเนินการระหว่างวันที่ 17 ตุลาคม 2553 – 14 มิถุนายน 2554 รวม 240 วัน มีจักรยานให้บริการ จำนวน 300 คัน โดยในช่วงนี้มีการขยายพื้นที่การให้บริการไปยังกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งธนบุรี โดยมีสถานีให้บริการ จำนวน 12 สถานี มีสถานีให้บริการฝั่งพระนคร (จำนวน 5 สถานี ได้แก่ สถานีสนามหลวง สถานีกองการท่องเที่ยว สถานีสวนสันติชัยปราการ สถานีลานคนเมือง และสถานีสวนสราญรมย์) และสถานีให้บริการฝั่งธนบุรี จำนวน 7 สถานี (ได้แก่ สถานีสะพานพระปิ่นเกล้าฯ สถานีท่ารถไฟ สถานีศิริราช สถานีวัดอรุณฯ และสถานีอุทยานสมเด็จพระเจ้าฯ) มีผู้ใช้บริการรวมทั้งสิ้น จำนวน 15,912 คน (ฝั่งพระนคร จำนวน 11,807 คน และฝั่งธนบุรี จำนวน 4,105 คน) มีการจัดทำแผ่นพับจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ระยะเวลาความสนใจและตื่นตัวในการท่องเที่ยวโดยจักรยานมีมากขึ้น

ช่วงที่ 4 โครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ ดำเนินการระหว่างวันที่ 16 -28 ตุลาคม 2554 และ 6 ธันวาคม 2554 – 21 กุมภาพันธ์ 2555 (รวม 90 วัน) มีจักรยานให้บริการ จำนวน 150 คัน โดยมีสถานีให้บริการทั้งฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี จำนวน 6 สถานี โดยในช่วงนี้มีการปรับลดจำนวนสถานีสองฝั่ง มีสถานีให้บริการฝั่งพระนคร จำนวน 4 สถานี ได้แก่ สถานีสนามหลวง สถานีกองการท่องเที่ยว สถานีสวนสันติชัยปราการ และสถานีลานคนเมือง และสถานีให้บริการฝั่งธนบุรี จำนวน 2 สถานี ได้แก่ วัดอรุณฯ และสถานีสะพานพระพุทธยอดฟ้าฯ มีผู้ใช้บริการรวมทั้งสิ้น จำนวน 3,963 คน (ฝั่งพระนคร) จำนวน 3,276 คน และฝั่งธนบุรี จำนวน 687 คน) นอกจากนี้ได้มีการจัดกิจกรรมการเปิดตัวโครงการฯ อีกด้วย ในช่วงนี้มีจำนวนผู้ใช้บริการลดลง และมีการแบ่งการให้บริการออกเป็น 2 ช่วง เนื่องจากเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมทำให้ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องได้

ช่วงที่ 5 โครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ (Bangkok Smile Bike) ดำเนินการระหว่างวันที่ 22 กันยายน 2556 - 16 กันยายน 2557 (รวม 360 วัน) มีจักรยานให้บริการ จำนวน 120 คัน

โดยมีสถานีให้บริการทั้งฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี จำนวน 6 สถานี มีสถานีให้บริการฝั่งพระนคร จำนวน 4 สถานี ได้แก่ สถานีสนามหลวง สถานีกองการทอ่งเที้ยว สถานีสวนสันติชัยปราการ และสถานีลานคนเมือง และสถานีให้บริการฝั่งธนบุรี จำนวน 2 สถานี ได้แก่ วัดอรุณฯ และสถานีสะพานพระพุทธยอดฟ้าฯ มีผู้ใช้บริการรวมทั้งสิ้น จำนวน 20,131 คน (ฝั่งพระนคร จำนวน 16,057 คน และฝั่งธนบุรี จำนวน 4,074 คน) นอกจากนี้ได้มีการจัดทำแผ่นพับจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ การจัดกิจกรรมการเปิดตัวโครงการฯ โดยในการดำเนินการในระยะที่ 5 กองการทอ่งเที้ยว กทม.ได้กำหนดให้การจัดกิจกรรมรณรงค์และส่งเสริมการใช้จักรยาน จัดขึ้นในวันศุกร์หรือวันเสาร์เป็นประจำเดือนละ 1 ครั้ง รวม 11 ครั้ง โดยมีแนวคิดที่จะใช้ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของสถานที่ต่างๆ ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์นำมาจัดการให้เป็นเส้นทางทอ่งเที้ยว โดยนำเอาประวัติศาสตร์มาเชื่อมโยงเข้าเป็นเรื่องราวต่างๆ ให้น่าสนใจ เพื่อดึงดูดให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวสนใจมาเข้าร่วมกิจกรรม อาทิ เส้นทางตามรอยสกุลขุนนาค ตามรอยพระเจ้าตากฯ ทำให้เกิดกระแสความนิยมในการขี่จักรยานเพื่อการทอ่งเที้ยวทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับโครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ ยังคงดำเนินการอยู่ทำให้ประชาชนหันมาสนใจปั่นจักรยานทอ่งเที้ยวเพิ่มมากขึ้นในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ โดยมีการจัดกิจกรรมฯ และมีเส้นทางจักรยานทอ่งเที้ยวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมขึ้น ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่จัดขึ้นในช่วงที่ 5 นี้ จำนวน 11 ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ 1 วันศุกร์ที่ 11 ตุลาคม 2556	ยักษ์วัดแจ้ง แร้งวัดสระเกศ เปרטวัดสุทัศน์ (ลานคนเมือง – ท่าเตียน – วัดอรุณฯ – วัดสระเกศฯ – วัดสุทัศน์ฯ)
ครั้งที่ 2 วันศุกร์ที่ 1 พฤศจิกายน 2556	อารรพ์ ความเชื่อ และสิ่งเหนือธรรมชาติ ณ ชุมชนโบราณ คลองบางกอกน้อย (ลานคนเมือง – วัดดุสิตารามวรวิหาร – วัดสุวรรณาราม – โรงรถจักรธนบุรี)
ครั้งที่ 3 วันอาทิตย์ที่ 12 มกราคม 2557	ตามรอยประวัติศาสตร์คนตีศรีบางลำพู (สวนสันติชัยปราการ – บ้านดุริยประณีต – ศาลเจ้าพ่อหนู – มัสยิดจักรพงษ์ – วัดบวรนิเวศวิหาร – มหามกุฏราชวิทยาลัย)
ครั้งที่ 4 วันศุกร์ที่ 28 กุมภาพันธ์ 2557	สร้างโลกสวยด้วยคุณธรรม (ลานคนเมือง – วัดปทุมคงคาราชวรวิหาร – มูลนิธิเทียนฟ้า – วัดคณิกาผล - ศาลใต้ฮ่องกง มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง)

- ครั้งที่ 5 วันเสาร์ที่ 1 มีนาคม 2557
 สรรพศิลป์ถิ่นเมืองกรุง ย่านเก่าบรมบรรพต
 (ลานคนเมือง – ลานพระบรมรูปทรงม้า –
 วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร – ชุมชนบ้านบาตร -
 วัดแคนางเลิ้ง - บ้านนราศิลป์)
- ครั้งที่ 6 วันเสาร์ที่ 26 เมษายน 2557
 สรรพศิลป์ถิ่นเมืองกรุง ในย่านภูเขาทอง
 ณ บรมบรรพต วัดสระเกศ และแหล่งวัฒนธรรม
 ใกล้เคียง
 (ลานคนเมือง – บ้านบาตร – วัดสระเกศราช
 วรมหาวิหาร – วัดโสมนัสราชวรวิหาร – คลอง
 ผดุงกรุงเกษม – ตลาดเทเวศร์)
- ครั้งที่ 7 วันเสาร์ 31 พฤษภาคม 2557
 ราชธานีบุรีรัมย์ ณ สวนสันติชัยปราการ และ
 บริเวณพื้นที่ประวัติศาสตร์รอบกรุงรัตนโกสินทร์
 (สวนสันติชัยปราการ – กำแพงเมืองและประตู
 ยอด หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร – พระบรมรูป
 ทรงม้า – พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาท
 สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว - พระราชวัง
 สราญรมย์ - วังท่าพระ)
- ครั้งที่ 8 วันเสาร์ที่ 21 มิถุนายน 2557
 ตามรอยสุนทรภู่และกวีเอกรัตนโกสินทร์
 ณ สถานที่ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับกวีเอก/
 วรรณกรรม
 (สวนสันติชัยปราการ – วัดเทพธิดาราม –
 โบสถ์พราหมณ์ – วัดพระเชตุพนฯ)
- ครั้งที่ 9 วันเสาร์ที่ 27 กรกฎาคม 2557
 ยลมนต์เสน่ห์ความขลังแห่งย่านลาดกระบัง
 (สถานีรถไฟหัวลำโพง – สถานีรถไฟหัวตะเข้ -
 วิทยาลัยช่างศิลป์ ลาดกระบัง – ตลาดหัวตะเข้ -
 ตลาดหลวงแพ่ง – บ้านดนตรีไทย -
 คลองหลวงแพ่ง)
- ครั้งที่ 10 วันเสาร์ที่ 22 สิงหาคม 2557
 ศรัทธา ความเชื่อ และสิ่งเหนือธรรมชาติ
 (ลานคนเมือง – วัดสุทัศน์เทพวราราม –
 กระทรวงกลาโหม – พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
 พระนคร – วัดอินทรวิหาร)

ครั้งที่ 11 วันศุกร์ที่ 12 กันยายน 2557

ตามรอยพยัญชนะไทย ก.-ฮ. ครั้งที่ 2 ตอน ซ.โซ่

ล่ามดี - ภู.หุนหัน

(ลานคนเมือง - ท้องสนามหลวง - คลองคูเมือง
เดิม - แพร่งนรา - พิพิธภัณฑราชทัณฑ์ - ลาน
พลับพลามหาเจษฎาบดินทร์)

การดำเนินการกิจกรรมจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์เป็นโครงการที่ดำเนินการให้เอกชนจัดการมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สิงหาคม 2551- กันยายน 2557 เป็นเวลาเกือบ 6 ปี โดยในช่วงแรกยังไม่เป็นที่รู้จักได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร ในระยะต่อมา จำนวนผู้ใช้บริการเพิ่มมากขึ้น และประกอบกับการขยายพื้นที่การให้บริการจากกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครเพิ่มเป็นพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งธนบุรีอีกด้วย ในช่วงที่ 4 (28 ตุลาคม 2554 – 21 กุมภาพันธ์ 2555) ทำให้มีผู้มาใช้บริการค่อยๆ เพิ่มขึ้น

อย่างไรก็ตามโดยเฉพาะในช่วงที่ 5 ปี พ.ศ.2556 – 2557 ถือว่ากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ทั้งฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก เนื่องจากการจัดกิจกรรมรณรงค์การใช้จักรยานและส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่จัดขึ้นในช่วงการดำเนินการช่วงที่ 3 – 4 ด้วยใช้แนวคิดการจัดการเส้นทางจักรยานท่องเที่ยวเพื่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยนำเอาประวัติศาสตร์ คุณค่า และความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องมาเชื่อมต่อกัน สร้างเป็นเรื่องราวเชื่อมโยงสถานที่กับประวัติความเป็นมา ทั้งนี้ดึงดูดความสนใจทำให้มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมากขึ้นตามลำดับ เกิดกระแสความนิยมทำให้สื่อมวลชนต่างๆ ให้ความสนใจ มีการเผยแพร่ตามสื่อต่างๆ เพราะเป็นกิจกรรมที่มีแนวคิดที่แปลกใหม่ จึงทำให้มีผู้สนใจใช้จักรยานและเข้าร่วมกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครเพิ่มมากขึ้น และยังทำให้พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์เป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น

ในการให้บริการขี่จักรยานตามจุดต่างๆ ทั้ง 5 ช่วง มีหลักเกณฑ์ดังนี้

1. สำหรับผู้ใช้บริการที่เป็นชาวไทย โดยนำหลักฐานเอกสารที่ต้องใช้เมื่อขี่จักรยาน คือ นำบัตรประจำตัวประชาชนมาแสดงต่อเจ้าหน้าที่และกรอกข้อมูลส่วนตัวลงในแบบฟอร์มใบขี่จักรยาน เจ้าหน้าที่จะถ่ายเอกสารภาพบัตรประจำตัวประชาชนไว้ และมอบสำเนาใบขี่จักรยานไว้เพื่อเป็นหลักฐานไปยืนยันกับเจ้าหน้าที่ในจุดที่คืนจักรยานซึ่งสามารถคืนจักรยานได้ทุกสถานี หากผู้ขี่จักรยานเป็นชาวต่างชาติ ใช้สำเนาหนังสือเดินทางแทนบัตรประชาชนในการขี่จักรยาน

2. การขี่รถจักรยานสามารถขี่ได้ทุกวัน วันจันทร์ – ศุกร์ ตั้งแต่เวลา 10.00 – 18.00 น. และวันเสาร์ – อาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 10.00 – 19.00 น. สามารถขี่รถได้คนละ 1 คัน และต้องคืนภายในวันที่ได้ขี่สามารถคืนที่สถานีใดสถานีหนึ่งก็ได้ ไม่ต้องกลับมาคืน ณ สถานีที่ขี่

พร้อมกันนี้เจ้าหน้าที่ที่ให้บริการยืมจักรยานแต่ละจุดจะคอยให้คำแนะนำ ตอบคำถาม ชี้แนะ และแจกแผ่นพับแผนที่เส้นทางให้อีกด้วยนับเป็นการเอื้ออำนวยให้ความสะดวกแก่ผู้มาใช้บริการจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องเป็นอย่างดี

ภาพที่ 8 โครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์

(ก) ป้ายสัญลักษณ์โครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์

(ข) สถานีบริการจักรยาน

(ค) ผู้ใช้บริการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์

(ง) ป้ายบอกทาง

ที่มา: กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว

ภาพที่ 9 โครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ (ต่อ)

(ก) แบบฟอร์มขอยืมจักรยานและคู่มือจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์

(ข) รถขนย้ายจักรยาน

(ค) สถานีบริการจักรยาน

ที่มา: กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว

ภาพที่ 10 แผ่นพับกิจกรรมจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี
 ที่มา: กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว

ภาพที่ 11 แผนที่โครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนคร
 ที่มา : แผนที่โครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี,
 กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว

ภาพที่ 12 แผนที่โครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ธนบุรี
ที่มา: แผนพับโครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี,
กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว

อย่างไรก็ตามใน ช่วงที่ 5 (พ.ศ. 2556 – 2557) ของระยะที่ 2 กองการท่องเที่ยวได้อาศัยจักรยานที่มีอยู่แล้วตามสถานีต่างๆ มาดำเนินการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวเองโดยใช้แนวคิดเดียวกันกับการดำเนินการจัดกิจกรรมรณรงค์และส่งเสริมการใช้จักรยานตามโครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์แต่มีการขยายจากพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์สู่พื้นที่อื่นๆ เพิ่มขึ้นอีก 10 เส้นทาง ดังนี้

- เส้นทางที่ 1 ยลพระอารามงามแห่งราชวงศ์จักรี พาเพลินสถาปัตยกรรม หิมหันตฤดู
(ลานคนเมือง – วัดสระเกศ – วัดราชนันทารามฯ – วัดพระเชตุพนฯ – วัดบวรนิเวศฯ)
- เส้นทางที่ 2 สองน่องท่อง พหุวัฒนธรรมสังคมเมืองในฝั่งธนบุรี
(ลานคนเมือง – โบสถ์ซางตาครู้ส – ศาลเจ้าเกียนอันเกง – มัสยิดตึกแดง – วัดประยูรวงศาวาสฯ)
- เส้นทางที่ 3 82 ปี ตามรอยประวัติศาสตร์การเมืองไทย
(ลานคนเมือง – มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ – อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย – หมุดคณระราชกูร์)

- เส้นทางที่ 4 ตามรอยสมเด็จพระเจ้าฯ พระราชชนนีแห่งแผ่นดิน พระบารมี
คุ้มเกล้าพสกนิกร ปวงชนชาวไทย
(ลานคนเมือง - โรงเรียนตะลักศึกษา - วัดอนงคาราม - อุทยาน
สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี)
- เส้นทางที่ 5 ยลวัด ชมสวน ชวนปั่นไปวัง เทิดพระเกียรติพระจอมเกล้าฯ
แผ่นดินรัชกาลที่ 4 แห่งราชวงศ์จักรีไทย
(ลานคนเมือง - ท่าราชวรดิษฐ์ - วัดราชประดิษฐ์ - วัดสราญรมย์ -
วัดราชาธิวาส)
- เส้นทางที่ 6 ตามรอยพยุชนะไทย ก.-ฮ. ครั้งที่ 2 ตอน ซ.โซ่ล่ามตี -
ภู.หุนหัน
(ลานคนเมือง - ท้องสนามหลวง- แพร่งนรา - พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ -
ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์)
- เส้นทางที่ 7 Car Free Day ตามรอย 3 พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกรุงเทพฯ วิถีเก่าชาวบ้าน
ย่านบางกอก
(ลานคนเมือง - พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเขตพระนคร - พิพิธภัณฑสถาน
ท้องถิ่นพื้นที่บางกอก - พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเขตบางรัก)
- เส้นทางที่ 8 ตามรอยล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 5 พระปิยมหาราชแห่งกรุงสยาม
(ลานคนเมือง - วัดราชบพิธ - ลานพระบรมรูปทรงม้า -
วัดเบญจมบพิตร)
- เส้นทางที่ 9 เส้นทางตามรอยประวัติศาสตร์การเมืองไทย
(ลานคนเมือง - ลานพระบรมรูปทรงม้า - สะพานมอญวานรังสรรค์ -
พิพิธภัณฑสถานพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ - อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย -
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)
- เส้นทางที่ 10 กิจกรรมส่งเสริมการใช้จักรยานเพื่อการท่องเที่ยว เรียนรู้ เพื่อก้าวสู่สังคม
อุดมปัญญา ตามโครงการปั่นรื่นรมย์ชมพระนคร ตอน ยักษ์วัดแจ้ง แร้งวัด
สระเกศ เปรดวัดสุทัศน์
(ลานคนเมือง - ท่าเตียน - วัดอรุณฯ - วัดสระเกศฯ - วัดสุทัศน์ฯ)

(ก)

(ข)

ภาพที่ 13 กิจกรรมรณรงค์และส่งเสริมการใช้จักรยานในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

(ก) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมปั่นจักรยานรณรงค์และส่งเสริมการใช้จักรยาน

(ข) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเยี่ยมชมวัดอรุณราชวราราม

ที่มา: กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว

การจัดกิจกรรมจักรยานในช่วงเดียวกันนี้ โดยกองการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร เป็นหลัก โดยใช้นโยบายในการดำเนินการร่วมกับเครือข่ายภาคประชาสังคมจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว โดยมีการคิดเส้นทางใหม่ๆ ใช้ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องนำมาจัดการให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยว โดยนำเอาประวัติศาสตร์มาเชื่อมโยงเข้าเป็นเรื่องราวต่างๆ ให้น่าสนใจ เพื่อดึงดูดให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวสนใจมาเข้าร่วมกิจกรรมกำหนดจัดในวันศุกร์หรือวันเสาร์มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมครั้งละไม่น้อยกว่า 100 คน โดยส่วนใหญ่มีจักรยานเป็นของตนเอง หากไม่มีจักรยานสามารถยืมจักรยานจากโครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ได้ โดยจัดกิจกรรมพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งธนบุรี และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ทำให้มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวนค่อนข้างมากในกิจกรรมแต่ละครั้ง

อย่างไรก็ตามโครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ดำเนินการมาตั้งแต่ 12 สิงหาคม 2551 ได้ราว 6 ปี ก็ต้องยุติลง เมื่อปลายเดือนกันยายน พ.ศ. 2557 เพราะไม่ได้รับจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการต่อในปีงบประมาณต่อๆ มา ส่งผลให้ไม่มีหน่วยงานหลักในการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องอย่างจริงจังอีกต่อไป หากนักท่องเที่ยวต้องการเดินทางท่องเที่ยวโดยจักรยาน ต้องมีจักรยานเป็นของตนเอง หรือเช่าจักรยานจากร้านเช่าจักรยาน หรือใช้บริการบริษัทนำเที่ยวด้วยจักรยาน

จะเห็นได้ว่ากระแสความสนใจและความนิยมในการใช้จักรยานและในการปั่นจักรยานท่องเที่ยวมีเพิ่มจำนวนมากขึ้นมาเรื่อยๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 – พ.ศ. 2557 (ในช่วงที่ 5 ของระยะที่ 2) นอกจากนี้ยังเห็นได้ว่าเกิดบริษัทนำเที่ยวด้วยจักรยานโดยเฉพาะขึ้น มีการจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยจักรยานโดยใช้เส้นทางในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่ต่างๆ ในกรุงเทพมหานครมากขึ้น เช่น ร้านเวโล ไทยแลนด์ (Velo Thailand) ซึ่งเป็นร้านจำหน่าย ให้เช่า และซ่อมจักรยาน จัดทริปท่องเที่ยวด้วยจักรยานท่องเที่ยวในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ขยายสู่พื้นที่อื่นๆ ในกรุงเทพมหานคร และบริเวณชลบุรีอีกด้วย บริษัท Grasshoppers บริษัทนำเที่ยวด้วยจักรยานที่มีเจ้าของเป็นชาวต่างประเทศ และมีสาขาอยู่ในหลายทวีป ทั้งเอเชีย และยุโรป โดยมีการจัดเส้นทางจักรยานท่องเที่ยว ทั้งในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ กรุงเทพมหานคร และภาคอื่นๆ ในประเทศไทย และบริษัท Co Van Kessel Bangkok Tours จัดกิจกรรมทัวร์จักรยานที่จัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวทั้งในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ กรุงเทพมหานคร และบริเวณชลบุรี และนอกจากนี้ยังมีบริษัทนำเที่ยวด้วยจักรยานในพื้นที่กรุงเทพมหานครอื่นๆ อาทิ Follow me Bike Tour, Just Nok Tours, ABC Amazing Bangkok Cycling, Recreation Bangkok Biking, Bangkok Vanguard, Bangkok By Bike, SpiceRoads Cycle Tours, Bangkok Bike Adventure, Go Bangkok Tours, Bamboo Bicycle Tours Thailand, Bangkok Bed and Bike เป็นต้น¹³⁴ และยังมีผู้ประกอบการอื่นๆ เช่น ร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม ร้าน Café Velodome มีบริการเสริมให้ยืมจักรยาน และแผนที่โดยช่วยส่งเสริมและรณรงค์ให้คนทั่วไปหันมาใช้จักรยานมากขึ้น และผู้ประกอบการด้านที่พัก Hostel ในย่านบางลำพู และเสาชิงช้า ได้มีบริการให้เช่าจักรยานให้กับผู้มาพักอีกด้วย

นอกจากบริษัทท่องเที่ยวด้วยจักรยานที่มีเพิ่มขึ้นแล้ว ยังมีการจัดงาน Event มากขึ้นซึ่งค่อยเริ่มปรากฏขึ้นมาที่เกี่ยวกับจักรยาน และการจำหน่ายจักรยาน และสินค้าที่เกี่ยวข้องกับการขี่จักรยานที่เริ่มมีมาตั้งแต่ปี 2553 เป็นต้นมา อาทิ งาน Bangkok Bike งาน Thailand Sports and Extreme งาน Bike Addict มีการจัดตั้งชมรมจักรยานต่างๆ มากมาย อาทิ Thailand Cycling Club (TCC) ชมรมจักรยานเพื่อสุขภาพแห่งประเทศไทย ชมรมจักรยานแห่งประเทศไทย กลุ่มคนรักจักรยาน มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในสื่อต่างๆ อาทิ สื่อออนไลน์ อาทิ เฟสบุ๊คที่เกี่ยวข้องกับการใช้จักรยานและปั่นจักรยานท่องเที่ยวเกิดขึ้น อาทิ Bangkok Bicycle Campaign และรายการโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการขี่จักรยานท่องเที่ยวในสถานที่ต่างๆ อาทิ รายการ Bike Finder ทางช่อง Nation TV รายการ Life Cycling ทางช่อง MCOT HD รายการ Human Ride ทางช่อง Thai PBS รายการ Do The Right Thing ทาง Voice TV เป็นต้น

¹³⁴ ทัวร์ปั่นจักรยานในกรุงเทพมหานคร เข้าถึงเมื่อ 20 กรกฎาคม 2559 เข้าถึงได้จาก <https://th.tripadvisor.com/Attractions-g293916-Activities-c61-t214-Bangkok.html>

ภายหลังจากการยุติการดำเนินการกิจกรรมโครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ของกรุงเทพมหานครแล้ว ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2557 (กันยายน 2557) กระแสจักรยานท่องเที่ยว และการปั่นจักรยานยังมีอยู่อย่างต่อเนื่อง และยิ่งเพิ่มขึ้นเมื่อรัฐบาลให้ความสำคัญและสนับสนุนการใช้จักรยานอย่างจริงจัง โดยในวันที่ 28 ธันวาคม 2557 พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี เป็นประธานในพิธีเปิดเส้นทางจักรยานรอบเกาะรัตนโกสินทร์ ระยะทาง 8 กิโลเมตร ในการนี้กรุงเทพมหานคร จึงได้ดำเนินการปรับปรุงเส้นทางจักรยานที่มีอยู่บริเวณเกาะรัตนโกสินทร์เพื่อให้เกิดความสวยงามและปลอดภัยแก่ประชาชนผู้ใช้จักรยานยิ่งขึ้น สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการสนับสนุนให้ประชาชนใช้รถจักรยานสำหรับการเดินทางในชีวิตประจำวัน เป็นการออกกำลังกาย และส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วย โดยจัดให้มีเส้นทางจักรยานที่ปลอดภัยให้แก่ผู้ขับขี่มากขึ้นโดยเฉพาะในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ได้มีการเร่งพัฒนาเส้นทางจักรยานรอบเกาะรัตนโกสินทร์ โดยแบ่งการดำเนินการออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 ดำเนินการปรับปรุงเส้นทางจักรยาน จำนวน 12 เส้นทาง ระยะทางรวม 8 กิโลเมตร ได้แก่ ถนนมหาธาตุ ถนนตะนาว ถนนกัลยาณมิตร ถนนสนามไชย ถนนท้ายวัง ถนนมหาธาตุ ถนนหน้าพระลาน ถนนหน้าพระธาตุ ถนนราชินี ถนนพระอาทิตย์ ถนนพระสุเมรุ และถนนบวรนิเวศ และดำเนินการปรับปรุงด้านกายภาพ อาทิ ปรับผิวจราจรให้เรียบ ปรับระดับรางรับน้ำและฝาท่อระบายน้ำ ปรับช่องทางเดินรถให้มีความเหมาะสมปรับช่องทางจักรยานให้มีความชัดเจน เปลี่ยนตะแกรงฝาท่อพักเป็นแนวขวาง และตีเส้นจราจรช่องทางจักรยานเป็นเส้นคู่และทาสีพื้นผิวช่องทางจักรยานเป็นสีเขียว และในระยะที่ 2 ดำเนินการปรับปรุงเพิ่มอีก 5 เส้นทาง (ดำเนินการปี พ.ศ.2558) ได้แก่ ถนนสมเด็จพระปิ่นเกล้า ถนนอรุณอมรินทร์ ถนนพระสุเมรุ (ต่อขยาย) ถนนสนามไชย (ต่อขยาย) และทางเท้าถนนราชดำเนิน¹³⁵

¹³⁵ กองประชาสัมพันธ์ กรุงเทพมหานคร, นายกรัฐมนตรีเปิดเส้นทางจักรยานท่องเที่ยวรอบเกาะรัตนโกสินทร์, เข้าถึงเมื่อ 12 พฤศจิกายน 2558 เข้าถึงได้จาก http://www.prbangkok.com/News_executives/33904-ท่องเที่ยวรอบเกาะรัตนโกสินทร์

ภาพที่ 14 นายกรัฐมนตรีเป็นประธานในพิธีเปิดเส้นทางจักรยานรอบเกาะรัตนโกสินทร์
ที่มา: กองประชาสัมพันธ์ กรุงเทพมหานคร เข้าถึงเมื่อ 28 ธันวาคม 2558 เข้าถึงได้จาก
http://www.prbangkok.com/News_executives/33904-

นอกจากนั้นจะเห็นถึงกระแสความนิยมของการใช้จักรยานได้จากจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม Bike For Mom จัดวันที่ 16 สิงหาคม 2558 เส้นทางเริ่มจากพระลานพระราชวังดุสิตไปกรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์ และกลับมาสิ้นสุดที่พระลานพระราชวังดุสิต รวมเป็นระยะทาง 43 กิโลเมตร โดยมีจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม Bike for Mom ปั่นเพื่อแม่ นักปั่นที่เก็บสถิติเข้าสู่ระบบรวมทุกจังหวัด จำนวนทั้งสิ้น 146,290 คัน ประกอบด้วย ภาคเหนือ 19,450 คัน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 35,276 คัน ภาคกลาง 46,986 คัน เฉพาะกรุงเทพมหานคร 2,538 คัน ภาคตะวันตก 8,233 คัน ภาคตะวันออก 14,330 คัน และภาคใต้ 22,015 คัน¹³⁶ และกิจกรรม Bike For Dad จัดขึ้นในวันที่ 11 ธันวาคม 2558 มีผู้ลงทะเบียนเข้าร่วมกิจกรรมรวมกันทุกจังหวัดทั่วประเทศ จำนวน 607,909 คน โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร จำนวน 99,999 คน และลงทะเบียนในส่วนภูมิภาค 75 จังหวัด จำนวน 498,105 คน ในต่างประเทศ จำนวน 9,805 คน โดยเส้นทางกิจกรรมจักรยานเฉลิมพระเกียรติฯ ในกรุงเทพมหานครมีจุดเริ่มต้น พระลานพระราชวังดุสิต ผ่านเส้นทางที่เป็นย่านการค้าเก่าแก่ของประเทศ สถานที่ที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน อาทิ ราชประสงค์ จุฬาลงกรณ์ เยาวราช วงเวียนใหญ่ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย และกลับมาสิ้นสุดที่เดิมที่พระลานพระราชวังดุสิต¹³⁷ และซึ่งทั้ง 2 กิจกรรม มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมากทำให้เห็นถึงจำนวนผู้ใช้จักรยานในพื้นที่ต่างๆ และความสนใจในการขี่จักรยานเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

¹³⁶ ผู้จัดการออนไลน์ เข้าถึงเมื่อ 29 เมษายน 2559 เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/Home/ViewNews.aspx?NewsID=9580000092735>

¹³⁷คมชัดลึกออนไลน์ เข้าถึงเมื่อ 29 เมษายน 2559 เข้าถึงได้จาก <http://www.komchadluek.net/detail/20151211/218429.html>

4. วิเคราะห์การจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

จากการศึกษาพัฒนาการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่ผ่านมา สามารถวิเคราะห์แนวทางการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว ทั้ง 2 ระยะได้ดังนี้

ระยะที่ 1 ระหว่างปี พ.ศ. 2541 – กรกฎาคม 2551 กิจกรรมจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง สามารถวิเคราะห์ได้ ดังนี้

ด้านผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว

ปี พ.ศ.2541 ได้มีการเริ่มต้นการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องขึ้น ซึ่งหน่วยงานของรัฐเป็นผู้มีบทบาทหลักและเป็นผู้ดำเนินการโดยส่วนใหญ่ ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) โดยมีมูลนิธิพิทักษ์สิ่งแวดล้อม และกรุงเทพมหานคร โดยกองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว ซึ่งทั้งสองหน่วยงานเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) มีภารกิจหลักในการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทยในภาพรวมให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้รับรู้ และสนใจเดินทางท่องเที่ยว โดยแนวทางในการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เพื่อเป็นกิจกรรมทัวร์นำร่องให้แก่ผู้ที่สนใจ และหากการจัดกิจกรรมประสบความสำเร็จจะดำเนินการขยายผลให้ภาคเอกชนจะมาดำเนินการต่อไป เพื่อให้การจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีภารกิจในด้านการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งในการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวหากทั้งสองหน่วยงานประสานงานโดยแบ่งหน้าที่ในการดำเนินการอย่างชัดเจน ซึ่งในส่วนของกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นองค์กรส่วนท้องถิ่นควรดำเนินการส่งเสริมการจัดกิจกรรมพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวโดยจักรยาน โดยมีการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ให้การสนับสนุนในการด้านประชาสัมพันธ์และการตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศจะทำให้กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวและการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยจักรยานเป็นที่รู้จักแพร่หลายมากยิ่งขึ้น หากทั้งสองหน่วยงานร่วมกันดำเนินการจะทำให้การจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องต่อไป และการดำเนินการจัดกิจกรรมในช่วงที่ 2 ระหว่างพฤศจิกายน 2546 – กรกฎาคม 2551 ภายหลังจากที่กรุงเทพมหานครได้ยุติการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว กรุงเทพมหานครได้เปลี่ยนบทบาทจากผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมเป็นผู้ให้การสนับสนุนแก่หน่วยงานต่างๆ อาทิ ชมรมจักรยานเพื่อสุขภาพแห่งประเทศไทย ทำให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างกรุงเทพมหานครและหน่วยงานอื่นๆ สร้างเครือข่ายในการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่กรุงเทพมหานครอีกด้วย

ด้านลักษณะกิจกรรมและการให้บริการ

ในระยะที่ 1 ระหว่างปี พ.ศ.2541 – พ.ศ. 2546 กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว คือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) โดยมูลนิธิพิทักษ์สิ่งแวดล้อมจัดกิจกรรมในรูปแบบของกิจกรรมขี่จักรยานเพื่อเปิดตัวแคมเปญ Amazing Thailand และต่อมาได้มีการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวชมเกาะรัตนโกสินทร์ยามราตรี ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ในช่วงเวลากลางคืนขึ้นเป็นครั้งแรก และต่อมาได้มีการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ในช่วงเวลากลางคืนขึ้นในทุกคืนวันเสาร์อีกด้วย และศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยว (กองการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร) ได้จัดกิจกรรมจักรยานขึ้น 2 กิจกรรม คือ กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์โดยจัดขึ้นเป็นประจำทุกเช้าวันอาทิตย์สัปดาห์แรกของเดือน กิจกรรมปั่นจักรยานรอบเกาะรัตนโกสินทร์ยามค่ำขึ้นเป็นประจำทุกคืนวันเสาร์ โดยการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของทั้งสองหน่วยงาน โดยหน่วยงานเป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมเองทั้งหมด โดยมีเจ้าหน้าที่ของกองการท่องเที่ยวเป็นวิทยากร และเจ้าหน้าที่ดูแลขบวนจักรยาน โดยมีการกำหนดวันเวลาที่แน่นอนในการจัดกิจกรรม โดยกำหนดให้จัดกิจกรรมเป็นประจำทุกเช้าวันเสาร์ คืนวันเสาร์ และวันอาทิตย์ เท่านั้น โดยกำหนดให้จัดกิจกรรม 2 ช่วง คือ ช่วงเช้า และช่วงกลางคืน ใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมง ระยะทางประมาณ 7 กิโลเมตร และจักรยานที่นำมาให้บริการต้องเข้ามาเพื่อให้บริการ การเข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้งต้องมีการจองล่วงหน้า และต้องเดินทางท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะ มีซึ่งมีผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมากในแต่ละสัปดาห์ แต่ได้กำหนดจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมครั้งละประมาณ 30 – 40 คน เนื่องจากจักรยานให้บริการมีจำนวนจำกัด และกิจกรรมที่จัดในช่วงเวลากลางคืนทำให้ไม่สามารถเข้าชมสถานที่ในตัวอาคารได้ เนื่องจากอยู่นอกเวลาทำการ และหากว่าเจ้าหน้าที่ของกองการท่องเที่ยวมีการปฏิบัติงานให้กิจกรรมต้องยกเลิกไป โดยกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวที่ดำเนินการโดยกรุงเทพมหานครได้ยกเลิกไปเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2546 ซึ่งการดำเนินการโดยไม่ใช่งบประมาณ ซึ่งในช่วงที่ 2 ระหว่างปี พ.ศ. 2546 – กรกฎาคม 2551 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และกรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) ไม่ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง หากแต่ยังคงมีภาคส่วนอื่นๆ จัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ โดยขอให้กรุงเทพมหานครให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมจักรยาน อาทิ ชมรมจักรยานเพื่อสุขภาพแห่งประเทศไทย โดยขอคำแนะนำ ข้อมูล และวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของสถานที่ท่องเที่ยวทั้งในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และกรุงเทพมหานครอีกด้วย

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

ในระยะที่ 1 การจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ยังไม่มีการดำเนินการจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้จักรยาน เนื่องจากรูปแบบการจัดกิจกรรมในช่วงที่ 1 เป็นรูปแบบการเดินทางท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะ มีผู้นำทางซึ่งทำหน้าที่เป็นวิทยากรมีการ

กำหนดเส้นทางที่แน่นอน จึงไม่จำเป็นต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับจักรยานและในสถานที่ท่องเที่ยวซึ่งไม่มีการจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับจักรยานเช่นกัน ประกอบกับเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเพิ่งเริ่มต้น ซึ่งผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่ไม่มีจักรยานเป็นของตนเอง และการท่องเที่ยวโดยจักรยานยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวและประชาชนมากนัก

ด้านเส้นทางจักรยาน

เส้นทางที่ใช้ในการเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ส่วนใหญ่จะกำหนดให้ใช้ถนนสายหลัก โดยเส้นทางกำหนดให้ผ่านสถานที่ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางท่องเที่ยว อาทิ พระบรมมหาราชวัง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดพระเชตุพนฯ เป็นต้น และกำหนดให้มีการแวะชมเฉพาะจุดหลักๆ และมีการกำหนดเส้นทางเฉพาะกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครเท่านั้น

ด้านกลุ่มนักปั่นจักรยาน/กลุ่มเป้าหมาย

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในช่วงที่ 1 เป็นผู้ที่สนใจกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ เนื่องจากกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่ยังไม่เคยจัดมาก่อนในพื้นที่อื่นๆ และช่วงเวลาการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในช่วงเวลากลางวันทำให้ได้รับความสนใจเพราะทำให้เห็นความสวยงามของกรุงรัตนโกสินทร์ในช่วงเวลากลางวัน โดยผู้เข้าร่วมกิจกรรมในช่วงแรกอยู่ช่วงวัยทำงาน นักเรียน นักศึกษา ซึ่งในแต่ละครั้งมีผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมเต็มทุกครั้ง ซึ่งในแต่ละครั้งสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ครั้งละประมาณ 40 คน เนื่องจากจักรยานมีจำนวนจำกัด และในช่วงที่ 2 เป็นการจัดกิจกรรมเป็นกลุ่มเฉพาะ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของชมรมจักรยานเพื่อสุขภาพแห่งประเทศไทย และหน่วยงานต่างๆ ซึ่งจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะ

ด้านการประชาสัมพันธ์

ในช่วงที่ 1 การประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในช่วงนี้เริ่มต้นจากการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการเปิดตัวแคมเปญ Amazing Thailand ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ซึ่งเป็นการเปิดตัวที่มีสื่อมวลชนให้ความสนใจเป็นจำนวนมากทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ ทำให้กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวได้รับการประชาสัมพันธ์ควบคู่ไปด้วย และกองการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานครมีการจัดทำโปรชัวร์เพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมอีกด้วย ประกอบกับการถ่ายทอดจากปากต่อปากจากผู้ที่เคยเข้าร่วมกิจกรรม จึงทำให้กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ยามราตรีนั้นได้รับความสนใจจากประชาชนและนักท่องเที่ยวมาอย่างต่อเนื่องแตกต่างจากการดำเนินการในช่วงที่ 2 ของการดำเนินการในระยะที่ 1 ซึ่งประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมในเฉพาะกลุ่มสมาชิกของชมรมและหน่วยงานต่างๆ ที่มาขอรับการสนับสนุนจากกองการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร เท่านั้น

การดำเนินการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในระยะที่ 1 ระหว่างปี พ.ศ. 2541 – กรกฎาคม 2551 จะเห็นว่าหน่วยงานในการดำเนินการจัดกิจกรรมมีเพียง 2 หน่วยงานหลักซึ่งเป็น

หน่วยงานภาครัฐซึ่งมีบทบาทหลักและเป็นผู้ดำเนินการโดยส่วนใหญ่ เนื่องมาจากอาจเป็นในช่วงเริ่มต้นของการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวทำให้ไม่มีความแน่ใจในการจัดกิจกรรมในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการจราจรหนาแน่น อาจเกิดความไม่แน่ใจว่าพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว และในส่วนของกิจกรรมหากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมมีภารกิจเร่งด่วนและต้องดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่อื่น ทำให้การดำเนินการจัดกิจกรรมไม่ต่อเนื่อง โดยในรูปแบบของการจัดกิจกรรมในระยะนี้เหมาะสมกับผู้ที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมที่ไม่มีจักรยานเป็นของตนเอง เพราะมีการจัดเตรียมจักรยานไว้ให้บริการ โดยเดินทางเป็นหมู่คณะ มีวิทยากรบรรยาย และเจ้าหน้าที่ดูแลตลอดการเดินทาง จึงมีความปลอดภัยหากแต่กำหนดการจัดกิจกรรมเฉพาะวันเสาร์ – อาทิตย์เท่านั้น และมีการจำกัดจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ผู้ที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมต้องโทรศัพท์มาสอบถามกำหนดการจัดกิจกรรมล่วงหน้า ทำให้ไม่สะดวกในการใช้บริการ และมีจักรยานที่มีอยู่จำนวนจำกัด

ระยะที่ 2 การให้บริการกิจกรรมจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

ด้านผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว

ในระยะที่ 2 ผู้ดำเนินการหลักในการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว คือ กรุงเทพมหานคร โดยกองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นนโยบายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครให้เป็นนิคมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และลดปัญหาการจราจร มลภาวะที่เกิดการจากเดินทางเข้ามาในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่เพื่อเป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยว จึงได้จัดทำโครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 5 ช่วงดำเนินการระหว่างเดือนสิงหาคม 2541 – กันยายน 2557 โดยทั้ง 5 ช่วงมีการมอบหมายให้บริษัทเอกชนเป็นผู้ดำเนินการและบริหารจัดการการจัดกิจกรรมทั้งหมด โดยมีกองการท่องเที่ยวเป็นผู้ดูแลและควบคุมการดำเนินการ

ด้านลักษณะกิจกรรมและการให้บริการ

การจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในระยะที่ 2 ในช่วงเดือนสิงหาคม 2551 – กันยายน 2557 (ประมาณ 6 ปี) กรุงเทพมหานครจัดให้มีการให้บริการจักรยานเพื่อการท่องเที่ยว โดยกองการท่องเที่ยวจัดทำโครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ และเป็นผู้กำหนดลักษณะของกิจกรรม คือ การจัดทำให้มีการบริการยืม – คืน จักรยานให้บริการแก่ประชาชนและนักท่องเที่ยว โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ซึ่งรูปแบบกิจกรรมนี้เป็นรูปแบบที่จัดขึ้นในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์เป็นครั้งแรก โดยแบ่งการดำเนินการออกเป็น 5 ช่วง ซึ่งระยะเวลาการดำเนินการโครงการแตกต่างกันขึ้นอยู่กับที่ได้รับจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการในแต่ละช่วง โดยการดำเนินการแต่ละช่วงไม่ต่อเนื่องกัน มีการหยุดให้บริการเป็นบางช่วงเวลา

โดยมีรูปแบบการดำเนินการโดยการให้มอบหมายให้บริษัทเอกชนเข้ามาดำเนินการและบริหารจัดการโครงการทั้งหมด ได้แก่ การจัดให้มีจักรยานไว้ให้บริการให้เพียงพอกับความต้องการของผู้ใช้บริการในแต่ละสถานีให้บริการ โดยสถานีให้บริการจักรยานได้กำหนดให้ตั้งอยู่ในจุดที่เดินทางมาใช้บริการสะดวกและอยู่ในจุดที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยว และมีการปรับจำนวนให้เพิ่มขึ้นและลดลงตามระยะเวลาและงบประมาณที่ได้รับ เจ้าหน้าที่ให้บริการประจำสถานีให้บริการยืม – คืนให้คำแนะนำการใช้จักรยานและแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวและเส้นทางท่องเที่ยวในเบื้องต้น การดูแลรักษาจักรยานให้มีความพร้อมในการให้บริการ บำรุงรักษา ซ่อมแซมให้สามารถพร้อมให้บริการ การขนย้ายจักรยาน คู่มือแนะนำเส้นทางท่องเที่ยวและสถานที่ท่องเที่ยว และการประกันภัย โดยลักษณะการให้บริการคือ ผู้ใช้บริการสามารถยืม – คืน จักรยานได้ภายใน 1 วัน โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย สามารถใช้บริการได้ทุกวัน (วันจันทร์ – ศุกร์ ตั้งแต่เวลา 10.00 – 18.00 น.) และวันเสาร์ – อาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 10.00 – 19.00 น. หากแต่ไม่มีบริการวิทยากรบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และความเป็นมาของแต่ละสถานที่ โดยผู้บริการจะได้รับคู่มือแผ่นพับแนะนำเส้นทางท่องเที่ยวและสถานที่ท่องเที่ยวซึ่งผู้บริการสามารถวางแผนเส้นทางท่องเที่ยวได้โดยตนเอง โดยในช่วงแรกได้กำหนดพื้นที่การให้บริการในพื้นที่กรุงเทพมหานครโกสินทร์ฝั่งพระนครและต่อมาได้มีการขยายพื้นที่ไปยังฝั่งธนบุรีด้วย โดยในช่วงแรกยังมีผู้บริการน้อย เนื่องจากกิจกรรมยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายและมีเหตุการณ์ทางการเมืองขึ้นในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ต่อมาในช่วงหลัง จำนวนผู้บริการเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการจัดกิจกรรมรณรงค์และส่งเสริมการใช้จักรยานเป็นประจำทุกเดือน และกระแสของความนิยมของการท่องเที่ยวโดยจักรยานเพิ่มมากขึ้นด้วย การจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในระยะที่ 2 ภาคเอกชนเป็นผู้มีบทบาทหลักในการดำเนินการโดยมีกองการท่องเที่ยวเป็นผู้ควบคุมและดูแลภาพรวมของการดำเนินการให้เรียบร้อยและในการให้บริการยืมจักรยานมีความสะดวกมากขึ้น เพราะมีสถานีให้บริการตั้งอยู่ในจุดที่สามารถเข้าถึงสะดวก และให้บริการทุกวัน

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

ในการดำเนินการโครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ได้กำหนดให้มีการจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้บริการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ อาทิ เส้นทางจักรยานในพื้นที่กรุงเทพมหานครชั้นใน ป้ายบอกเส้นทาง และคู่มือแนะนำเส้นทางและสถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรีแต่ยังไม่ครอบคลุมทั่วพื้นที่

ด้านเส้นทางจักรยาน

เส้นทางจักรยานไม่มีการกำหนดเส้นทางที่ชัดเจน ผู้ใช้บริการสามารถกำหนด และปรับเปลี่ยนเส้นทาง และเลือกสถานที่ที่จะเข้าชมได้ด้วยตนเอง สามารถใช้เวลาในแต่ละสถานที่ได้อย่างอิสระสามารถเข้าเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่ในถนนสายรอง ตรอก ซอก ซอย ที่มีขนาดเล็กได้ โดยเฉพาะในพื้นที่กรุงเทพมหานครฝั่งธนบุรีที่มีถนนขนาดเล็ก และซอยเป็นจำนวนมาก

ด้านกลุ่มนักปั่นจักรยาน/กลุ่มเป้าหมาย

ผู้ใช้บริการโดยส่วนใหญ่เป็นนักเรียน นักศึกษา และนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น โดยในระยะแรกของการให้บริการจำนวนผู้ใช้บริการยังมีไม่มาก เนื่องจากยังไม่มี การประชาสัมพันธ์กิจกรรมอย่างแพร่หลาย แต่ต่อมามีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะ นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ

ด้านการประชาสัมพันธ์

การจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในระยะที่ 2 มีสื่อต่างๆ ให้ความสนใจเป็นจำนวนมาก เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่แปลกใหม่ที่เกิดขึ้นในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และในพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยมีการประชาสัมพันธ์ในสื่อต่างๆ โดยเฉพาะสื่อออนไลน์ และสื่อโทรทัศน์ เพิ่มมากขึ้น และนอกจากนี้ในโครงการยังได้กำหนดให้กิจกรรมเปิดตัวโครงการในแต่ละช่วง และกำหนดมีการจัดกิจกรรมรณรงค์เพื่อส่งเสริมการใช้จักรยานจำนวน 11 ครั้ง โดยกำหนดเส้นทางในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนคร กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งธนบุรี และในพื้นที่กรุงเทพมหานครอีกด้วย เพื่อรณรงค์ และส่งเสริมการใช้จักรยานในการเดินทาง และการท่องเที่ยวด้วยจักรยานในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และกรุงเทพมหานคร จึงทำให้กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้นอีก

การดำเนินการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในระยะที่ 2 มีการบริหารงานและการจัดการอย่างเป็นระบบ โดยการให้บริษัทเอกชนเป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด ซึ่งกรุงเทพมหานครมีหน้าที่ควบคุมดูแลให้ดำเนินการโครงการให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย สามารถใช้บริการได้ทุกวัน มีสถานีให้บริการในจุดที่เข้าถึงง่ายและตั้งอยู่ใกล้สถานที่ท่องเที่ยวสามารถเยี่ยมชม-คืนจักรยานได้อย่างสะดวก มีการจัดทำเส้นทางจักรยานในถนนบางเส้นทางทำให้สามารถขี่จักรยานได้สะดวกมากขึ้น และนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าไปในสถานที่ท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ในถนนแคบๆ ได้สะดวกมากขึ้นทำให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องเพิ่มมากขึ้น จากการวิเคราะห์การจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในระยะที่ 2 ในการดำเนินการช่วงที่ 3 จากข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ใช้จักรยานในช่วงที่ 2 โดยได้ทำการทำแบบสอบถามผู้ใช้บริการ 2 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 ระหว่างวันที่ 17 ตุลาคม - 31 ธันวาคม 2553 และช่วงที่ 2 ระหว่างวันที่ 1 มกราคม - 28 กุมภาพันธ์ 2554 และสถิติผู้ใช้บริการแสดงให้เห็นว่ามีผู้สนใจใช้บริการกิจกรรมจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก¹³⁸ จึงเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวโดยจักรยานได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้นด้วย และใน

¹³⁸ สถิติผู้ใช้บริการระหว่างวันที่ 17 ตุลาคม 2553 - 19 กุมภาพันธ์ 2554 ระยะเวลาดำเนินการ 125 วันโดยแบ่งเป็นผู้ใช้บริการฝั่งพระนคร จำนวน 8,234 คน และฝั่งธนบุรี จำนวน 2,812 คน)

การดำเนินการมีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการ อาทิ การดำเนินการจัดทำโครงการไม่ต่อเนื่อง เนื่องจากกรุงเทพมหานครเป็น ผู้กำหนดระยะเวลาในการดำเนินการ ซึ่งกำหนดตามนโยบายของผู้บริหาร และการจัดสรรงบประมาณให้ดำเนินการโครงการฯ หากไม่ได้รับงบประมาณทำให้การให้บริการไม่ต่อเนื่อง และในส่วนของ การกำหนดจุดติดตั้งสถานีให้บริการไม่สามารถดำเนินการได้ในบางจุดตามที่ได้ กำหนดไว้ เนื่องจากสถานีให้บริการต้องติดตั้งบนทางเท้า ซึ่งบางจุดมีพื้นที่แคบไม่สามารถทำได้ เพราะ ส่งผลกระทบต่อผู้สัญจรบนทางเท้า จึงทำให้ต้องเปลี่ยนจุดติดตั้งไปในที่ที่เหมาะสมกว่า และยังมีปัญหา อื่น ๆ อาทิ การจราจร มลภาวะเป็นพิษ มารยาทในการขับขี่ และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

การดำเนินการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่ ผ่านมา ตั้งแต่ พ.ศ. 2541 - 2557 ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง รวมเป็นระยะเวลา 16 ปี ซึ่งการดำเนินการ หน่วยงานของรัฐเป็นผู้มีบทบาทหลักและเป็นผู้ดำเนินการโดยส่วนใหญ่ หากแต่เปลี่ยนรูปแบบของ กิจกรรมไปในแต่ละระยะของการดำเนินการ ซึ่งกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวได้รับความนิยมมาอย่าง ต่อเนื่อง และได้ยุติลงนั้น ทั้งที่กระแสของความนิยมในการท่องเที่ยวโดยใช้จักรยานทวีความนิยมมากขึ้น แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมควรดำเนินการต่อไปในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง จึงได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์การดำเนินการในแต่ละระยะเพื่อเสนอแนว ทางการพัฒนาจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่ เกี่ยวเนื่องต่อไป

บทที่ 5

แนวทางการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

จากการศึกษา “การจัดการกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง” ทำให้ทราบถึงทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่มีคุณค่าและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมฯ อยู่เป็นจำนวนมาก และพัฒนาการของการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่ผ่านมา ซึ่งทำให้เห็นถึงแนวทางการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ตั้งแต่ พ.ศ. 2541 – 2557 ระยะเวลาประมาณ 16 ปี นำมาวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป

ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนวทางการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องภายใต้กรอบแนวคิด ดังนี้

แนวคิดการท่องเที่ยวยั่งยืน

1. การจัดการการท่องเที่ยวต้องตระหนักและใช้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด
2. การเคารพในสังคมวัฒนธรรมประเพณีของประชาชนพื้นเมือง รวมไปถึงการรู้จักปรับตัวและเข้าใจถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละชุมชน
3. การสร้างความเจริญมั่งคั่งทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนควรจะก่อให้เกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมและทั่วถึงแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว (Tourism Stakeholders)

แนวคิดการท่องเที่ยวโดยจักรยาน

การท่องเที่ยวโดยจักรยาน หมายถึง รูปแบบการท่องเที่ยวโดยวิธีการใช้จักรยานในการเดินทางซึ่งเป็นทางเลือกใหม่ในการท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องได้ ซึ่งการท่องเที่ยวโดยจักรยานนั้น เป็นลักษณะการท่องเที่ยวที่ช่วยลดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม และหลีกเลี่ยงปัญหาสภาพการจราจรติดขัดในพื้นที่ดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงทำให้การท่องเที่ยวโดยจักรยานมีกระแสมากขึ้นทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศในปัจจุบัน

1. แนวทางการพัฒนากิจการรถจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้จัดการกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง และกลุ่มที่ 2 ผู้นำเที่ยวด้วยจักรยาน

กลุ่มที่ 1 ผู้จัดการกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง โดยมีทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ผู้จัดการกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวจากหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร คือ นางตรีดาว อภัยวงศ์ นายระพีพัฒน์ เกษโกศล ว่าที่ร้อยตรีประภาพร เบญจกุล และนายธานัท ภูมรัช และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) คือ นางสุนันทา หามนตรี

นางสาวตรีดาว อภัยวงศ์ โฆษกกรุงเทพมหานคร ในฐานะประธานคณะกรรมการเรารักกรุงเทพฯ เรารักจักรยานได้ให้สัมภาษณ์ถึงกรณีการนำจักรยานและการแก้ไขปัญหาการใช้เส้นทางจักรยาน ในพื้นที่กรุงเทพมหานครว่ากรุงเทพมหานครรับทราบถึงปัญหาของผู้ที่จักรยานที่มีการบุกรุกเส้นทางจักรยานทั้งรถยนต์ จักรยานยนต์เข้ามาขับขี่และมีสิ่งของร้านค้าตั้งวางกีดขวางรวมถึงพื้นผิวไม่เรียบเสียหายบางจุดเป็นอันตรายเกิดอุบัติเหตุได้โดยเชิญทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องร่วมในคณะกรรมการเพื่อหารือแก้ไขปัญหาและมอบสำนักงานการจราจรและขนส่ง (สจส.) ไปสำรวจเพื่อดำเนินการปรับปรุงบูรณะใน 10 เส้นทางจักรยานที่เหมาะสมใช้งานได้จริง จากทั้งหมด 31 เส้นทางจักรยานที่มีปัจจุบัน นอกจากนี้กรุงเทพมหานครยังมีแผนจะเพิ่มเส้นทางจักรยานใหม่อีก 39 เส้นทางทั่วกรุงเทพฯ โดยจะพิจารณาทำในเส้นทางที่เกิดประโยชน์สูงสุดในการเชื่อมต่อการเดินทางกับระบบขนส่งอื่นๆ ก่อน และไม่ทำในถนนที่มีการจราจรแออัดเพราะเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุสำหรับผู้ใช้จักรยานที่ขี่ในถนนที่ไม่มีเส้นทางจักรยานเฉพาะ แนะนำเลี่ยงเข้าทางลัด ตรอก ซอย และรู้จักดูแลตัวเองในการขี่จักรยานอย่างปลอดภัย รวมทั้งขอความร่วมมือผู้ใช้รถทุกประเภทแบ่งปันใช้ถนนร่วมกันตามสโลแกนคาร์ฟรีเดย์ในปีนี้ (พ.ศ. 2557) “เดินทางร่วมกัน วันพาหนะส่วนรวม” ทั้งนี้ หลังการจัดกิจกรรม Car Free Day ในวันที่ 21 กันยายน 2557 นางตรีดาว อภัยวงศ์จะนำทีมสำนักงานการจราจรและขนส่ง (สจส.) ลงพื้นที่จริงให้เห็นปัญหาการใช้งานใน 10 เส้นทาง ประกอบด้วย 1. ถนนเพชรเกษม 2. เลียบคลองไผ่สิงโต (ถนนดวงพิทักษ์ ถนนเพลินจิต) 3. ถนนอุทยาน ถนนพุทธมณฑลสาย 3 4. ถนนประดิษฐ์มนูธรรม 5. ถนนลาดพร้าว 6. ถนนจรัญสนิทวงศ์, ถนนรัชดาภิเษก 7. ถนนพุทธมณฑลสาย 2 8. รอบเกาะรัตนโกสินทร์ (ถนนหน้าพระธาตุ ถนนหน้าพระลาน ถนนราชินี ถนนพระอาทิตย์ ถนนราชดำเนิน) 9. ถนนชายทะเลบางขุนเทียน (ถนนพระรามที่ 2 - คลองสนามชัย-คลองตาแพ) ถนนสะแกงาม และ 10. ถนนอรุณอมรินทร์ตัดใหม่รอบเกาะรัตนโกสินทร์ (พระนคร-ธนบุรี) รอบพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เพื่อจะได้เร่งแก้ไขให้มีสภาพสมบูรณ์พร้อมใช้งานได้จริง¹

¹ กองการท่องเที่ยว, “Executive Talk คุยกับผู้บริหารกรุงเทพมหานคร,” *เที่ยวทั่วกรุง Bangkok Focus 2557*, 7 (2557): 18-21.

นายระพีพัฒน์ เกษโกศล นักพัฒนาการท่องเที่ยวชำนาญการพิเศษ กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครว่า พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องมีความเหมาะสมในจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีสถานที่ท่องเที่ยว แหล่งภูมิปัญญา โบราณสถาน และสถานที่สำคัญต่างที่มีความเป็นมาอันยาวนาน มีคุณค่า และความสำคัญทางประวัติศาสตร์ตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก และมีลักษณะทางกายภาพที่ทำให้สามารถจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวได้ อาทิ การสร้างเส้นทางจักรยานขึ้นภายในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเป็นครั้งแรก และนโยบายของภาครัฐ อาทิ รัฐบาล การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และกรุงเทพมหานคร ให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยจักรยาน ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่อื่นๆ จึงทำให้กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้การจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องยังมีข้อจำกัดในการดำเนินการ อาทิ ในด้านกายภาพของพื้นที่จะเห็นได้ว่าพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องมีพื้นที่ขนาดเล็กมีพื้นที่สำหรับการปลูกต้นไม้เพื่อให้ความร่มรื่นน้อยทำให้เวลากลางวันไม่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวประกอบกับมีพื้นที่ถนนแคบและมีการจราจรที่หนาแน่น อันเนื่องมาจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก และในด้านการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว ไม่ได้มีการดำเนินการกำหนดนโยบายให้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และการพัฒนาและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้จักรยานยังไม่เพียงพอ อีกทั้งขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญและมีความเชี่ยวชาญในการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว ทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการขาดการพัฒนารูปแบบกิจกรรม เส้นทางท่องเที่ยวที่แปลกใหม่ เพื่อที่จะตอบสนองความต้องการและดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางท่องเที่ยวโดยจักรยานเพิ่มมากขึ้น และการกีดขวางของรถยนต์และแผงค้าต่างๆ บนเส้นทางจักรยาน

จากปัญหาดังกล่าวควรมีแก้ไขและปรับปรุงต่อไปในอนาคต โดยควรมีแนวทางในการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ดังนี้ ควรมีการเคร่งครัดในการบังคับใช้กฎหมายการจราจร โดยสร้างความเข้าใจกับคนในพื้นที่เพื่อให้เกิดความร่วมมือและปฏิบัติตามข้อบังคับที่ได้กำหนดไว้ นอกจากนี้ควรมีการตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวโดยให้คนในพื้นที่เป็นผู้จัดการ โดยหน่วยงานภาครัฐเป็นผู้สนับสนุนให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ และการจัดเส้นทางท่องเที่ยว และสร้างกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวต้นแบบโดยการจัดการกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงการจัดการที่เป็นธรรมให้กับคนในพื้นที่ได้รับประโยชน์อย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม

ว่าที่ร้อยตรี ประภาพ เบญจกุล นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ กองวัฒนธรรม สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมจักรยาน

ท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ว่าเป็นนโยบายของผู้บริหารของศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร ซึ่งปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็น กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ โดยมีเป้าหมายในการใช้จักรยานเดินทางท่องเที่ยวแวะชมสถานที่ท่องเที่ยวได้มากแห่งในระยะเวลาที่จำกัด โดยได้มีการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวกรุงรัตนโกสินทร์ในเวลากลางคืนขึ้น และได้รับความสนใจจากประชาชนและนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ทำให้กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวมีผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมากและอย่างต่อเนื่องหลายปี ซึ่งต่อมาถึงแม้ว่าการจัดกิจกรรมจะยุติลง แต่ในปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวต่างชาติและชาวไทยท่องเที่ยวด้วยจักรยานในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และมีผู้ประกอบการท่องเที่ยวโดยจักรยานเพิ่มมากขึ้นก็ถือว่าประสบความสำเร็จในการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ หากแต่หน่วยงานรัฐยังคงต้องจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวโดยจักรยาน อย่างน้อยปีละ 2 - 3 ครั้ง ปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ คือ การจราจรที่ติดขัดในบางช่วงเวลา และทางด้านกายภาพของผิวการจราจรและสะพานต่างๆ และควรดำเนินการปรับปรุงผิวการจราจร ฝาท่อระบายน้ำ และเพิ่มจุดจอดจักรยานโดยในอนาคตหากมีการจัดกิจกรรมควรส่งเสริมให้ภาคเอกชนเป็นผู้ดำเนินการ โดยมีหน่วยงานภาครัฐดำเนินการปรับปรุงและพัฒนาทางด้านกายภาพ สิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้จักรยาน อีกทั้งการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและการจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

นางสาวสุนันทา หามนตรี หัวหน้างานข่าวในประเทศ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้เสนอความเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวกรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับนโยบาย Green Tourism โดยทางการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) มีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้อื่นหรือบริษัทนำเที่ยวดำเนินการ เพราะถ้าหากหน่วยงานรัฐดำเนินการเอง จะไม่เกิดการแข่งขันและแรงผลักดันต่างๆ ทางหน่วยงานมีหน้าที่ประชาสัมพันธ์และร่วมใช้แนวทางการตลาดในด้านต่างๆ เกี่ยวกับการใช้จักรยานท่องเที่ยว โดยเฉพาะเมื่อกรุงเทพมหานครจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ดีและเป็นหน่วยงานที่มีบุคลากรพร้อมกว่า การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) แต่ควรเพิ่มศักยภาพด้านการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้นและเพิ่มช่องทางในการประชาสัมพันธ์ ควรจัดเส้นทางที่มีการเพิ่มจุดแวะในเส้นทางในการจับจ่ายซื้อสินค้า การคมนาคมร่วมกับระบบขนส่งมวลชน เช่น เรือด่วนเจ้าพระยา รถไฟฟ้า BTS รถไฟฟ้าใต้ดิน เพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางเข้าสู่พื้นที่ และขยายเวลาเพิ่มช่องทางกิจกรรมและทางเลือก เช่น เส้นทางและกิจกรรมปั่นจักรยานท่องเที่ยว ในช่วงเช้า กลางวันและช่วงกลางคืน และแหล่งของจุดจอดจักรยาน เพราะกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในกรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องเป็นกระแสการท่องเที่ยวที่กำลังมาแรงและเป็นที่ยอมรับมากขึ้นในกลุ่มคนทุกวัย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ในพื้นที่อนุรักษ์

แหล่งประวัติศาสตร์ ดังนั้นจึงเห็นด้วยที่ทางกรุงเทพมหานครจะผลักดันและส่งเสริมให้มีกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่ดังกล่าวและทางกรมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) จะเป็นหน่วยงานที่ช่วยสนับสนุนในด้านช่องทางประชาสัมพันธ์

จากการสัมภาษณ์กลุ่มที่ 1 ผู้จัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และพื้นที่เกี่ยวเนื่องพอสรุปได้ว่า

1. กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวที่ผ่านมาเป็นกิจกรรมนาร่อง เพื่อส่งเสริม สนับสนุน การท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องโดยใช้จักรยานเป็นยานพาหนะ และเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์กิจกรรมฯ ให้เป็นที่รู้จัก เกิดการยอมรับ ความนิยมจากนักท่องเที่ยวแล้ว ทำให้ภาคเอกชน มีแรงจูงใจในการมาดำเนินการจัดกิจกรรมต่อไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือว่าบรรลุวัตถุประสงค์ของการจัด กิจกรรม โดยมีความเห็นว่าภาครัฐมีหน้าที่ที่จะส่งเสริมการจัดกิจกรรม การกระตุ้นให้เกิดกิจกรรม ส่งเสริมการท่องเที่ยว พร้อมทั้งการประชาสัมพันธ์กิจกรรมให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายต่อไป

2. เป็นกิจกรรมที่สร้างให้เกิดการรับรู้ คุณค่าและความสำคัญของพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ ก่อให้เกิดการตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ กระตุ้นให้เกิดความสนใจใน ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ ก่อเกิดการ ท่องเที่ยวประวัติศาสตร์วัฒนธรรม และก่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น

3. หน่วยงานของรัฐควรเป็นผู้สนับสนุนการจัดทำ ปรับปรุงและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้เพียงพอต่อการเดินทางด้วยจักรยานในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และ พื้นที่เกี่ยวเนื่อง และสร้างเส้นทางท่องเที่ยวจักรยานใหม่ๆ เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้น การท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ ต่อไปโดยในการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง หน่วยงาน ของรัฐควรเป็นผู้ให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ ได้แก่

1. การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการใช้งานของผู้ใช้จักรยานและเพื่อ ความสะดวกโดยต้องให้ความสำคัญกับความปลอดภัยในการใช้จักรยาน หากมีผู้ใช้จักรยานมีความ เชื่อมั่นว่าการใช้จักรยานมีความปลอดภัยเพียงพอ จะทำให้จำนวนของผู้ใช้จักรยานก็จะเพิ่มขึ้น

2. การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวจักรยานใหม่ๆ การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้เกิดแรงจูงใจในการใช้จักรยานเพื่อการท่องเที่ยว

3. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวโดยจักรยาน และการ ท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นๆ

4. การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว หน่วยงานที่มีหน้าที่หลักในการพัฒนาแหล่ง ท่องเที่ยวและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานคร คือ กองการท่องเที่ยว สำนัก วัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยวควรมีบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวโดย

จักรยานอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อเป็นการกระตุ้นการท่องเที่ยวโดยจักรยานและการท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครอีกด้วย

หากแต่ในการดำเนินการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวที่ผ่านมาหน่วยงานของรัฐ มีข้อจำกัดในการดำเนินการ คือ

1. ด้านงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัด และนโยบายของผู้บริหารที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วง
2. ด้านบุคลากรด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว มีอยู่จำนวนน้อย ไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน ประกอบกับมีภารกิจที่ต้องดำเนินการในพื้นที่อื่นๆ และภารกิจในด้านต่างๆ อีกเป็นจำนวนมาก
3. ด้านการบริหารจัดการกิจกรรมจักรยาน ต้องประกอบด้วยหลายหน่วยงานของภาครัฐ รับผิดชอบในแต่ละส่วนของการจัดกิจกรรม จึงต้องมีหน่วยงานหลักประสานงานแนวทางการพัฒนาจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

กลุ่มที่ 2 ผู้นำเที่ยวด้วยจักรยานท่องเที่ยว ได้แก่ นายไพศาล อินจันทร์ นายอนุสรณ์ กรีมี และนางสาวนลนีย์ อึ้งวิวัฒน์กุล ผู้ก่อตั้ง Bangkok Bicycle Campaign และร้าน Café Velodome

นายไพศาล อินจันทร์ (ผู้จัดกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยว บริษัท Bike Tour Bangkok/ ผู้นำเที่ยวด้วยจักรยาน) การจัดกิจกรรมรอบเกาะรัตนโกสินทร์และฝั่งธนบุรีนั้น ทางบริษัทฯ ได้ดำเนินการมาเป็นเวลากว่า 4 ปี โดยระยะแรกเริ่มสำรวจเส้นทาง โดยเลือกเส้นทางแรกในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และฝั่งธนบุรีโดยเป็นจุดที่มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ และใช้เวลาการเตรียมการเป็นเวลา 6 เดือน โดยการ ใช้เส้นทางที่ทางกรุงเทพมหานครทำสัญลักษณ์ไว้ โดยเริ่มจากยอดพิมานริเวอร์วอล์ค เข้าชมวัดโพธิ์ ข้ามเรือที่ท่าเตียน สู่วัดอรุณฯ จากนั้นผ่านย่านกุฎีจีนไปคลองสาน และข้ามเรือสู่ท่าเรือโอเริลเต็ล เข้าสู่เยาวราช และกลับสู่ยอดพิมานริเวอร์วอล์ค ใช้เวลาประมาณ 4 ชั่วโมง ปัญหาคือ การเดินทางแต่ละจุดนั้นยังขาดจุดจอดจักรยาน สิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่น้อย เช่น ท่าเรือข้ามฟากที่ท่าเตียนที่บันไดป้องกันน้ำท่วมสูงชันต้องยกข้าม หากนักท่องเที่ยวมาร่วมกิจกรรมจำนวนมากยิ่งทำให้ล่าช้า และคอยอย่างเบียดเสียดในพื้นที่คับแคบ และส่วนของเส้นทางเลียบบแม่น้ำเจ้าพระยาหน้าสำนักงานเทศกาลฝั่งธนบุรีนั้น มีการตั้งเสาป้องกันการนำรถจักรยานยนต์เข้าไปวิ่ง ซึ่งขบวนจักรยานก็ติดปัญหาเช่นเดียวกัน ทั้งที่มีรูปสัญลักษณ์เส้นทางจักรยานจึงอยากให้ปรับปรุงปัญหาดังที่กล่าวมา โดยเสนอแนวทางการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวโดยควรจัดสรรงบประมาณในการซ่อมบำรุงและดูแลรักษา ฝิวการจราจรในเส้นทาง เพราะบางครั้งมีการซ่อมแซมปรับปรุงภูมิทัศน์ มีการกองทราย เหล็กเส้น เครื่องจักร ริมทางเท้าและทางร่วมจักรยาน โดยเกรงว่าจะเกิดอุบัติเหตุ

นายอนุสรณ์ กรมี (ผู้นำเที่ยวด้วยจักรยาน บริษัท เวโล ไทยแลนด์) การจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องได้กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องนั้น เพื่อต้องการที่ให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ โดยใช้จักรยานเป็นยานพาหนะ ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสถึงวิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ของสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ โดยมีอุปสรรคในการขี่จักรยาน คือ สภาพอากาศที่ร้อน มีต้นไม้ให้ร่มเงาไม่เพียงพอ ประกอบกับพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์เป็นพื้นที่ที่มีการจราจรหนาแน่น มีมลพิษและความไม่ปลอดภัยในการขี่จักรยานในพื้นที่ผิวการจราจรบนถนน เนื่องจากสภาพพื้นผิวถนนที่ไม่เรียบ และฝาท่อระบายน้ำ และสิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้จักรยานยังไม่เพียงพอ การจอร์ดยนต์กีดขวางเส้นทางจักรยาน ควรมีความรู้และพัฒนาทักษะให้กับผู้นำเที่ยวโดยจักรยาน อาทิ ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของพื้นที่การซ่อมแซมจักรยาน การปฐมพยาบาลเบื้องต้น ทักษะการขี่จักรยานให้ปลอดภัยหากมีการแก้ไขทำให้ประชาชนมั่นใจในความปลอดภัยในการใช้จักรยานท่องเที่ยวและอาจเปลี่ยนจากการใช้จักรยานเพื่อการเดินทางท่องเที่ยวหันมาใช้จักรยานในชีวิตประจำวันได้อีกด้วย

นางสาวนลนีย์ อั้งวิวัฒน์กุล ผู้ก่อตั้งกลุ่ม Bangkok Bicycle Campaign ชวนคนที่ขี่จักรยานในกรุงเทพฯ จากการสำรวจอุบัติเหตุจากจักรยานที่เกิดขึ้นมากที่สุดจากการรายงานของสมาชิกตั้งแต่ตั้งกลุ่ม Bangkok Bicycle ขึ้นมาก็คือ ปัญหาคนล้มด้วยฝาท่อเป็นอุปสรรคที่ใหญ่ที่สุดสำหรับจักรยานคือฝาท่อบางฝาท่อจะเห็นว่ามันใหญ่มากแม้แต่ล้อมอเตอร์ไซค์ก็ติดได้ การใช้เครื่องมือบน Change.org และพลังของคนที่ร่วมสนับสนุนที่ช่วยให้เราประสบความสำเร็จ พอสร้างหน้าแคมเปญของเราเสร็จสามารถแชร์ผ่าน Facebook (Twitter และอีเมล) ได้ทันที หลังจากนั้นก็มีคนจำนวนมากแชร์กันต่อแล้วก็ชวนกันมาร่วมลงนามรวดเร็วมากที่สำคัญทุกครั้งที่มีผู้ร่วมลงนามก็จะมีอีเมลส่งไปที่ผู้รับผิดชอบ ตัวอย่างแคมเปญฝาท่อ เมล์ถูกส่งไปที่ส่วนกลางของกรุงเทพมหานคร จนกระทั่งมีการส่งเรื่องไปที่ผู้ว่าฯ ว่ามีคนร้องเรียนเข้ามาเยอะมากและที่ในที่สุดผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครก็ได้ประกาศออกมาว่าจะมีการเปลี่ยนฝาท่อทั่วกรุงเทพฯ เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ.2557 ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้น จนต่อมาพัฒนากลายเป็นรูปแบบการสนับสนุนกิจกรรมและการณรงค์การใช้จักรยานเพิ่มมากขึ้น³ และจากการสัมภาษณ์ได้กล่าวไว้ว่า พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีขนาดไม่กว้างนักมีสถานที่ที่มีคุณค่าและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก และหลากหลายมีแนวทางการจัดทำเส้นทางจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ โดยนำเสนอสถานที่ท่องเที่ยวในมุมมองไม่มีการเข้าไปท่องเที่ยวเรียนรู้สัก เช่น สถานที่ต่างๆ ที่อยู่ในตรอกซอยขนาดเล็ก และชุมชนเก่าต่างๆ ที่มีมากมายกระจายอยู่

³ สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส Thai PBS เข้าถึงเมื่อ 1 มีนาคม 2559, เข้าถึงได้จาก <http://news.thaipbs.or.th>

ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และเชื่อมโยงไปพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งธนบุรี สำหรับช่วงเวลาที่นิยมจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวมักเป็นช่วงเช้า และใช้เวลาประมาณ 2-3 ชั่วโมง ระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร ตลอดเส้นทางมักมีผู้นำทางและวิทยากรบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ทำให้มีผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้มีนักปั่นจักรยานหน้าใหม่เพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้นางสาวนลนีย์ อึ้งวิวัฒน์กุล ยังให้ความเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากิจกรรมจักรยานว่าควรให้มีการดำเนินการโดยเร่งด่วน คือ ปรับปรุงสภาพพื้นผิวถนนให้เรียบร้อย และเปลี่ยนฝาท่อตะแกรงไม่ให้ล้อจักรยานเข้าไปติดในตะแกรงได้ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่ควรมีสำหรับการใช้จักรยาน ได้แก่ ที่จอดจักรยานและอุปกรณ์ล้อจักรยานเพื่อความปลอดภัยในทรัพย์สิน ป้ายบอกทาง และไฟส่องสว่างสำหรับการขี่จักรยานในเวลากลางคืน และจัดแผนที่เส้นทางจักรยานต่าง อาทิ แผนที่ชุมชนต่างๆ ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นโดยเฉพาะ เพื่อความสะดวกและปลอดภัยของผู้ใช้จักรยาน และเห็นควรให้กรุงเทพมหานครจัดให้มีบริการยืมจักรยานขึ้นอีกครั้ง เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนและนักท่องเที่ยวในการใช้จักรยานเป็นยานพาหนะในการเดินทางท่องเที่ยว หรืออีกแนวทางหนึ่งหากจะให้เอกชนเป็นผู้ดำเนินการให้บริการควรมีการเก็บค่าใช้จ่ายเพื่อเป็นค่าบริหารและจัดการ สำหรับตัวจักรยานควรมีการดูแลให้มีสภาพพร้อมใช้งานติดกระดิ่ง ตระกร้า ไฟหน้า และไฟท้ายรถ และเสนอให้ขยายเวลาให้บริการด้วย เพราะหลังจากที่การให้บริการยืมจักรยานของกรุงเทพมหานครได้ยุติไปทำให้กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ไม่คึกคักเท่าที่ควร หากนักท่องเที่ยวที่ต้องการเดินทางท่องเที่ยวโดยจักรยานต้องเช่าจักรยานจากร้านเช่าจักรยานซึ่งมีจำนวนน้อยแห่งในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์

สำหรับการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์นางสาวนลนีย์ อึ้งวิวัฒน์กุล ได้ให้ความเห็นว่าควรมีการจัดระบบการจราจรโดยควรให้รถบัสรับส่งนักท่องเที่ยวให้ออกไปจอดนอกพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อลดปัญหาการจราจรหนาแน่นในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และเพื่อความปลอดภัยของผู้ใช้จักรยาน นอกจากนี้ควรสร้างเครือข่ายในกลุ่มของนักปั่นจักรยานในพื้นที่ต่างๆ โดยรอบพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงเส้นทางระหว่างเส้นทางในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และพื้นที่อื่นต่อไป และการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนต่างๆ ที่มีสถานที่ท่องเที่ยวให้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมจักรยานในพื้นที่ อาทิ การเรียนรู้ภูมิปัญญา การสนับสนุนสินค้าของชุมชน โดยให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้และเรียนรู้ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของชุมชนอีกด้วย และเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาชนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมและร่วมกันจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนของตนเองอีกด้วย

จากการสัมภาษณ์และจากบทสัมภาษณ์ผู้นำที่เกี่ยวกับจักรยานพอสรุปได้ว่า พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญ มีประวัติศาสตร์และความเป็นมาอันยาวนาน จึงมีทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและเป็นแหล่งท่องเที่ยวมากมาย อาทิ พระบรมมหาราชวัง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัด

ศาลเจ้า มัสยิด ย่านการค้า ชุมชนเก่าแก่ จึงเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่สำคัญมากในพื้นที่กรุงเทพมหานคร จึงทำให้นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสถึงวิถีชีวิต และได้ทราบประวัติศาสตร์ของสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ หากแต่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ควรมีการปรับปรุงด้านกายภาพ อาทิ สภาพพื้นผิวถนน และเปลี่ยนฝาที่ระบายน้ำ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมและเพียงพอในการใช้จักรยานเป็นพาหนะในการเดินทาง อาทิ เส้นทางจักรยาน เลนจักรยาน จุดจอดจักรยาน และป้ายบอกทางเพื่อสร้างความมั่นใจในการใช้จักรยานเป็นยานพาหนะในการเดินทาง อีกทั้งควรมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและภูมิทัศน์พื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่องให้สะอาด เป็นระเบียบ สวยงามและมีความร่มรื่นมากขึ้น

2. ความคิดเห็นของผู้ใช้จักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

ผลการสำรวจข้อมูลทั่วไป และพฤติกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่องของผู้ใช้จักรยานเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง โดยศึกษาจากผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 50 คน พบว่า

1. ข้อมูลทั่วไปของข้อมูลทั่วไปของผู้ที่ตอบแบบสอบถาม ผู้ใช้จักรยานในการเดินทางท่องเที่ยวในการศึกษาครั้งนี้ ได้ทำการตอบแบบสอบถามโดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ภูมิลำเนา อาชีพ รายได้ต่อเดือน ความถี่ในการเดินทางเข้ามาในพื้นที่ ช่วงเวลาในการเดินทางเข้ามาในพื้นที่ ช่วงวันในการเดินทางเข้ามาในพื้นที่ สถานที่ที่เคยไปท่องเที่ยวในพื้นที่ ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่ควรจัดให้มีในพื้นที่

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ดังแสดงในตาราง ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ใช้จักรยานในการเดินทางท่องเที่ยว จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	35	70
หญิง	15	30
รวม	50	100

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า การเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 70 ของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศชาย และเป็นเพศหญิงจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 30

ตารางที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ใช้จักรยานในการเดินทางท่องเที่ยว จำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
15 – 25 ปี	4	8
25 – 35 ปี	3	6
35 – 45 ปี	11	22
45 – 55 ปี	19	38
55 ปีขึ้นไป	13	26
รวม	50	100

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงอายุ 45-55 ปี จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 38 รองลงมา คือช่วงอายุ 55 ปีขึ้นไป จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 26 ซึ่งช่วงอายุดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้ที่ใช้จักรยานในการเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง จะเป็นกลุ่มคนทำงาน และรองลงมาเป็นกลุ่มคนที่มีช่วงอายุ 35 – 45 ปี จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 22 และช่วงอายุน้อยที่สุดคือ 25 -35 ปี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 6

ตารางที่ 3 ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว/บุคคลภายนอกที่เข้ามาเยี่ยมชมจำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ประถมศึกษา – มัธยมศึกษา	5	10
ปวช. – ปวส.	16	16
ปริญญาตรี	62	62
สูงกว่าปริญญาตรี	12	12
รวม	50	100

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาตรี จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 62 รองลงมาคือ ระดับปวช. ปวส. จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 16 และรองลงมาคือ ระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 12

ตารางที่ 4 ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว/บุคคลภายนอกที่เข้ามาชมจำแนกตามภูมิลำเนา

ภูมิลำเนา	จำนวน	ร้อยละ
กรุงเทพมหานคร	36	72
อื่น ๆ (.....)	11	22
รวม	50	100

จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่า จำนวนของผู้ใช้จักรยานในการเดินทางท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชม พบว่าผู้ตอบแบบการเข้าเยี่ยมชมในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 72 และจำนวน 11 คน ร้อยละ 22 ของผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมมาจากจังหวัดอื่น ๆ

ตารางที่ 5 ข้อมูลทั่วไปของผู้ใช้จักรยานในการเดินทางท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชม จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
ข้าราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ	12	24
ลูกจ้างบริษัทเอกชน / ธนาคาร	10	20
นักเรียน / นักศึกษา	3	6
ประกอบธุรกิจส่วนตัว	16	32
พ่อบ้าน / แม่บ้าน	4	8
รับจ้าง	5	10
รวม	50	100

จากตารางที่ 5 แสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 32 รองลงมาคือ ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 24 รองลงมาคือ ลูกจ้างบริษัทเอกชน/ธนาคาร จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 20 รองลงมาคือ อาชีพรับจ้าง จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 10 และอาชีพนักเรียน/นักศึกษา จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 6

ตารางที่ 6 ข้อมูลทั่วไปของผู้ใช้จักรยานในการเดินทางท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชม จำแนกตามรายได้ ต่อเดือน

รายได้ (บาท / เดือน)	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท	4	8
10,001 – 20,000 บาท	11	22
20,000 – 30,000 บาท	13	26
30,000 – 40,000 บาท	7	14
40,000 บาทขึ้นไป	15	30
รวม	50	100

จากตารางที่ 6 แสดงให้เห็นว่า จำนวนของผู้ใช้จักรยานท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่รายได้ส่วนตัวต่อเดือนของอยู่ที่ 50,000 บาท ขึ้นไป/เดือน จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 30 รองลงมาคือ 20,000 – 30,000 บาท/เดือน จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 26 รองลงมา คือ 10,000 – 20,000 บาท/เดือน จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 22 รองลงมาคือ 40,000 – 50,000 บาท/เดือน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 14 และต่ำกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท/เดือนจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 8

ส่วนที่ 2 ข้อมูลการเดินทางท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ตารางที่ 7 ข้อมูลทั่วไปของผู้ใช้จักรยานท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่ จำแนกตามความถี่ของการเดินทางเข้ามาในพื้นที่

ครั้ง	จำนวน	ร้อยละ
1 ครั้ง/เดือน	8	16
มากกว่า 1 ครั้ง/เดือน	23	46
มากกว่า 1 ครั้ง/3 เดือน	10	20
มากกว่า 1 ครั้ง/ 6 เดือน	7	14
ไม่ตอบ	2	4
รวม	50	100

จากตารางที่ 7 แสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบส่วนใหญ่เดินทางเข้ามาเยี่ยม มากกว่า 1 ครั้ง/เดือน จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 46 รองลงมา คือ เดินทางเข้ามาเยี่ยม มากกว่า 1 ครั้ง/3 เดือน จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 20 รองลงมาคือ เดินทางเข้ามาเยี่ยม จำนวน 1 ครั้ง/เดือน จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 16 และเดินทางเข้ามาเยี่ยมมากกว่า 1 ครั้ง/ 6 เดือน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 14 และผู้ไม่ตอบแบบสอบถามจำนวน 2 คน

ตารางที่ 8 ข้อมูลทั่วไปของผู้ใช้จักรยานท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่ จำแนกตามช่วงเวลาในการเดินทางเข้ามาในพื้นที่

ช่วงเวลา	จำนวน	ร้อยละ
08.00 – 10.00 น.	21	42
10.00 – 12.00 น.	4	8
12.00 – 16.00 น.	3	6
16.00 – 20.00 น.	16	32
20.00 – 22.00 น.	3	6
หลังจาก 22.00 น.	1	2
ไม่ตอบ	2	4
รวม	50	100

จากตารางที่ 8 แสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบส่วนใหญ่เดินทางเข้ามาในช่วงเวลา ระหว่างเวลา 08.00 -10.00 น. จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 42 รองลงมา คือ ระหว่างเวลา 16.00 -20.00 น. จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 32 รองลงมาคือ ระหว่างเวลา 10.00 -12.00 น. จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 8 และระหว่างเวลา 12.00 – 16.00 น. และ 20.00 – 22.00 น. จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 6 และผู้ไม่ตอบแบบสอบถามจำนวน 2 คน

ตารางที่ 9 ข้อมูลทั่วไปของผู้ใช้จักรยานท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่ จำแนกตามช่วงวันเดินทางเข้ามาในพื้นที่

ช่วงเวลา	จำนวน	ร้อยละ
วันธรรมดา (จันทร์ – ศุกร์)	9	18
วันเสาร์ – อาทิตย์	38	76
วันหยุดนักขัตฤกษ์	1	2
ไม่ตอบ	2	4
รวม	50	100

จากตารางที่ 9 แสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่การเข้ามาเยี่ยมชมพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ในช่วงวันเดินทางเข้ามาเยี่ยมชม วันเสาร์ – อาทิตย์ จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 76 รองลงมา คือ วันธรรมดา (วันจันทร์ – ศุกร์) จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 18 และวันหยุดนักขัตฤกษ์ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2 และผู้ไม่ตอบแบบสอบถามจำนวน 2 คน

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้จักรยานในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

ตารางที่ 10 ข้อมูลทั่วไปของผู้ใช้จักรยานท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่ จำแนกตามสถานที่ที่เคยเดินทางไปท่องเที่ยวในพื้นที่

สถานที่	จำนวน	ร้อยละ
พระบรมมหาราชวัง	45	80
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป์ เจ้าฟ้า	11	22
มัสยิดจักรพงษ์	6	12
วัดสังเวช	17	34
วัดพระเชตุพนฯ	30	60
ศาลเจ้าพ่อเสือ	32	64
ป้อมมหากาฬ	30	60
เสาชิงช้า	44	88
วัดอรุณราชวราราม	34	68

สถานที่	จำนวน	ร้อยละ
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร	23	46
มหาวิทยาลัยศิลปากร	27	54
อนุสาวรีย์ท้าวสุทนต์	7	14
หอนาฬิกา/หอกลอง	10	20
วัดสระเกศ/ภูเขาทอง	33	66
วัดจักรวรรดิ	12	24
วัดสามพระยา	12	24
วัดบพิตรพิมุข	11	22
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม	39	78
วัดชนะสงคราม	30	60
สวนสันติชัยปราการ/ป้อมพระสุเมรุ	28	56
ศาลหลักเมือง	35	70
วัดบวรนิเวศวิหาร	33	66
วัดมหรณพาราม	16	32
วัดสุทัศนเทพวราราม	31	62
เทวสถาน	20	40
วัดมหาธาตุฯ	20	40
โรงละครแห่งชาติ	20	40
วัดราชนันทาราม/โลหะปราสาท	24	48
วัดเทพธิดาราม	21	42
มิวเซียมสยาม	18	36
พิพิธภัณฑ์บางลำพู	18	36
นิทรรศน์รัตนโกสินทร์	16	32
หอศิลป์ร่วมสมัย	10	20
ย่านสามแพร่ง	20	40

สถานที่	จำนวน	ร้อยละ
วังวรดิศ	5	10
วังเทเวศม์	7	14
วังบางขุนพรหม	9	18
อาคารอนุรักษ์ย่านปากคลองตลาด	12	24
อาคารอนุรักษ์ย่านท่าเตียน	14	28
อาคารอนุรักษ์ย่านท่าช้าง	10	20
อาคารอนุรักษ์ย่านถนนบำรุงเมือง	8	16
อาคารอนุรักษ์ย่านถนนราชดำเนินกลาง	11	22
อาคารอนุรักษ์ย่านถนนพระอาทิตย์	13	26
อาคารอนุรักษ์ย่านบ้านหม้อ	11	22
วัดบูรณศิริ	3	6
วัดโมลีโลกยาราม	3	6
พระราชวังเดิม	14	28
พิพิธภัณฑสถานศิริราชพิมุขสถาน	5	10
ถนนข้าวสาร	30	60
ย่านบางลำพู	30	60
ย่านนางเลิ้ง	28	56
บ้านพระยาสุรียานุวัฒน์	1	2
บ้านเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี	2	4
วัดเทพศิรินทราวาส	16	32
วังบ้านดอกไม้	4	8
วัดราชบพิธ	11	22
วัดราชประดิษฐ์	8	16
กรมอุทการเรือ	19	38
วัดอัมรินทราราม	10	20

สถานที่	จำนวน	ร้อยละ
วัดระฆังโฆสิตาราม	20	40
สถานีรถไฟบางกอกน้อย	18	36
วัดเครือวัลย์	8	16
พิพิธภัณฑสถานศิริราช	13	26
รวม	50	100

จากตารางที่ 10 แสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่การเข้ามาเยี่ยมชมพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง จำแนกตามสถานที่ที่เคยไปท่องเที่ยวในพื้นที่เคยเดินทางมาเยี่ยมชมพระบรมมหาราชวัง จำนวน 45 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 90 รองลงมา คือ เสาชิงช้า จำนวน 44 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 88 และวัดพระศรีรัตนศาสดาราม จำนวน 39 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 78 และเข้าชมศาลหลักเมือง วัดอรุณราชวรารามฯ ภูเขาทอง มาตามลำดับ

ตารางที่ 11 ข้อมูลทั่วไปของผู้ใช้จักรยานท่องเที่ยว จำแนกประเภทของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

ประเภท	จำนวน	ร้อยละ
แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	13	26
แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	10	20
แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์	39	78
แหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ	10	20
แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	33	66
แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	10	20
รวม		100

จากตารางที่ 11 แสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีคิดว่ากรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง มีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์มากที่สุดเป็นอันดับแรก คิดเป็นร้อยละ 78 อันดับสองคือ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คิดเป็นร้อยละ 66 และอันดับที่ 3 คือ แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คิดเป็นร้อยละ 26 และแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มีจำนวนเท่ากันจำนวนอย่างละ 10 คน คิดเป็นร้อยละ 20

ตารางที่ 12 ข้อมูลทั่วไปของผู้ใช้จักรยานท่องเที่ยว จำแนกตามความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่

สิ่งอำนวยความสะดวก	จำนวน	ร้อยละ
ป้ายบอกทาง	35	70
คู่มือ/แผ่นพับแนะนำเส้นทางท่องเที่ยว	27	54
ป้ายสื่อความหมายทางประวัติศาสตร์	16	32
ป้ายจราจร	11	22
ไฟส่องสว่าง	26	52
เส้นทางจักรยาน	26	72
สุขา	25	50
ที่จอดจักรยาน	36	72
แผนที่	15	30
ช่องทางจักรยาน	28	10
สัญญาณจราจร	8	16
ร้านซ่อมจักรยาน	19	38
รวม		100

จากตารางที่ 12 แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ต้องการให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการขี่จักรยาน คือ ที่จอดจักรยาน และเส้นทางจักรยาน คิดเป็นร้อยละ 72 รองลงมา คือ ป้ายบอกทาง คิดเป็นร้อยละ 70 และช่องทางจักรยาน คิดเป็นร้อยละ 56 รองลงมา คือ คู่มือ/แผ่นพับแนะนำเส้นทางท่องเที่ยว จำนวน 27 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 54

สรุปข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามของผู้ใช้จักรยานในการเดินทางท่องเที่ยว จำนวน 50 คน พบว่า พบว่าผู้ใช้จักรยานส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุระหว่าง 45 – 55 ปี การศึกษาระดับปริญญาตรี มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว มีรายได้ต่อเดือนส่วนใหญ่มากกว่า 40,000 บาทขึ้นไป นิยมเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องมากกว่าเดือนละ 1 ครั้ง ในช่วงเวลา 08.00 – 10.00 น. โดยใช้เวลา ประมาณ 2 ชั่วโมง ในช่วงวันเสาร์ – อาทิตย์ สถานที่ท่องเที่ยวที่เคยมาท่องเที่ยว ได้แก่ พระบรมมหาราชวัง รองลงมา คือ เสาชิงช้า

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ศาลหลักเมือง และวัดอรุณราชวรารามฯ โดยมีความเห็นว่ากรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องมีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์มากที่สุด รองลงมาคือ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และสำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกที่ควรจัดให้มีในการใช้จักรยานในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง คือ ที่จอดรถจักรยาน และเส้นทางจักรยาน รองลงมาคือ ป้ายบอกทาง และช่องทางจักรยาน

3. การวิเคราะห์ความสำคัญและคุณค่าของพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องต่อการท่องเที่ยวโดยจักรยาน (SWOT)

เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง จึงนำมาพิจารณาภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนที่ว่าการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต้องตอบสนองความต้องการแก้ไขปัญหาของสังคมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรมและด้านสิ่งแวดล้อม และควรคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเอง โดยจะกล่าวถึงจุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหาและอุปสรรคของการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่ผ่านมา

จุดแข็ง

1. ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์มีทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีคุณค่า ความสำคัญในระดับประเทศ และมีอยู่หลากหลายกระจายอยู่ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องเป็นจำนวนมาก อาทิ วัด วัง อาคารเก่าแก่ และโบราณสถานต่างๆ จึงเป็นพื้นที่แห่งการท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทยและกรุงเทพมหานคร
2. หน่วยงานภาครัฐทั้งรัฐบาลและกรุงเทพมหานครเริ่มเห็นถึงความสำคัญ และเริ่มการสนับสนุนในด้านนโยบายการส่งเสริมการใช้จักรยานและการท่องเที่ยวโดยจักรยานในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง อาทิ การสร้างเส้นทางจักรยาน และสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกที่ใช้ในการขี่จักรยานในพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง
3. มีบริษัทนำเที่ยวต่างๆ จัดโปรแกรมการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะระยะหลังบริษัทที่นำเที่ยวด้วยจักรยานโดยเฉพาะที่มีจำนวนมากขึ้น
4. ประชาชนในพื้นที่ และประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวคุ้นเคยกับนักท่องเที่ยว และการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ทำให้เกิดความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว
5. กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่แปลกใหม่ที่เหมาะสมที่ใช้ในการเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ เพราะเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวก และรวดเร็ว

จุดอ่อน

1. กรุงเทพมหานครเป็นที่ที่เป็นพื้นที่ใจกลางพระนคร มีพระบรมมหาราชวัง วัด และ ย่านเก่าพื้นที่ถนนจะค่อนข้างแคบ ไม่สามารถขยายเส้นทางคมนาคมได้ ทำให้พื้นที่ไม่ค่อยเอื้ออำนวยต่อการจัดทำเลนจักรยานนัก เพราะใช้พื้นที่ถนนร่วมกับยานพาหนะประเภทอื่นๆ

2. ในพื้นที่กรุงเทพมหานครโดยเฉพาะในบริเวณใกล้กับพระบรมมหาราชวังและวัดพระเชตุพนฯ เป็นพื้นที่ที่มีการจราจรค่อนข้างหนาแน่น อันเนื่องมาจากในแต่ละวันมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากมาเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวโดยรถบัสทำให้มีรถบัสจอดแน่นในเวลากลางวัน และพื้นที่ใจกลางพระนครในปัจจุบันไม่ค่อยมีต้นไม้ขนาดใหญ่ที่ให้ร่มเงาทำให้การจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในตอนกลางวันไม่ค่อยเหมาะสม

3. สิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้จักรยานในการเดินทางท่องเที่ยว อาทิ จุดจอดจักรยาน เลนจักรยาน เส้นทางจักรยาน ป้ายบอกทาง ป้ายสัญลักษณ์ต่างๆ เพื่อความปลอดภัยสำหรับผู้ใช้จักรยาน และห้องน้ำสาธารณะยังไม่ได้พัฒนามากนัก

โอกาส

1. จักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่องนับเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่จะเป็นโอกาสและสิ่งที่ดีที่หลายภาคส่วนทั้งภาครัฐทั้งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และกองการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร ภาคเอกชน ชมรมจักรยานต่างๆ ประชาชนในพื้นที่ และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง สามารถสร้างเป็นเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวโดยจักรยาน ร่วมกันเพื่อพัฒนาให้เกิดความสำเร็จอย่างเหมาะสม

2. เกิดการพัฒนาและส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง และสามารถพัฒนาเชื่อมโยงไปสู่แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ และในพื้นที่กรุงเทพมหานครอื่นๆ ได้

อุปสรรค

การพัฒนาทางกายภาพในด้านต่างๆ ของพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่องเพื่อรองรับการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวทำได้อย่างมีข้อจำกัดด้านกายภาพมากควรต้องอาศัยความรู้ ประสบการณ์จากผู้รู้หลายด้านมาร่วมกันพัฒนาให้เกิดความเหมาะสมและยั่งยืน

จากการศึกษาความสำคัญและคุณค่าของการท่องเที่ยวและกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง โดยผ่านการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคแล้วพบว่า แนวทางการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร ต้องดำเนินการโดยนำจุดแข็งมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์ แก้ปัญหาจุดอ่อน หลีกเลี่ยงการเกิดอุปสรรคและกำหนดเป้าหมายจากโอกาสที่มีอยู่

4. แนวทางการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

นับแต่หลังปี พ.ศ. 2557 การดำเนินการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่องได้ยุติลง แต่กระแสของความนิยมในของการท่องเที่ยวโดยใช้จักรยานทวีความนิยมมากขึ้น อีกทั้งกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวที่ผ่านมามีผลดีในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ที่เป็นทางเลือกในการเดินทางท่องเที่ยวที่ทำให้สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกและทั่วถึง ทำให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ความเป็นมา คุณค่า และความสำคัญของพื้นที่ใจกลางพระนคร อีกทั้งยังเป็นการช่วยลดมลภาวะและไม่ส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อม

ดังนั้นกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวจึงเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง และควรสนับสนุนส่งเสริมให้มีการดำเนินการจัดกิจกรรมนี้ต่อไปและให้ต่อเนื่อง โดยควรมีแนวทางในการพัฒนาจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่องด้านต่างๆ ดังนี้

1. การบริหารจัดการกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว
2. การพัฒนารูปแบบของกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว
3. เส้นทางจักรยานท่องเที่ยว
4. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว
5. การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในการใช้จักรยาน
6. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว
7. การประชาสัมพันธ์และการตลาด

1. การบริหารจัดการกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

ในการดำเนินการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่ผ่านมา หน่วยงานของรัฐที่เป็นมีบทบาทหลักและเป็นผู้ดำเนินการโดยส่วนใหญ่ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว) เพราะเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และรับผิดชอบในพื้นที่และการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว

ที่ผ่านมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 – 2557 รวมเวลาประมาณ 16 ปีได้มีการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่องนั้น โดยในระยะที่แรกๆ นั้น เป็นการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) พ.ศ. 2541 และกรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) พ.ศ. 2541 ซึ่งจัดทำเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวในพื้นที่รอบกรุงเทพมหานคร อาทิ กิจกรรมปั่นจักรยานรอบเกาะรัตนโกสินทร์ยามค่ำคืน กิจกรรมจักรยานธนบุรีศรีมหาสมุทร พ.ศ. 2542 และ

ในระยะหลัง พ.ศ. 2550 กรุงเทพมหานครได้ปรับเปลี่ยนมาให้ภาคเอกชนเป็นผู้ดำเนินการกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวทั้งหมด คือ โครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์เป็นระยะเวลารวม 6 ปี คือระหว่าง พ.ศ. 2551 – 2557 ถึงแม้ว่ากรุงเทพมหานครไม่ได้มีบทบาทเป็นผู้จัดกิจกรรมเอง หากแต่ทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำแนะนำหรือคำปรึกษาแก่ผู้ที่สนใจจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว อาทิ ชมรมจักรยานท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นต้น อย่างไรก็ตามการจัดกิจกรรมทั้ง 2 ระบายนี้นับเป็นการเปิดมิติของการท่องเที่ยวแบบใหม่ที่เป็นทางเลือกในการเข้าถึงพื้นที่ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของแหล่งมรดกทรัพยากรที่สำคัญของย่านนี้ แต่การดำเนินการจัดกิจกรรมและรูปแบบของกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวทั้งสองระยะนี้จะมีรูปแบบการดำเนินกิจกรรมที่แตกต่างกันโดยมีหน่วยงานหลัก คือ กรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) เป็นผู้ดูแลและดำเนินการเป็นหลัก

เนื่องจากกรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบุคลากรที่มีความรู้ มีประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวมานานเกือบ 20 ปี และทำมาอย่างต่อเนื่อง จึงควรเป็นหน่วยงานหลักในการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวให้ดีขึ้นและจัดต่อไป เมื่อการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวเกิดความสำเร็จในระดับหนึ่งแล้วควรขยายเป็นการสร้างเครือข่ายให้มีการมีส่วนร่วมให้มากขึ้น อาทิ การดึงผู้ประกอบการนำเที่ยวด้วยจักรยาน ชมรมจักรยานต่างๆ และชุมชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวเพื่อให้การจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวดำเนินการต่อไปได้อย่างมั่นคง ส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งอันนำไปสู่ความสำเร็จและต่อเนื่องต่อไป

ในการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง หน่วยงานของรัฐที่ควรเป็นผู้รับผิดชอบหลัก คือ กรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว) นั้น นอกจากเป็นผู้มีหน้าที่ที่รับผิดชอบโดยตรงและมีประสบการณ์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ยังเป็นผู้ดูแลพื้นที่ในกรุงเทพมหานครอีกด้วย โดยเฉพาะในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวต่างชาติและชาวไทย นิยมเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนที่ผ่านมากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง และพื้นที่กรุงเทพมหานคร กองการท่องเที่ยวเป็นผู้ดำเนินการโดยส่วนใหญ่ และบางครั้งก็ทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำแนะนำหรือคำปรึกษาแก่ผู้ที่สนใจจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวอีกด้วย จากที่กล่าวมาข้างต้น กรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) จึงควรเป็นผู้รับผิดชอบกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่ยุติลงในปี พ.ศ. 2557 ขึ้น เพื่อให้กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่นี้ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องและเกิดความยั่งยืนต่อไป

ดังนั้น กรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) ควรเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักในการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างทุกภาคส่วน โดยสร้างเป็นเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวโดยจักรยานในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่ เพื่อให้การจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวดำเนินการต่อไปอย่าง

มั่นคงและเข้มแข็งอันจะนำไปสู่การพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องอย่างเหมาะสม ประสบความสำเร็จและต่อเนื่อง และยั่งยืนต่อไป

ในส่วนของการบริหารจัดการการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องนั้น ควรมีการบริหารจัดการที่เหมาะสม ชัดเจน ควรมีการหารือร่วมกันระหว่างกรุงเทพมหานครและเครือข่าย เพื่อหาแนวทางในการดำเนินงานร่วมกันเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและยั่งยืนต่อไป โดยมีแนวทาง ดังนี้

1. กรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) ควรให้การสนับสนุนในการให้ความรู้ และสร้างความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวขึ้นในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง โดยให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีโอกาสในการออกความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ กำหนดแนวทางในการบริหารจัดการกิจกรรมจักรยาน ให้ความสนใจ และข้อตกลงร่วมกัน เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการกิจกรรมต่อไป เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการท่องเที่ยวและชุมชน โดยให้การท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในพื้นที่น้อยที่สุด

2. ผู้ประกอบการบริษัทนำเที่ยวด้วยจักรยาน ควรบริหารจัดการกิจกรรมตามแนวทางเดียวกันกับหน่วยงานของรัฐ คือ แนวทางการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนที่เน้นการให้ความสำคัญกับประชาชนในพื้นที่ และไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชนในพื้นที่ อีกทั้งควรบริหารจัดการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวร่วมกันทั้งชุมชนในการจัดทำเส้นทาง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นต้น การบริหารจัดการนั้นควรมีการกำหนดมาตรฐานการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวและคำนึงถึงความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวสร้างรายได้ให้กับชุมชน และไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชน

3. ชุมชน ควรมีการรวมกลุ่มขึ้นในชุมชนเพื่อร่วมกันบริหารจัดการกิจกรรมจักรยานการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในชุมชนของตนเองและบริหารรายได้ที่เกิดจากการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว โดยแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบกันภายในชุมชน อาทิ การเป็นวิทยากรนำชมในชุมชนของตนเอง การเป็นผู้นำเที่ยวโดยจักรยาน การประสานงานการจัดกิจกรรมจักรยาน และการให้บริการการจัดทำอาหารและเครื่องดื่มเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว โดยมีการจัดทำเป็นโปรแกรมท่องเที่ยวโดยจักรยานภายในชุมชน และกำหนดค่าบริการ เพื่อให้มีการแบ่งรายได้จากการจัดกิจกรรมเป็นการดำเนินการบ้าง เช่น ค่าวิทยากรท้องถิ่น ค่าผู้นำเที่ยวด้วยจักรยาน ค่าประสานงาน และค่าจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และอาจปันส่วนแบ่งเก็บเป็นกองทุนในการบริหารงานกิจกรรมภายในชุมชนด้วย

ในการหาแนวทางร่วมกันในการดำเนินการบริหารจัดการกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องนั้น ควรสร้างความเข้าใจระหว่างหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการกิจกรรม ซึ่งกรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) ควรจะหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการสร้างความเข้าใจ ความรู้ คำแนะนำ และให้การสนับสนุนเนื่องจากเป็นหน่วยงานหลัก

ที่มีหน้าที่และมีความรับผิดชอบในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยตรงและเป็นหน่วยงานหลักที่ดูแลพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องด้วย

2. การพัฒนารูปแบบของกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

การจัดทำรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นสิ่งที่ควรดำเนินการเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยจักรยานในพื้นที่ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดการใช้จักรยานเป็นยานพาหนะในการเดินทางและการท่องเที่ยว รูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวควรมีหลากหลายเพื่อให้เกิดความน่าสนใจและดึงดูดให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวเกิดความสนใจเข้าร่วมกิจกรรม โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยควรเริ่มต้นจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และกรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) เป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีชมรมจักรยานต่างๆ ประชาชนในพื้นที่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวด้วยจักรยาน และผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ควรรวมตัวกันเป็นเครือข่ายและร่วมกันประชุมหารือในเบื้องต้นเพื่หารูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสม น่าสนใจ เพื่อวางแผนการทำงานร่วมกัน และอาจมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินการต่อไป และกรุงเทพมหานครควรมีบทบาทหลักในการกำหนดรูปแบบ กิจกรรมการท่องเที่ยว ที่เหมาะสมและหลากหลายในรูปแบบกิจกรรมที่จัดเป็นประจำและกิจกรรมพิเศษ ดังนี้

1. รูปแบบของกิจกรรมที่จัดเป็นประจำและสม่ำเสมอที่ผ่านมา กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวที่จัดดำเนินการโดยกรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) ได้จัดกิจกรรมในรูปแบบการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวที่จัดเป็นประจำและสม่ำเสมอ ได้แก่

การจัดกิจกรรมในลักษณะโปรแกรมการท่องเที่ยวสำเร็จรูป อาทิ กิจกรรมปั่นจักรยานชมเกาะรัตนโกสินทร์ยามค่ำคืนจัดขึ้นเป็นประจำทุกคืนวันเสาร์ (เดือนละประมาณ 4 ครั้ง) ระหว่างเวลา 18.00 – 21.30 น. ใช้เวลาประมาณ 3 - 4 ชั่วโมง และกิจกรรมจักรยานธนบุรีศรีมหาสมุทร จัดขึ้นเป็นประจำทุกเช้าวันอาทิตย์สัปดาห์แรกของเดือน (เดือนละ 1 ครั้ง) ระหว่างเวลา 07.00 – 15.00 น. ใช้เวลาประมาณ 8 ชั่วโมง โดยมีการกำหนดค่าใช้จ่ายในการใช้บริการ โดยมีจักรยานให้บริการสำหรับผู้ที่ไม่มียานจักรยานเป็นของตนเอง ทั้งนี้รวมถึงมีวิทยากรนำชมและบรรยายมีอาหารว่างและเครื่องดื่ม และประกันภัยการจัดกิจกรรมเช่นนี้ นับว่าได้รับความสนใจมากและทุกครั้งที่จัดจะมีผู้สนใจมาร่วมกิจกรรมเต็มตามจำนวนที่กำหนด

และอีกหนึ่งกิจกรรมจัดเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง เป็นระยะเวลาประมาณ 6 ปี คือ โครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์จัดทำโครงการโดยกรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) โดยเป็นการให้บริการยืมจักรยานในการใช้เป็นยานพาหนะในการเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง หากแต่การดำเนินการและการบริหารงานโครงการทั้งหมดให้ภาคเอกชนเป็นผู้ดำเนินการ โดยกรุงเทพมหานคร สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการโครงการฯ โดยจัดให้มีบริการยืมจักรยาน

ภายใน 1 วัน โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ให้บริการทุกวัน วันจันทร์ – วันศุกร์ ระหว่างเวลา 09.00 -18.00 น. และวันเสาร์ – อาทิตย์ ระหว่างเวลา 09.00 -20.00 น. โครงการนี้ได้รับความสนใจมากในระยะกลางและตอนปลายโครงการ และนิยมปั่นท่องเที่ยวย่านกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครเป็นหลัก

กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในรูปแบบที่จัดเป็นประจำ และโครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์เช่นที่ผ่านมาได้ยุติลงในปี พ.ศ. 2557 แต่ความสนใจการท่องเที่ยวโดยจักรยานในพื้นที่นี้ยังมีอยู่ จึงควรจัดให้มีขึ้นอีกและให้เกิดความต่อเนื่อง โดยอาจอยู่ในความรับผิดชอบของกรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) เป็นหลักและเน้นในรูปแบบเครือข่ายด้วยการร่วมมือกันในการจัดโปรแกรมการบริการและการเข้าถึงชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเรียนรู้ย่านนี้

2. กิจกรรมพิเศษของจักรยานท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมที่มักจัดเฉพาะช่วงเวลา หรือเป็นการจัดเพื่อการรณรงค์และส่งเสริมการใช้จักรยาน โดยที่ผ่านมากทม. ได้จัดกิจกรรมรณรงค์และส่งเสริมการใช้จักรยานที่เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการโครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ โดยจัดขึ้นเดือนละ 1 ครั้งในช่วงเวลาครึ่งวันของวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ และอีกหนึ่งกิจกรรมคือ กิจกรรม Bangkok Car Free Day เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อการรณรงค์ให้ประชาชนลดการใช้รถยนต์ส่วนบุคคลหันมาใช้รถขนส่งมวลชน และรถจักรยานเพิ่มขึ้น เพื่อลดปัญหามลพิษทางอากาศและเสียง ปัญหาการจราจร และลดการเกิดอุบัติเหตุ ตลอดจนลดการใช้พลังงาน โดยได้กำหนดให้มีกิจกรรม Bangkok Car Free Day ในช่วงเดือนกันยายนของทุกปี นอกจากสองกิจกรรมที่กล่าวข้างต้น กรุงเทพมหานครควรมีการจัดกิจกรรมพิเศษเพิ่มโดยอาจจัดในวันเสาร์ อาทิตย์ ใช้เวลาประมาณครึ่งละ 2-3 ชั่วโมง ในช่วงเช้าโดยใช้พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์เป็นพื้นที่จัดกิจกรรม เพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจและแรงจูงใจนักท่องเที่ยวและนักปั่นจักรยานหันมาสนใจกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น กิจกรรมพิเศษที่ควรจัดขึ้น ได้แก่

1. กิจกรรมแรลลี่จักรยาน
2. กิจกรรมการแข่งขันจักรยานประจำปี
3. กิจกรรมรณรงค์และส่งเสริมการใช้จักรยาน

1. กิจกรรมแรลลี่จักรยาน การจัดกิจกรรมแรลลี่ กรุงเทพมหานคร และเครือข่ายควรมีการร่วมกันกำหนดเส้นทาง สถานที่ กติกา ช่วงเวลาที่เหมาะสม อาจเป็นช่วงวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ โดยใช้เวลาประมาณ 3 – 4 ชั่วโมง ในช่วงเช้า และควรมีการสอดแทรกการให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญประวัติศาสตร์ ความป็นมา วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ของพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง อีกทั้งแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการรับรู้ เรียนรู้ ให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวและประชาชนในพื้นที่ โดยอาจมีกิจกรรมที่เข้าร่วมกับชุมชนในการร่วมกันเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา ของชุมชน อาทิ ชุมชนบ้านบาตร ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถเรียนรู้ขั้นตอนการทำบาตรพระ ด้วยมือซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่มีเพียงแห่งเดียวในกรุงเทพมหานคร และบ้านบุ ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

สามารถเรียนรู้ขั้นตอนในการทำชั้นลงหิน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชุมชนบ้านบุทีสืบทอดมาตั้งแต่กรุงศรีอยุธยา เป็นต้น โดยมีแนวทางในการจัดกิจกรรม ดังนี้ วัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรม การกำหนดกลุ่มเป้าหมายของผู้เข้าร่วมกิจกรรม กำหนดพื้นที่เป้าหมาย ช่วงเวลาในการจัดกิจกรรม เส้นทางและระยะทางในการแข่งขัน จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม และกิจกรรมการเรียนรู้ที่ต้องการให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีส่วนร่วมเพื่อนำมาวางแผนการจัดกิจกรรม โดยในการกำหนดเส้นทางการแข่งขันควรมีการกำหนดให้เล่นผ่านสถานที่สำคัญต่างๆในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ทั้งในถนนสายหลักและถนนสายรอง

2. กิจกรรมการแข่งขันจักรยานประจำปี ควรมีการร่วมกันมีระหว่างกรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) อาทิจ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และรัฐบาล โดยควรมีการกำหนดวันและเทศกาลสำคัญกลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมกิจกรรม กำหนดพื้นที่เป้าหมาย วัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรม ช่วงเวลาในการจัดกิจกรรม เส้นทางและระยะทางในการแข่งขัน และกำหนดจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อนำมาวางแผนการจัดกิจกรรม โดยในการกำหนดเส้นทางการแข่งขันควรมีการกำหนดให้เล่นผ่านสถานที่สำคัญต่างๆในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องทั้งในถนนสายหลักและถนนสายรอง สถานที่ท่องเที่ยวเรียนรู้ อาทิ พระบรมหาราชวัง วัดพระเชตุพนฯ และย่านเก่าต่างๆ โดยสามารถกำหนดเส้นทางให้วนโดยรอบพื้นที่ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รู้จักสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องเพิ่มมากขึ้นด้วย และกำหนดให้จัดในช่วงเวลาเดียวกันในทุกปีจะทำให้เป็นกิจกรรมประจำปี สามารถนำไปทำการประชาสัมพันธ์ได้ล่วงหน้า

การกำหนดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวควรมุ่งถึงศักยภาพของพื้นที่ในการรองรับผู้เข้าร่วมกิจกรรม และรูปแบบกิจกรรมควรให้เหมาะสมกับพื้นที่ด้วย ควรนำเอาความโดดเด่นของพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ ที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ฯ อยู่เป็นจำนวนมาก นำมาใช้ในการกำหนดรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้หลากหลายและในแต่ละครั้งโดยนำเอาศักยภาพของพื้นที่มาใช้ในการจัดกิจกรรม และสอดแทรกความรู้เข้าไปในกิจกรรมด้วยจะทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้รับทั้งความสนุกสนานและความรู้ และตระหนักในคุณค่าของพื้นที่ประวัติศาสตร์ไปด้วยในคราวเดียวกัน

3. กิจกรรมรณรงค์และส่งเสริมการใช้จักรยาน

กรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) และเครือข่ายควรร่วมมือกันจัดและให้การสนับสนุน พร้อมทั้งทำการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมจักรยานในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องเป็นประจำอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อเป็นการกระตุ้นและส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องให้เกิดความน่าสนใจอย่างต่อเนื่อง โดยกรุงเทพมหานครและเครือข่ายควรร่วมกันบูรณาการกันจัดกิจกรรมให้หลากหลายเรื่องราว ทั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจาก สำนักงานจราจรและ

ขนส่งในการจัดกิจกรรมรณรงค์และส่งเสริมการใช้จักรยานร่วมอำนวยความสะดวก การจัดกิจกรรม เช่นนี้ควรมีอย่างต่อเนื่อง และแต่ละครั้งควรใช้เวลาประมาณ 2-3 ชั่วโมง

3. เส้นทางจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นพื้นที่ไม่กว้างมากนักมีมรดกทรัพยากรการท่องเที่ยว ที่มีคุณค่าความสำคัญและหลากหลายจำนวนมากมาย ระยะเวลาในการปั่นจักรยานไม่ไกลมาก พื้นที่ย่านนี้จึงเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวและที่ผ่านมาได้มีการจัดทำเส้นทางจักรยานไว้โดยเฉพาะไว้แล้วด้วย

ที่ผ่านมาเส้นทางท่องเที่ยวโดยจักรยานได้จัดทำเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ซึ่งเป็นพื้นที่ใจกลางพระนคร จะกำหนดให้ใช้เส้นทางในถนนสายหลัก เข้าแวะชมสถานที่ที่เป็นที่นิยมและได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว อาทิ เส้นทางปั่นจักรยานรอบเกาะรัตนโกสินทร์ ยามค่ำคืน แวะชมวัดพระเชตุพนฯ กระทบวงกลมโหม่ วัดสุทัศน์ฯ ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ โลหะปราสาท และสวนสันติชัยปราการ ได้กำหนดใช้ถนนสายหลักที่รถยนต์สามารถเข้าถึงได้ เช่น ถนนพระอาทิตย์ ถนนพระสุเมรุ ถนนราชดำเนินนอก ถนนดินสอ เป็นต้น โดยเป็นเส้นทางที่จัดเป็นประจำในทุกคืนวันเสาร์ของทุกเดือนในช่วงปี พ.ศ. 2541 – พ.ศ. 2546

นอกจากนี้ยังมีเส้นทางที่จัดทำขึ้นเป็นพิเศษ ซึ่งเป็นเส้นทางจักรยานท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยใช้แนวคิดการจัดการเส้นทางจักรยานท่องเที่ยวเพื่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยนำเอาประวัติศาสตร์ คุณค่า และความสำคัญของทรัพยากร วัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์มาเชื่อมต่อกัน สร้างเป็นเรื่องราวเชื่อมโยงสถานที่กับประวัติความเป็นมา เพื่อดึงดูดความสนใจทำให้มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก อาทิ เส้นทางตามรอยสุนทรภู่ และกวีเอกกรุงรัตนโกสินทร์ เส้นทางตามรอยพยัญชนะไทย ก- ฮ. และเส้นทางยักษ์วัดแจ้ง แร้งวัดสระเกศ เปรตวัดสุทัศน์ เป็นต้น โดยจัดขึ้นในวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ของทุกเดือน จำนวน 11 ครั้ง ในปี พ.ศ. 2556- พ.ศ. 2557 ตามโครงการจักรยานจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ โดยใช้พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์เป็นพื้นที่จัดกิจกรรมนี้

ดังนั้นการศึกษากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่ผ่านมา พบว่าในการจะจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ต่อไปควรมีแนวทางในการจัดทำเส้นทางจักรยานท่องเที่ยว ดังนี้

1. เส้นทางจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่ใจกลางพระนคร โดยแวะชมสถานที่ท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ในใจกลางพระนคร ควรมีเส้นทางจักรยานท่องเที่ยวที่เริ่มจากพื้นที่ใจกลางพระนครกับพื้นที่โดยรอบส่วนอื่นๆ ของกรุงเทพมหานคร อาทิ เชื่อมโยงกับพื้นที่เยาวราช พื้นที่ย่านตลิ่งชันและพื้นที่

ย่านคลองสาน โดยเส้นทางควรเชื่อมโยงกับการคมนาคมอื่นๆ อาทิ รถไฟฟ้า เรือโดยสาร และการเชื่อมต่อกับระบบขนส่งมวลชน

เส้นทางจักรยานท่องเที่ยวควรมีเส้นทางใหม่ๆ ในการเข้าถึงชุมชนย่านเก่าที่เป็นตรอก ซอกซอยที่รถยนต์ไม่สามารถเข้าถึง อาทิ เส้นทางท่องเที่ยวในชุมชนบ้านบุ เส้นทางท่องเที่ยวในย่าน วังหลัง – วัดระฆัง และเส้นทางย่านวัดดุสิต เป็นต้น

ทั้งนี้การจัดทำเส้นทางจักรยานท่องเที่ยวควรคำนึงถึงศักยภาพของผู้ร่วมกิจกรรม หากเป็นผู้ที่จักรยานในช่วงเริ่มต้นมือใหม่ ควรเป็นเส้นทางในระยะสั้นใช้เวลาไม่มากนัก ประมาณ 2-3 ชั่วโมง แวะชมสถานที่ต่างๆ ประมาณ 2-3 แห่ง และหลีกเลี่ยงถนนสายหลักและช่วงเวลาที่มีการจราจรหนาแน่น เพราะยังไม่มี ความชำนาญในการขี่จักรยานอาจเกิดอุบัติเหตุได้

การจัดเส้นทางจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ควรคำนึงถึง ศักยภาพของพื้นที่ ควรให้ความสำคัญในการนำเอาทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ โดยนำเอา ประวัติศาสตร์มาเชื่อมโยง เพื่อจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมฯ เพื่อเพิ่มความ น่าสนใจให้แก่เส้นทางและแหล่งท่องเที่ยว โดยต้องทำการศึกษาข้อมูลต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง เพื่อนำมาจัดประเภทของแหล่งท่องเที่ยว อาทิ แหล่งท่องเที่ยวทาง ประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมฯ เป็นต้น ต่อมาเลือกสถานที่ที่มีที่ตั้งอยู่ในบริเวณ ใกล้เคียงกันไม่ห่างกันจนเกินไป กำหนดสถานที่ และเส้นทางในการเดินทาง โดยมีขั้นตอนในการจัดทำ เส้นทางจักรยาน ดังนี้ การค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร การเลือกสถานที่ที่จะแวะเข้าชม การสำรวจเส้นทาง เพื่อศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการจัดทำเป็นเส้นทางท่องเที่ยว ควรคำนึงถึงระยะทางในการเดินทาง ความเหมาะสมของสถานที่ในการเข้าชม จุดเริ่มต้นของกิจกรรม ให้ความรู้ และศักยภาพของพื้นที่ในการ รองรับผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยสามารถจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวแบ่งออกได้ ดังนี้

1. เส้นทางท่องเที่ยวแบ่งตามประเภทของแหล่งท่องเที่ยว อาทิ เส้นทางท่องเที่ยวทาง ประวัติศาสตร์ เส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรม เส้นทางท่องเที่ยวภูมิปัญญา เส้นทางท่องเที่ยววัด/วัง เส้นทางท่องเที่ยวย่านเก่า เส้นทางเรียนรู้ภูมิปัญญา เส้นทางท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น

2. เส้นทางท่องเที่ยวโดยนำเสนอเป็นเรื่องราวเชื่อมโยงสถานที่ต่าง ๆ โดยการจัดทำ เส้นทางให้มีเรื่องราวให้เกิดความน่าสนใจ โดยขอยกตัวอย่างเส้นทางที่จัดทำโดยกองการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร จำนวน 5 เส้นทาง ดังนี้

เส้นทางที่ 1 ยลพระอารามงามแห่งราชวงศ์จักรี พาเพลินสถาปัตยกรรม คิมหันตฤดูแล้ง โดย เริ่มต้นจาก ลานคนเมือง ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร – วัดสระเกศ – วัดราชบพิธราชมหา – วัด พระเชตุพนฯ – วัดบวรนิเวศฯ เป็นเส้นทางที่เชื่อมโยงให้เห็นถึงพระอารามหลวงที่สร้างขึ้นในสมัย ราชวงศ์จักรี

เส้นทางที่ 2 สองน่องท่อง พหุวัฒนธรรมสังคมเมืองในฝั่งธนบุรี โดยเริ่มต้นจากลานคนเมือง ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร - โบสถ์ข้างตาคู้อู - ศาลเจ้าเกียนอันเกง - มัสยิดตึกแดง - วัดประยูรวงศาวาสฯ เป็นเส้นทางที่เชื่อมโยงให้เห็นถึงความหลากหลายของวัฒนธรรม ศาสนาที่อยู่ในพื้นที่ย่านกุฎีจีนที่มีทั้งศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ และศาสนาพุทธอยู่ร่วมกันในชุมชนเดียวกัน

เส้นทางที่ 3 ตามรอยประวัติศาสตร์การเมืองไทย โดยเริ่มต้นจากลานคนเมือง - ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร - ลานพระบรมรูปทรงม้า - สะพานมฆวานรังสรรค์ - พิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ - อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย - มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นเส้นทางที่เชื่อมโยงให้เห็นถึงสถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์การเมืองของประเทศไทย

เส้นทางที่ 4 ตามรอยล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 5 พระปิยมหาราชแห่งกรุงสยาม โดยเริ่มต้นจากลานคนเมือง ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร - วัดราชบพิธ - ลานพระบรมรูปทรงม้า - วัดเบญจมบพิตรเป็นเส้นทางที่เชื่อมโยงให้เห็นถึงสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ

เส้นทางที่ 5 ตามรอยสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ พระราชชนนีแห่งแผ่นดิน พระบารมีคู่เกล้าพสกนิกรปวงชนชาวไทย โดยเริ่มต้นจากลานคนเมือง ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร - โรงเรียนตะละภักศึกษา - วัดอนงคาราม - อุทยานสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีเป็นเส้นทางที่เชื่อมโยงให้เห็นถึงสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

3. เส้นทางตามความสนใจ อาทิ เส้นทางถ่ายภาพ (พระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก) เส้นทางอาหาร เส้นทางท่องเที่ยวริมสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาฯ ระยะเวลาในแต่ละเส้นทางควรใช้เวลาประมาณ 2-3 ชั่วโมง (ข้อมูลจากแบบสอบถาม) ในช่วงเวลาเช้า (จากข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์) และช่วงกลางวัน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่การจราจรไม่หนาแน่น และสภาพอากาศไม่ร้อนเหมือนช่วงกลางวัน

การจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวควรได้รับการสนับสนุนจากกองการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร ที่มีความพร้อมและมีบทบาทในการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวมาอย่างต่อเนื่องโดยให้การสนับสนุนด้านบุคลากรด้านการท่องเที่ยวที่มีความชำนาญในการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวและมีความรู้ในด้านประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องเป็นอย่างดีประกอบกับมีความชำนาญ ความเชี่ยวชาญ และมีความเข้าใจในการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง โดยเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ชมรมจักรยานต่างๆ และชุมชนต่างๆ ในการเข้าไปศึกษา สำรวจเส้นทางและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวว่ามีศักยภาพเพียงพอในการรองรับนักท่องเที่ยวหรือไม่ และควรพัฒนาและปรับปรุงในส่วนใดบ้างเพื่อให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ โดยร่วมกับชุมชนในการศึกษาทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ และการนำมาจัดทำเส้นทางให้มีความเชื่อมโยงให้เกิดความน่าสนใจ และมีเส้นทางความหลากหลายเพื่อตอบสนอง

ความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจแตกต่างกัน และควรมีการพัฒนาเส้นทางจักรยานท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

การจัดทำเส้นทางจักรยานท่องเที่ยวที่หลากหลาย และมีการพัฒนาเส้นทางจักรยานท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง โดยสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้เกิดความพึงพอใจ ทำให้เกิดความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมหลายๆ ครั้ง จะช่วยทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความมั่นใจ และรู้สึกปลอดภัยในการใช้จักรยานเป็นยานพาหนะในการเดินทางท่องเที่ยว ส่งผลให้มีนักปั่นจักรยานหน้าใหม่ๆ เพิ่มมากขึ้น

4. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่องเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวมากมายตั้งอยู่และหลายแห่งได้มีการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในด้านต่างๆ อยู่แล้ว จึงควรพัฒนาให้ดีขึ้นและหลายแห่งใหม่ที่ยังมิได้เป็นแหล่งท่องเที่ยวควรมีการพัฒนาเพิ่มขึ้น เพื่อให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างเพียงพอและเหมาะสม โดยเฉพาะการปรับปรุงภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยวให้สะอาด มีความเป็นระเบียบ เรียบร้อย และความปลอดภัย เป็นต้น

ทั้งนี้ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวนั้น หน่วยงานของรัฐควรเข้าไปให้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้รองรับการเข้ามาของนักท่องเที่ยวให้เพียงพอและเหมาะสม โดยคำนึงถึงข้อจำกัดของพื้นที่และการพัฒนานั้นต้องไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีของชุมชนและเอกลักษณ์ของชุมชน อาทิ การดูแลรักษาพื้นที่ให้สะอาด เรียบร้อย จัดภูมิทัศน์ให้สวยงามโดยการปลูกต้นไม้ ตกแต่งพื้นที่ด้วยไม้ดอกไม้ประดับให้ร่มรื่น หากแต่ยังคงเอกลักษณ์ของชุมชนไว้ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น นับว่าเหมาะสม แต่ถ้าเป็นการรื้อทำลายเปลี่ยนแปลงเพื่อรับนักท่องเที่ยว โดยเน้นแต่การก่อสร้างจนกระทบต่อวิถีชีวิตเดิมๆ ไม่ควรปฏิบัติ นอกจากนี้การเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว คือ การมีจุดบริการให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว มีแผนพับแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว มีห้องน้ำและทางลาดสำหรับผู้พิการอย่างเหมาะสม มีการให้บริการเช่าหรือยืมเครื่องนำเที่ยวด้วยระบบ Audio มีการจัดให้มีร้านขายที่ระลึก ขายผลิตภัณฑ์ และอาหารของชุมชน ป้ายสื่อความหมายป้ายประวัติความเป็นมาของชุมชนตามจุดต่างๆ ที่เหมาะสมและพอดี ทั้งนี้ในการดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวให้มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวโดยจักรยานนั้น ควรต้องได้รับงบประมาณและการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐเป็นหลัก โดยเฉพาะจากกองการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร และหน่วยงานทั้งสองควรให้ความรู้ พร้อมทั้งในการสนับสนุนในด้านบุคลากรที่จะให้คำแนะนำเรื่องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้อย่างเหมาะสม โดยการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงศักยภาพ และเน้นการส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการวางแผนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนของตนเองเป็นหลักด้วย

5. การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในการใช้จักรยานในพื้นที่ กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

ในการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องนั้น หัวใจสำคัญของการประสบความสำเร็จของกิจกรรมนี้ คือ การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย ซึ่งควรมีแนวทางในการดำเนินการดังนี้

1. การปรับปรุงผิวถนน

หลายคนมองว่าการท่องเที่ยวโดยจักรยานต้องมีเลนจักรยาน แต่ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องเป็นพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมในการทำเลนจักรยาน เพราะมีพื้นที่ที่มีถนนส่วนมากค่อนข้างแคบและไม่ได้มีการวางแผนไว้ก่อนในการจัดทำเลนจักรยาน เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรและไม่จำเป็นต้องทำเลนจักรยาน สิ่งที่ควรทำในขณะนี้อย่างเร่งด่วนสำหรับการเอื้ออำนวยให้การท่องเที่ยวโดยจักรยานในย่านนี้เกิดขึ้นและเฟื่องฟู คือ การปรับปรุงพื้นผิวถนนให้เรียบและเปลี่ยนฝาท่อระบายน้ำไม่ให้เป็นที่ลื่นจักรยานตกลงไปได้ เพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ผู้ใช้จักรยาน

2. จุดจอดจักรยาน

จุดจอดจักรยาน หมายถึง สถานที่ที่สามารถจอดจักรยานไว้โดยมีอุปกรณ์สำหรับล็อคจักรยานเพื่อความปลอดภัยและป้องกันจักรยานสูญหาย ดังนั้น การทำจุดจอดจักรยานในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ควรตั้งอยู่ในตำแหน่ง หรือในพื้นที่ที่ใกล้กับสถานที่ท่องเที่ยว อาทิ พระบรมมหาราชวัง วัด ย่านเก่า และชุมชน หากในบางสถานที่ที่ไม่สามารถติดตั้งจุดจอดจักรยานไว้ภายนอกหรือในพื้นที่ที่มีทางเท้าแคบเกินไป บางแห่งอาจขอให้สถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ จัดสรรพื้นที่ลานบางส่วนให้เป็นที่สำหรับจอดจักรยานได้อย่างปลอดภัยและเป็นระเบียบเรียบร้อยจะส่งผลให้ผู้ใช้จักรยานท่องเที่ยวสะดวก รู้สึกมีความปลอดภัยในทรัพย์สินเพิ่มมากขึ้น และเกิดความมั่นใจในการนำจักรยานมาใช้ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

3. จุดเชื่อมโยงระบบขนส่งในการเข้าออกพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

การทำสิ่งอำนวยความสะดวกในจุดเชื่อมโยงบ้นนอกพื้นที่กับระบบขนส่งมวลชนทั้งรถไฟฟ้า BTS รถไฟฟ้าใต้ดิน และท่าเรือ ควรมีอย่างยิ่งทำให้การเดินทางหรือการมาร่วมกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวสะดวก ดังนั้นควรมีการทำเส้นทางและสิ่งอำนวยความสะดวกเชื่อมกับระบบขนส่งทั้งทางบกและทางน้ำ จะช่วยทำให้คนนอกสามารถนำจักรยานเข้ามาในพื้นที่และท่องเที่ยวโดยจักรยานได้สะดวก และสามารถทำให้กลุ่มที่เช่าจักรยานสามารถข้ามฝากได้สะดวก เช่น จากวัดโพธิ์ ข้ามฝากท่าเตียน สู่วัดอรุณ เป็นต้น

4. ป้ายบอกทาง ได้แก่ ป้ายบอกเส้นทาง ป้ายสัญลักษณ์ ป้ายเล่าเรื่อง ป้ายแผนผังภาพรวมเส้นทางจักรยาน ควรมีการสำรวจเส้นทาง จัดทำและออกแบบป้าย กำหนดจุดติดตั้งให้เหมาะสม และมีเพียงพอต่อการใช้งาน โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของขนาดป้ายและความกลมกลืนกับพื้นที่

5. เล่นจักรยาน เป็นหนึ่งในสิ่งอำนวยความสะดวกที่ควรมีในการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว หากแต่ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องเป็นพื้นที่ที่ไม่สามารถจัดทำเลนจักรยานได้นักเนื่องจากพื้นที่ไม่เหมาะสมถนนที่มีส่วนใหญ่มิมีขนาดเล็ก หากมีการจัดทำเลนจักรยานจะทำให้สำหรับรถยนต์วิ่งสัญจรไม่สะดวก

ปัจจุบันพื้นที่ของกรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่มีการทำเลนจักรยานท่องเที่ยวที่เหมาะสมพอสมควร คือ เลนจักรยานบนฟุตบาททางเท้าสองฟากของถนนราชดำเนินกลาง เพราะฟุตบาททางเท้ามีขนาดกว้าง แต่เลนจักรยานบริเวณถนนพระอาทิตย์นั้นส่งผลกระทบต่อทางสัญจรของรถยนต์ แต่อย่างไรก็ตามควรให้ผู้ขับขี่สัญจรบริเวณเคารพศอกมากกว่าที่เป็นอยู่

6. การนำส่งนักท่องเที่ยวต่างชาติในการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องนั้น ส่วนใหญ่เดินทางมาโดยรถบัสนักท่องเที่ยวและเข้ามาและจอดในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์เป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดการจราจรติดขัดและหนาแน่นตลอดทั้งวันในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ โดยพื้นที่ที่มีการจราจรหนาแน่นมากที่สุด คือ บริเวณพระบรมมหาราชวัง ซึ่งเป็นพื้นที่ใจกลางพระนคร ควรให้รถบัสนักท่องเที่ยวที่นำนักท่องเที่ยวเข้ามาส่งและหลังจากนั้นควรนำรถบัสนักท่องเที่ยวไปจอดภายนอกบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อไม่ให้เกิดขวางการจราจร และจอดในเส้นทางจักรยานอีกด้วย โดยควรกำหนดจุดจอดภายนอกพื้นที่ใจกลางพระนคร อาทิ พื้นที่สถานีขนส่งผู้โดยสาร (สายใต้ใหม่ ปิ่นเกล้า) ซึ่งมีพื้นที่ที่มีที่จอดรถบัสอย่างพอเพียง เป็นต้น และไม่ไกลจากใจกลางพระนครนักซึ่งจะใช้เวลาไม่นานนักในการกลับมารับนักท่องเที่ยวกลับ

7. การเตรียมความพร้อมให้กับนักท่องเที่ยวควรมีการเตรียมความพร้อมก่อนการเริ่มต้นขี่จักรยาน โดยจัดให้มีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการขี่จักรยานก่อนการขับขี่ครั้งแรก อาทิ การเตรียมความพร้อมก่อนขี่จักรยาน อุปกรณ์ที่ใช้เพื่อความปลอดภัยในการขี่ กฎระเบียบข้อบังคับ และข้อควรปฏิบัติระหว่างการเดินทางอย่างถูกต้อง หรืออาจเป็นหลักสูตรมีการฝึกปฏิบัติให้ผู้ขับขี่จักรยานใหม่โดยผู้เชี่ยวชาญ อาทิ ชมรมจักรยานต่างๆ และกรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพัฒนาทักษะของผู้ใช้จักรยานในการเดินทางท่องเที่ยวการขี่จักรยานได้อย่างมั่นใจและเกิดความปลอดภัยมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ถ้ามีงบประมาณกรุงเทพมหานครควรจัดให้มีศูนย์ให้บริการข้อมูล และประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยจักรยาน ให้แก่ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้ได้รับรู้เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งให้คำแนะนำเกี่ยวกับเส้นทางจักรยานท่องเที่ยวให้บริการข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวที่จักรยานสามารถเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวได้อีกด้วย

8. กิจกรรมให้บริการขี่จักรยาน ควรมีการกำหนดให้มีจักรยานยืมคืนให้บริการในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง โดยมีสถานีให้บริการขี่จักรยาน ซึ่งจักรยานควรมีตระกร้าด้านหลังหรือตรงกลางตัวรถจักรยาน ติดไฟหน้าไฟท้าย กระดิ่ง พร้อมมีอุปกรณ์ล้อจักรยานอีกด้วย มีเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกและให้ข้อมูลแนะนำเส้นทางท่องเที่ยว มีคู่มือ แผ่นพับและแผนที่แนะนำ

เส้นทางและสถานที่ท่องเที่ยว การดูแลบำรุงรักษาจักรยาน การประกันภัย ควรดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐ คือ กรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว กทม.) ให้การสนับสนุนในการจัดกิจกรรมดังกล่าว โดยอาจให้บริษัทเอกชนเป็นผู้ดำเนินการบริหารจัดการโครงการทั้งหมด (หากได้รับจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการ) โดยไม่มีค่าใช้จ่ายในการใช้บริการ ให้บริการทุกวัน ตั้งแต่เวลาประมาณ 08.00 – 20.00 น. ให้บริการในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง และมีการประเมินผลการดำเนินการโครงการเป็นระยะๆ เพื่อนำมาปรับปรุงการให้บริการ และอาจขยายพื้นที่การให้บริการไปยังพื้นที่ใกล้เคียง ได้แก่ ย่านเยาวราช ย่านนางเลิ้ง ย่านบางรัก (ไปรษณีย์กลาง) เป็นต้น

9. กิจกรรมให้บริการเช่าจักรยาน หน่วยงานของรัฐ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) ควรให้การสนับสนุนและส่งเสริม โดยอาจมอบให้ภาคเอกชนประกอบกิจการการให้บริการเช่าจักรยาน และมีจักรยานให้เช่าที่หลากหลายรูปแบบ และหลายขนาด ทั้งจักรยานสำหรับผู้ใหญ่ และจักรยานสำหรับเด็ก อาทิ จักรยานเสือภูเขา จักรยานแม่บ้าน จักรยานพับ เป็นต้น และสนับสนุนให้ผู้ประกอบการด้านที่พัก อาทิ เกสต์เฮ้าส์ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องให้มีการบริการเช่าจักรยานให้ผู้ที่มาพักและส่งเสริมให้ชุมชนจัดให้มีจักรยานเช่า โดยมีการร่วมลงทุนซื้อจักรยาน และหน่วยงานของรัฐทั้งสองหน่วย คือ กรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ควรช่วยส่งเสริมและสนับสนุนโดยการประชาสัมพันธ์ให้กับประชาชนและนักท่องเที่ยวได้รับทราบถึงสถานที่เช่าจักรยานให้รับรู้เพิ่มมากขึ้นโดยประชาสัมพันธ์ในเว็บไซต์ เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่ต้องการเดินทางท่องเที่ยวโดยจักรยานแต่ไม่มีจักรยานเป็นของตนเองพร้อมขอความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ผู้ประกอบการ และชมรมจักรยานในการช่วยประชาสัมพันธ์อีกทางหนึ่งด้วย

หน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง คือ กรุงเทพมหานคร (สำนักงานจราจรและขนส่ง) และสำนักงานเขตที่รับผิดชอบในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง อาทิ สำนักงานเขตพระนคร สำนักงานเขตป้อมปราบฯ สำนักงานเขตบางกอกใหญ่ สำนักงานเขตบางกอกน้อย เป็นต้น โดยควรประสานงานและร่วมมือกัน ในการจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ในการใช้จักรยาน อาทิ เส้นทางจักรยาน ป้ายบอกทาง จุดจอดจักรยาน และไฟส่องสว่าง โดยต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ใช้จักรยานเป็นสิ่งสำคัญที่สุดเพื่อสร้างความมั่นใจในการใช้จักรยานเป็นยานพาหนะในการเดินทางท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงการใช้งานได้จริง เพียงพอกับความต้องการของผู้ใช้จักรยาน และความเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงพื้นที่โดยไม่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่

6. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมจรรยาบรรณท่องเที่ยว

การจัดกิจกรรมจรรยาบรรณท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยควรมีกรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักในการจัดกิจกรรมจรรยาบรรณท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่ควรมีการฟื้นฟูและจัดให้มีขึ้น หากแต่ในการดำเนินการจะได้รับความประสบความสำเร็จกว่าที่เคยมีมานั้น ควรได้รับการสนับสนุนและการมีส่วนร่วมจากผู้เกี่ยวข้องในทุกภาคส่วนทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ชมรมจรรยาบรรณ และประชาชนในพื้นที่ และนักท่องเที่ยว โดยมีแนวทางการ

การมีส่วนร่วมของชุมชน

การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นแนวทางที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมจรรยาบรรณท่องเที่ยว โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) ควรมีการหารือร่วมกันกับชุมชน ร่วมกันศึกษาความเป็นไปได้ของพื้นที่ในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ รวบรวมข้อมูลของชุมชนทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และโดยมีหน่วยงานรัฐเป็นผู้สนับสนุนให้ข้อมูลความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ และให้คำแนะนำ และร่วมกันสำรวจพื้นที่ว่ามีสถานที่ใดมีศักยภาพเหมาะสมกับการท่องเที่ยวหรือสามารถพัฒนาได้ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวโดยจรรยาบรรณ โดยสร้างความเข้าใจกับชุมชนถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ควรให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดกิจกรรมที่สอดคล้องกับศักยภาพของชุมชน และความต้องการของนักท่องเที่ยว ความต้องการของคนในชุมชน โดยต้องไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชน ควรมีการทำความเข้าใจในแนวทางการจัดกิจกรรมและการจัดการแบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นธรรม

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาของชุมชน โดยการเป็นวิทยากรท้องถิ่นให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของพื้นที่ของตนเอง และการให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาของชุมชน ทั้งการบรรยาย การสาธิตให้แก่นักท่องเที่ยว ผู้เข้ามาเยี่ยมชม ให้ความรู้ และความเข้าใจในคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ และภูมิปัญญาของพื้นที่ และยังก่อให้เกิดการตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม และเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรมอีกด้วย

การมีส่วนร่วมของหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการจัดกิจกรรมจรรยาบรรณท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

กรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) ในฐานะของหน่วยงานที่รับผิดชอบในดำเนินการในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะในพื้นที่กรุงเทพมหานครโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องนั้น ควรให้การสนับสนุนในการจัดกิจกรรมจรรยาบรรณท่องเที่ยวในพื้นที่ต่างๆ อย่างเหมาะสม และเป็นหน่วยงานที่สามารถให้การสนับสนุนด้านองค์ความรู้ เป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมา คุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รับรู้ถึงคุณค่าให้เกิด

ตระหนักในคุณค่าของพื้นที่เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ภาคภูมิใจและการอนุรักษ์ทั้งเป็นการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักเพิ่มขึ้นอีกด้วย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ควรให้การสนับสนุนโดยการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น

สายตรวจจักรยาน สถานีตำรวจนครบาลชนะสงคราม ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบดูแลพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีความสำคัญกับการใช้จักรยานในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ ควรให้การสนับสนุนในเรื่องการรักษาความปลอดภัยแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวเพื่อให้ผู้ใช้บริการมั่นใจในการใช้จักรยานเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

ภาคส่วนอื่นๆ ที่ควรมีส่วนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง อาทิ

ชมรมจักรยานต่างๆ ควรมีการประชาสัมพันธ์และแนะนำเส้นทางจักรยานท่องเที่ยวให้แก่สมาชิกของชมรมจักรยานทั้งในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด เพื่อให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวจัดขึ้นในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องอย่างแพร่หลายมากยิ่งขึ้น

ผู้ประกอบการนำเที่ยวด้วยจักรยาน ควรกำหนดให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชนไว้ในโปรแกรมการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดเรียนรู้ในวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนและอุดหนุนผลิตภัณฑ์และสินค้าของชุมชน อาทิ การให้ชุมชนเป็นผู้จัดเตรียมอาหารว่างและเครื่องดื่มให้แก่ นักท่องเที่ยวที่เดินทางมากับคณะทัวร์

นักท่องเที่ยว เป็นส่วนที่สำคัญในการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว และเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวในพื้นที่ขึ้น นักท่องเที่ยวควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ประชาชนในพื้นที่จัดขึ้น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และควรเคารพวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของคนในชุมชน โดยควรปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับสถานที่ ตลอดจนควรช่วยกันรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชนไม่ก่อให้เกิดความรำคาญกับคนในชุมชนที่ยังคงดำรงชีวิตอยู่ตามปกติ

ประชาชนในพื้นที่ ควรมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ และการเพื่อให้เกิดการจัดการกิจกรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่และชุมชน ซึ่งการกำหนดรูปแบบของกิจกรรมที่เหมาะสมกับชุมชน และควรร่วมกันหารือเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เปิดโอกาสให้ประชาชนและชุมชนพื้นที่มีส่วนร่วมในการคิด พิจารณาและตัดสินใจในการดำเนินการและร่วมรับผิดชอบดำเนินการต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนและชุมชน อาทิ การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

การแบ่งพื้นที่ให้เหมาะสมกับการใช้งานและการใช้ประโยชน์ การกำหนดส่งอำนาจความสะดวกและจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่ เป็นต้น โดยร่วมกันหาแนวทางการในบริหารงานการจัดกิจกรรมร่วมกัน โดยจัดตั้งเป็นกองทุนของชุมชนในการบริหารรายได้ที่เกิดจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน โดยสามารถแบ่งค่าใช้จ่ายออกเป็น ค่าวิทยากรท้องถิ่น ค่าบำรุงรักษาจักรยาน ค่ากิจกรรมการเรียนรู้ ภูมิปัญญาของชุมชน และค่าบริหารจัดการของกองทุน เป็นต้น

การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว ควรได้รับการให้คำแนะนำและการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ และภาคส่วนอื่นๆ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งอยู่ในฐานะคนนอก หากแต่ผู้คนในชุมชน ซึ่งอยู่ในฐานะคนในซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการที่จะทำให้เกิดการท่องเที่ยว และการจัดกิจกรรมจักรยานในพื้นที่ เพราะสถานที่ท่องเที่ยวอยู่ในความดูแลของทั้งชุมชนและหน่วยงานของรัฐ อีกทั้งชาวบ้านในพื้นที่จะรู้จักและมีความผูกพันกับสถานที่เป็นอย่างดี จึงควรให้ชุมชนได้เรียนรู้และตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน และมีบทบาทในการตัดสินใจในการจัดกิจกรรม การกำหนดบทบาทของตนเอง ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงจะทำให้การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวประสบความสำเร็จและสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง และก่อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

ดังนั้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการร่วมกันจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

7. การประชาสัมพันธ์และการตลาด

การประชาสัมพันธ์และการตลาดของกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว ควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ คือ กองการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทย และมีศักยภาพในการประชาสัมพันธ์ โดยควรทำการเผยแพร่กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว เพื่อให้ประชาชนเห็นถึงประโยชน์ของการใช้จักรยานท่องเที่ยว โดยทำการเผยแพร่ในสื่อต่างๆ ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และกรุงเทพมหานครอีกด้วย โดยมีรายละเอียดดังนี้

แนวทางการการประชาสัมพันธ์กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว ควรดำเนินการ ดังนี้

1. การจัดกิจกรรมเพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว อาทิ

การจัด Fam Trip ให้แก่ Blogger ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ให้มาร่วมกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว เพื่อให้มาเขียนรีวิว เพื่อนำไปเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ซึ่งเป็นสื่อที่เข้าถึงคนทุกกลุ่ม และเข้าถึงได้ง่ายและรวดเร็ว

การจัด Press Trip ให้สื่อมวลชนแขนงต่างๆ ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้รับรู้ถึงกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

2. การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆ อาทิ

1. จัดทำเว็บไซต์ของกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง เพื่อเผยแพร่กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น
2. จัดทำแผ่นพับเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางและสถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่องให้เป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น โดยแบ่งออกเป็นย่านต่างๆ อาทิ ย่านเก่า (ย่านสามแพร่ง ย่านบางลำพู ย่านนางเลิ้ง) ย่านอาหารการกิน ย่านประวัติศาสตร์ วัดวัง
3. จัดทำโปรแกรมที่ได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง โดยจัดทำเป็นโปรแกรมที่สามารถเลือกสถานที่ท่องเที่ยวด้วยตนเอง และโปรแกรมจะจัดลำดับและเส้นทางที่จะใช้ในการขี่จักรยานนักท่องเที่ยวสามารถขี่จักรยานตามเส้นทางในแอปพลิเคชันไปยังสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ได้ด้วยตนเอง โดยกรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ในการจัดทำโปรแกรมที่สามารถแนะนำและจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวโดยจักรยาน เรียงลำดับก่อนหลังของสถานที่ที่เราเลือกตามความสนใจเพื่อให้โปรแกรมจัดทำเป็นเส้นทางให้โดยสามารถใช้กับสมาร์ตโฟน เพื่อให้เกิดความสะดวกในการใช้งาน
4. จัดทำเฟสบุ๊ค (Facebook) ประชาสัมพันธ์กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง เพื่อให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง และมีการแนะนำเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่องได้อีกด้วย
5. การประชาสัมพันธ์ในจุดบริการข้อมูลนักท่องเที่ยวของกองการท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่พื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว อาทิ จุดบริการบริเวณกรุงเทพมหานคร ได้แก่ บริเวณพระบรมมหาราชวัง ท่าช้าง วัดบวรนิเวศ เป็นต้น

โดยการประชาสัมพันธ์กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว ควรขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ อาทิ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) กรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) กองประชาสัมพันธ์ กรุงเทพมหานคร ชมรมจักรยานต่างๆ บริษัทนำเที่ยวด้วยจักรยาน ชุมชนต่างๆ เพื่อขอความร่วมมือในการช่วยเผยแพร่กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่องให้เป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น

ในส่วนของการตลาด เป็นสิ่งจำเป็นในการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวโดยควรศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เพื่อทำการประชาสัมพันธ์กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวผ่านสื่อต่างๆ ให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวได้รับความสนใจทำให้มีประชาชนและนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน ผู้ประกอบการนำเที่ยวด้วยจักรยานและผู้ประกอบการให้บริการต่างๆ ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง โดยหากมีการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวจักรยานที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายได้ และทำประชาสัมพันธ์เผยแพร่ให้เกิดการรับรู้เพื่อให้เกิดแรงจูงใจ และกระตุ้นความสนใจในกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้

ควรมีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ กลุ่มต่างๆที่สนใจการท่องเที่ยวด้วยจักรยานโดยเฉพาะ และเครือข่ายทางการท่องเที่ยวต่างๆ จึงควรดำเนินการวางแผนการประชาสัมพันธ์ โดยจัดทำแผนการตลาดเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการขยายช่องทางการตลาดของกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องต่อไป

จากแนวทางการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่ได้จากข้อมูลจากแนวทางการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวจากผู้จัดกิจกรรมและผู้นำเที่ยวด้วยจักรยาน ความคิดเห็นของผู้ใช้จักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง การวิเคราะห์ความสำคัญและคุณค่าของพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องต่อการท่องเที่ยวโดยจักรยานทั้งมี 7 แนวทางข้างต้นนั้น หน่วยงานของรัฐ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) ควรเป็นหน่วยงานหลักในการสนับสนุนและให้คำแนะนำในการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องในทุกๆ ด้าน โดยยึดแนวความคิดการท่องเที่ยวยั่งยืน และควรให้ความสำคัญกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป

บทที่ 6

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษาในเรื่องความสำคัญ ประวัติศาสตร์ความเป็นมา และคุณค่าของพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง และเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ การสังเกตการณ์แบบมีและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการใช้แบบสอบถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลนำมาวิเคราะห์และเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่เหมาะสมและยั่งยืนต่อไป

ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในฐานะเคยเป็นศูนย์กลางการปกครอง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมมากกว่า 200 ปี จึงมีทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีคุณค่า และเป็นแหล่งท่องเที่ยวมากมาย อาทิ พระบรมมหาราชวัง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วังเจ้านายต่างๆ วัด ศาลเจ้า มัสยิด ย่านการค้า ชุมชนเก่าแก่ มีอาคารสถาปัตยกรรมอันงดงามมีความเป็นเอกลักษณ์ จึงเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีความสำคัญมากของประเทศไทยและกรุงเทพมหานครในปัจจุบันการเดินทางท่องเที่ยวในบริเวณนี้ที่ผ่านสามารถเดินทางเข้าถึงได้หลายรูปแบบทั้งโดยทางรถบัส รถประจำทาง รถยนต์ รถสามล้อ รถราง เรือโดยสาร และการเดินเท้า ทำให้มีนักท่องเที่ยวนิยมเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในบริเวณนี้เป็นจำนวนมากจึงทำให้มีการจราจรค่อนข้างคับคั่ง

17 ปีที่ผ่านมา ได้มีการเริ่มต้นการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และพื้นที่เกี่ยวเนื่องขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 – 2557 รวมระยะเวลา 16 ปี ซึ่งมีหน่วยงานของรัฐเป็นผู้มีบทบาทและเป็นผู้ดำเนินการริเริ่มขึ้น คือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ด้วยกิจกรรมทัวร์จักรยานชมเกาะรัตนโกสินทร์ยามราตรี แต่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ดำเนินการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวเพียงไม่นาน คือ ประมาณพ.ศ. 2543 ก็ยุติบทบาทลง กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์จึงมีแต่กรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว) เป็นผู้มีความสำคัญและเป็นผู้ดำเนินการหลักมาตั้งแต่หลังระยะเวลาที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ริเริ่มไม่นาน และดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 16 ปี ตั้งแต่ พ.ศ.2541 – 2557

การจัดการกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ที่ผ่านมา สามารถแบ่งได้เป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 พ.ศ. 2541 – กรกฎาคม 2551 และระยะที่ 2 พ.ศ. สิงหาคม 2551 – กันยายน 2557 ดังนี้

1. **ระยะที่ 1** ระหว่างปี พ.ศ. 2541 – กรกฎาคม พ.ศ. 2551 (ในช่วง 10 ปีแรก) กิจกรรมจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง แบ่งได้ออกเป็น 2 ช่วง คือ **ช่วงที่ 1** ระหว่างปี พ.ศ. 2541 – พฤศจิกายน พ.ศ.2546 (ช่วง 5 ปีแรก) และ**ช่วงที่ 2** ระหว่างธันวาคม พ.ศ. 2546 – กรกฎาคม พ.ศ. 2556 (ช่วง 5 ปี ต่อมา)

ช่วงที่ 1 ระหว่างปี พ.ศ. 2541 – พฤศจิกายน พ.ศ.2546 (ช่วง 5 ปีแรก) เป็นช่วงของการเริ่มต้นกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ โดยเริ่มจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) โดยมูลนิธิพิทักษ์สิ่งแวดล้อม ได้ริเริ่มจัดกิจกรรมจักรยานทัวร์รอบเกาะรัตนโกสินทร์ในการเปิดตัวแคมเปญ Amazing Thailand เพื่อรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยมากยิ่งขึ้นด้วยการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวขึ้นในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ในช่วงเวลา กลางคืนขึ้นเป็นครั้งแรก มีผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมจำนวนมาก ต่อมาจึงได้จัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว “ทัวร์จักรยานชมเกาะรัตนโกสินทร์ยามราตรี” เพิ่มโดยจัดต่อเนื่องในทุกคืนวันเสาร์ (เดือนละ 4 ครั้ง) ผลตอบรับดีมาก มีคนเข้าร่วมโครงการตลอด ส่งผลให้ในช่วงต้นปี 2542 ศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยว (ปัจจุบัน คือ กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว) หันมาสนใจจัดกิจกรรมท่องเที่ยวรอบเกาะในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ด้วยเช่นกัน โดยแต่จัดในช่วงเช้ามืด แต่ต่อมาในกลาง พ.ศ. 2542 ได้มีการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องในช่วงเวลาค่ำเพิ่มขึ้นอีก ผลคือมีผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้งเป็นจำนวนมาก หากแต่ใน พ.ศ. 2543 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ยุติการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ลง ดังนั้นต่อมามีแต่กรุงเทพมหานครเป็นหลักในการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องอีกกว่า 10 ปี

ช่วงที่ 2 ระหว่างธันวาคม พ.ศ. 2546 – กรกฎาคม พ.ศ. 2556 (ช่วง 5 ปี ต่อมา) ระยะนี้กรุงเทพมหานครยังคงจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ต่อมา แต่ไม่มากนัก เนื่องจากในช่วงหลังปี พ.ศ. 2546 กรุงเทพมหานครหันไปสนใจจัดกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ในรูปแบบอื่นๆ และหลากหลายเพิ่มขึ้น เช่น กิจกรรมไหว้พระแก้ววัด กิจกรรมล่องเรือสืบสานตำนานบางกอกน้อย และกิจกรรมวัฒนธรรมสัญจรย่านเก่า เป็นต้น นอกจากนี้จะจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวน้อยลง กรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) ยังหันมาปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวมาเป็นการให้การสนับสนุนบุคลากรให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสถานที่ท่องเที่ยว คำแนะนำ การค้นหาและสำรวจเส้นทาง การจัดทำเส้นทาง

ท่องเที่ยวต่างๆ ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ พื้นที่กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ให้แก่ หน่วยงานต่างๆ ที่จัดกิจกรรมท่องเที่ยวด้วยจักรยาน เช่น ชมรมจักรยานเพื่อสุขภาพแห่งประเทศไทย เป็นต้น

2. ระยะเวลาที่ 2 ระหว่างสิงหาคม พ.ศ. 2551 – กันยายน พ.ศ. 2557 (ช่วง 6 ปีหลัง)

กรุงเทพมหานครเน้นการให้บริการจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 กรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) ได้กลับมาฟื้นฟูการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวขึ้นในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นอีกครั้ง โดยมีรูปแบบการจัดกิจกรรมที่เต็มรูปแบบตั้งแต่แตกต่างจากในระยะเวลาที่ 1 คือ เป็นการให้บริการยืม – คืนจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง โดยมอบให้บริษัทเอกชนเข้ามาดำเนินการด้วยการจัดหาจักรยานให้บริการ จัดตั้งสถานีให้บริการยืมคืนจักรยาน และจัดเจ้าหน้าที่ให้บริการประจำแต่ละสถานี จัดทำคู่มือแนะนำเส้นทางและสถานที่ท่องเที่ยว ตลอดจนดำเนินการ การขนย้ายจักรยาน การดูแลรักษา ซ่อมบำรุงจักรยาน และการประกันภัยให้กับผู้ใช้บริการ เป็นต้น ลักษณะการให้บริการจักรยานถือเป็นหัวใจของการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยจักรยานในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องโดยนักท่องเที่ยวสามารถยืม – คืน จักรยานได้ภายใน 1 วัน โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย สามารถใช้บริการได้ทุกวัน (วันจันทร์ – ศุกร์ ตั้งแต่เวลา 10.00 – 18.00 น. และวันเสาร์ – อาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 10.00 – 19.00 น. ถ้าเป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติจะนำพาสปอร์ต หรือถ้าเป็นชาวไทยจะบัตรประจำตัวประชาชนมาเป็นหลักฐานในการขอใช้บริการ พร้อมกรอกแบบฟอร์มการขอใช้บริการ การกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในระยะเวลาที่ 2 ที่มอบหมายให้บริษัทเอกชนเป็นผู้บริหารจัดการและดำเนินการโครงการฯ ทั้งหมด สามารถแบ่งการดำเนินการออกเป็น 5 ช่วง ตามงบประมาณที่ได้รับแต่ละช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 โครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ ดำเนินการระหว่างวันที่ 12 สิงหาคม 2551 – 12 พฤษภาคม 2552 (270 วัน) เป็นการดำเนินการให้บริการเฉพาะในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนคร

ช่วงที่ 2 โครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ ดำเนินการระหว่างวันที่ 17 มกราคม – 22 มิถุนายน 2553 (120 วัน) เป็นการดำเนินการให้บริการเฉพาะในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนคร เช่นเดียวกับช่วงที่ 1

ช่วงที่ 3 โครงการ Bangkok Green Bike (จักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี) ดำเนินการระหว่างวันที่ 17 ตุลาคม 2553 – 14 มีนาคม 2554 (240 วัน) เป็นการดำเนินการให้บริการในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งธนบุรีด้วย

ช่วงที่ 4 โครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ ดำเนินการระหว่างวันที่ 16 – 28 ตุลาคม 2554 และ 6 ธันวาคม 2554 – 21 กุมภาพันธ์ 2555 (90 วัน) ดำเนินการให้บริการในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งธนบุรีด้วย

ช่วงที่ 5 โครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ (Bangkok Smile Bike) ดำเนินการระหว่างวันที่ 22 กันยายน 2556 – 16 กันยายน 2557 (360 วัน) เป็นการดำเนินการให้บริการในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งธนบุรีด้วย

โดยในช่วงที่ 1 -2 พื้นที่การให้บริการเฉพาะพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครเท่านั้น ต่อมาในช่วงที่ 3 – 5 ได้มีการขยายพื้นที่การให้บริการไปยังพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งธนบุรีด้วย ซึ่งในการดำเนินการให้บริการในแต่ละช่วงได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนคร นอกจากนี้ในการให้บริการในช่วงที่ 5 ซึ่งดำเนินการในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งธนบุรีประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก เนื่องจากในโครงการช่วงที่ 5 นี้มีการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวถึง 11 ครั้ง เพื่อรณรงค์และส่งเสริมการใช้จักรยาน โดยนำเอาประวัติศาสตร์ คุณค่า และความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องมาเชื่อมต่อกันสร้างเป็นเรื่องราวเชื่อมโยงสถานที่ต่างๆ อาทิ เส้นทางยักษ์วัดแจ้ง แร้งวัดสระเกศ เป็ดวัดสุทัศน์ เส้นทางอาถรรพ์ ความเชื่อ และสิ่งเหนือธรรมชาติ ณ ชุมชนโบราณ คลองบางกอกน้อย เส้นทางตามรอยประวัติศาสตร์คนดีศรีบางลำพู เป็นต้น จึงดึงดูดความสนใจทำให้มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมากขึ้น เกิดกระแสความนิยมในการปั่นจักรยานท่องเที่ยวอย่างเห็นได้ชัด เพราะเป็นกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวเรียนรู้เป็นการท่องเที่ยวแนวใหม่ จึงทำให้มีผู้สนใจขี่จักรยานและเข้าร่วมกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานโครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ในระยะที่ 2 ช่วงที่ 5 (ระหว่าง พ.ศ. 2556 – พ.ศ.2557) ทำให้เกิดบริษัทนำเที่ยวด้วยจักรยาน เกิดขึ้นโดยเริ่มต้นด้วยโครงการท่องเที่ยวโดยจักรยานในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องก่อน ต่อมาขยายไปสู่พื้นที่อื่นๆ ในกรุงเทพมหานครอีกด้วย อาทิ ร้าน เวโล ไทยแลนด์ (Velo Thailand) บริษัท Grasshoppers บริษัท Co Van Kessel Bangkok Tours เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีร้านอาหารและเครื่องดื่มบริการจัดทัวร์จักรยานและยืมจักรยานปั่นหลายแห่งเพื่อรองรับการท่องเที่ยวโดยจักรยาน อาทิ ร้าน Café Velodome และเกสต์เฮ้าส์ที่มักมีบริการให้ยืมจักรยานแก่ผู้มาพักอีกด้วย เกิดการนำเช่าและจำหน่ายจักรยาน และร้านขายอุปกรณ์จักรยาน อย่างไรก็ตามกระแสความนิยมที่มีมากขึ้นทำให้กลุ่มนักปั่นต่างรวมตัวกันจัดงาน Event ต่างๆ ที่เกี่ยวกับจักรยานมากขึ้น โดยภายในงานมีการจำหน่ายจักรยานและอุปกรณ์เกี่ยวกับจักรยาน ฯ อาทิ งาน Bangkok Bike งาน Thailand Sports and Extreme เป็นต้น พร้อมกันนี้ยังมีรายการโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาเฉพาะเกี่ยวกับการขี่จักรยานและการท่องเที่ยวโดยจักรยานเผยแพร่มากขึ้น อาทิ รายการ Bike Finder รายการ Life Cycling และรายการ Human Ride เป็นต้น

อย่างไรก็ตามโครงการจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ กรุงเทพมหานครที่ดำเนินการมานานถึง 6 ปี ตั้งแต่ 12 สิงหาคม 2551 จนถึงเมื่อปลายเดือนกันยายน พ.ศ. 2557 จึงยุติลง เพราะไม่ได้รับจัดสรรงบประมาณจากกรุงเทพมหานครในการดำเนินการต่อมา ส่งผลให้ไม่มีการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องอย่างจริงจังอีกต่อไป หากนักท่องเที่ยวต้องการเดินทางท่องเที่ยวโดยจักรยานต้องมีจักรยานเป็นของตนเองหรือเช่าจักรยานจากร้านเช่าจักรยาน หรือใช้บริการจากบริษัทนำเที่ยว

ในช่วงปลายปี 2557 รัฐบาลได้ให้ความสำคัญและสนับสนุนการใช้จักรยานอย่างจริงจัง โดยเฉพาะในวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2557 พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้ให้เกียรติปั่นจักรยานนำในฐานะเป็นประธานในพิธีเปิดเส้นทางจักรยานรอบเกาะรัตนโกสินทร์อีกด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการใช้จักรยานและการท่องเที่ยวโดยจักรยานในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นเรื่อยมาซึ่งเห็นได้ชัดมากจากความนิยมและจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม Bike For Mom ที่จัดขึ้นในวันที่ 16 สิงหาคม 2558 และกิจกรรม Bike For Dad จัดขึ้นในวันที่ 11 ธันวาคม 2558 ที่มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งในพื้นที่กรุงเทพมหานครและภูมิภาคอื่นๆ เป็นจำนวนมาก

หากพิจารณาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคจากการศึกษาความสำคัญและคุณค่าของพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องต่อการท่องเที่ยวโดยจักรยานที่ผ่านมามีพบว่าพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์มีทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีคุณค่า มีความสำคัญในระดับประเทศและเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทยและกรุงเทพมหานครซึ่งกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่แปลกใหม่และเหมาะสมในการเดินทางท่องเที่ยว เพราะทำให้สามารถเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ในถนนสายรอง ตรอก ซอก ซอย ได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว อีกทั้งหน่วยงานภาครัฐทั้งรัฐบาลและกรุงเทพมหานครเริ่มเห็นถึงความสำคัญ เริ่มให้การสนับสนุนและส่งเสริมการใช้จักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องจริงจังมากขึ้น โดยมีการสร้างเส้นทางจักรยานในพื้นที่กรุงเทพมหานครหลายพื้นที่ โดยเฉพาะในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ประกอบกับเริ่มมีบริษัทนำเที่ยวด้วยจักรยานโดยเฉพาะและค่อยๆ เพิ่มจำนวนขึ้นอีกด้วย แต่การท่องเที่ยวโดยจักรยานในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่ผ่านมายังมีข้อจำกัดของพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ใจกลางพระนคร และย่านเก่า ถนนจะค่อนข้างแคบไม่สามารถขยายเส้นทางคมนาคมได้ ทำให้พื้นที่ไม่ค่อยเอื้ออำนวยต่อการจัดทำเลนจักรยานนัก เพราะต้องใช้พื้นที่ถนนร่วมกับยานพาหนะประเภทอื่นๆ โดยเฉพาะในบริเวณใกล้กับพระบรมมหาราชวัง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และวัดพระเชตุพนฯ พื้นที่การจราจรจะหนาแน่นติดขัด อันเนื่องมาจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวจำนวนมากในแต่ละวัน ประกอบกับไม่มีต้นไม้ขนาดใหญ่ที่ให้ร่มเงา จึงไม่เหมาะกับการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในช่วงกลางวัน อีกทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้จักรยาน อาทิ จุดจอดจักรยาน เส้นทางจักรยาน ป้ายบอกทาง

และป้ายสัญลักษณ์ต่างๆ ยังไม่มีการพัฒนามากนัก ควรมีการพัฒนาทางกายภาพในด้านต่างๆ ของพื้นที่เพื่อรองรับจักรยานท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมภายใต้ข้อจำกัดด้านกายภาพของพื้นที่ซึ่งต้องอาศัยความรู้ ประสบการณ์จากผู้รู้หลายด้านมาร่วมกันพัฒนาทางกายภาพเพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวให้เกิดความเหมาะสมและยั่งยืน

จากการสำรวจข้อมูลทั่วไปและพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และพื้นที่ที่เกี่ยวข้องจากผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 50 คน พบว่าผู้ใช้จักรยานส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุระหว่าง 45 – 55 ปี การศึกษาระดับปริญญาตรีมีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวมีรายได้ต่อเดือนส่วนใหญ่มากกว่า 40,000 บาทขึ้นไป นิยมเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง มากกว่าเดือนละ 1 ครั้ง โดยนิยมใช้จักรยานในช่วงเช้าระหว่าง 08.00 – 10.00 น. โดยใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง ในช่วงวันเสาร์ – อาทิตย์ สถานที่ท่องเที่ยวที่นิยมมาท่องเที่ยว ได้แก่ พระบรมมหาราชวัง รองลงมา คือ เสาชิงช้า วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ศาลหลักเมือง และวัดอรุณราชวรารามฯ โดยมีความเห็นว่ากรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์มากที่สุด รองลงมาคือเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกที่ควรจัดให้มีในการใช้จักรยานในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องมากที่สุด คือ ที่จอดรถจักรยาน และเส้นทางจักรยาน รองลงมาคือ ป้ายบอกทาง และช่องทางจักรยาน

ดังนั้น จากการศึกษาการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่ผ่านมา พบว่ากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องอีกรูปแบบหนึ่งที่เหมาะสมและควรสนับสนุนส่งเสริมให้มีการดำเนินการจัดกิจกรรมนี้ให้มีขึ้นต่อไปและควรมีความต่อเนื่อง โดยควรมีแนวทางในการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องด้านต่างๆ ดังนี้ การบริหารจัดการกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว การพัฒนารูปแบบของกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว เส้นทางจักรยานท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในการใช้จักรยาน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว และการประชาสัมพันธ์และการตลาด

1. การบริหารจัดการกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว

การจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องควรให้กรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการบริหารจัดการเนื่องจากกรุงเทพมหานครเป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบพื้นที่นี้โดยตรงและมีประสบการณ์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครมาก่อน นอกจากนี้ควรส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างทุกภาคส่วนทั้งหน่วยงานของรัฐ ผู้ประกอบการบริษัทนำเที่ยวด้วยจักรยาน ร้านให้บริการจักรยาน ร้านขายอุปกรณ์

จักรยาน และชุมชน โดยสร้างเป็นเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวโดยจักรยานมีการบริการจัดการที่เหมาะสมควรมีการหารือร่วมมือกันระหว่างกรุงเทพมหานครและเครือข่าย เพื่อให้การจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องดำเนินต่อไปอย่างมั่นคงเข้มแข็ง อันจะนำไปสู่การพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม ประสบความสำเร็จต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป

2. การพัฒนารูปแบบของกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว

การจัดทำรูปแบบกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ควรดำเนินการเพื่อเป็นการส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดการใช้จักรยานเป็นยานพาหนะในการเดินทางและการท่องเที่ยว และควรมีรูปแบบที่หลากหลายเพื่อให้เกิดความน่าสนใจและดึงดูดให้มีผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรม โดยกรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) ควรเป็นหลักร่วมกับภาคส่วนอื่นๆ อาทิ ชมรมจักรยานต่างๆ ประชาชนในพื้นที่ ผู้ประกอบการท่องเที่ยวด้วยจักรยาน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ส่งเสริมการจัดทำกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่เหมาะสม ควรมีการพัฒนารูปแบบกิจกรรมต่างๆ คือ รูปแบบกิจกรรมประจำและสม่ำเสมอ กิจกรรมพิเศษ ดังนี้

1. รูปแบบของกิจกรรมประจำและสม่ำเสมอ อาทิ การจัดกิจกรรมในลักษณะโปรแกรมการท่องเที่ยวสำเร็จรูป อาทิ กิจกรรมจักรยานชมเกาะรัตนโกสินทร์ยามค่ำคืน กิจกรรมจักรยานธนบุรีศรีมหาสมุทร และกิจกรรมจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นต้น

2. รูปแบบของกิจกรรมพิเศษ ควรมีการจัดเป็นกิจกรรมพิเศษเพื่อกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของการใช้จักรยานโดยเฉพาะเพื่อการท่องเที่ยว อาทิ กิจกรรมแรลลี่จักรยานท่องเที่ยว กิจกรรมแข่งขันจักรยานประจำปี และกิจกรรมรณรงค์และส่งเสริมการใช้จักรยาน Bangkok Car Free Day

3. เส้นทางจักรยานท่องเที่ยว พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องเป็นพื้นที่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว แต่เนื่องจากพื้นที่ไม่กว้างนัก มีทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและหลากหลายจำนวนมาก ที่ผ่านมาเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่นี้ใช้เส้นทางถนนสายหลัก สามารถกำหนดเข้าแวะชมสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ที่รถยนต์สามารถเข้าถึงได้ ต่อมามีการจัดทำเส้นทางพิเศษซึ่งเป็นเส้นทางจักรยานท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยนำเอาประวัติศาสตร์ คุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่มาเชื่อมต่อกัน สร้างเป็นเรื่องราวเชื่อมโยงสถานที่กับประวัติความเป็นมา เพื่อดึงดูดความสนใจทำให้มีผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้น

ดังนั้นจึงควรมีแนวทางในการจัดทำเส้นทางจักรยานท่องเที่ยว โดยควรจัดทำเส้นทางจักรยานท่องเที่ยวใหม่ๆ โดยใช้เส้นทางที่เข้าไปในถนนสายรองที่มีขนาดเล็ก เพื่อให้สามารถเดินทางเข้าถึงพื้นที่ในชุมชน ย่านเก่าที่ตั้งอยู่ในตรอก ซอก ซอยที่รถยนต์ไม่สามารถเข้าถึง อาทิ เส้นทางจักรยานท่องเที่ยวในชุมชนบ้านบุ เส้นทางจักรยานท่องเที่ยวย่านวัดระฆัง-วังหลัง และเส้นทางจักรยานท่องเที่ยว

ย่านวัดดุสิต เป็นต้น นอกจากนี้ควรมีเส้นทางจักรยานท่องเที่ยวที่เริ่มต้นจากใจกลางพระนครและเชื่อมโยงกับพื้นที่โดยรอบ อาทิ ย่านเยาวราช ย่านตลิ่งชัน และย่านคลองสาน โดยเส้นทางควรเชื่อมโยงกับการคมนาคมอื่นๆ อาทิ รถไฟฟ้า เรือโดยสาร เป็นต้น และควรจัดเส้นทางจักรยานท่องเที่ยวที่หลากหลายตามความสนใจของนักท่องเที่ยว อาทิ เส้นทางจักรยานท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ เส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรม เส้นทางท่องเที่ยวย่านเก่า เป็นต้น

4. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่เป็นจำนวนมากและได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวอยู่แล้ว จึงควรพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมให้ดีขึ้นและที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ควรมีการพัฒนาเพิ่มขึ้น อาทิ การดูแลรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย การจัดภูมิทัศน์ให้สวยงามด้วยต้นไม้ ไม้ดอกไม้ประดับเพื่อให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างเพียงพอและเหมาะสม หากแต่หน่วยงานของรัฐควรให้ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่โดยยังคงเอกลักษณ์ของพื้นที่ไว้ควรคำนึงถึงข้อจำกัดของพื้นที่ และไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีของชุมชน

ในการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวนั้นควรเป็นนโยบายและอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานของรัฐที่มีศักยภาพ คือ กรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) สำนักสิ่งแวดล้อม และสำนักงานเขตในสถานที่ท่องเที่ยว ควรให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ ทั้งงบประมาณในการดำเนินการให้ความรู้ และส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่ดึงดูดใจและสร้างความประทับใจในการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่เพิ่มขึ้น

5. การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในการใช้จักรยาน

สิ่งสำคัญของกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง คือ การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและที่ควรทำโดยเร่งด่วน คือ การปรับพื้นผิวถนนให้เรียบ เปลี่ยนฝาตะแกรงท่อระบายน้ำไม่ให้เป็นช่องที่ล้อจักรยานตกลงไปได้เพื่อความปลอดภัยแก่ผู้ใช้จักรยาน นอกจากนี้ควรมีจุดจอดจักรยานบริเวณใกล้แหล่งท่องเที่ยวพร้อมติดตั้งอุปกรณ์ล็อค ป้ายต่างๆ อาทิ ป้ายบอกเส้นทาง ป้ายสัญลักษณ์ ป้ายเล่าเรื่อง ป้ายแผนผัง

สำหรับกรณีการจัดทำเลนจักรยานเป็นหนึ่งในสิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้จักรยานที่ควรมี หากแต่ข้อจำกัดของพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ซึ่งถนนส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก หากมีการจัดทำเลนจักรยาน อาจส่งผลกระทบต่อการสัญจรของรถยนต์ ดังนั้นในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ควรมีการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการจัดทำเส้นทางจักรยานที่เหมาะสมกับพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง และผลกระทบที่มีต่อประชาชนในพื้นที่ด้วย ส่วนการให้บริการยืมจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่นี้ควรรื้อฟื้นให้มีเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่ไม่มีจักรยานเป็นของตนเอง และนักท่องเที่ยวที่สนใจที่จะใช้จักรยานเป็นยานพาหนะในการเดินทางท่องเที่ยว

ภายในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง นอกจากนี้ควรประสานกับหน่วยงานอื่นๆ เช่น กองบังคับการตำรวจจราจร และสถานีตำรวจในพื้นที่ เพื่อการจัดระบบการจราจรใหม่ กรณีรถบัสนำนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมชมในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์แล้วควรให้รถบัสที่ไปจอดในพื้นที่รอบนอก โดยควรกำหนดจุดจอดรถภายนอกพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ อาทิ พื้นที่สถานีขนส่งผู้โดยสาร (สายใต้ ปิ่นเกล้า) ซึ่งมีพื้นที่เพียงพอและไม่ไกลจากใจกลางพระนครนัก นอกจากนี้ควรมีการให้ความรู้ในการเตรียมความพร้อมของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวโดยใช้จักรยานก่อนการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อให้ปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องและปลอดภัย ควรจัดให้มีศูนย์บริการข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวด้วยจักรยานพร้อมทั้งมีการศึกษาเพิ่มเส้นทางท่องเที่ยวโดยจักรยานในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องให้มากขึ้น

อย่างไรก็ตามการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวควรคำนึงถึงการใช้งาน เพียงพอ ความเหมาะสม ข้อจำกัดของพื้นที่ และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อวิถีชีวิตของคนในพื้นที่อีกด้วย

6. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว

ในกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยกรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) ควรเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก ควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนทั้งหน่วยงานของรัฐ ได้แก่ ผู้ประกอบการนำเที่ยวด้วยจักรยาน ชมรมจักรยาน ประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยควรรณรงค์ส่งเสริมและสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและมีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนของตนเอง โดยมีหน่วยงานของรัฐ คือ กรุงเทพมหานครให้การสนับสนุนและการให้คำแนะนำแก่ประชาชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง จะก่อให้เกิดความสำเร็จและสามารถดำเนินกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวยั่งยืนต่อไป

7. การประชาสัมพันธ์และการตลาด

การพัฒนาจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องควรเน้นการประชาสัมพันธ์และการตลาดเพื่อทำให้กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวเป็นที่สนใจและรู้จักอย่างแพร่หลายให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ หน่วยงานของรัฐ คือ กรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว) ควรมีบทบาทหลักและควรดำเนินการ ดังนี้ จัดทำ Fam Trip ให้แก่ Blogger ด้านการท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ จัดทำ Press Trip ให้สื่อมวลชนแขนงต่างๆ การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆ อาทิ การประชาสัมพันธ์ในเว็บไซต์ของกรุงเทพมหานคร (กองการท่องเที่ยว)

การจัดทำเว็บไซต์และเฟซบุ๊ก (Facebook) เกี่ยวกับกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยว จัดทำแผนที่ แผนที่แนะนำเส้นทางจักรยานท่องเที่ยวและสถานที่ท่องเที่ยว การจัดทำโปรแกรมที่รวบรวมเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ต่างๆ ควรจัดให้มีขุมให้บริการข้อมูลนักท่องเที่ยวของกองการท่องเที่ยวให้กระจายอยู่เป็นจุดๆ บนเส้นทางจักรยานท่องเที่ยว นอกจากนี้กรุงเทพมหานครขอความร่วมมือจากเครือข่ายจักรยานท่องเที่ยว เช่นชมรมจักรยานต่างๆ บริษัทนำเที่ยวด้วยจักรยาน ผู้ประกอบการและผู้จัดการที่พักให้ร่วมมือกันช่วยเผยแพร่และประชาสัมพันธ์กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายยิ่งขึ้น ซึ่งนอกจากเป็นการประชาสัมพันธ์กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวแล้วยังเป็นการประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่องให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. กรุงเทพมหานครในฐานะเป็นหน่วยงานหลักในการดูแลพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะพื้นที่กรุงเทพมหานคร และเป็นหน่วยงานที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานคร ควรมีนโยบายในการฟื้นฟูและสนับสนุนการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และพื้นที่อื่นๆ ของกรุงเทพมหานคร โดยส่งเสริมให้มีกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวทั้งเชิงวัฒนธรรม และเชิงนิเวศน์ต่อไป

2. กรุงเทพมหานครควรสนับสนุนพื้นที่ในสำนักงานเขตต่างๆ ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวจักรยานให้มีการพัฒนาพื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อสร้างความมั่นใจและความปลอดภัยในการท่องเที่ยวโดยจักรยาน โดยใช้แนวทางจากงานศึกษาเรื่องนี้เป็นแนวทางในการพัฒนา กิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่อื่นๆ ของกรุงเทพมหานคร โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ และวัฒนธรรมของผู้คน

3. ควรส่งเสริมให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเองอย่างเหมาะสม และสนับสนุนให้ชุมชนมีรายได้จากการเช่าจักรยานและอุปกรณ์การเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว และการประสานงานและการอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยจักรยานในพื้นที่ของตนเอง

4. หมวกกันน็อคกับความปลอดภัยเป็นสิ่งสำคัญในการท่องเที่ยวโดยจักรยาน เพราะเป็นอุปกรณ์ที่ใช้เพื่อป้องกันอุบัติเหตุในขณะที่จักรยาน หากแต่ในปัจจุบันผู้ขี่จักรยานยังไม่ได้ให้ความสำคัญของการสวมหมวกกันน็อค จึงควรมีการรณรงค์ให้สวมหมวกกันน็อค เพื่อให้ผู้ขับขี่ตระหนักถึงการขับขี่อย่างปลอดภัยในการใช้จักรยาน ควรมีการให้บริการให้ยืมหรือเช่า หมวกกันน็อค หากแต่บางคนคิดว่าหมวกกันน็อคเป็นอุปกรณ์ที่ไม่ควรใช้ร่วมกัน เนื่องจากเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ควรเฉพาะตัวบุคคล และปัญหาในเรื่องขนาดของหมวกต้องมีความหลากหลาย เพราะแต่ละคนมีขนาดศีรษะไม่เท่ากันนั่นเอง หรือหากไม่ใช้บริการเช่าหรือยืมควรมีการรณรงค์ให้ผู้ขับขี่จักรยานควรนำมาเอง

รายการอ้างอิง

- กรมศิลปากรและมูลนิธิซีเมนต์ไทย. กรุงเทพฯ 2489-2539. กรุงเทพฯ: เอ.พี. กราฟิคดีไซน์ และ
การพิมพ์, 2539.
- กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, พระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า). นครปฐม: รุ่งศิลป์
การพิมพ์ (1977) จำกัด, 2558.
- กรมศิลปากร. กรมพระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า) ในสมัยรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ: อาทิตย์
โปรดักส์ กรู๊ป จำกัด, 2549.
- _____ .100 ปี แห่งการสถาปนากรมศิลปากร. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์,
2543.
- _____ .จุดหมายเหตุการณ์อนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ: สหประชาพาณิชย์, 2525.
- _____ .นำชมกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ: งานเผยแพร่ สำนักงานเลขาธิการกรม, 2525.
- _____ .ประวัติศาสตร์ไทยจากเอกสารเฮนรี เบอรัณีย์. กรุงเทพฯ: วงศ์สว่างการพิมพ์, 2554.
- _____ .สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี พ.ศ. 2525.ม.ท.ป.
- กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. ประวัติศาสตร์ชาติไทย. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977)
จำกัด, 2558.
- กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว. คู่มือกรุงเทพฯ มหัศจรรย์ในวันเดียว.
กรุงเทพฯ, 2556.
- _____ .คู่มือจักรยานชมกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี. กรุงเทพฯ: 2556.
- กฤษณา สีนไชย. ถนนน้ำไว้ในกรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ : พิมพ์คำ, 2553.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. การท่องเที่ยวและการต้อนรับนักท่องเที่ยว. สถาบันการฝึกอบรม
การโรงแรมและการท่องเที่ยว.กรุงเทพฯ: ไทยยูเนี่ยนกราฟฟิกส์ จำกัด, 2545
- เกริกฤทธิ์ เชื้อมงคล. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ เจ้าฟ้ามงกุฎ ฝ่าวิกฤตยุคล่าอาณานิคม
นำพาสยามสู่โลกสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: สยามความรู้, 2553.
- เกริกฤทธิ์ เชื้อมงคล. แรกสร้างพระมหานคร. กรุงเทพฯ: แซทไฟร์ พรินติ้ง จำกัด, 2552.
- ไกรฤกษ์ นานา. หน้าหนึ่งในสยาม ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ . กรุงเทพฯ: มติชน, 2556.
- คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, โครงการศึกษาและออกแบบเส้นทางเดินเท้าเพื่อ
การท่องเที่ยว (Tourist Walking) หรือ ยานพาหนะประจำ (ทางระยะสั้น) ในพื้นที่
กรุงเทพมหานคร เสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ, 2540.
- จรรยา ประชิตโรมรัน. พลตรี. การเสียดูกร้อยยุดครั้งที่ 2 พ.ศ. 2310. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

- จุลทัศน์ พยามรานนท์. **มรดกกรุงรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ: นครช่าง, 2526.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. **2475: ปฏิวัติสยาม**, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และกัญฐิกา ศรีอุดม. **ความทรงจำของข้าพเจ้าว่าด้วยสยาม** (Personal Recollection of Siam) ตีพิมพ์ในวารสาร **ฟอร์ตไนท์ลี รีวิว** (Fortnightly Review) เมื่อปี 2408/1865 , 2548.
- _____. **พระเจ้ากรุงสยาม กับ เซอร์จอห์น เบาว์ริง**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย, 2548.
- ชาตรี ประภิตนทการ. **ศิลปะ-สถาปัตยกรรมคณะราษฎร สัญลักษณ์ทางการเมืองในเชิงอุดมการณ์**. นนทบุรี: มติชนปากเกร็ด, 2552.
- อุงเงิน พุทธสรณ์. **แรกเริ่มเดิมทีในสยาม**. นนทบุรี: ดอกหญ้า, 2552.
- ทวีไทย บริบูรณ์. **จักรยานโบราณ**. กรุงเทพฯ: ปิ่นเกล้าการพิมพ์, 2542.
- ทองต่อ กล้ายไม้ ณ อยู่ธยา. **เล่าเรื่องพระจอมเกล้าฯ**. กรุงเทพฯ: ทวีพัตร, 2548.
- เทพชู ทับทอง. **อนุทินกรุงเทพฯ ภาพแห่งความทรงจำ**. กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก, 2545.
- ไทยประกันชีวิต, **“สะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา”** ผาสุก 39, 188 (มกราคม – เมษายน 2559), 2559.
- ชนกฤต สังข์เขย. **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการบริการ**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสนามจันทร์, 2550.
- ชนพล แก้ววงษ์. **“แนวทางการพัฒนาการจัดการกิจกรรมจักรยานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตกรุงเทพมหานคร”** วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.
- ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม. **พระราชธรรม พระราชประวัติ พระราชกรณียกิจ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 2543.
- นายหนวย [นามแฝง], **หมอปัตต์เล็กกับกรุงสยาม**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: รัชดารมภ์การพิมพ์, 2508.
- นิคม บุญญานุสัทธิ และคณะ. **“รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการการศึกษาแนวทางการกำหนดรูปแบบเส้นทางจักรยานเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้”** สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2550.
- นิจ อักษรา. **จากสยามสู่ไทยแลนด์ การเปลี่ยนแปลงประเทศสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม**. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2554.
- นิตี เอียวศรีวงศ์. **กรุงแตก, พระเจ้าตากฯ และประวัติศาสตร์ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 9. นนทบุรี: มติชนปากเกร็ด, 2550.
- นิภาพร รัชตพัฒนากุล และเทิดพงศ์ คงจันทร์. **ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ Walking Tour ทอดน่องท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์การเมืองไทย**. กรุงเทพฯ: มติชน, 2548.

- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. **การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์, 2549.
- _____. **การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์, 2548.
- ปนายุ ไชยรัตนานนท์. “การศึกษาแนวทางการจัดเส้นทางจักรยานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวภายใน
เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา” สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง,
2546.
- ประยูร อุลลุชาภูษะ. **ย่านตึกทั่วกรุงเทพฯ**. สมุทรปราการ: ด้านสุทธาการพิมพ์, 2546.
- ปราณี กล่ำส้ม. **ย่านเก่าในกรุงเทพฯ**. สมุทรปราการ: ด้านสุทธาการพิมพ์, 2545.
- ผุสดี ทิพทัส. **บ้านในกรุงรัตนโกสินทร์ 2 : รัชกาลที่ 4 – 5 (พ.ศ.2394 – 2553)**. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์, 2545.
- _____. **บ้านในกรุงรัตนโกสินทร์ 3 : รัชกาลที่ 6 (พ.ศ.2453 – 2468)**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์, 2545.
- _____. **บ้านในกรุงรัตนโกสินทร์ 4 : รัชกาลที่ 7 – 9 (พ.ศ.2468 – 2503)**. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์, 2546.
- พณกฤษ อุตมกิตติ. “การจัดการเส้นทางจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวยั่งยืน ในพื้นที่เขตตลิ่งชัน
กรุงเทพมหานคร” มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2556.
- พะยอม ธรรมบุตร. “**หลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์**” (เอกสารประกอบการบรรยาย สถาบัน
พัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม)
- พิจิตต รัตตกุล (ดร.). **กรุงเทพมหานคร ชีวิตไทยกับสายน้ำ**. กรุงเทพฯ: วี.เจ. พรีเมียม, 2548.
- พินิจนันทมาศ (เจิม) คนแต่ง หนุมาน กรรณฐาน, บรรณาธิการ. **พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี
ฉบับพินิจนันทมาศ (เจิม)**. นนทบุรี: ศรีปัญญา, 2551.
- พัสกร ปลอดภัย. **Touring ศาสตร์และศิลป์ของการท่องเที่ยวด้วยจักรยานในวารสาร Cycling Plus
Thailand ฉบับที่ 30 ประจำเดือนพฤศจิกายน 2558** (กรุงเทพฯ: สิริวัฒนา อินเตอร์
พรีนซ์จำกัด, 2558).
- ภูฏ [นามแฝง].spin!. (กรุงเทพฯ: อะบุ๊ก), 2556.
- มุทิตา ปิ่นสุนทร. “การวางแผนเส้นทางจักรยานที่เหมาะสมเพื่อการท่องเที่ยวในเขตกรุง
รัตนโกสินทร์” วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนา
ทรัพยากร) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.
- มูลนิธิสิ่งแวดล้อมไทยเสนอต่อกรุงเทพมหานคร, **แผนแม่บทเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว
กรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 1 พ.ศ.2548 – 2552**, 2548.
- ยศ สันติสมบัติ และคณะ. **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการ
ทรัพยากร**. เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์, 2554.

- โรม บุนนาค. **เหตุเกิดในแผ่นดิน ร. 5**. กรุงเทพฯ: สยามบันทึก, 2551.
- _____. **100 แรกมีในสยาม**. กรุงเทพฯ: สยามบันทึก, 2554.
- วอเตอร์ เจมส์สัน. **ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย
แปล.แนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: แสงสว่างเวิลด์
เพรส, 2549.
- วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. **กว่าจะมาถึงวันนี้**. กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2550.
- วิโรจน์ ศรีสรภานนท์ และคณะ. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการแนวทางในการพัฒนาการใช้
จักรยานในกรุงเทพมหานคร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)**, 2546.
- วัฒน์ระวี [นามแฝง]. **แผ่นดินพระพุทธเจ้าหลวง กับความทรงจำแห่งรัชสมัย**. กรุงเทพฯ: แสงดาว,
2552.
- วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์. **เสรีไทย : อุดมการณ์ที่ไม่ตาย**. กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯ, 2546.
- ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. **กรุงศรีอยุธยาของเรา**. พิมพ์ครั้งที่ 8. นนทบุรี: มติชนปากเกร็ด, 2553.
- ศักดิ์ชาย สายสิงห์. **งานช่าง สมัยพระนั่งเกล้าฯ**. กรุงเทพฯ: สารคดี, 2547.
- คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย. **ชื่อบ้านนามเมืองในกรุงเทพฯ**, พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: มติชน, 2546.
- _____. **ชื่อบ้านนามเมืองในกรุงเทพฯ**, พิมพ์ครั้งที่ 7. นนทบุรี: มติชนปากเกร็ด, 2551.
- _____. **ย่านการค้า “ตะวันตก” แห่งแรกของกรุงเทพฯ**. กรุงเทพฯ: มติชน, 2547.
- ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย, **แนวทางการวางแผน
พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: แสงสว่างเวิลด์เพรส, 2549.
- สมบัติ ปลายน้อย, **เล่าเรื่องบางกอก ฉบับสมบูรณ์**, พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์ จำกัด,
2555.
- _____. **พระราชวัง วังเจ้านาย**. กรุงเทพฯ: เอที พรินติ้ง, 2548.
- _____. **ร้อยแปด[ที่]กรุงเทพฯ**. กรุงเทพฯ: สารคดี, 2546.
- _____. **หมอปัตเล**. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี, 2548.
- สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. **พระราช
พงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ขำ บุนนาค).**
กรุงเทพฯ: สามลดา, 2553.
- สรศัลย์ แห่งสภา. **สงครามมืด วันญี่ปุ่นบุกไทย**. กรุงเทพฯ: สารคดี, 2543.
- สว่าง ทองดี. **Lonely bike**. กรุงเทพฯ: สายธาร, 2552.
- สันติ เล็กสุขุม. **ประวัติศาสตร์ศิลปะไทยฉบับย่อ : การเริ่มต้นและการสืบเนื่องงานช่างในศาสนา**.
นนทบุรี: มติชนปากเกร็ด, 2551.

สำนักการจราจรและขนส่ง กรุงเทพมหานคร. **ชาวกรุงเทพฯกับการเดินทางในทศวรรษหน้า.**

กรุงเทพฯ: สำนักการจราจรและขนส่ง กรุงเทพมหานคร, 2553.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, **การบริหารงานวัฒนธรรม.** กรุงเทพฯ: , 2549.

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. **ทรรศน์ยาการ.** กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2557.

สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร. **225 ปีกรุงรัตนโกสินทร์.** กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2552.

_____ . **สมุดภาพกรุงเทพมหานคร 222 ปี.** กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง, 2547.

สำนักผังเมือง กองจัดรูปแบบที่ดินและปรับปรุงฟื้นฟูเมือง ฝ่ายวางแผนปรับปรุงฟื้นฟูเมือง, **รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการวางผังปรับปรุงฟื้นฟูบริเวณและสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าในเขตกรุงรัตนโกสินทร์และบริเวณต่อเนื่อง.** กรุงเทพฯ: สำนักผังเมือง, 2544.

สำนักวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร. **กรุงเทพฯ บนผังธารแห่งวัฒนธรรม.**

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554.

_____ . **บางกอกบอกเล่า (เรื่อง) วัด.** กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2555.

สุจิตต์ วงษ์เทศ, **กรุงเทพฯ มาจฝากไหน?** กรุงเทพฯ: มติชน, 2548.

สุดาราศ สัจฉายา. **คู่มือนำชมกรุงรัตนโกสินทร์ เมืองวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์.** กรุงเทพฯ: สารคดี, 2547.

สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์ และคนอื่นๆ. **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นย่านเก่าในกรุงเทพมหานคร**

กรุงเทพฯ: เอราวัณการพิมพ์, 2554.

แสงเทียน ศรีทธาไทย. **ร.8 ยุวกษัตริย์รัตนโกสินทร์.** กรุงเทพฯ: ร่มฟ้าสยาม, 2549.

หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร และ กรุงเทพมหานคร. **กรุงเทพฯ 226 ศิลปะจากยุคสร้างบ้านแปงเมือง สู่กรุงเทพฯในฝัน.** กรุงเทพฯ: หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร, 2551.

อนันต์ อมรรตย์. บรรณาธิการ. **คำให้การชาวกรุงเก่า.** นนทบุรี: ลายเสือ, 2544.

อภิโชค แซ่ไคว้. **วิวัฒนาการยานพาหนะทางบกของไทย.** กรุงเทพฯ: เอส.ที.พี. เวิลด์ มีเดีย จำกัด, 2541.

อภิรักษ์ บัวเหล็กดี. "ขี้จักรยานชมความงามยามราตรี ที่เกาะรัตนโกสินทร์," **อนุสาร อสท.38,** 5 ธันวาคม 2540.

อาหาร จันทวิมล. **ประวัติของแผ่นดินไทย.** กรุงเทพฯ: อักษรไทย, 2548.

อุดม เขยกีวงศ์. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2548.

_____ .พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล
รัชกาลที่ 8. กรุงเทพฯ: เพื่อนเรียนเด็กไทย, 2556.

_____ .พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ 3. กรุงเทพฯ: เพื่อนเรียนเด็กไทย, 2556.

เอนก นาวิกมูล. ข้าวของในอดีต. กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2551.

_____ .เปิดกรุภาพเก่า. กรุงเทพฯ: สายธาร, 2546.

“Bangkok Car Free Day” ลดใช้ “รถ” เพื่อลดมลพิษ,” โฟกัสบางกอก 7, 2557.

Ecotourism Network. “Ecotourism” (Earth Summit conference, 2539), อ้างในศรัณย์
เลิศรักษมงคล, “การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน” จุลสารการท่องเที่ยวปีที่
16-1 (มกราคม – มีนาคม), 2540.

John Pucher and Ralph Buehler (MIT Press books), *City Cycling* (United States of
America : Toppan Best-set Premedia Limited), 2012.

Luis A. Vivaco University of Vermont, *Reconsidering The Bicycle An
Anthropological Perspective on a New (Old) Thing* (United States of
America : Walsworth Publishing Company), 2013.

Robin Barton, *The Cycling Bible The Complete Guide For All Cyclists From Novice
To Expert* (London : A&C Black Publishers Ltd, 2011), 43.

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ธานี ภูมรัช. นักประชาสัมพันธ์ กองการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร. สัมภาษณ์, 17 มกราคม 2559,
16 มีนาคม 2559, 10 พฤษภาคม 2559.

ประภาพ เบลูจกุล. นักวิชาวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ กองวัฒนธรรม สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการ
ท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร. สัมภาษณ์ 31 มีนาคม 2559.

นนลนีย์ อึ้งวิวัฒน์กุล. ผู้ก่อตั้งกลุ่ม Bangkok Bicycle Campaign และร้าน Café Velodome.
สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2559.

ไพศาล อินจันทร์. ผู้จัดการกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวบริษัท Bike Tour Bangkok .สัมภาษณ์, 11
กุมภาพันธ์ 2559.

ระพีพัฒน์ เกษโกศล. นักพัฒนาการท่องเที่ยว กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการ
ท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร. สัมภาษณ์, 17 มกราคม 2559, 16 มีนาคม, 20 เมษายน
2559.

สุนันทา หามนตรี. หัวหน้างานข่าวในประเทศ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.). สัมภาษณ์, 10 มีนาคม 2559

อนุสรณ์ กริมิ. มัคคุเทศก์นำเที่ยวด้วยจักรยาน บริษัท เวโล ไทยแลนด์. สัมภาษณ์ 25 เมษายน 2559.

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ : นายวีระ รุ่งแสง ในงานเสวนาย้อนรอยสงครามมหาเอเชียบูรพากับความทรงจำชาวบางกอกน้อย 29 พฤศจิกายน 2557

เว็บไซต์

กองประชาสัมพันธ์ กรุงเทพมหานคร, นายกรัฐมนตรีเปิดเส้นทางจักรยานท่องเที่ยวรอบเกาะรัตนโกสินทร์, เข้าถึงเมื่อ 12 พฤศจิกายน 2558 เข้าถึงได้จาก http://www.prbangkok.com/News_executives/33904-ท่องเที่ยวรอบเกาะรัตนโกสินทร์
คมชัดลึกออนไลน์ เข้าถึงเมื่อ 29 เมษายน 2559 เข้าถึงได้จาก <http://www.komchadluek.net/detail/20151211/218429.html>

คู่มือเส้นทางจักรยานท่องเที่ยว (อ.ส.ท.) เข้าถึงเมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2559, เข้าถึงได้จาก <http://travel.kapook.com/view96996.html>

คู่มือเส้นทางปั่นสุขใจ ปั่นสนุก ชมวิถีไทยไปกับ ททท. เข้าถึงเมื่อ 25 กุมภาพันธ์ 2559 เข้าถึงได้จาก https://se.tourismthailand.org/fileadmin/u_pload_img/Multimedia/Ebrochure/669/BIKE.pdf

ทัวร์ปั่นจักรยานในกรุงเทพมหานคร เข้าถึงเมื่อ 20 กรกฎาคม 2559 เข้าถึงได้จาก <https://th.tripadvisor.com/Attractions-g293916-Activities-c61-t214-Bangkok.html>

ผู้จัดการออนไลน์ เข้าถึงเมื่อ 29 เมษายน 2559 เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/Home/ViewNews.aspx?NewsID=9580000092735>

ศูนย์ข้อมูลเกาะรัตนโกสินทร์, ประวัติความเป็นมาของเกาะรัตนโกสินทร์, เข้าถึงเมื่อ 22 มีนาคม 2559, เข้าถึงได้จาก http://www.lib.su.ac.th/rattanaosin_web/?q=node/88

สำนักพระราชวัง, จำนวนนักท่องเที่ยวเข้าชมพระบรมมหาราชวัง, เข้าถึงเมื่อ 21 เมษายน 2559 เข้าถึงได้จาก http://www.brh.thaigov.net/information/Buket%20Data/2016/2016_06/S72_01062016.pdf

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม

แนวทางการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร
ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

แบบสอบถาม
 แนวทางการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร
 ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง
 หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ที่ตอบแบบสอบถาม (ผู้ใช้จักรยานในการเดินทางท่องเที่ยว)

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย x ลงใน ( ) หน้าข้อความที่ตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด และเติมข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

1. เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง
2. อายุ ( ) 15 - 25 ปี ( ) 25 - 35 ปี ( ) 35 - 45 ปี
( ) 45 - 55 ปี ( ) 55 ปีขึ้นไป
3. ระดับการศึกษา
( ) ประถมศึกษา - มัธยมศึกษา ( ) ปวช. - ปวส.
( ) ปริญญาตรี ( ) สูงกว่าปริญญาตรี
4. ภูมิลำเนา ( ) กรุงเทพมหานคร ( ) อื่น ๆ .....
5. อาชีพ
( ) ข้าราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ ( ) ลูกจ้างบริษัทเอกชน / ธนาคาร
( ) นักเรียน / นักศึกษา ( ) ประกอบธุรกิจส่วนตัว
( ) พ่อบ้าน / แม่บ้าน ( ) รับจ้าง
( ) อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
6. รายได้
( ) ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท
( ) 10,001 - 20,000 บาท
( ) 20,001 - 30,000 บาท
( ) 30,001 - 40,000 บาท
( ) 40,001 บาทขึ้นไป

ส่วนที่ 2 ข้อมูลการเดินทางท่องเที่ยวในกรุงรัตนโกสินทร์

1. ความถี่ในการเดินทางท่องเที่ยว
( ) 1 ครั้ง/เดือน ( ) มากกว่า 1 ครั้ง/เดือน
( ) มากกว่า 1 ครั้ง/ 3 เดือน ( ) มากกว่า 1 ครั้ง/ 6 เดือน
( ) อื่นๆ .....

2. ช่วงเวลาในการเดินทางเข้าสู่พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์

☐ 08.00 – 10.00 น.	☐ 10.00 – 12.00 น.
☐ 12.00 – 16.00 น.	☐ 16.00 – 20.00 น.
☐ 20.00 – 22.00 น.	☐ หลัง 22.00 น.

3. ช่วงวันเดินทางท่องเที่ยวในกรุงรัตนโกสินทร์

☐ วันธรรมดา (จันทร์ – ศุกร์)	☐ วันเสาร์ – อาทิตย์
☐ วันหยุดนักขัตฤกษ์	☐ อื่นๆ.....

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้จักรยานในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์

1. ท่านเคยไปในสถานที่ใดบ้างในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ พระบรมมหาราชวัง	☐ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
☐ หอศิลป์เจ้าฟ้า	☐ วัดชนะสงคราม
☐ มัสยิดจักรพงษ์	☐ สวนสันติชัยปราการ/ป้อมพระสุเมรุ
☐ วัดสังเวช	☐ ศาลหลักเมือง
☐ วัดพระเชตุพนฯ	☐ วัดบวรนิเวศวิหาร
☐ ศาลเจ้าพ่อเสือ	☐ วัดมเหยงคณ์
☐ ป้อมมหากาฬ	☐ วัดสุทัศน์เทพวราราม
☐ เสาชิงช้า	☐ เทวสถาน
☐ วัดอรุณราชวราราม	☐ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
☐ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร	☐ โรงละครแห่งชาติ
☐ มหาวิทยาลัยศิลปากร	☐ วัดราชนันทาราม/ โลหะปราสาท
☐ อนุสาวรีย์ทหารอาสา	☐ วัดเทพธิดาราม
☐ หอนาฬิกา/หอกลอง	☐ มิวเซียมสยาม
☐ วัดสระเกศ/ภูเขาทอง	☐ พิพิธภัณฑฯบางลำพู
☐ วัดจักรวรรดิ	☐ นิทรรศรัตนโกสินทร์
☐ วัดสามพระยา	☐ หอศิลป์ร่วมสมัย
☐ วัดบพิตรพิมุข	☐ ย่านสามแพร่ง
☐ วังวรดิศ	☐ ย่านบางลำพู
☐ วังเทเวศม์	☐ ย่านนางเลิ้ง
☐ วังบางขุนพรหม	☐ บ้านพระยาสุรียานุวัฒน์
☐ อาคารอนุรักษ์ย่านปากคลองตลาด	☐ บ้านเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี
☐ อาคารอนุรักษ์ย่านท่าเตียน	☐ วัดเทพศิรินทราวาส
☐ อาคารอนุรักษ์ย่านท่าช้าง	☐ วังบ้านดอกไม้
☐ อาคารอนุรักษ์ย่านถนนบำรุงเมือง	☐ วัดราชบพิธ

☐ อาคารอนุรักษ์ย่านถนนราชดำเนินกลาง	☐ วัดราชประดิษฐ์
☐ อาคารอนุรักษ์ย่านถนนพระอาทิตย์	☐ กรมอุทยานแห่งชาติ
☐ อาคารอนุรักษ์ย่านบ้านหม้อ	☐ วัดอัมรินทร์าราม
☐ วัดบูรณศิริ	☐ วัดระฆังโฆสิตาราม
☐ วัดโมลีโลกยาราม	☐ สถานีรถไฟบางกอกน้อย
☐ พระราชวังเดิม	☐ วัดเครือวัลย์
☐ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสิรินธร	☐ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสิรินธร
☐ ถนนข้าวสาร	

2. ท่านคิดว่ากรุงรัตนโกสินทร์ และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง มีแหล่งท่องเที่ยว ประเภทใดมากที่สุด (เรียงลำดับจากมากที่สุด 3 อันดับ (อันดับ 1 - 3))

- แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
 แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์
 แหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ
 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
 แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

3. ท่านคิดว่าสิ่งอำนวยความสะดวกใดควรจัดให้มีในการใช้จักรยานในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ ป้ายบอกทาง	☐ ที่จอดรถจักรยาน
☐ คู่มือ/แผ่นพับแนะนำเส้นทางท่องเที่ยว	☐ แผนที่
☐ ป้ายสื่อความหมายทางประวัติศาสตร์	☐ ช่องทางจักรยาน
☐ ป้ายจราจร	☐ สัญญาณจราจร
☐ ไฟส่องสว่าง	☐ ที่จอดรถจักรยาน
☐ เส้นทางจักรยาน	☐ ร้านซ่อมจักรยาน
☐ สุขา	

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณในความร่วมมือนะ

แบบสอบถาม
 แนวทางการพัฒนากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร
 ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง
 หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

คำถามที่ใช้สัมภาษณ์ผู้จัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร

1. เป้าหมายของการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

.....

.....

.....

.....

2. ท่านคิดว่าการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่าควรจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และพื้นที่เกี่ยวเนื่องต่อไปหรือไม่

.....

.....

.....

4. ในการจัดกิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องมีข้อจำกัดและอุปสรรคอะไรบ้าง

.....

.....

.....

5. ท่านคิดว่ากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องควรปรับปรุงไว้บ้าง

.....

.....

.....

.....

6. ท่านคิดว่ากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องควรให้หน่วยงานใดเป็นผู้ดำเนินการ/ผู้สนับสนุน อย่างไร

.....

.....

.....

.....

7. ท่านคิดว่ากิจกรรมจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่องควรได้รับงบประมาณในการดำเนินการจากหน่วยงานใด/เพื่อดำเนินการในส่วนใด

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณในความร่วมมือ

ภาคผนวก ข
ราชกิจจานุเบกษา

ข้อบังคับเจ้าพนักงานจราจรในเขตกรุงเทพมหานคร

ว่าด้วยการห้ามหยุดหรือจอดตลอดเวลา และกำหนดระเบียบการใช้ทางหรือช่องทางเดินรถสำหรับรถจักรยานสองล้อบริเวณรอบเกาะรัตนโกสินทร์

ตามที่คณะรัฐบาล ได้มีนโยบายสนับสนุนให้ประชาชนใช้รถจักรยานสำหรับการเดินทางในชีวิตประจำวัน การออกกำลังกาย และเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยจัดให้มีเส้นทางจักรยานที่ปลอดภัยให้แก่ผู้ขับขี่มากขึ้น ตามกลยุทธ์ในการลดปัญหาการจราจรและการใช้พลังงานโดยส่งเสริมการใช้รถจักรยานนั้น เพื่อเป็นการปลอดภัยและสะดวกในการจราจรแก่ประชาชนผู้ใช้รถใช้ถนนจึงจำเป็นต้องออกข้อบังคับเจ้าพนักงานจราจรในถนนบริเวณรอบเกาะรัตนโกสินทร์

ฉะนั้น อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๓๙ (๒) (๔) และ (๑๐) แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. ๒๕๒๒ และตามคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๕๒๙/๒๕๕๕ ลงวันที่ ๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕ แต่งตั้งผู้บัญชาการตำรวจนครบาลเป็นเจ้าพนักงานจราจรในเขตกรุงเทพมหานคร จึงได้ออกข้อบังคับไว้ ดังนี้

ข้อ ๑ ข้อบังคับนี้เรียกว่า “ข้อบังคับเจ้าพนักงานจราจรในเขตกรุงเทพมหานคร ว่าด้วยการห้ามหยุดหรือจอดตลอดเวลา และกำหนดระเบียบการใช้ทางหรือช่องทางเดินรถสำหรับรถจักรยานสองล้อบริเวณรอบเกาะรัตนโกสินทร์ พ.ศ.๒๕๕๗”

ข้อ ๒ ข้อบังคับนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ ๓ ห้ามหยุดหรือจอดรถทุกชนิดตลอดเวลาในถนน ดังต่อไปนี้

(๑) ถนนมหาไชย ตั้งแต่แยกสำราญราษฎร์ ไปจนถึงแยกมหาภาพ

(๒) ถนนกัลยาณไมตรี ตั้งแต่แยกกัลยาณไมตรีถึงแยกสะพานช้างโรงสี

(๓) ถนนท้ายวัง ตลอดสาย

(๔) ถนนหาราช ตั้งแต่แยกท้ายวัง ถึงถนนหาราชตัดถนนหน้าพระลาน

(๕) ถนนหน้าพระลาน ฝั่งด้านทิศเหนือ ตั้งแต่ถนนหน้าพระลานตัดถนนหาราชถึงแยก

หน้าพระธาตุตัดถนนหน้าพระลาน

(๖) ถนนหน้าพระธาตุ ฝั่งด้านทิศตะวันตก ตั้งแต่ถนนหน้าพระธาตุตัดถนนหน้าพระลาน ถึงถนนหน้าพระธาตุตัดถนนราชินี

(๗) ถนนราชินี ฝั่งทิศใต้ ตั้งแต่ถนนหน้าพระธาตุตัดถนนราชินีถึงถนนราชินีตัดถนนพระอาทิตย์

(๘) ถนนพระสุเมรุ ฝั่งด้านทิศเหนือ ตั้งแต่ถนนพระอาทิตย์ถึงถนนบวรนิเวศตัดถนนพระสุเมรุ

(๙) ถนนบวรนิเวศ ฝั่งด้านทิศตะวันออก ตั้งแต่ถนนบวรนิเวศตัดถนนพระสุเมรุถึงถนนตะนาว

(๑๐) ถนนสนามไชย ตั้งแต่บ่อมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชถึงวงเวียนรัษฎา

(๑๑) ถนนตะนาว ฝั่งด้านทิศตะวันออก ตั้งแต่ถนนบวรนิเวศถึงตรอกสาเกตตัดถนนตะนาว

(๑๒) ถนนพระอาทิตย์ ฝั่งทิศตะวันตก ตั้งแต่ถนนราชินีตัดถนนพระอาทิตย์ต่อเนื่องถึงถนนพระสุเมรุ

ข้อ ๔ กำหนดให้ระยะหนึ่งเมตรยี่สิบเซนติเมตร จากขอบทางหรือไหล่ทางเข้ามาในช่องทางเดินรถเป็นทางที่จัดไว้สำหรับรถจักรยานสองล้อ และให้รถจักรยานสองล้อเดินได้ทางเดียวในถนนดังต่อไปนี้

(๑) ถนนมหาไทย ตั้งแต่แยกสำราญราษฎร์ ไปจนถึงแยกมหาภาพ

(๒) ถนนกัลยาณไมตรี ตั้งแต่แยกกัลยาณไมตรีถึงแยกสะพานช้างโรงสี

(๓) ถนนท้ายวังตลอดสาย

(๔) ถนนมหาธาตุ ตั้งแต่แยกท้ายวัง ถึงถนนมหาธาตุตัดถนนหน้าพระลาน

(๕) ถนนหน้าพระลาน ฝั่งด้านทิศเหนือ ตั้งแต่ถนนหน้าพระลานตัดถนนมหาธาตุ ถึงแยกหน้าพระธาตุตัดถนนหน้าพระลาน

(๖) ถนนหน้าพระธาตุ ฝั่งด้านทิศตะวันตก ตั้งแต่ถนนหน้าพระธาตุตัดถนนหน้าพระลาน ถึงถนนหน้าพระธาตุตัดถนนราชินี

(๗) ถนนราชินี ฝั่งทิศใต้ ตั้งแต่ถนนหน้าพระธาตุตัดถนนราชินีถึงถนนราชินีตัดถนนพระอาทิตย์

(๘) ถนนพระสุเมรุ ฝั่งด้านทิศเหนือ ตั้งแต่ถนนพระอาทิตย์ถึงถนนบวรนิเวศตัดถนนพระสุเมรุ

(๙) ถนนบวรนิเวศ ฝั่งด้านตะวันออก ตั้งแต่ถนนบวรนิเวศตัดถนนพระสุเมรุถึงถนน

ตะนาว

(๑๐) ถนนสนามไชย ตั้งแต่ป้อมเผด็จถึงวงเวียนรัชดาตินแดน

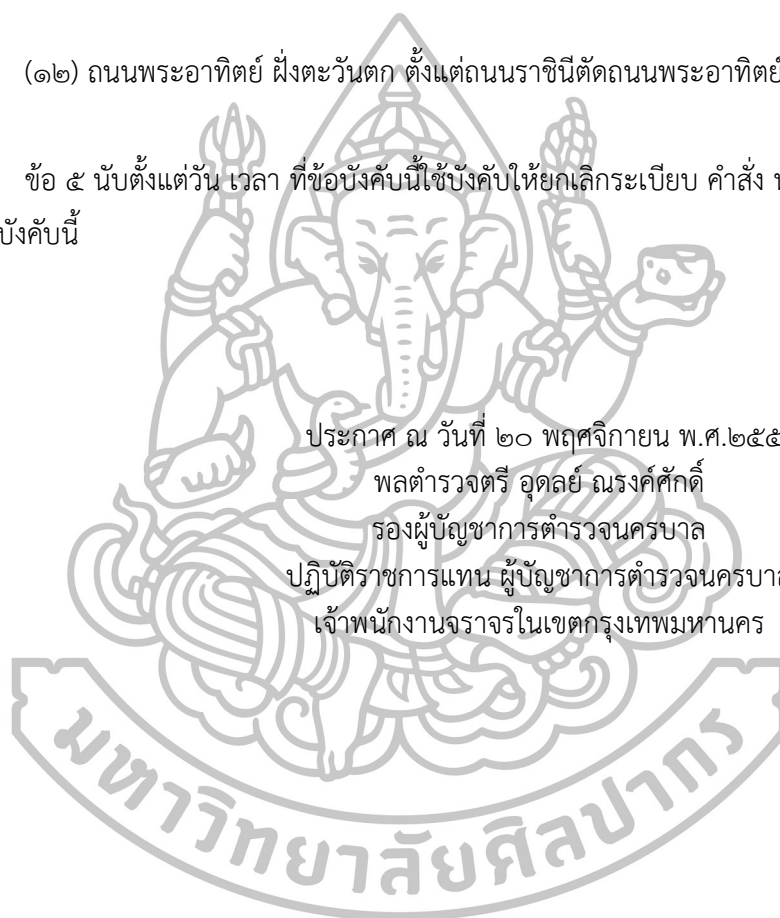
(๑๑) ถนนตะนาว ฝั่งด้านทิศตะวันออก ตั้งแต่ถนนบวรนิเวศถึงตรอกสาเกตัดถนน

ตะนาว

(๑๒) ถนนพระอาทิตย์ ฝั่งตะวันตก ตั้งแต่ถนนราชินีตัดถนนพระอาทิตย์ต่อเนื่องถึงถนน

พระสุเมรุ

ข้อ ๕ นับตั้งแต่วัน เวลา ที่ข้อบังคับนี้ใช้บังคับให้ยกเลิกระเบียบ คำสั่ง หรือข้อบังคับใด
ที่ขัดแย้งกับข้อบังคับนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๕๗

พลตำรวจตรี อุดลย์ ณรงค์ศักดิ์

รองผู้บัญชาการตำรวจนครบาล

ปฏิบัติราชการแทน ผู้บัญชาการตำรวจนครบาล

เจ้าพนักงานจราจรในเขตกรุงเทพมหานคร

ประกาศเจ้าพนักงานจราจรในเขตกรุงเทพมหานคร

เรื่อง กำหนดระเบียบการใช้ทางหรือช่องทางเดินรถสำหรับรถจักรยาน

ตามที่คณะรัฐมนตรี ได้มีนโยบายสนับสนุนให้ประชาชนใช้รถจักรยานสำหรับการเดินทางในชีวิตประจำวัน การออกกำลังกาย และเป็นส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยจัดให้มีเส้นทางรถจักรยานที่ปลอดภัยให้แก่ผู้ขับขี่มากขึ้นตามกลยุทธ์ในการลดปัญหาการจราจรและการใช้พลังงานโดยส่งเสริมการใช้รถจักรยาน ดังนั้น เพื่อเป็นการปลอดภัยและสะดวกในการจราจรแก่ประชาชนผู้ใช้รถใช้ถนนจึงเป็นการสมควรที่จะกำหนดระเบียบการใช้ทางหรือช่องทางเดินรถสำหรับรถจักรยานไว้

ฉะนั้น อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๓๙ (๑๐) แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ.๒๕๒๒ และคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๕๙๒/๒๕๕๙ ลงวันที่ ๗ กันยายน พ.ศ.๒๕๕๕ แต่งตั้งผู้บัญชาการตำรวจนครบาลเป็นเจ้าพนักงานจราจรในเขตกรุงเทพมหานคร จึงออกประกาศไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ประกาศนี้เรียกว่า “ประกาศเจ้าพนักงานจราจรในเขตกรุงเทพมหานคร เรื่อง กำหนดระเบียบการใช้ทางหรือช่องทางเดินรถสำหรับรถจักรยาน”

ข้อ ๒ ในประกาศนี้

“ทาง” หมายความว่า ทางตามกฎหมายว่าด้วยการจราจรทางบก

“รถจักรยาน” หมายความว่า รถจักรยานตามกฎหมายว่าด้วยการจราจรทางบก

ข้อ ๓ ผู้ขับขี่รถจักรยานต้องขับในทางที่จัดไว้สำหรับรถจักรยาน และต้องขับให้ชิดขอบทางด้านซ้ายของทางที่จัดไว้สำหรับรถจักรยานให้มากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ กรณีที่ทางใดไม่ได้จัดไว้สำหรับรถจักรยานให้ผู้ขับขี่รถจักรยานต้องขับชิดขอบทางด้านซ้ายของทางเดินรถ ไหล่ทางให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่ในกรณีที่มีช่องทางเดินรถประจำทางด้านซ้ายสุดของทางเดินรถต้องขับขี่รถจักรยานให้ชิดช่องทางเดินรถประจำทางนั้น

ข้อ ๔ ผู้ขับขี่รถจักรยานต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามสัญญาณจราจรและเครื่องหมายจราจรที่ติดตั้งไว้ หรือทำให้ปรากฏในทาง หรือที่พนักงานเจ้าหน้าที่แสดงให้ทราบ

ข้อ ๕ รถจักรยานที่ใช้ในทางเดินรถ ไหล่ทางหรือทางที่จัดไว้สำหรับรถจักรยาน ผู้ขับขี่จักรยานต้องจัดให้มี

- (๑) กระดิ่งให้เสียงสัญญาณได้ยินได้ ในระยะไม่น้อยกว่าสามลิบเมตร
- (๒) เครื่องห้ามล้อที่ใช้การได้ดี เมื่อใช้สามารถทำให้รถจักรยานหยุดได้ทันที
- (๓) โคมไฟติดหน้ารถจักรยานแสงขาวไม่น้อยกว่าหนึ่งดวง ที่ให้แสงสว่างตรงไปข้างหน้า เห็นพื้นทางได้ชัดเจนในระยะไม่น้อยกว่าลิบเมตร และอยู่ในระดับต่ำกว่าสายตาของผู้ขับขี่ซึ่งขับรถสวนมา
- (๔) โคมไฟติดหน้ารถจักรยานแสงแดงไม่น้อยกว่าหนึ่งดวง ที่ให้แสงสว่างตรงไปข้างหลัง หรือติดวัตถุสะท้อนแสงสีแดงแทน ซึ่งเมื่อถูกไฟส่องให้มีแสงสะท้อน

ข้อ ๖ ในทางเดินรถ ไหล่ทางหรือทางที่จัดทำไว้สำหรับรถจักรยาน ห้ามมิให้ผู้ขับขี่รถจักรยาน

- (๑) ขับโดยประมาทหรือน่าหวาดเสียวอันอาจเกิดอันตรายแก่บุคคล หรือทรัพย์สิน
- (๒) ขับโดยไม่จับคันบังคับรถ
- (๓) ขับขนานกันเดินสองคัน เว้นแต่ขับในทางที่จัดไว้สำหรับรถจักรยาน
- (๔) ขับโดยนั่งบนที่อื่นที่ไม่ใช่อานที่จัดไว้เป็นที่นั่งตามปกติ
- (๕) ขับโดยบรรทุกบุคคลอื่น เว้นแต่รถจักรยานสามล้อสำหรับบรรทุกคน ทั้งนี้ ตามเงื่อนไขที่เจ้าพนักงานจราจรกำหนด
- (๖) บรรทุก หรือถือสิ่งของ หีบห่อ หรือของใดๆ ในลักษณะที่เป็นการกีดขวางการจับคันบังคับรถหรืออันอาจเกิดอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สิน
- (๗) เกาะหรือพ่วงรถอื่นที่กำลังแล่นอยู่

ประกาศ ณ วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๕๗

พลตำรวจตรี อดุลย์ ณรงค์ศักดิ์

รองผู้บัญชาการตำรวจนครบาล

ปฏิบัติราชการแทน ผู้บัญชาการตำรวจนครบาล

เจ้าพนักงานจราจรในเขตกรุงเทพมหานคร

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ – สกุล ที่อยู่	นางสาวไพลิน พลอยพราว 1429 ถนนกรุงเทพฯ – นนทบุรี แขวงวงศ์สว่าง เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา พ.ศ.2541	สำเร็จการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต วิชาเอกภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
พ.ศ.2554	ศึกษาต่อระดับปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร
ประวัติการทำงาน พ.ศ. 2541 - 2552	นักประชาสัมพันธ์ กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว
พ.ศ. 2552 - ปัจจุบัน	นักพัฒนาการท่องเที่ยวปฏิบัติการ กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร

